

TEMEL İNSAN HAKLARI MEVZUATI

HAZİRAN 2021

1986
İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
DİYARBAKIR ŞUBESİ

1986
İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
DİYARBAKIR ŞUBESİ

TEMEL İNSAN HAKLARI MEVZUATI

KİTABI YAYINA HAZIRLAYAN

İHD Diyarbakır Şubesi

Hukuk Komisyonu

Basım Tarihi: Haziran 2021

Baskı ve Mizanpaj

A Grafik Creative Solutions

www.agrafik.web.tr

ÖNSÖZ

Kurulduğu günden bu yana hem geçmiş ile yüzleşme hem de icinden geçilen dönemin ve geleceğin hak ihlasiz bir Türkiye olması için mücadele eden derneğimiz, bu mücadele sırasında sayısız rapor ve değerlendirme çalışmaları hazırlamış ve bunların bir kısmını da basılı materyal haline getirmiştir.

İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi olarak hak mücadelesi yürütürken temel dayanağımız olan bir kısım ulusal ve uluslararası mevzuatların kolay ulaşılabilir bir halini hazırlamak istememizin amacı, insan hakları üzerine çalışan aktivistlerin yapacakları çalışmalar ve katılacakları eğitimler sırasında ihtiyaç duyacakları sözleşme ve yasa metinlerinin ellerinin altında bulunmasını sağlamaktır. Hazırlanan bu kitapçığın insan hakları mücadelesine ve insan hakları aktivistlerine katkı sunması dileğiyle.

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ DİYARBAKIR ŞUBESİ

İÇİNDEKİLER

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI

06

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ

84

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ

99

MEDENİ VE SİYASİ HAKLARA İLİŞKİN
ULUSLARARASI SÖZLEŞME

117

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI
SAVUNUCULARININ KORUNMASI BİLDİRGESİ

136

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ

142

İŞKENCE VE DİĞER ZALİMANE GAYRİİNSANİ VEYA
KÜÇÜLTÜCÜ MUAMELE VEYA CEZAYA KARŞI BİRLEŞMİŞ
MİLLETLER SÖZLEŞMESİ

148

KADINA YÖNELİK ŞİDDET VE AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE
BUNLARLA MÜCADELEYE DAİR AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ
(İSTANBUL SÖZLEŞMESİ)

161

MAHPUSLARA MUAMELEYE DAİR BİRLEŞMİŞ
MİLLETLER ASGARİ STANDART KURALLARI
(NELSON MANDELA KURALLARI)

190

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANAYASASI

BİRİNCİ KISIM

GENEL ESASLAR

I. Devletin Şekli

Madde 1 - Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

II. Cumhuriyetin Nitelikleri

Madde 2 - Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

III. Devletin Bütünlüğü, Resmî Dili, Bayrağı, Milli Marşı ve Başkenti

Madde 3 - Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir.

Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Milli marşı "İstiklal Marşı"dır.

Başkenti Ankara'dır.

IV. Değiştirilemeyecek Hükümler

Madde 4 - Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

V. Devletin Temel Amaç ve Görevleri

Madde 5 - Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

VI. Egemenlik

Madde 6 - Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.

VII. Yasama Yetkisi

Madde 7 - Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindir. Bu yetki devredilemez.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

VIII. Yürütme Yetkisi ve Görevi

Madde 8- Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı (...) ¹ tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.

IX. Yargı Yetkisi

Madde 9 - Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır. ²

X. Kanun Önünde Eşitlik

Madde 10 - Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek fıkra: 7/5/2004-5170/1 md.) Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. **(Ek cümle: 7/5/2010-5982/1 md.)** Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/1 md.) Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde (...) ³ kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

XI. Anayasanın Bağlayıcılığı ve Üstünlüğü

Madde 11 - Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

İKİNCİ KISIM TEMEL HAKLAR VE ÖDEVLER

BİRİNCİ BÖLÜM Genel Hükümler

I. Temel Hak ve Hürriyetlerin Niteliği

Madde 12 - Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

1 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "ve Bakanlar Kurulu" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

2 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle, bu fıkra da yer alan "bağımsız" ibaresinden sonra gelmek üzere "ve tarafsız" ibaresi eklenmiştir.

3 9/2/2008 tarihli ve 5735 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle, bu fıkraya "bütün işlemlerinde" ibaresinden sonra gelmek üzere "ve her türlü kamu hizmetlerinden yararlanılmasında" ibaresi eklenmiştir. Daha sonra bu ibare; Anayasa Mahkemesinin 5/6/2008 tarihli ve E.: 2008/16, K: 2008/116 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder.

II. Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması

Madde 13 - (Değişik: 3/10/2001-4709/2 md.)

Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.

III. Temel Hak ve Hürriyetlerin Kötüye Kullanılamaması

Madde 14 - (Değişik: 3/10/2001-4709/3 md.)

Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve lâik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.⁹

IV. Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılmasının Durdurulması

Madde 15 - Savaş, seferberlik (...) ⁴⁵ veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler (...) ⁿ dışında, kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanincaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

V. Yabancıların Durumu

Madde 16 - Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

⁴ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkrada yer alan ", sıkıyönetim" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

⁵ 7/5/2004 tarihli ve 5170 sayılı Kanunun 2 nci maddesiyle, bu fıkrada yer alan "ile, ölüm cezalarının infazı" ibaresi madde metninden çıkartılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM Kişinin Hakları ve Ödevleri

I. Kişinin Dokunulmazlığı, Maddi ve Manevi Varlığı

Madde 17 - Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

(...)⁶ meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması (...) ⁷ veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.

II. Zorla Çalıştırma Yasağı

Madde 18 - Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angarya yasaktır.

Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.

III. Kişi Hürriyeti ve Güvenliği

Madde 19 - Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

6 7/5/2004 tarihli ve 5170 sayılı Kanunun 3 üncü maddesiyle, bu fıkranın başında geçen, "Mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi hali ile " ibaresi madde metninden çıkartılmıştır.

7 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkarda yer alan sıkıyönetim" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yokedilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hakim kararıyla tutuklanabilir. Hakim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hakim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir.

(Değişik birinci cümle: 3/10/2001-4709/4 md.) Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok dört gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hakim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal (...) ⁸ ve savaş hallerinde uzatılabilir.

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/4 md.) Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

(Değişik: 3/10/2001-4709/4 md.) Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.

IV. Özel Hayatın Gizliliği ve Korunması

A. Özel Hayatın Gizliliği

Madde 20 - Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. **(Mülga üçüncü cümle: 3/10/2001-4709/5 md.)**

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/5 md.) Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

⁸ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan sıkıyönetim" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/2 md.) Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.

B. Konut Dokunulmazlığı

Madde 21 - (Değişik: 3/10/2001-4709/6 md.)

Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.

C. Haberleşme Hürriyeti

Madde 22 - (Değişik: 3/10/2001-4709/7 md.)

Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, karar kendiliğinden kalkar.

İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.

V. Yerleşme ve Seyahat Hürriyeti

Madde 23 - Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.

(Değişik fıkra: 7/5/2010-5982/3 md.) Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ancak suç soruşturması veya kovuşturması sebebiyle hâkim kararla bağlı olarak sınırlanabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

VI. Din ve Vicdan Hürriyeti

Madde 24 - Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dini ayin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlak eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

VII. Düşünce ve Kanaat Hürriyeti

Madde 25 - Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

VIII. Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti

Madde 26 - Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet Resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.⁹

⁹ 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 9 uncu maddesiyle, bu fıkraya "Bu hürriyetlerin kullanılması, " ibaresinden sonra gelmek üzere "millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, " ibaresi eklenmiştir.

(Mülga fıkra: 3/10/2001-4709/9 md.)

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/9 md.) Düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.

IX. Bilim ve Sanat Hürriyeti

Madde 27 - Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.

Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.

X. Basın ve Yayım İlgili Hükümler

A. Basın Hürriyeti

Madde 28 - Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

(Mülga ikinci fıkra: 3/10/2001-4709/10 md.)

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastırırlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hakim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir. Yetkili hakim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hakim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Sürelili veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hakim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli

güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlakın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hakime bildirir; hakim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Sürelî veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsadere-sinde genel hükümler uygulanır.

Türkiye’de yayımlanan sürelî yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlaka aykırı yayımlardan mahkum olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan sürelî yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hakim kararıyla toplatılır.

B. Sürelî ve Süresiz Yayın Hakkı

Madde 29 - Sürelî veya süresiz yayın önceden izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Sürelî yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tesbiti halinde yetkili merci, yayının durdurulması için mahkemeye başvurur.

Sürelî yayınların çıkarılması, yayım şartları, mali kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştıracı siyasal, ekonomik, mali ve teknik şartlar koyamaz.

Sürelî yayınlar, Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkanlarından eşitlik esasına göre yararlanırlar.

C. Basın Araçlarının Korunması

Madde 30- (Değişik: 7/5/2004-5170/4 md.)

Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri ile basın araçları, suç aleti olduğu gerekçesiyle zapt ve müsadere edilemez veya işletilmekten alıkonulamaz.

D. Kamu Tüzel Kişilerinin Elindeki Basın Dışı Kitle Haberleşme Araçlarından Yararlanma Hakkı

Madde 31 - Kişiler ve siyasi partiler, kamu tüzel kişilerinin elindeki basın dışı kitle

haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenir.

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/11 md.) Kanun, millî güvenlik, kamu düzeni, genel ahlâk ve sağlığın korunması sebepleri dışında, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz.

E. Düzeltme ve Cevap Hakkı

Madde 32 - Düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

Düzeltme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hakim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir.

XI. Toplantı Hak ve Hürriyetleri

A. Dernek Kurma Hürriyeti

Madde 33 - (Değişik: 3/10/2001-4709/12 md.)

Herkes, önceden izin almaksızın demek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve demekte üye kalmaya zorlanamaz.

Demek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlandırılabilir.

Demek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Demekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.

B. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı

Madde 34 - (Değişik: 3/10/2001-4709/13 md.)

Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlandırılabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

XII. Mülkiyet Hakkı

Madde 35 - Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.

Hakların korunması ile ilgili hükümler

A. Hak Arama Hürriyeti

Madde 36 - Herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir.¹⁰

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.

B. Kanuni Hakim Güvencesi

Madde 37 - Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

C. Suç ve Cezalara İlişkin Esaslar

Madde 38 - Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkumiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md.)

Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

¹⁰ 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 14 üncü maddesiyle, bu fıkra "savunma" ibaresinden sonra gelmek üzere "ile adil yargılanma" ibaresi eklenmiştir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md.)

Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı öz-gürlüğünden alıkonulamaz.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/15 md; Mülga fıkra: 7/5/2004-5170/5 mdd.)

(Değişik onuncu fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.)

Ölüm cezası ve genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

(Değişik son fıkra: 7/5/2004-5170/5 md.)

Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.

XIV. İspat Hakkı

Madde 39 - Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hallerde ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikayetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.

XV. Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması

Madde 40 - Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlal edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkanının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/16 md.) Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.

Kişinin, Resmî görevliler tarafından vaki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler

I. Ailenin Korunması ve Çocuk Hakları¹¹

Madde 41 - Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.¹²

¹¹ Bu maddenin kenar başlığı "I. Ailenin korunması" iken, 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 4 üncü maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

¹² 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 17 nci maddesiyle bu fıkranın sonuna "ve eşler arasında eşitliğe dayanır." ibaresi eklenmiştir.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4 md.)

Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/4 md.)

Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.

II. Eğitim ve Öğrenim Hakkı ve Ödevi

Madde 42 - Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 9/2/2008-5735/2 md.; İptal: Anayasa Mahkemesinin 5/6/2008 tarihli ve E.: 2008/16, K.: 2008/116 sayılı Kararı ile.)

Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kuramlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kuramlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kuramlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır.

III. Kamu Yararı

A. Kıyılardan Yararlanma

Madde 43 - Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.

Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkan ve şartları kanunla düzenlenir.

B. Toprak Mülkiyeti

Madde 44 - Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesini önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır. Kanun, bu amaçla, değişik tarım bölgeleri ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini tespit edebilir. Topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlanması, üretimin düşürülmesi, ormanların küçülmesi ve diğer toprak ve yeraltı servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz.

Bu amaçla dağıtılan topraklar bölünemez, miras hükümleri dışında başkalarına devredilemez ve ancak dağıtılan çiftçilerle mirasçıları tarafından işletilebilir. Bu şartların kaybı halinde, dağıtılan toprağın Devletçe geri alınmasına ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

C. Tarım, Hayvancılık ve Bu Üretim Dallarında Çalışanların Korunması

Madde 45 - Devlet, tarım arazileri ile çayır ve mer'aların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla, tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır.

D. Kamulaştırma

Madde 46 - (Değişik: 3/10/2001-4709/18 md.)

Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak, tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.

İkinci fıkrada öngörülen taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır.

E. Devletleştirme ve Özelleştirme¹⁹

Madde 47 - Kamu hizmeti niteliğı taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilir.

Devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma tarzı ve usulleri kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 13/8/1999-4446/1 md.)

Devletin, kamu iktisadi teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir.

(Ek fıkra: 13/8/1999-4446/1 md.)

Devlet, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütölen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırılabilceğı veya devredilebileceğı kanunla belirlenir.

IV. Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti

Madde 48 - Herkes, dilediğı alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır.

V. Çalışma ile İlgili Hükümler

A. Çalışma Hakkı ve Ödevi

Madde 49 - Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/19 md.)

Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliğı önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

(Mülga fıkra: 3/10/2001-4709/19 md.)

B. Çalışma Şartları ve Dinlenme Hakkı

İ N S A N H A K L A R I M E V Z U A T I

Madde 50 - Kimse, yaşma, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.

Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Dinlenmek, çalışanların hakkıdır.

Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.

C. Sendika Kurma Hakkı

Madde 51 - (Değişik: 3/10/2001-4709/20 md.)

Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

Sendika kurma hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlandırılabilir.

Sendika kurma hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

(Mülga dördüncü fıkra: 7/5/2010-5982/5 md.)

İşçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

D. Sendikal Faaliyet

Madde 52 - (Mülga: 23/7/1995-4121/3 md.)

VI. Toplu İş Sözleşmesi Grev Hakkı ve Lokavt

A. Toplu İş Sözleşmesi ve Toplu Sözleşme Hakkı²⁰

Madde 53 - İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 23/7/1995-4121/4 md.; Mülga üçüncü fıkra: 7/5/2010-5982/6 md.)

(Mülga dördüncü fıkra: 7/5/2010-5982/6 md.)

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/6 md.)

Memurlar ve diğer kamu görevlileri, toplu sözleşme yapma hakkına sahiptirler.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/6 md.)

Toplu sözleşme yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde taraflar Kamu Görevlileri Hakem Kuruluna başvurabilir. Kamu Görevlileri Hakem Kurulu kararları kesindir ve toplu sözleşme hükmündedir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/6 md.)

Toplu sözleşme hakkının kapsamı, istisnaları, toplu sözleşmeden yararlanacaklar, toplu sözleşmenin yapıma şekli, usulü ve yürürlüğü, toplu sözleşme hükümlerinin emeklilere yansıtılması, Kamu Görevlileri Hakem Kurulunun teşkili, çalışma usul ve esasları ile diğer hususlar kanunla düzenlenir.

B. Grev Hakkı ve Lokavt

Madde 54 - Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başlamasının usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir.

Grev hakkı ve lokavt iyiniyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve milli serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz.

(Mülga üçüncü fıkra: 7/5/2010-5982/7 md.)

Grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerleri kanunla düzenlenir.

Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda ertelemenin sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.

Yüksek hakem kurulunun kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

(Mülga yedinci fıkra: 7/5/2010-5982/7 md.)

Greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, greve katılanlar tarafından hiç bir şekilde engellenemez.

VII. Ücrette Adalet Sağlanması

Madde 55 - Ücret emeğin karşılığıdır.

Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/21 md.)

Asgarî ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da gözönünde bulundurulur.

VIII. Sağlık, Çevre ve Konut

A. Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması

Madde 56 - Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kuramlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.

B. Konut Hakkı

Madde 57 – Devlet, şehirerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözetten bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

IX. Gençlik ve Spor

A. Gençliğin Korunması

Madde 58 - Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında, Atatürk ilke ve inkılapları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetiştirme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.

Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

B. Sporun Geliştirilmesi ve Tahkim ²¹

Madde 59 - Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.

Devlet başarılı sporcuyla korur.

(Ek fıkra: 17/3/2011-6214/1 md.)

Spor federasyonlarının spor faaliyetlerinin yönetimine ve disiplinine ilişkin kararlarına karşı ancak zorunlu tahkim yoluna başvurulabilir. Tahkim kurulu kararları kesin olup bu kararlara karşı hiçbir yargı merciine başvurulamaz.

X. Sosyal Güvenlik Hakları

A. Sosyal Güvenlik Hakkı

Madde 60 - Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

Devlet, bu güvenliğı sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.

B. Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler:

Madde 61 - Devlet harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malül ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Yaşlılar, Devletçe korunur, Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

C. Yabancı Ülkelerde Çalışan Türk Vatandaşları

Madde 62 - Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.

XI. Tarih, Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması

Madde 63 - Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır.

Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.

XII. Sanatın ve Sanatçının Korunması

Madde 64 - Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır.

XIII. Devletin İktisadi ve Sosyal Ödevlerinin Sınırları²²

Madde 65 - (Değişik: 3/10/2001-4709/22 md.)

Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliğı ölçüsünde yerine getirir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Siyasi Haklar ve Ödevler

I. Türk Vatandaşlığı

Madde 66 - Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağı olan herkes Türktür.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

Türk babanın veya Türk ananın çocuğu Türktür.

(Mülga ikinci cümle: 3/10/2001-4709/23 md.)

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılmaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

II. Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakları

Madde 67 - Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoymasına katılma hakkına sahiptir.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/5 md.)

Seçimler ve halkoyması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetim ve denetimi altında yapılır. Ancak, yurt dışında bulunan Türk vatandaşlarının oy hakkını kullanabilmeleri amacıyla kanun, uygulanabilir tedbirleri belirler.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/5 md.)

Onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşı seçme ve halkoymasına katılma haklarına sahiptir.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/5 md.)

Silah altında bulunan er ve erbaşlar ile askeri öğrenciler, taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç ceza infaz kuramlarında bulunan hükümlüler oy kullanamazlar. Ceza infaz kuramları ve tutuk evlerinde oy kullanılması ve oyların sayım ve dökümünde seçim emniyeti açısından alınması gerekli tedbirler Yüksek Seçim Kurulu tarafından tespit edilir ve görevli hakim in yerinde yönetim ve denetimi altında yapılır.¹³

(Ek fıkra: 23/7/1995-4121/5 md.)

Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/24 md.)

Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.

¹³ 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 24 üncü maddesiyle, bu fıkra da yer alan "askeri öğrenciler," ibaresinden sonra gelmek üzere "taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç" ibaresi eklenmiş ve aynı fıkra da yer alan "bulunan tutukluların seçim haklarını kullanmalarında" ibaresi, "oy kullanılması ve " şeklinde değiştirilmiştir.

III. Siyasi Partilerle İlgili Hükümler

A. Parti Kurma, Partilere Girme ve Partilerden Ayrılma ¹⁴

Madde 68 - (Değişik: 23/7/1995-4121/6 md.)

Vatandaşlar, siyasi parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Siyasi partiler, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasi partiler önceden izin almadan kurulumlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.

Hakimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, Silahlı Kuvvetler mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasi partilere üye olamazlar.

Yüksek öğretim elemanlarının siyasi partilere üye olmaları ancak kanunla düzenlenebilir. Kanun bu elemanların, siyasi partilerin merkez organları dışında kalan parti görevi almalarına cevaz veremez ve parti üyesi yüksek öğretim elemanlarının yüksek öğretim kuramlarında uyacakları esasları belirler.

Yüksek öğretim öğrencilerinin siyasi partilere üye olabilmelerine ilişkin esaslar kanunla düzenlenir

Siyasi partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir.

B. Siyasi partilerin uyacakları esaslar

Madde 69 - (Değişik: 23/7/1995-4121/7 md.)

Siyasi partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.

Siyasi partiler, ticari faaliyetlere girişemezler.

¹⁴ Bu maddenin kenar başlığı "A. Parti kurma, partilere girme ve partilerden çıkma" iken, 23/7/1995 tarihli ve 4121 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi ile metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasi partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştaydan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasi partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.

Bir siyasi partinin tüzüğü ve programının 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verilir.

Bir siyasi partinin 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir.

(Ek cümle: 3/10/2001-4709/25 md.)

Bir siyasî parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarıncı kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.

(Ek fıkra: 3/10/2001-4709/25 md.)

Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir.

Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz.

Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmî Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamazlar.

Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyruklığında olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partiler temelli olarak kapatılır.

(Değişik fıkra: 3/10/2001-4709/25 md.)

Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, kapatılmaları ya da Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.

IV. Kamu Hizmetlerine Girme Hakkı

A. Hizmete Girme

Madde 70 - Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.

Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

B. Mal Bildirimi

Madde 71 - Kamu hizmetine girenlerin mal bildiriminde bulunmaları ve bu bildirimlerin tekrarlanma süreleri kanunla düzenlenir. Yasama ve yürütme organlarında görev alanlar, bundan istisna edilemez.

V. Vatan Hizmeti

Madde 72 - Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.

VI. Vergi Ödevi

Madde 73 - Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.

Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muafık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir.¹⁵

VII. Dilekçe, Bilgi Edinme ve Kamu Denetçisine Başvurma Hakkı¹⁶

Madde 74 - Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.¹⁷

Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu gecikmeksizin, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.¹⁸

(Mülga üçüncü fıkra: 7/5/2010-5982/8 md.)

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/8 md.)

Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.

¹⁵ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan “Bakanlar Kuruluna” ibaresi “Cumhurbaşkanına” şeklinde değiştirilmiştir.

¹⁶ Bu maddenin kenar başlığı “VII. Dilekçe hakkı” iken, 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 8 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

¹⁷ 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 26 ncı maddesiyle, bu fıkra ya “Vatandaşlar” ibaresinden sonra gelmek üzere “ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar” ibaresi eklenmiştir.

¹⁸ 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 26 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan “sonucu” ibaresinden sonra gelmek üzere “gecikmeksizin” ibaresi eklenmiştir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/8 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idaresinin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/8 md.)

Kamu Başdenetçisi Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından gizli oyla dört yıl için seçilir. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/8 md.)

Bu maddede sayılan hakların kullanılma biçimi, Kamu Denetçiliği Kurumunun kuruluşu, görevi, çalışması, inceleme sonucunda yapacağı işlemler ile Kamu Başdenetçisi ve kamu denetçilerinin nitelikleri, seçimi ve özlük haklarına ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

ÜÇÜNCÜ KISIM CUMHURİYETİN TEMEL ORGANLARI

BİRİNCİ BÖLÜM Yasama

I. Türkiye Büyük Millet Meclisi A. Kuruluşu:

Madde 75 - (Değişik: 23/7/1995-4121/8 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen altıyüz milletvekilinden oluşur.¹⁹

B. Milletvekili Seçilme Yeterliliği

Madde 76 - Onsekiz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.^{20 21 22}

En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, askerlikle ilişkili olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, Resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırmaya, Devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.³¹³²

Hakimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim

¹⁹ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 2 nci maddesiyle, bu fıkra da yer alan "beşyüzelli" ibaresi "altıyüz" şeklinde değiştirilmiştir.

²⁰ 13/10/2006 tarihli ve 5551 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle, bu fıkra da yer alan "Otuz" ibaresi "Yirmibeş" şeklinde değiştirilmiş, daha sonra 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 3 üncü maddesiyle de "Yirmibeş" ibaresi "Onsekiz" şeklinde değiştirilmiştir.

²¹ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 3 üncü maddesiyle bu fıkra da yer alan "yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar," ibaresi "askerlikle ilişkili olanlar," şeklinde değiştirilmiştir.

²² 7/12/2002 tarihli ve 4777 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle, bu fıkra da yer alan "ideolojik veya anarşik eylemlere" ibaresi, "terör eylemlerine" şeklinde değiştirilmiştir.

elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları, görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

*C. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanının seçim dönemi*²³

Madde 77 - (Değişik: 21/1/2017-6771/4 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri beş yılda bir aynı günde yapılır.

Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığı seçiminde birinci oylamada gerekli çoğunluğun sağlanamaması halinde 101 inci maddedeki usule göre ikinci oylama yapılır.

*D. Seçimlerin Geriye Bırakılması ve Ara Seçimler*²⁴

Madde 78 - Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkan görülmezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir.

Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz.

(Ek fıkra: 27/12/2002-4777/2 md.) Yukarıda yazılı hallerden ayrı olarak, bir ilin veya seçim çevresinin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde üyesinin kalmaması halinde, boşalmayı takip eden doksan günden sonraki ilk Pazar günü ara seçim yapılır. Bu fıkra gereği yapılacak seçimlerde Anayasanın 127 nci maddesinin üçüncü fıkrası hükmü uygulanmaz.

E. Seçimlerin Genel Yönetim ve Denetimi

Madde 79 - Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçim tutanaklarını kabul etme görevi

²³ Bu maddenin kenar başlığı "C. Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim dönemi" iken, 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 4 üncü maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

²⁴ Bu maddenin kenar başlığı "D. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri" iken, 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

Yüksek Seçim Kurulundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.²⁵

Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler.

Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştay dan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi, işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.²⁶

F. Üyelikle İlgili Hükümler

1. Milletin Temsili

Madde 80 - Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.

2. And İçme

Madde 81 - Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, göreve başlarken aşağıdaki şekilde andiçerler:

"Devletin varlığı ve bağımsızlığını vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma; hukukun üstünlüğüne, demokratik ve laik Cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalacağıma; toplumun huzur ve refahı, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden ve Anayasaya sadakattan ayrılmayacağıma; büyük Türk milleti önünde namusum ve şerefim üzerine andiçerim".

3. Üyelikle Bağdaşmayan İşler

Madde 82 - Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkanları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili

25 31/5/2007 tarihli ve 5678 sayılı Kanunun 2 nci maddesiyle, bu fıkra da geçen "seçim tutanaklarını" ibaresinden sonra gelmek üzere "ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını" ibaresi eklenmiştir.

26 31/5/2007 tarihli ve 5678 sayılı Kanunun 2 nci maddesiyle, bu fıkra da geçen "halkoyuna sunulması" ibaresinden sonra gelmek üzere ", Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi" eklenmiştir.

olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı Resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemezler.

(Mülga ikinci cümle: 21/1/2017- 6771/16 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

4. Yasama Dokunulmazlığı

Madde 83 - Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlemez.

Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

5. Milletvekilliğinin Düşmesi²⁷

Madde 84 - (Değişik: 23/7/1995-4121/9 md.)

İstifa eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesi, istifanın geçerli olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanınca tespit edildikten sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca kararlaştırılır.

Milletvekilliğinin kesin hüküm giyme veya kısıtlanma halinde düşmesi, bu husustaki kesin mahkeme kararının Genel Kurula bildirilmesiyle olur.

82 nci maddeye göre milletvekilliğiyle bağdaşmayan bir görev veya hizmeti sürdürmekte ısrar eden milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, yetkili komisyonun bu durumu tespit eden raporu üzerine Genel Kurul gizli oyla karar verir.

²⁷ Bu maddenin kenar başlığı, "5. Üyeliğin düşmesi" iken, 23/7/1995 tarihli ve 4121 sayılı Kanunun 9 uncu maddesi ile metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

Meclis çalışmalarına özürsüz veya izinsiz olarak bir ay içerisinde toplam beş birleşim günü katılmayan milletvekilinin milletvekilliğinin düşmesine, durumun Meclis Başkanlık Divanınca tespit edilmesi üzerine, Genel Kurulca üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyuyla karar verilebilir.

(Mülga son fıkra: 7/5/2010-5982/9 md.)

6. İptal İstemi

Madde 85 - (Değişik: 23/7/1995-4121/10 md.)

Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine 84 üncü maddenin birinci, üçüncü veya dördüncü fıkralarına göre karar verilmiş olması hallerinde, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya içtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içerisinde kesin karara bağlar.

7. Ödenek ve Yolluklar

Madde 86 - (Değişik birinci cümle: 21/11/2001-4720/1 md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir. Ödeneğin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklileri T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde ilgileri devam eder.²⁸

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine T.C. Emekli Sandığı tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez.²⁹

Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenebilir.

II. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Görev ve Yetkileri

A. Genel Olarak

Madde 87 - (Değişik: 21/1/2017-6771/5 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; bütçe ve kesinhesap kanun tekliflerini görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi

Madde 88 - Kanun teklif etmeye (...)³⁰ milletvekilleri yetkilidir.

²⁸ 21/11/2001 tarihli ve 4720 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle, bu fıkranın sonuna "Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklileri T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde ilgileri devam eder." ibaresi eklenmiştir.

²⁹ 21/11/2001 tarihli ve 4720 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle, bu fıkra yer alan "Sosyal güvenlik kuruluşları" ibaresi "T.C. Emekli Sandığı" olarak değiştirilmiştir.

³⁰ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra yer alan "Bakanlar Kurulu ve" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

Kanun (...) ³¹ tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları içtüzükle düzenlenir.

C. Kanunların Cumhurbaşkanınca Yayımlanması

Madde 89 - Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasını kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. **(Ek cümle: 3/10/2001-4709/29 md.)**

Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir. Bütçe kanunları bu hükme tabi değildir. ³²

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu üye tamsayısının salt çoğunluğuyla aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir. ³³

Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.

D. Milletlerarası Antlaşmaları Uygun Bulma

Madde 90 - Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Mâliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkra göre yapılan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

³¹ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "tasarı ve" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

³² 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 29 uncu maddesiyle, bu fıkra ya "Yayımlanmasını" ibaresinden sonra gelmek üzere "kısmen veya tamamen " ibaresi eklenmiştir.

³³ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "geri gönderilen kanunu" ibaresinden sonra gelmek üzere "üye tamsayısının salt çoğunluğuyla " ibaresi eklenmiştir.

(Ek cümle: 7/5/2004- 5170/7 md.)

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.

E. Kanun Hükümünde Kararname Çıkarma Yetkisi Verme

Madde 91 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

F. Savaş hali ilanı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme

Madde 92 - Milletlerarası hukukun meşru saydığı hallerde savaş hali ilanına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

III. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Faaliyetleri İle İlgili Hükümler

A. Toplanma ve Tatil

Madde 93 - (Değişik birinci fıkra: 23/7/1995-4121/11 md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

Meclis, bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme veya tatil sırasında (...) ³⁴ Cumhurbaşkanı toplantıya çağırır.

Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağırır.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edilemez.

B. Başkanlık Divanı

Madde 94 - Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis Başkanı, Başkanvekilleri, Katip üyeler ve İdare Amirlerinden oluşur.

Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur. Siyasi parti grupları Başkanlık için aday gösteremezler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için, bir yasama döneminde iki seçim yapılır.

³⁴ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkarda yer alan ", doğrudan doğruya veya Bakanlar Kurulunun istemi üzerine," ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

(Değişik ikinci cümle: 7/5/2010-5982/10 md.)

İlk seçilenlerin görev süresi iki yıldır, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi ise o yasama döneminin sonuna kadar devam eder.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Meclis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren beş gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir, Başkan seçimi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday gösterme süresinin bitiminden itibaren, beş gün içinde tamamlanır.³⁵

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekillerinin Katip Üyelerinin ve İdare Amirlerinin adedi, seçim nisabı, oylama sayısı ve usulleri, Meclis İçtüzüğünde belirlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başkanvekilleri, üyesi bulundukları siyasi partinin veya parti grubunun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevlerinin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy kullanamazlar.

C. İçtüzük Siyasi Parti Grupları ve Kolluk İşleri

Madde 95 - Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı içtüzük hükümlerine göre yürütür.

İçtüzük hükümleri, siyasi parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasi parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, eklenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri Meclis Başkanlığı eliyle düzenlenir ve yürütülür. Emniyet ve diğer kolluk hizmetleri için yeterli kadar kuvvet ilgili makamlarca Meclis Başkanlığına tahsis edilir.

D. Toplantı ve Karar Yeter Sayısı

Madde 96 - (Değişik birinci fıkra: 31/5/2007-5678/3 md.) Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

(Mülga ikinci fıkra: 21/1/2017-6771/16 md.)**E. Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması**

Madde 97 - Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulundaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde tam olarak yayımlanır.

³⁵ 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 30 uncu maddesiyle bu fıkrada geçen "on gün içinde" ibareleri, "beş gün içinde" olarak değiştirilmiştir.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzük hükümlerine göre kapalı oturumlar yapabilir, bu oturumlardaki görüşmelerin yayımı Türkiye Büyük Millet Meclisi kararına bağlıdır.

Meclisteki açık görüşmelerin, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başkaca bir karar alınmadıkça, her türlü vasıta ile yayımı serbesttir.

IV. Türkiye Büyük Millet Meclisinin Bilgi Edinme ve Denetim Yolları

Madde 98 - (Değişik: 21/1/2017-6771/6 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi; Meclis araştırması, genel görüşme, Meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanır.

Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir.

Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgilendiren belli bir konunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda görüşülmesidir.

Meclis soruşturması, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar hakkında 106 ncı maddenin beşinci, altıncı ve yedinci fıkraları uyarınca yapılan soruşturmadan ibarettir.

Yazılı soru, yazılı olarak en geç onbeş gün içinde cevaplanmak üzere milletvekillerinin, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlara yazılı olarak soru sormalarından ibarettir.

Meclis araştırması, genel görüşme ve yazılı soru önergelerinin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile araştırma usulleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.

B. Gensoru

Madde 99 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

C. Meclis Soruşturması

Madde 100 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

İKİNCİ BÖLÜM

Yürütme

1. Cumhurbaşkanı

A. Adaylık ve Seçimi^{36 37}

Madde 101 - (Değişik: 21/1/2017-6771/7 md.)

Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından, doğrudan halk tarafından seçilir.

36 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 6 ncı maddesiyle, bu maddenin "A. Genel olarak" şeklindeki kenar başlığı metinden çıkarılmıştır.

37 Bu maddenin kenar başlığı " A. Nitelikleri ve tarafsızlığı" iken, 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 7 nci maddesiyle meme işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.

Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüzbin seçmen aday gösterebilir.

Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir.

İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir. Oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması halinde, sadece Cumhurbaşkanı seçimi yenilenir.

Seçimlerin tamamlanamaması halinde, yenisi göreve başlayıncaya kadar mevcut Cumhurbaşkanı'nın görevi devam eder.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin diğer usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

B. Seçimi

Madde 102 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

C. Andıçmesi

Madde 103 - Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde aşağıdaki şekilde andıçer:

“Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, Anayasaya, hukukun üstünlüğüne, demokrasiye, Atatürk ilke ve inkılaplarına ve laik Cumhuriyet ilkesine bağlı kalacağıma, milletin huzur ve refahı, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerinden yararlanması ülküsünden ayrılmayacağıma, Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini korumak, yüceltmek ve üzerime aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağıma Büyük Türk Milleti ve tarih huzurunda, namusum ve şerefim üzerine andıçerim.”

D. Görev ve Yetkileri

Madde 104 - (Değişik: 21/1/2017-6771/8 md.)

Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

Cumhurbaşkanı, Devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını temin eder.

Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar.

Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj verir.

Kanunları yayımlar.

Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir.

Kanunların, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinde iptal davası açar.

Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile bakanları atar ve görevlerine son verir.

Üst kademe kamu yöneticilerini atar, görevlerine son verir ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasları Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenler.

Yabancı devletlere Türkiye Cumhuriyetinin temsilcilerini gönderir, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul eder.

Milletlerarası andlaşmaları onaylar ve yayımlar.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunar.

Milli güvenlik politikalarını belirler ve gerekli tedbirleri alır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil eder.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verir.

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle kişilerin cezalarını hafifletir veya kaldırır.

Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve

ödevleriyle dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenemez. Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin aynı konuda kanun çıkarması durumunda, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir.

Cumhurbaşkanı, kanunların uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilir.

Kararnameler ve yönetmelikler, yayımdan sonraki bir tarih belirlenmemişse, Resmi Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girer.

Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

E. Cumhurbaşkanının Cezai sorumluluğu³⁸

Madde 105 - (Değişik: 21/1/2017-6771/9 md.)

Cumhurbaşkanı hakkında, bir suç işlediği iddiasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir. Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımdan itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı, seçim kararı alamaz.

³⁸ Bu maddenin kenar başlığı "E. Sorumluluk ve sorumsuzluk hali" iken, 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 9 uncu maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanının görevi sona erer.

Cumhurbaşkanının görevde bulunduğu sürede işlediği iddia edilen suçlar için görevi bittikten sonra da bu madde hükmü uygulanır.

*F. Cumhurbaşkanlığı yardımcısı, Cumhurbaşkanına vekâlet ve bakanlar*³⁹

Madde 106 - (Değişik: 21/1/2017-6771/10 md.)

Cumhurbaşkanı, seçildikten sonra bir veya daha fazla Cumhurbaşkanlığı yardımcısı atayabilir.

Cumhurbaşkanlığı makamının herhangi bir nedenle boşalması halinde, kırkbeş gün içinde Cumhurbaşkanı seçimi yapılır. Yenisi seçilene kadar Cumhurbaşkanlığı yardımcısı Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır. Genel seçime bir yıl veya daha az kalmışsa Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimi de Cumhurbaşkanı seçimi ile birlikte yenilenir. Genel seçime bir yıldan fazla kalmışsa seçilen Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi seçim tarihine kadar görevine devam eder. Kalan süreyi tamamlayan Cumhurbaşkanı açısından bu süre dönemden sayılmaz. Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yapılacağı tarihte her iki seçim birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, Cumhurbaşkanı yardımcısı Cumhurbaşkanına vekâlet eder ve Cumhurbaşkanı- na ait yetkileri kullanır.

Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanır ve görevden alınır. Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar, 81 inci maddede yazılı şekilde Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde andiçerler. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakan olarak atanırlarsa üyelikleri sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar, Cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar hakkında görevleriyle ilgili suç işledikleri iddiasıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının salt çoğunluğunun vereceği önergeyle soruşturma açılması istenebilir.

Meclis, önergeyi en geç bir ay içinde görüşür ve üye tamsayısının beşte üçünün gizli oyuyla soruşturma açılmasına karar verebilir.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasi partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirten raporunu iki ay içinde Meclis Başkanlığına sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona bir aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır ve dağıtımından itibaren on gün içinde Genel Kurulda görüşülür. Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının üçte ikisinin gizli oyuyla Yüce Divana sevk kararı alabilir. Yüce Divan yargılaması üç ay içinde tamamlanır, bu

³⁹ Bu maddenin kenar başlığı "F. Cumhurbaşkanına vekillik etme" iken, 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 10 uncu maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

sürede tamamlanamazsa bir defaya mahsus olmak üzere üç aylık ek süre verilir, yargılama bu sürede kesin olarak tamamlanır.

Bu kişilerin görevde bulundukları sürede, görevleriyle ilgili işledikleri iddia edilen suçlar bakımından, görevleri bittikten sonra da beşinci, altıncı ve yedinci fıkra hükümleri uygulanır.

Yüce Divanda seçilmeye engel bir suçtan mahkûm edilen Cumhurbaşkanı yardımcısı veya bakanın görevi sona erer.

Cumhurbaşkanı yardımcılarını ve bakanları, görevleriyle ilgili olmayan suçlarda yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlerden yararlanır.

Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri ve yetkileri, teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.

G. Cumhurbaşkanı Genel Sekreterliği

Madde 107 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

H. Devlet Denetleme Kurulu

Madde 108 - İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı demeklerle vakıflarda, her türlü idari soruşturma, inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar.⁴⁰

(...)⁴¹ yargı organları, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanı dışındadır.

Devlet Denetleme Kurulunun Başkan ve üyeleri, Cumhurbaşkanınca atanır.⁴²

Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyelerinin görev süresi ve diğer özlük işleri, Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.⁴³

II. Bakanlar Kurulu

A. Kuruluş

Madde 109 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

B. Göreve başlama ve güvenoyu

40 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra "inceleme," ibaresinden önce gelmek üzere "idari soruşturma," ibaresi eklenmiştir.

41 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra "Silahlı Kuvvetler ve" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

42 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra "üyeleri ve üyeleri içinden Başkanı, kanunda belirlenen nitelikteki kişiler arasından," ibaresi "Başkan ve üyeleri," şeklinde değiştirilmiştir.

43 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra "kanunla" ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle" şeklinde değiştirilmiştir.

Madde 110 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

C. Görev sırasında güvenoyu

Madde 111 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

D. Görev ve Siyasi Sorumluluk

Madde 112 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

E. Bakanlıkların Kurulması ve Bakanlar

Madde 113 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

F. Seçimlerde Geçici Bakanlar Kurulu

Madde 114 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

G. Tüzükler

Madde 115 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

H. Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin Yenilenmesi⁴⁴

Madde 116 - (Değişik: 21/1/2017-6771/11 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi, üye tamsayısının beşte üç çoğunluğuyla seçimlerin yenilenmesine karar verebilir. Bu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının seçimlerin yenilenmesine karar vermesi halinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

Cumhurbaşkanının ikinci döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde, Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir.

Seçimlerinin birlikte yenilenmesine karar verilen Meclisin ve Cumhurbaşkanının yetki ve görevleri, yeni Meclisin ve Cumhurbaşkanının göreve başlamasına kadar devam eder.

Bu şekilde seçilen Meclis ve Cumhurbaşkanının görev süreleri de beş yıldır.

İ. Milli Savunma

1. Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı

Madde 117 - Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevi varlığından ayrılmaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

Milli güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Cumhurbaşkanı sorumludur.⁴⁵

⁴⁴ Bu maddenin kenar başlığı " H. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi " iken, 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 11 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

⁴⁵ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "Bakanlar Kurulu" ibaresi "Cumhurbaşkanı "

Cumhurbaşkanınca atanan Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir.⁴⁶

(Mülga dördüncü fıkra: 21/1/2017-6771/16 md.)

(Mülga beşinci fıkra: 21/1/2017-6771/16 md.)

2. Millî Güvenlik Kurulu

Madde 118 - (Değişik birinci fıkra: 3/10/2001-4709/32 md.) Millî Güvenlik Kurulu; Cumhurbaşkanının başkanlığında, Cumhurbaşkanı yardımcıları, Adalet, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Genelkurmay Başkam, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından kurulur.^{47 48 49}

Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağrılıp görüşleri alınabilir.

(Değişik birinci cümle: 3/10/2001-4709/32 md.) Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Cumhurbaşkanına bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirlere ait kararlar Cumhurbaşkanınca değerlendirilir.^{58 59}

Millî Güvenlik Kurulunun gündemi; Cumhurbaşkanı yardımcıları ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca düzenlenir.⁵⁰

Cumhurbaşkanı katılmadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu Cumhurbaşkanı yardımcısının başkanlığında toplanır.⁵¹

Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenlenir.⁵²

şeklinde değiştirilmiştir.

46 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkranın başına "Cumhurbaşkanınca atanan " ibaresi eklenmiştir.

47 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Başbakan yardımcıları, " ibaresi "Cumhurbaşkanı yardımcıları, ", "Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından " ibaresi "Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava kuvvetleri komutanlarından " şeklinde değiştirilmiştir.

48 3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun 32 ncı maddesiyle, bu fıkra da bulunan; "öncelikle dikkate alınır" ibaresi, "değerlendirilir " şeklinde değiştirilmiştir.

49 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "Bakanlar Kuruluna " ibaresi "Cumhurbaşkanına " şeklinde, "Bakanlar Kurulunca " ibaresi "Cumhurbaşkanınca " şeklinde değiştirilmiştir.

50 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "Başbakan " ibaresi "Cumhurbaşkanı yardımcılarını " şeklinde değiştirilmiştir.

51 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "Başbakanın " ibaresi "Cumhurbaşkanı yardımcısının " şeklinde değiştirilmiştir.

52 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "kanunla " ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle " şeklinde değiştirilmiştir.

III. Olağanüstü Hal Yönetimi^{53 54 55}

Madde 119 - (Değişik: 21/1/2017-6771/12 md.)

Cumhurbaşkanı; savaş, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, seferberlik, ayaklanma, vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışma, ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması, anayasal düzeni veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerinin ortaya çıkması, şiddet olayları nedeniyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması, tabii afet veya tehlikeli salgın hastalık ya da ağır ekonomik bunalımın ortaya çıkması hallerinde yurdun tamamında veya bir bölgesinde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilan edebilir.

Olağanüstü hal ilanı kararı, verildiği gün Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağınır; Meclis gerekli gördüğü takdirde olağanüstü halin süresini kısaltabilir, uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

Cumhurbaşkanının talebiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi her defasında dört ayı geçmemek üzere süreyi uzatabilir. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile 15 inci maddedeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlandırılacağı veya geçici olarak durdurulacağı, hangi hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği kanunla düzenlenir.

Olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, 104 üncü maddenin onyedinci fıkrasının ikinci cümlesinde belirtilen sınırlamalara tabi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir. Kanun hükmündeki bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur.

Savaş ve mücbir sebeplerle Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanamaması hâli hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri üç ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.

2. Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilanı

Madde 120 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

3. Olağanüstü Hallerle İlgili Düzenleme

Madde 121 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

53 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 12 nci maddesiyle, "III. Olağanüstü yönetim usulleri" şeklindeki madde kenar başlığı metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

54 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 12 nci maddesiyle, bu maddenin "A. Olağanüstü haller" olan kenar başlığı metinden çıkarılmıştır.

55 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 12 nci maddesiyle, bu maddenin "1. Tabii afet ve ağır ekonomik bunalım sebebiyle olağanüstü hal ilanı" olan kenar başlığı metinden çıkarılmıştır.

B. Sıkıyönetim, Seferberlik ve Savaş Hali

Madde 122 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

IV. İdare

A. İdarenin Esasları

1. İdarenin Bütünlüğü ve Kamu Tüzelkişiliği

Madde 123 - İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.

İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.

Kamu tüzelkişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur.⁵⁶

2. Yönetmelikler

Madde 124 - Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.⁵⁷

Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir.

B. Yargı Yolu

Madde 125 - İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.

(Ek hüküm: 13/8/1999-4446/2 md.)

Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.

(...) (Ek cümle: 7/5/2010-5982/11 md.) (...) ⁵⁸

Yüksek Askerî Şûranın terfi işlemleri ile kadrosuzluk nedeniyle emekliye ayırma hariç her türlü ilişik kesme kararlarına karşı yargı yolu açıktır.

İdari işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar.

(Değişik birinci cümle: 7/5/2010-5982/11 md.)

Yargı yetkisi, idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, hiçbir surette yerindelik denetimi şeklinde kullanılamaz. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idari eylem ve işlem niteliğinde veya

⁵⁶ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak" ibaresi "kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle" şeklinde değiştirilmiştir.

⁵⁷ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "Başbakanlık" ibaresi "Cumhurbaşkanı" şeklinde, "tüzüklerin" ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin" şeklinde değiştirilmiştir.

⁵⁸ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şûranın kararları yargı denetimi dışındadır. Ancak, " ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

takdir yetkisini kaldırarak biçimde yargı kararı verilemez.

İdari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkansız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.

Kanun, olağanüstü hallerde, (...) ^{68 59} seferberlik ve savaş halinde ayrıca milli güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlandırabilir.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

C. İdarenin Kuruluşu

1. Merkezi İdare

Madde 126 - Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

2. Mahalli İdareler

Madde 127 - Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/12 md.)

Mahalli idarelerin seçimleri, 67 nci maddedeki esaslara göre beş yılda bir yapılır.

(Mülga ikinci cümle: 21/1/2017-6771/16 md.)

Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahalli idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir. Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütül-

59 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "sıkıyönetim," ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

mesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir.

Mahalli idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Cumhurbaşkanının izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.⁷⁰

D. Kamu Hizmeti Görevlileriyle İlgili Hükümler

1. Genel İlkeler

Madde 128 - Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir.

(Ek cümle: 7/5/2010- 5982/12 md.)

Ancak, malî ve sosyal haklara ilişkin toplu sözleşme hükümleri saklıdır.

Üst kademe yöneticilerinin yetiştirilme usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir.

2. Görev ve sorumlulukları, disiplin kavuşturulmasında güvence

Madde 129 - Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.

(Değişik üçüncü fıkra: 7/5/2010-5982/13 md.)

Disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.

Silahlı Kuvvetler mensupları ile hakimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari mercinin iznine bağlıdır.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

E. Yükseköğretim Kurumları ve Üst Kuruluşları

1. Yükseköğretim Kurumları

Madde 130 - Çağdaş eğitim-öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim- öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tabi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.

Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.

Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, Devletin gözetimi ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri Devletçe sağlanır.

Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise Yükseköğretim Kurulunca seçilir ve atanır.

Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmazlar.

Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Kurulunca tetkik ve onaylandıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığına sunulur ve merkezi yönetim bütçesinin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tabi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir.⁷¹

Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri, öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar, Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, mali işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar, üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Yükseköğretim kuruluna ve üniversitelere Devletin sağladığı mali kaynakların kullanılmasında kanunla düzenlenir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, mali ve idari konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, Devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere tabidir.

2. Yükseköğretim Üst Kuruluşları

Madde 131 - Yükseköğretim kurumlarının öğretimini planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yükseköğretim kurumlarındaki eğitim - öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak maksadı ile Yükseköğretim Kurulu kurulur.

(Değişik ikinci fıkra: 7/5/2004-5170/8 md.) Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler tarafından seçilen ve sayıları, nitelikleri, seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek sureti ile Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan doğruya seçilen üyelerden kurulur.⁶⁰

Kurulun teşkilatı, görev, yetki, sorumluluğu ve çalışma esasları kanunla düzenlenir.

3. Yükseköğretim Kurumlarından Özel Hükümlere Tabi Olanlar

Madde 132 - Türk Silahlı Kuvvetleri ve emniyet teşkilatına bağlı yükseköğretim kurumları özel kanunlarının hükümlerine tabidir.

*F. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Radyo ve Televizyon Kuruluşları ve Kamuyla İlişkili Haber Ajansları*⁶¹

Madde 133 - **(Değişik: 8/7/1993-3913/1 md.)**

Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir.

(Ek fıkra: 21/6/2005-5370/1 md.)

Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dokuz üyeden oluşur. Üyeler, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikiye katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir.

⁶⁰ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "ve Bakanlar Kurulunca" ibaresi "tarafından" şeklinde değiştirilmiştir.

⁶¹ Bu maddenin kenar başlığı " F. Radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuyla ilişkili haber ajansları " iken, 21/6/2005 tarihli ve 5370 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişilerinin yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.

G. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

Madde 134 - Atatürkçü düşüncüyü, Atatürk ilke ve inkılaplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevi himayelerinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Cumhurbaşkanının görevlendireceği bakana bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinden oluşan, kamu tüzel kişiliğine sahip "Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu" kurulur.⁷⁴

Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen mali menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun; kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir.

H. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları

Madde 135 - Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüslerinde asli ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.)

Bu meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamazlar.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.)

Bu meslek kuruluşları ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde siyasi partiler aday gösteremezler.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.)

Bu meslek kuruluşları üzerinde Devletin idari ve mali denetimine ilişkin kurallar kanunla düzenlenir.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.)

Amaçları dışında faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirlediği mercinin veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine mahkeme kararıyla son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.

(Değişik fıkra: 23/7/1995-4121/13 md.)

Ancak, milli güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, meslek kuruluşlarını veya üst kuruluşlarını faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içerisinde görevli hakimın onayına sunulur. Hakim, kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idari karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

1. Diyanet İşleri Başkanlığı

Madde 136 - Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, laiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir.

J. Kanunsuz Emir

Madde 137 - Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse, yerine getirmez ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilirse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz. ⁷⁵

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

Askeri hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunla gösterilen istisnalar saklıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yargı

I. Genel Eükümler**A. Mahkemelerin Bağımsızlığı**

Madde 138 - Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanı kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görölmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktirmez.

B. Hakimlik ve Savcılık Teminatı

Madde 139 - Hakimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

C. Hakimlik ve Savcılık Mesleği

Madde 140 - Hakimler ve savcılar adli ve idari yargı hakim ve savcıları olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hakim ve savcılar eliyle yürütülür.

Hakimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler.

Hakim ve savcılarının nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlarından dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi, meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Hakimler ve savcılar altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler; askeri hakimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklilikleri kanunda gösterilir.

Hakimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, Resmî ve özel hiçbir görev alamazlar.

Hakimler ve savcılar idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdırlar.

Hakim ve savcı olup da adalet hizmetindeki idari görevlerde çalışanlar, hakimler ve savcılar hakkındaki hükümlere tabidirler. Bunlar, hakimler ve savcılara ait esaslar dairesinde sınıflandırılır ve derecelendirilirler, hakimlere ve savcılara tanınan her türlü haklardan yararlanırlar.

D. Duruşmaların Açık ve Kararların Gerekçeli Olması

Madde 141 - Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.

Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.

E. Mahkemelerin Kuruluşu

Madde 142 - Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 21/1/2017-6771/13 md.) Disiplin mahkemeleri dışında askerî mahkemeler kurulamaz. Ancak savaş halinde, asker kişilerin görevleriyle ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevli askerî mahkemeler kurulabilir.

F. Devlet Güvenlik Mahkemeleri

Madde 143 - (Mülga: 7/5/2004-5170/9 md.)

*G. Adalet Hizmetlerinin Denetimi*⁶²

Madde 144 - (Değişik: 7/5/2010-5982/14 md.)

Adalet hizmetleri ile savcıların idari görevleri yönünden Adalet Bakanlığınca denetimi, adalet müfettişleri ile hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçiler; araştırma, inceleme ve soruşturma işlemleri ise adalet müfettişleri eliyle yapılır. Buna ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

H. Askeri Yargı

Madde 145 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

II. Yüksek Mahkemeler

A. Anayasa Mahkemesi

İ. Kuruluşu

Madde 146 - (Değişik: 7/5/2010-5982/16 md.)

Anayasa Mahkemesi onbeş üyeden kurulur.⁶³

Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

⁶² Bu maddenin kenar başlığı "G. Hakim ve savcılarının denetimi" iken, 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 14 üncü maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

⁶³ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "onyedi" ibaresi "onbeş" şeklinde değiştirilmiştir.

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay (...) ⁶⁴ genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyaset bilimleri dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

Yargıtay, Danıştay (...) ⁶⁵ ve Sayıştay genel kuralları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, (...) ⁶⁶ en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde (...) ⁶⁷ en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmek için, kırkbeş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcılarının adaylık dahil en az yirmi yıl çalışmış olması şarttır.

Anayasa Mahkemesi üyeleri arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve iki başkanvekili seçilir. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri aslı görevleri dışında Resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

2. Üyelerin Görev Süresi ve Üyeliğin Sona Ermesi ⁶⁸

Madde 147 - (Değişik birinci fıkra: 7/5/2010-5982/17 md.) Anayasa Mahkemesi üyeleri oniki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hakimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

64 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra yer alan "... bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi " ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

65 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra yer alan "... Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi " ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

66 1/8/2010 tarihli ve 27659 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.: 2010/49, K: 2010/87 sayılı Kararıyla, bu fıkranın birinci cümlesinde yer alan "... bir üye ancak bir aday için oy kullanabilir; ..." ibaresi iptal edilmiştir.

67 1/8/2010 tarihli ve 27659 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.: 2010/49, K: 2010/87 sayılı Kararıyla, bu fıkranın ikinci cümlesinde yer alan "... de her bir baro başkanı ancak bir aday için oy kullanabilir ve ..." ibaresi, iptal edilmiştir.

68 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 17 nci maddesiyle, bu maddenin kenar başlığı "2. Üyeliğin sona ermesi " iken, metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

3. Görev ve Yetkileri⁶⁹

Madde 148 - Anayasa Mahkemesi, kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler ve bireysel başvuruları karara bağlar. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak, olağanüstü hallerde (...) ⁷⁰ ve savaş hallerinde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme, Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; defî yoluyla da ileri sürülemez.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.) Herkes, Anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü

tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.) Bireysel başvuruda, kanun yolunda gözetilmesi gereken hususlarda inceleme yapılamaz.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.) Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay (...) ⁷¹ Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcısı vekilini, Hakimler ve Savcılar (...) ^{72,73,74} Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar. ^{87,88}

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.)

Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları (...) ⁷⁵ da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcivekili yapar.

⁶⁹ 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 18 inci maddesiyle, bu maddenin birinci fıkrasının birinci cümlesinin sonuna "ve bireysel başvuruları karara bağlar" ibaresi eklenmiştir.

⁷⁰ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "sıkıyönetim," ibaresi madde metninden çıkarılmış; "kanun hükmünde kararnamelerin" ibareleri "Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin" şeklinde değiştirilmiştir.

⁷¹ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan ", Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

⁷² 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "Yüksek" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

⁷³ 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 18 inci maddesiyle, bu fıkra da yer alan "Cumhurbaşkanını," ibaresinden sonra gelmek üzere "Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını," ibaresi eklenmiştir.

⁷⁴ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "Bakanlar Kurulu üyelerini" ibaresi "Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları" şeklinde değiştirilmiştir.

⁷⁵ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "ile Jandarma Genel Komutanı" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

(Değişik beşinci fıkra: 7/5/2010-5982/18 md.) Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

4. Çalışma ve Yargılama Usulü

Madde 149 - (Değişik: 7/5/2010-5982/19 md.)

Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul halinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az on üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, kararlarını salt çoğunlukla alır. Bireysel başvuruların kabul edilebilirlik incelemesi için komisyonlar oluşturulabilir.⁷⁶

Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır.

Anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımıyla yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu, Genel Kurul ve bölümlerin yargılama usulleri, Başkan, başkanvekilleri ve üyelerin disiplin işleri kanunla; Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümü kendi yapacağı içtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir. Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'ndan sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

5. İptal Davası

Madde 150 - Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir.

(Mülga son cümle: 21/1/2017-6771/16 md.)⁷⁷

⁷⁶ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkarda yer alan "oniki" ibaresi "on" şeklinde değiştirilmiştir.

⁷⁷ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkarda yer alan "kanun hükmündeki kararnamelerin" ibaresi

6. Dava Açma Süresi

Madde 151 - Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya içtüzüğün Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.⁷⁸

7. Anayasaya Aykırılığın Diğer Mahkemelerde İleri Sürülmesi

Madde 152 - Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.⁷⁹

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre

sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

8. Anayasa Mahkemesinin Kararları

Madde 153 - Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.⁸⁰

Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi veya Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir.

"Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin" şeklinde, "iktidar ve anamuhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi" ibaresi "Türkiye Büyük Millet Meclisinde en fazla üyeye sahip iki siyasi parti grubuna ve " şeklinde değiştirilmiştir.

78 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "kanun hükmünde kararname" ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamesi" şeklinde değiştirilmiştir.

79 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "kanun hükmünde kararnamenin " ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin " şeklinde değiştirilmiştir.

80 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "kanun hükmünde kararnamenin " ibaresi "Cumhurbaşkanlığı kararnamesinin " şeklinde değiştirilmiştir.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.⁸¹

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun (...) ⁸² teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

B. Yargıtay

Madde 154 - Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hakim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hakimler ve Savcılar (...) ⁸³ Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcısı vekili, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, Başkan, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekilinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

C. Danıştay

Madde 155 - Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

(Değişik ikinci fıkra: 13/8/1999-4446/3 md.)

81 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkarda yer alan "kanun hükmünde kararname" ibaresi

"Cumhurbaşkanlığı kararnamesi" şeklinde değiştirilmiştir.

82 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkarda yer alan "tasarı veya" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

83 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkarda yer alan "Yüksek" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

Danıştay, davaları görmek, (...) ⁸⁴ ⁸⁵ kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, (...) idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idari yargı hakim ve savcılar ile bu meslekten sayılanlar arasından Hakimler ve Savcılar (...) ⁸⁶ Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.

Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idari yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

D. Askeri Yargıtay

Madde 156 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

E. Askeri Yüksek İdare Mahkemesi

Madde 157 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

F. Uyuşmazlık Mahkemesi

Madde 158 - Uyuşmazlık Mahkemesi adli ve idari yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlemeye yetkilidir. ⁸⁷

Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar.

Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.

III. Hakimler ve Savcılar (...) ⁸⁸ Kurulu

⁸⁴ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, " ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

⁸⁵ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "tüzük tasarılarını incelemek, " ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

⁸⁶ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "Yüksek" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

⁸⁷ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "adli, idari ve askeri" ibaresi "adli ve idari " şeklinde değiştirilmiştir.

⁸⁸ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 14 üncü maddesiyle, bu maddenin başlığında yer alan "Yüksek" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

Madde 159 - (Değişik: 7/5/2010-5982/22 md.)

Hâkimler ve Savcılar (...) ⁸⁹ Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

(Değişik fıkra: 21/1/2017-6771/14 md.)

Hâkimler ve Savcılar Kurulu onüç üyeden oluşur; iki daire halinde çalışır.

(Değişik fıkra: 21/1/2017-6771/14 md.) Kurulun Başkanı Adalet Bakanıdır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir. Kurulun, üç üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş adli yargı hâkim ve savcılar arasından, bir üyesi birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş İdarî yargı hâkim ve savcılar arasından Cumhurbaşkanı; üç üyesi Yargıtay üyeleri, bir üyesi Danıştay üyeleri, üç üyesi nitelikleri kanunda belirtilen yükseköğretim kurumlarının hukuk dallarında görev yapan öğretim üyeleri ile avukatlar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilir. Öğretim üyeleri ile avukatlar arasından seçilen üyelere, en az birinin öğretim üyesi ve en az birinin de avukat olması zorunludur. Kurulun Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından seçilecek üyeliklerine ilişkin başvurular, Meclis Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon her bir üyelik için üç aday, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada aday belirleme işleminin sonuçlandırılmaması halinde ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. Bu oylamada da aday belirlenmediği takdirde, her bir üyelik için en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile aday belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Komisyon tarafından belirlenen adaylar arasından, her bir üye için ayrı ayrı gizli oyla seçim yapar. Birinci oylamada üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu; bu oylamada seçimin sonuçlandırılmaması halinde, ikinci oylamada üye tamsayısının beşte üç çoğunluğu aranır. İkinci oylamada da üye seçilemediği takdirde en çok oyu alan iki aday arasında ad çekme usulü ile üye seçimi tamamlanır.

(Değişik fıkra: 21/1/2017-6771/14 md.)

Üyeler dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler bir kez daha seçilebilir.

(Değişik fıkra: 21/1/2017-6771/14 md.) Kurul üyeliği seçimi, üyelerin görev süresinin dolmasından önceki otuz gün içinde yapılır. Seçilen üyelerin görev süreleri dolmadan Kurul üyeliğinin boşalması durumunda, boşalmayı takip eden otuz gün içinde, yeni üyelerin seçimi yapılır.

Kurulun, Adalet Bakanı ile Adalet Bakanlığı Müsteşarı dışındaki (...) ⁹⁰ üyeleri, görevlerinin devamı süresince; kanunda belirlenenler dışında başka bir görev alamazlar veya Kurul tarafından başka bir göreve atanamaz ve seçilemezler.

Kurulun yönetimi ve temsili Kurul Başkanına aittir. Kurul Başkanı dairelerin çalışmalarına katılmaz. Kurul, kendi üyeleri arasından daire başkanlarını ve daire başkanlarından birini de başkanvekil olarak seçer. Başkan, yetkilerinden bir kısmını başkanvekiline devredebilir.

⁸⁹ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 14 üncü maddesiyle, bu fıkra da yer alan "Yüksek" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

⁹⁰ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 14 üncü maddesiyle, bu fıkra da yer alan "asil" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

Kurul, adli ve idari yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görül-meyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemlerini yapar; Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin kaldırılması veya yargı çevresinin değiştirilmesi konusun-daki tekliflerini karara bağlar; ayrıca, Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Hâkim ve savcıların görevlerini; kanun ve diğer mevzuata (hâkimler için idari nitelikteki genelge-lere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasın-da suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma işlemleri, ilgili dairenin teklifi ve Hâkimler ve Savcılar (..O⁹¹ Kurulu Başkanmm oluru ile Kurul müfettişlerine yaptırılır. Soruşturma ve inceleme işlemleri, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırılabilir.⁹²

Kurulun meslekten çıkarma cezasına ilişkin olanlar dışındaki kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurula bağlı Genel Sekreterlik kurulur. Genel Sekreter, birinci sınıf hâkim ve savcılardan Kuru-lun teklif ettiği üç aday arasından Kurul Başkanı tarafından atanır. Kurul müfettişleri ile Kurulda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Kurula aittir.

Adalet Bakanlığının merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarında geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılar ile adalet müfettişlerini ve hâkim ve savcı mesleğinden olan iç denetçileri, muvafakatlerini alarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Kurul üyelerinin seçimi, dairelerin oluşumu ve işbölümü, Kurulun ve dairelerin görevleri, toplantı ve karar yeter sayıları, çalışma usul ve esasları, dairelerin karar ve işlemlerine karşı yapılacak itirazlar ve bunların incelenmesi usulü ile Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevleri kanunla dü-zenlenir.

IV. Sayıştay

Madde 160 - Sayıştay, merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetle-mek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi isteminde bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idari yargı yoluna başvurulamaz.⁹³

Vergi, benzeri mali yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyumsuzluklarda Danıştay kararları esas alınır.

91 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 14 üncü maddesiyle, bu fıkra da yer alan "Yüksek" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.

92 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 14 üncü maddesiyle, bu fıkra da yer alan "kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere " ibaresi "kanun ve diğer mevzuata " şeklinde değiştirilmiştir.

93 29/10/2005 tarihli ve 5428 sayılı Kanunun 2 nci maddesiyle bu fıkra da yer alan "genel ve katma bütçeli dairelerin " ibaresi "merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının " şeklinde değiştirilmiştir.

(Ek üçüncü fıkra: 29/10/2005-5428/2 md.) Mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin denetimi ve kesin hükme bağlanması Sayıştay tarafından yapılır.

Sayıştanın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

(Mülga son fıkra: 7/5/2004-5170/10 md.)

DÖRDÜNCÜ KISIM

MALİ VE EKONOMİK HÜKÜMLER

BİRİNCİ BÖLÜM

Mali Hükümler

I. Bütçe

*A. Bütçe ve Kesin Hesap*⁹⁴

Madde 161 - (Değişik: 21/1/2017-6771/15 md.)

Kamu idarelerinin ve kamu İktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzel kişilerinin harcamaları yıllık bütçelerle yapılır.

Malî yıl başlangıcı ile merkezi yönetim bütçesinin hazırlanması, uygulanması ve kontrolü ile yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller kanunla düzenlenir. Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

Cumhurbaşkanı bütçe kanun teklifini, malî yılbaşından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar. Bütçe teklifi Bütçe Komisyonunda görüşülür. Komisyonun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin Genel Kurulda görüşülür ve malî yılbaşına kadar karara bağlanır.

Bütçe kanununun süresinde yürürlüğe konulamaması halinde, geçici bütçe kanunu çıkarılır. Geçici bütçe kanununun da çıkarılamaması durumunda, yeni bütçe kanunu kabul edilinceye kadar bir önceki yılın bütçesi yeniden değerlendirme oranına göre artırılarak uygulanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda kamu idare bütçeleri hakkında düşüncelerini her bütçenin görüşülmesi sırasında açıklarlar, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

Genel Kurulda kamu idare bütçeleri ile değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oylanır.

Merkezi yönetim bütçesiyle verilen ödenek, harcanabilecek tutarın sınırını gösterir. Harcanabilecek tutarın Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle aşılabileceğine dair bütçe kanununa hüküm konulamaz.

⁹⁴ Bu maddenin kenar başlığı "A. Bütçenin hazırlanması ve uygulanması" iken, 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 15 inci maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

Carî yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik teklifleri ile carî ve izleyen yılların bütçelerine malî yük getiren tekliflerde, öngörülen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.

Merkezî yönetim kesinhesap kanunu teklifi, ilgili olduğu malî yılın sonundan başlayarak en geç altı ay sonra Cumhurbaşkanı tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanun teklifinin verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Meclise sunar.

Kesinhesap kanunu teklifi ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılmamış denetim ve hesap yargılamasını önlemez ve bunların karara bağlandığı anlamına gelmez.

Kesinhesap kanunu teklifi, yeni yıl bütçe kanunu teklifiyle birlikte görüşülür ve karara bağlanır.

B. Bütçenin Görüşülmesi

Madde 162 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

C. Bütçelerde Değişiklik Yapılabilme Esasları

Madde 163 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

D. Kesin Hesap

Madde 164 - (Mülga: 21/1/2017-6771/16 md.)

E. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Denetimi

Madde 165 - Sermayesinin yarısından fazlası doğrudan doğruya veya dolaylı olarak Devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıklarının Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi esasları kanunla düzenlenir.

İKİNCİ BÖLÜM

Ekonomik Hükümler

*İ. Planlama; Ekonomik ve Sosyal Konsey*⁹⁵

Madde 166 - Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayi ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak Devletin görevidir.

Planda milli tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir.

⁹⁵ Bii maddenin kenar başlığı: "İ. Planlama" iken, 7/5/2010 tarihli ve 5982 sayılı Kanunun 23 üncü maddesiyle metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

(Ek fıkra: 7/5/2010-5982/23 md.)

Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında Cumhurbaşkanına istişarî nitelikte görüş bildirmek amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulur. Ekonomik ve Sosyal Konseyin kuruluş ve işleyişi kanunla düzenlenir.⁹⁶

II. Piyasaların Denetimi ve Dış Ticaretin Düzenlenmesi

Madde 167 - Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.

Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek mali yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Cumhurbaşkanına yetki verilebilir.⁹⁷

III. Tabii Servetlerin ve Kaynakların Aranması ve İşletilmesi

Madde 168 - Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzel kişilere devredebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin gerçek ve tüzel kişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzel kişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzel kişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.

IV. Ormanlar ve Orman Köylüsü

A. Ormanların Korunması ve Geliştirilmesi

Madde 169 - Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasi propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz.

⁹⁶ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkarda yer alan "hükümete" ibaresi "Cumhurbaşkanına" şeklinde değiştirilmiştir.

⁹⁷ 21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun 16 ncı maddesiyle, bu fıkarda yer alan "Bakanlar Kuruluna" ibaresi "Cumhurbaşkanına" şeklinde değiştirilmiştir.

Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler ile 31/12/1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler, şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında, orman sınırlarında daraltma yapılamaz.

B. Orman Köylüsünün Korunması

Madde 170 - Ormanlar içinde veya bitişiğindeki köyler halkının kalkındırılması, ormanların ve bütünlüğünün korunması bakımlarından, ormanın gözetilmesi ve işletilmesinde Devletle bu halkın işbirliğini sağlayıcı tedbirlerle, 31/12/1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş yerlerin değerlendirilmesi; bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında yarar görülmeyen yerlerin tespiti ve orman sınırları dışına çıkartılması; orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen bu yerlere yerleştirilmesi için Devlet eliyle anılan yerlerin ihya edilerek bu halkın yararlanmasına tahsisi kanunla düzenlenir.

Devlet, bu halkın işletme araç ve gereçleriyle diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırıcı tedbirleri alır.

Orman içinden nakledilen köyler halkına ait araziler, Devlet ormanı olarak derhal ağaçlandırılır.

V. Kooperatifçiliğin Geliştirilmesi

Madde 171 - Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.

(Mülga son fıkra : 23/7/1995-4121/15 md.)

VI. Tüketiciler ile Esnaf ve Sanatkarların Korunması

A. Tüketicilerin Korunması

Madde 172 - Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirler alır, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder.

B. Esnaf ve Sanatkarların korunması

Madde 173 - Devlet, esnaf ve sanatkarı koruyucu ve destekleyici tedbirleri alır.

BEŞİNCİ KISIM **ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER**

I. İnkılap Kanunlarının Korunması

Madde 174 - Anayasanın hiçbir hükmü, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyetinin laiklik niteliğini koruma amacını güden, aşağıda gösterilen inkılap kanunlarının, Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamaz ve yorumlanamaz:

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu;

25 Teşrinisani 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisası Hakkında Kanun;

30 Teşrinisani 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Şeddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun;

17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medeni nikah esası ile aynı kanunun 110 uncu maddesi hükmü;

20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun;

1 Teşrinisani 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Kanun;

26 Teşrinisani 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi Lakap ve Unvanların Kaldırıldığına dair Kanun;

3 Kanunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.

ALTINCI KISIM **GEÇİCİ HÜKÜMLER**

Geçici Madde 1 - Anayasanın halkoylaması sonucu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olarak kabul edildiğinin usulünce ilanı ile birlikte, halkoylaması tarihindeki Milli Güvenlik Konseyi Başkanı ve Devlet Başkanı, Cumhurbaşkanlığı sıfatını kazanarak, yedi yıllık bir dönem için, Anayasa ile Cumhurbaşkanına tanınan görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır. 18 Eylül 1980 tarihinde Devlet Başkanı olarak içtiği and yürürlükte kalır. Yedi yıllık sürenin sonunda Cumhurbaşkanlığı seçimi Anayasada öngörülen hükümlere göre yapılır.

Cumhurbaşkanı, ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp; Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar, 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla teşekkül etmiş olan Milli Güvenlik Konseyinin Başkanlığını da yürütür.

İlk milletvekili genel seçimleri sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başlayıncaya kadar geçecek süre içinde, Cumhurbaşkanlığının herhangi bir surette boşalması halinde, Milli Güvenlik Konseyinin en kıdemli üyesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Anayasaya göre yeni Cumhurbaşkanını seçinceye kadar, Cumhurbaşkanına vekalet eder ve O'nun Anayasadaki bütün görevlerini yerine getirir ve yetkilerini kullanır.

Geçici Madde 2 - 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla kuruluşu gösterilen Milli Güvenlik Konseyi, Anayasaya dayalı olarak hazırlanacak Siyasi Partiler Kanunu ile Seçim Kanununa göre yapılacak ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunlara göre görevlerini devam ettirir.

Anayasanın kabulünden sonra 2356 sayılı Kanunun 3 üncü maddesindeki Milli Güvenlik Konseyi Üyeliklerinden birisinin herhangi bir nedenle boşalması halinde doldurulması usulüne ilişkin hüküm uygulanmaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başladıktan sonra, Milli Güvenlik Konseyi, altı yıllık bir süre için Cumhurbaşkanlığı Konseyi haline dönüşür ve Milli Güvenlik Konseyi Üyeleri, Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyesi sıfatını alırlar. Milli Güvenlik Konseyi üyesi olarak 18 Eylül 1980 tarihinde içtikleri and yürürlükte kalır. Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyeleri, Anayasada Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin haiz bulundukları özlük hakları ile dokunulmazlığına sahip olurlar. Altı yıllık süre sonunda Cumhurbaşkanlığı Konseyinin hukuki varlığı sona erer.

Cumhurbaşkanlığı Konseyinin görevleri şunlardır:

Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilerek Cumhurbaşkanlığına gönderilen, Anayasada yazılı temel hak ve hürriyetlere ve ödevlere, laiklik ilkesine, Atatürk inkılaplarının, milli güvenliğin ve kamu düzeninin korunmasına, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumuna, Milletlerarası andlaşmalara, dış ülkelere silahlı kuvvet gönderilmesine ve yabancı kuvvetlerin Türkiyeye kabulüne, olağanüstü yönetime, sıkıyönetim ve savaş haline dair kanunlar ile Cumhurbaşkanınca gerekli görülen diğer kanunları Cumhurbaşkanına tanınan onbeş günlük sürenin ilk on günü içinde incelemek;

Cumhurbaşkanının istemi ve tespit edeceği süre içinde:

Milletvekili genel seçimlerinin yenilenmesine, olağanüstü yönetim yetkisinin kullanılmasına ve alınacak tedbirlere, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumunun yönetim ve gözetimine, gençliğin yetiştirilmesine ve Diyanet İşlerinin düzenlenmesine ilişkin konuları incelemek ve görüş bildirmek;

Cumhurbaşkanının istemine göre, iç ve dış güvenlik ile gerekli görülen diğer konularda inceleme ve araştırma yapmak ve sonuçlarını Cumhurbaşkanına sunmak.

Geçici Madde 3 - Anayasaya göre yapılacak ilk milletvekili genel seçimi sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanını oluşturması ile birlikte:

27 Ekim 1980 gün ve 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun,

12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Milli Güvenlik Konseyi Hakkında Kanun,

29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanun,

Yürürlükten kalkar ve Milli Güvenlik Konseyi ile Danışma Meclisinin hukuki varlıkları sona erer.

Geçici Madde 4 - (Mülga: 17/5/1987-3361/4 md.)⁹⁸

Geçici Madde 5- Yapılacak ilk milletvekili genel seçimi sonucunun Yüksek Seçim Kurulunca ilanını takip eden onuncu gün, Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankara'da, Türkiye Büyük Millet Meclisi binasında, saat 15.00 de kendiliğinden toplanır. Bu toplantıya en yaşlı Milletvekili Başkanlık eder. Bu toplantıda milletvekilleri and içerler.

⁹⁸ 25/3/1987 tarihli ve 3376 sayılı Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun gereğince, halkoyuna sunulmak üzere 18/5/1987 tarihli ve 19464 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 17/5/1987 tarihli ve 3361 sayılı Kanun 6/9/1987 tarihinde yapılan halkoylaması sonucu kabul edilmiş ve buna ilişkin Yüksek Seçim Kurulu Kararı 12/9/1987 tarihli ve 19572 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanmıştır.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

Geçici Madde 6 - Anayasaya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplantı ve çalışmaları için kendi içtüzükleri yapılıncaya kadar, Millet Meclisinin 12 Eylül 1980 tarihinden önce yürürlükte olan içtüzüğünün, Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

Geçici Madde 7 - İlk milletvekili genel seçimi sonunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, yeni Bakanlar Kurulu kuruluncaya kadar, iş başında olan Bakanlar Kurulunun görevi devam eder.

Geçici Madde 8 - Anayasa ile kabul edilmiş olan yeni organ, kurum ve kurulların kuruluş, görev, yetki ve işleyişleri ile ilgili kanunlarla, Anayasada konulması veya değiştirilmesi öngörülen diğer kanunlar, Anayasanın kabulünden başlayarak Kurucu Meclisin görev süresi içerisinde, bu süre içerisinde yetiştirilemeyenler, seçimle gelen Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl sonuna kadar çıkartılır.

Geçici Madde 9 - İlk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı kurulduktan sonra altı yıllık süre içinde yapılacak Anayasa değişikliklerini Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Bu takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisinin geri gönderilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanunu, aynen kabul edip tekrar Cumhurbaşkanıya gönderebilmesi, üye tamsayısının dörtte üç çoğunluğunun oyu ile mümkün olabilir.

Geçici Madde 10 - Mahalli İdare seçimleri en geç Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl içinde yapılır.

Geçici Madde 11 - Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte Anayasa Mahkemesi asıl ve yedek üyesi olanların kadroları ile görevleri devam eder. Bunlardan Anayasa Mahkemesince belli görevlere seçilenlerin bu suretle kazanmış oldukları sıfatları saklı kalır.

Anayasa Mahkemesi asıl üye sayısı onbire ininceye kadar boşalan asıl üye kadrosuna, asıl ve yedek üye sayısı toplamı onbeşe ininceye kadar da boşalan yedek üye kadrosuna seçim yapılmaz. Anayasa Mahkemesinin yeni düzenlemeye intibakı sağlanıncaya kadar asıl üye sayısının onbirden, asıl ve yedek üye sayıları toplamının onbeşden aşağı düşmesi nedeniyle yapılacak seçimlerde bu Anayasanın kabul ettiği esasa ve sıraya uyulur.

Anayasa Mahkemesi asıl üye sayısı onbire ininceye kadar dava ve işlerde 22/4/1962 gün ve 44 sayılı Kanunun öngördüğü toplanma yeter sayısı uygulanır.

Geçici Madde 12 - 13/5/1981 gün ve 2461 sayılı Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanununun geçici 1 inci maddesi uyarınca Yargıtay ve Danıştay dan Kurulun asıl ve yedek üyeliğine; 1730 sayılı Yargıtay Kanununa 25/6/1981 gün ve 2483 sayılı Kanunla eklenen geçici madde uyarınca Cumhuriyet Başsavcılığı ile Cumhuriyet Başsavcivekilliğine; 6/1/1982 gün ve 2575 sayılı Danıştay Kanununun geçici 14 üncü maddesinin ikinci fıkrası uyarınca Danıştay Başkanlığına, Başsavcılığına, başkanvekilliklerine ve daire başkanlıklarına, Devlet Başkanınca seçilmiş bulunanlar, seçildikleri dönem için bu görevlerine devam ederler.

6/1/1982 gün ve 2576 sayılı Kanunun geçici maddelerinin idari mahkemeler Başkan ve üyeliklerine atamalara ilişkin hükümleri de saklıdır.

Geçici Madde 13 - Hakimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna Yargıtay dan seçilmesi gereken bir asıl ve bir yedek üyenin seçimleri Anayasa'nın yürürlüğe girdiği tarihi izleyen yirmi gün içinde yapılır.

Seçilen üyeler göreve başlayınca kadar Kurul, toplantı yeter sayısını oluşturacak yedek üyenin katılmasıyla çalışmalarını yapar.

Geçici Madde 14 - Sendikaların gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza etmelerine ilişkin yükümlülükleri, Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç iki yıl içinde yerine getirilir.

Geçici Madde 15 - (Mülga: 7/5/2010-5982/24 md.)

Geçici Madde 16 - Anayasanın halkoylamasına ilişkin oy verme kütüğünde ve sandık listesinde kaydı ve oy kullanma yeterliği bulunduğu halde hukuki veya fiili herhangi bir mazereti olmaksızın halkoylamasına katılmayanlar, Anayasanın halkoylamasını takip eden beş yıl içinde yapılacak genel ve ara seçimleri ile mahalli seçimlere ve diğer halkoylamalarına katılamazlar, seçimlerde aday olamazlar.

Geçici Madde 17 - (Ek: 10/5/2007-5659/1 md.)

Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde, Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrası 10/6/1983 tarihli ve 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun bağımsız adayların birleşik oy pusulasında yer almasına ilişkin hükümleri bakımından uygulanmaz.

Geçici Madde 18 - (Ek: 7/5/2010-5982/25 md.)

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Anayasa Mahkemesinin mevcut yedek üyeleri asıl üye sıfatını kazanır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi bir üyeyi Sayıştay Genel Kurulunun ve bir üyeyi de baro başkanlarının gösterecekleri üçer aday içinden seçer.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapacağı üye seçimi için aday göstermek amacıyla;

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Sayıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Sayıştay Genel Kurulunca seçim yapılır. Her Sayıştay üyesinin (...) ⁹⁹ oy kullanabileceği bu seçimde en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde, Türkiye Barolar Birliği Başkanlığı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren beş gün içinde adaylar Türkiye Barolar Birliği Başkanlığına başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren beş gün içinde Türkiye Barolar Birliği Başkanlığının ilanında gösterilen yer ve zamanda baro başkanları tarafından seçim yapılır. Her bir baro başkanının (...) ¹⁰⁰ oy kullanabileceği bu seçimde, en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.

⁹⁹ 1/8/2010 tarihli ve 27659 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.: 2010/49, K: 2010/87 sayılı Kararıyla, bu bendin son cümlesinde yer alan "... ancak bir aday için..." ibaresi iptal edilmiştir.

¹⁰⁰ 1/8/2010 tarihli ve 27659 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.: 2010/49, K: 2010/87 sayılı Kararıyla, bu bendin son cümlesinde yer alan "... ancak bir aday için..." ibaresi iptal edilmiştir.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

(a) ve (b) bentleri uyarınca yapılan seçimlerin sonucunda aday gösterilmiş sayılanların isimleri seçimin yapıldığı günü takip eden gün Sayıştay ve Türkiye Barolar Birliği başkanlıklarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bildirilir.

ç) (e) bendi uyarınca yapılan bildirimden itibaren on gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde seçim yapılır. Her boş üyelik için yapılacak seçimde, ilk oylamada üye tamsayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır; ikinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı, birer üyeyi Yargıtay ve Danıştay kontenjanlarından olan ilk üyeliklerin boşalmasından sonra Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden seçer.

Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday gösteren kurumların halen mevcut üyeleri ile kendi kontenjanlarından seçilmiş yedek üyeler, tamamlama seçiminde göz önünde bulundurulur.

Anayasa Mahkemesinde halen belli görevlere seçilmiş olanların bu sıfatları seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte üye olanlar yaş haddine kadar görevlerine devam ederler.

Bireysel başvuruya ilişkin gerekli düzenlemeler iki yıl içinde tamamlanır. Uygulama kanununun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bireysel başvurular kabul edilir.

Geçici Madde 19 - (Ek: 7/5/2010-5982/25 md.)

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren otuz gün içinde aşağıda belirtilen esas ve usuller dahilinde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri seçilir:

Cumhurbaşkanı, hâkimlik mesleğine alınmasına engel bir hali olmayan; yükseköğretim kurumlarının hukuk, (...) ¹⁰¹ dallarında en az onbeş yıldan beri görev yapan öğretim üyeleri, (...) ¹⁰² ile meslekte fiilen onbeş yılını doldurmuş avukatlar arasından dört üye seçer.

(İptal İkinci Cümle: Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 Tarihli ve E.: 2010/49, K.: 2010/87 Sayılı Kararı İle.)

Yargıtay Genel Kurulu, Yargıtay üyeleri arasından üç asıl ve üç yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Yargıtay Birinci Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Birinci Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Yargıtay Genel Kurulu seçim yapar. Her Yargıtay üyesinin (...) ¹⁰³ oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

101 1/8/2010 tarihli ve 27659 (Mükerrer) sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan Anayasa Mahkemesi 'nin 7/7/2010 tarihli ve E.: 2010/49, K.: 2010/87 sayılı Kararıyla, bu bendin birinci cümlesinde yer alan "... iktisat ve siyasal bilimler..." ibaresi iptal edilmiştir.

102 1/8/2010 tarihli ve 27659 (Mükerrer) sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan Anayasa Mahkemesi 'nin 7/7/2010 tarihli ve E.:

2010/49, K.: 2010/87 sayılı Kararıyla, bu bendin birinci cümlesinde yer alan "... üst kademe yöneticileri..." ibaresi iptal edilmiştir.

103 1/8/2010 tarihli ve 27659 (Mükerrer) sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.: 2010/49, K.: 2010/87 sayılı Kararıyla, bu bendin son cümlesinde yer alan "... sadece bir aday için..." ibaresi iptal edilmiştir.

e) Danıştay Genel Kurulu, Danıştay üyeleri arasından iki asıl ve iki yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Danıştay Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Danıştay Genel Kurulu seçim yapar. Her Danıştay üyesinin (...) ¹⁰⁴ oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

ç) Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu, kendi üyeleri arasından, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna bir asıl ve bir yedek üye seçer. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yedi gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Başkanı adaylık başvurusunu ilan eder. İlan tarihinden itibaren yedi gün içinde adaylar Başkanlığa başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren onbeş gün içinde Türkiye Adalet Akademisi Genel Kurulu seçim yapar. Her üyenin (...) ¹⁰⁵ oy kullanabileceği seçimde, en fazla oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur.

Yedi asıl ve dört yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş olan adli yargı hâkim ve savcılar arasından, adli yargı hâkim ve savcılar tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adaylık başvurularını ilân eder. İlân tarihinden itibaren üç gün içinde adaylar Yüksek Seçim Kuruluna başvurur. Başvuru tarihinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde Yüksek Seçim Kurulu adayların başvurularını inceler ve aday listesini belirleyerek ilân eder. Takip eden iki gün içinde bu listeye karşı itiraz edilebilir. İtiraz süresinin sona erdiği günden itibaren iki gün içinde itirazlar incelenir, sonuçlandırılır ve kesin aday listesi ilân edilir. Yüksek Seçim Kurulunun kesin aday listesini ilân ettiği tarihten sonraki ikinci Pazar günü her ilde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak seçimlerde, o ilde ve ilçelerinde görev yapan hâkim ve savcılar oy kullanır. İl seçim kurulları o ilde oy kullanacak hâkim ve savcılarının sayısına göre sandık kurulları oluşturur. Sandık kurullarının işlem, tedbir ve kararlarına karşı yapılan şikâyet ve itirazlar il seçim kurulunca karara bağlanır. Adaylar propaganda yapamazlar; sadece, Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde özgeçmişlerini bu iş için tahsis edilmiş bir internet sitesinde yayımlayabilirler.

(İptal onbirinci cümle: Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E: 2010/49, K: 2010/87 sayılı Kararı ile.)

Seçimlerde en çok oy alan adaylar sırasıyla asıl ve yedek üye seçilmiş olur. Kullanılacak oy pusulalarıyla ilgili diğer hususlar Yüksek Seçim Kurulu tarafından belirlenir. Yüksek Seçim Kurulu, oy pusulalarını kendisi bastırabileceği gibi gerektiğinde uygun göreceği il seçim kurulları vasıtasıyla bastırmaya da yetkilidir. Yapılacak seçimlerde, 26/4/1961 tarihli ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun bu bende aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

Üç asıl ve iki yedek üye birinci sınıf olup, birinci sınıfa ayrılmayı gerektiren nitelikleri yitirmemiş idari yargı hâkim ve savcılar arasından, İdari yargı hâkim ve savcılar tarafından Yüksek Seçim Kurulunun yönetim ve denetiminde seçilir. Bölge idare mahkemelerinin bulunduğu illerde, il seçim kurulunun yönetim ve denetimi altında yapılacak bu seçimlerde, o bölge idare mahke-

104 1/8/2010 tarihli ve 27659 (Mükerrer) sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E: 2010/49, K: 2010/87 sayılı Kararıyla, bu bendin son cümlesinde yer alan "... sadece bir aday için..." ibaresi iptal edilmiştir.

105 1/8/2010 tarihli ve 27659 (Mükerrer) sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E: 2010/49, K: 2010/87 sayılı Kararıyla, bu bendin son cümlesinde yer alan "... sadece bir aday için..." ibaresi iptal edilmiştir.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

mesinde ve yargı çevresi içerisinde kalan yerlerde görev yapan İdarî yargı hâkim ve savcılar oy kullanır. Bu seçimler hakkında da (d) bendi hükümleri uygulanır.

Birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun asıl üyeleri bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki otuzuncu günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun Yargıtay ve Danıştaydan gelen asıl ve yedek üyelerinin görevleri, seçilmiş oldukları sürenin sonuna kadar devam eder. Bunlardan, Yargıtay dan gelen üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (b) bendi uyarınca seçilenler; Danıştaydan gelen üyelerden görev süresini tamamlayanların yerine birinci fıkranın (e) bendi uyarınca seçilenler, sırayla göreve başlarlar.

Birinci fıkranın (b) ve (e) bentleri uyarınca seçilen üyelerden, üçüncü fıkra uyarınca göreve başlayanların görev süresi, birinci fıkranın (a), (ç), (d) ve (e) bentleri uyarınca seçilen diğer Kurul üyelerinin görev süresinin bittiği tarihte sona erer.

İlgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılincaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna seçilen asıl üyeler, Yargıtay daire başkanı için ilgili mevzuatında öngörülen tüm malî ve sosyal haklar ile emeklilik hakkından aynen yararlanırlar. Ayrıca, Kurulun Başkanı dışındaki asıl üyelerine, (30000) gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda aylık ek tazminat ödenir.

İlgili kanunlarda düzenleme yapılincaya kadar, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu;

Anayasa hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla, yürürlükteki kanun hükümlerine göre Kurul şeklinde çalışır.

İkinci fıkra uyarınca asıl üyelerinin göreve başladığı tarihten itibaren bir hafta içinde Adalet Bakanının başkanlığında toplanır ve bir geçici Başkanvekili seçer.

e) En az onbeş üye ile toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar verir.

ç) Sekreteryâ hizmetleri Adalet Bakanlığı tarafından yürütülür.

Kurul müfettişleri ile adalet müfettişleri atanıncaya kadar, mevcut adalet müfettişleri, Kurul müfettişi ve adalet müfettişi sıfatıyla görev yaparlar.

Bu madde hükümleri, ilgili kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılincaya kadar uygulanır.

Geçici Madde 20 - (Ek: 20/5/2016-6718/1 md.)

Bu maddenin Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edildiği tarihte; soruşturmaya veya soruşturma ya da kovuşturma izni vermeye yetkili mercilerden, Cumhuriyet başsavcılıklarından ve mahkemelerden; Adalet Bakanlığına, Başbakanlığa, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına veya Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyon Başkanlığına intikal etmiş yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyaları bulunan milletvekilleri hakkında, bu dosyalar bakımından, Anayasanın 83 üncü maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesi hükmü uygulanmaz.

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren onbeş gün içinde; Anayasa ve Adalet komisyonları üyelerinden kurulu Karma Komisyon Başkanlığında, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığında, Başbakanlıkta ve Adalet Bakanlığında bulunan yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin dosyalar, gereğinin yapılması amacıyla, yetkili merciine iade edilir.

Geçici Madde 21 - (Ek: 21/1/2017-6771/17 md.)

A) Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27'nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi 3/11/2019 tarihinde birlikte yapılır. Seçimin yapılacağı tarihe kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve Cumhurbaşkanının görevi devam eder. Meclisin seçim kararı alması halinde, 27'nci Yasama Dönemi milletvekili genel seçimi ve Cumhurbaşkanlığı seçimi birlikte yapılır.

B) Bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu Kanunla yapılan değişikliklerin gerektirdiği Meclis İçtüzüğü değişikliği ile diğer kanuni düzenlemeleri yapar. Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenleneceği belirtilen değişiklikler ise Cumhurbaşkanının göreve başlama tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Cumhurbaşkanı tarafından düzenlenir.

C) Anayasanın 159 uncu maddesinde yapılan düzenlemeye göre Hâkimler ve Savcılar Kurulu üyeleri en geç otuz gün içinde seçilirler ve bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki kırkinci günü takip eden iş günü görevlerine başlarlar. Başvurular, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına yapılır. Başkanlık, başvuruları Anayasa ve Adalet Komisyonları Üyelerinden Kurulu Karma Komisyona gönderir. Komisyon on gün içinde her bir üyelik için üç adayı üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla belirler. Birinci oylamada üçte iki çoğunlukla seçimin sonuçlandırılmaması halinde, ikinci ve üçüncü oylamalar yapılır; bu oylamalarda üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun oyunu alan aday seçilmiş olur. Beşte üç çoğunluğun sağlanamaması halinde üçüncü oylamada en çok oyu almış olan, seçilecek üyelerin iki katı aday arasından ad çekme usulü ile üye belirleme işlemi tamamlanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu aynı usul ve nisapları gözeterek onbeş gün içinde seçimi tamamlar. Mevcut Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyeleri, yeni üyelerin göreve başlayacağı tarihe kadar görevlerine devam eder ve bu süre içinde yürürlükteki Kanun hükümlerine göre çalışır. Yeni üyeler, ilgili kanunda değişiklik yapıncaya kadar mevcut Kanunun Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uyarınca çalışır. Görevi sona eren ve Hâkimler ve Savcılar Kuruluna yeniden seçilmeyen üyelerden, talepleri halinde adli yargı hâkim ve savcılar arasında seçilenler Yargıtay üyeliğine, idari yargı hâkim ve savcılar arasında seçilenler Danıştay üyeliğine Hâkimler ve Savcılar Kurulunca seçilir; öğretim üyeleri ve avukatlar arasında seçilenler ise Danıştay üyeliğine Cumhurbaşkanınca atanır. Bu şekilde yapılan seçim ve atamalarda boş kadro olup olmadığına bakılmaz, seçilen ve atanan üye sayısı kadar Yargıtay ve Danıştay kadrolarına üye kadrosu ilave edilir.

D) Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinden Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmiş bulunan kişilerin herhangi bir sebeple görevleri sona erene kadar üyelikleri devam eder.

E) Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve askerî mahkemeler kaldırılmıştır.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren dört ay içinde; Askerî Yargıtay ve Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin askerî hâkim sınıfından Başkan, Başsavcı, İkinci Başkan ve üyeleri ile diğer askerî hâkimler (yedek subaylar hariç) tercihleri ve müktesepeleri dikkate alınarak;

a) Hâkimler ve Savcılar Kurulunca adli veya idari yargıda hâkim veya savcı olarak atanabilirler.

b) Aylık, ek gösterge, ödenek, yargı ödeneği, ek ödeme, malî, sosyal hak ve yardımlar ile diğer hakları yönünden emsali adli veya idari yargıya mensup hâkim ve savcılar, bunların dışındaki hak ve yükümlülükler yönünden ise bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki mevzuat hükümleri uygulanmaya devam edilmek suretiyle Millî Savunma Bakanlığınca mevcut sınıflarında, Bakanlık veya Genelkurmay Başkanlığının hukuk hizmetleri kadrolarına atanırlar. Bunlardan, emeklilik hakkını elde edenlerden yaş haddinden önce bu görevlerden kendi istekleriyle ayrılacaklara ödenecek tazminata ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

Kaldırılan askerî yargı mercilerinde görülmekte olan dosyalardan; kanun yolu incelemesi aşamasında olanlar ilgisine göre Yargıtay veya Danıştaya, diğer dosyalar ise ilgisine göre görevli ve yetkili adli veya idari yargı mercilerine dört ay içinde gönderilir.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler, tüzükler, Başbakanlık ve Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan yönetmelikler ile diğer düzenleyici işlemler yürürlükten kaldırılmadıkça geçerliliğini sürdürür. Yürürlükte bulunan kanun hükmünde kararnameler hakkında 152 nci ve 153 üncü maddelerin uygulanmasına devam olunur.

Kanunlar ve diğer mevzuat ile Başbakanlık ve Bakanlar Kuruluna verilen yetkiler, ilgili mevzuatta değişiklik yapıncaya kadar Cumhurbaşkanlığı tarafından kullanılır.

Anayasanın 67 nci maddesinin son fıkrası hükmü, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra birlikte yapılacak ilk milletvekili genel seçimi ile Cumhurbaşkanlığı seçimi bakımından uygulanmaz.

YEDİNCİ KISIM

SON HÜKÜMLER

I. Anayasanın Değiştirilmesi, Seçimlere ve Halk Oylamasına Katılma:

Madde 175 - (Değişik: 17/5/1987-3361/3 md.)¹⁰⁶

Anayasanın değiştirilmesi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki teklifler Genel Kurulda iki defa görüşülür. Değiştirme teklifinin kabulü Meclisin üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, bu maddedeki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tabidir.

¹⁰⁶ 25/3/1987 tarihli ve 3376 sayılı Anayasa Değişikliklerinin Halkoyuna Sunulması Hakkında Kanun gereğince, halkoyuna sunulmak üzere 18/5/1987 tarihli ve 19464 Mükerrer sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan 17/5/1987 tarihli ve 3361 sayılı Kanun, 6/9/1987 tarihinde yapılan halkoylaması sonucu kabul edilmiş ve buna ilişkin Yüksek Seçim Kurulu Kararı 12/9/1987 tarihli ve 19572 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanmıştır.

Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları, bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Meclis, geri gönderilen Kanunu, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu Kanunu halkoyuna sunabilir.

Meclisçe üye tamsayısının beşte üçü ile veya üçte ikisinden az oyla kabul edilen Anayasa değişikliği hakkındaki Kanun, Cumhurbaşkanı tarafından Meclise iade edilmediği takdirde halkoyuna sunulmak üzere Resmî Gazetede yayımlanır.

Doğrudan veya Cumhurbaşkanının iadesi üzerine, Meclis üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile kabul edilen Anayasa değişikliğine ilişkin kanun veya gerekli görülen maddeleri Cumhurbaşkanı tarafından halkoyuna sunulabilir. Halkoylamasına sunulmayan Anayasa değişikliğine ilişkin Kanun veya ilgili maddeler Resmî Gazetede yayımlanır.

Halkoyuna sunulan Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların yürürlüğe girmesi için, halkoylamasında kullanılan geçerli oyların yarısından çoğunun kabul oyu olması gerekir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların kabulü sırasında, bu Kanunun halkoylamasına sunulması halinde, Anayasanın değiştirilen hükümlerinden, hangilerinin birlikte hangilerinin ayrı ayrı oylanacağını da karara bağlar.

Halkoylamasına, milletvekili genel ve ara seçimlerine ve mahalli genel seçimlere iştiraki temin için, kanunla para cezası dahil gerekli her türlü tedbir alınır.

II. Başlangıç ve Kenar başlıklar

Madde 176 - Anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten başlangıç kısmı, Anayasa metnine dahildir.

Madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağlantıyı gösterir. Bu başlıklar, Anayasa metninden sayılmaz.

III. Anayasanın Yürürlüğe Girmesi

Madde 177 - Bu Anayasa, halkoylaması sonucu kabul edilip Resmî Gazetede yayımlanması ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olur ve aşağıda gösterilen istisnalar ile bu istisnaların yürürlüğe girmesine ait hükümler dışında bütünüyle yürürlüğe girer.

a) İKİNCİ KISIM II. Bölümdeki; kişi hürriyeti ve güvenliği, basın ve yayımla ilgili hükümler, toplantı hak ve hürriyetleri,

III. Bölümdeki çalışma ile ilgili hükümler, toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt ile ilgili hükümler,

Bu hükümler yeni kanunları çıkarıldığında veya mevcut kanunlarda değişiklik yapıldığında ve her halde en geç Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başladığında yürürlüğe girer. Ancak bu hükümler yürürlüğe girinceye kadar mevcut kanunlar ve Milli Güvenlik Konseyinin bildiri ve kararları uygulanır.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

b) İKİNCİ KISIM'daki; siyasi faaliyette bulunma hakları ile siyasi partilerle ilgili hükümler, bunlara dayalı olarak yeniden hazırlanacak Siyasi Partiler Kanununun;

Seçme ve seçilme hakkı ise yine bu hükümlere dayalı olarak hazırlanacak Seçim Kanununun;

Yayımlanması ile yürürlüğe girer.

c) ÜÇÜNCÜ KISIM'daki; yasama ile ilgili hükümler;

Bu hükümler ilk milletvekili genel seçimi sonucunun ilanı ile birlikte yürürlüğe girer. Ancak bu bölümdeki Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri, 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanun hükümleri saklı kalmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başlayınca kadar Milli Güvenlik Konseyince yerine getirilir.

d) ÜÇÜNCÜ KISIM'daki; Cumhurbaşkanı başlığı altındaki görev ve yetkileri ile Devlet Denetleme Kurulu, Bakanlar Kurulu başlığı altındaki tüzükler, Milli Savunma, olağanüstü yönetim usulleri, idare başlığı altındaki mahalli idareler ile Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu hariç diğer hükümler ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri hariç yargıya ilişkin bütün hükümler Anayasanın

halk oylaması sonucunda kabulünün Resmî Gazetede ilanı ile birlikte yürürlüğe girer. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna ait yürürlüğe girmeyen hükümler Türkiye Büyük Millet Meclisinin göreve başlaması ile, mahalli idareler ile Devlet Güvenlik Mahkemelerine ilişkin hükümler ise ilgili kanunların yayımlanması ile yürürlüğe girer.

e) Anayasanın halkoylaması sonucu kabulünün ilanı ile birlikte yürürlüğe girecek hükümleri ve mevcut ve kurulacak kurum, kuruluş ve kurullar için yeniden kanun yapılması veya mevcut kanunlarda değişiklik yapılması gerekiyorsa bunlara ilişkin işlemler mevcut kanunların Anayasaya aykırı olmayan hükümleri veya doğrudan Anayasa hükümleri, Anayasanın 11 inci maddesi gereğince uygulanır.

f) Kesin hesap kanunu tasarılarının görüşülme usulünü düzenleyen 164 üncü maddenin ikinci fıkrası hükmü 1984 yılından itibaren uygulanmaya başlanır.

18/10/1982 TARİHLİ VE 2709 SAYILI KANUNA İŞLENEMEYEN HÜKÜMLER ¹⁰⁷

23/7/1995 tarihli ve 4121 sayılı Kanunun hükmüdür.

Madde 16 - Bu Kanunun halkoylamasına sunulması halinde,

1. Maddesi

2, 3, 13 ve 15 inci maddeleri birlikte,

4. maddesi,

5. maddesi,

¹⁰⁷ Halkoylamasına sunulan 5678 sayılı Kanunun 6 nci maddesiyle Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına eklenen Geçici 18 ve Geçici 19 uncu maddeler, 16/10/2007 tarihli ve 5697 sayılı Kanunla halkoylamasına sunulan metinden çıkarılmıştır.

6, 7 ve 14 üncü maddeleri birlikte,

8. maddesi ve 17 nci maddesinin ilk fıkrası birlikte,

ve 10 uncu maddeleri birlikte,

2. maddesi,

12. maddesi,

Ayrı ayrı oylanır.

Halkoylaması, ilk milletvekili genel seçimi ile birarada yapılır.

13/8/1999 tarihli ve 4446 sayılı Kanunun hükmüdür.

Madde 4 - Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halk oylamasına sunulması halinde 1 inci maddesi ayrı, 2 ve 3 üncü maddeleri birlikte ayrı oylanır.

3/10/2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunun hükümleridir.

Geçici Madde - A) Bu Kanunun 24 üncü maddesi ile Anayasanın 67 nci maddesine son fıkra olarak eklenen hüküm bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde uygulanmaz.

B) Bu Kanunun 28 inci maddesi ile Anayasanın 87 nci maddesinde yapılan değişiklik, bu Kanunun yürürlük tarihinden önce, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiilleri işleyenler hakkında uygulanmaz.

Madde 35- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoylamasına sunulması halinde tümüyle oylanır.

27/12/2002 tarihli ve 4777sayılı Kanunun hükmüdür.

Geçici Madde 1- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67 nci maddesinin son fıkrası, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 22 nci dönemi içinde yapılacak ilk ara seçimde uygulanmaz..

Madde 3- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halk oylamasına sunulması halinde tümüyle oylanır.

21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanunun hükmüdür.

MADDE 18 - Bu Kanun ile Anayasanın;

8, 15, 17, 19, 73, 82, 87, 88, 89, 91, 93, 96, 98, 99, 100, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113 üncü maddelerinde yapılan değişiklikler ile 114 üncü maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarının ilgarları yönünden, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124 ve 125 inci maddelerinde yapılan değişiklikler ile 127 nci maddenin son fıkrasına dair değişiklik; 131, 134, 137 nci maddelerinde yapılan değişiklikler ile 148 inci maddenin birinci fıkrasındaki değişiklik ile altıncı fıkrasındaki "Bakanlar Kurulu

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

üyelerini” ibaresine dair değişiklik, 150, 151, 152, 153, 155 inci maddenin ikinci fıkrası, 161, 162, 163, 164, 166 ve 167 nci maddelerinde yapılan değişiklikler ile geçici 21 inci maddenin (F) ve (G) fıkraları, birlikte yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte,

75, 77, 101 ve 102 nci maddelerinde yapılan değişiklikler, birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin takvimin başladığı tarihte,

e) Değiştirilen diğer hükümleri ile 101 inci maddesinin son fıkrasında yer alan “Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişiği kesilir” ibaresinin ilgası bakımından yayımı tarihinde,

yürürlüğe girer ve halkoyuna sunulması halinde tümüyle oylanır.

2709 SAYILI KANUNA EK VE DEĞİŞİKLİK GETİREN MEVZUATIN VEYA
ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARININ
YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHLERİNİ GÖSTERİR TABLO

Değiştiren Kanunun/ İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararının Numarası	2709 Sayılı Kanunun Değişen/ İptal Edilen Maddeleri	Yürürlüğe Giriş Tarihi
3361	67, 75, 175, Geçici Madde 4 ve İşlenemeyen Hükümler	Bu Kanun 6/9/1987 tarihinde yapılan halkoylaması sonucu kabul edilmiş ve buna ilişkin Yüksek Seçim Kurulu Kararı 12/9/1987 tarihli ve 19572 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.
3913	133	10/7/1993
4121	BAŞLANGIÇ hükmü, 33, 52, 53, 67, 68, 69, 84,85, 93, 127, 135,149, 171, İşlenemeyen Hüküm	26/7/1995
	75	İlk milletvekili genel seçiminin başlangıcı tarihinden itibaren
4388	143	18/6/1999
4446	47, 125, 155, İşlenemeyen Hükümler	14/8/1999
4709	BAŞLANGIÇ hükmü, 13, 14, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 31, 33, 34, 36, 38, 40, 41, 46, 49, 51, 55, 65, 66, 67, 69, 74, 87, 89, 94, 100, 118, 149, Geçici Madde 15, İşlenemeyen Hükümler	17/10/2001
4720	86	1/12/2001
4777	76, 78, İşlenemeyen Hükümler	31/12/2002
5170	10, 15, 17, 30, 38, 87, 87, 90, 131, 143, 160, İşlenemeyen Hüküm	22/5/2004
5370	133, İşlenemeyen Hüküm	23/6/2005

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

Değiştiren Kanunun/ İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararının Numarası	2709 Sayılı Kanunun Değişen/ İptal Edilen Maddeleri	Yürürlüğe Giriş Tarihi
5428	130, 160, 161, 162, 163, İşlenemeyen Hüküm	9/11/2005
5551	76, İşlenemeyen Hüküm	17/10/2006
5659	67, İşlenemeyen Hüküm	18/5/2007
5678	77, 79, 96, 101, 102, İşlenemeyen Hüküm	Bu Kanun 21/10/2007 tarihinde yapılan halkoylaması sonucu kabul edilmiş ve buna ilişkin Yüksek Seçim Kurulu Kararı 31/10/2007 tarihli ve 26686 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.
5735	10, 42, İşlenemeyen Hüküm	23/2/2008
Anayasa Mahkemesinin 5/6/2008 tarihli ve E.: 2008/16, K.: 2008/116 sayılı Kararı	10, 42	22/10/2008
5982	10, 20, 23, 41, 51, 53, 54, 74, 84, 94, 125, 128, 129, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 156, 157, 159, 166, Geçici Madde 15, Geçici Madde 18, Geçici Madde 19, İşlenemeyen Hüküm	Bu Kanun 12/9/2010 tarihinde yapılan halkoylaması sonucu kabul edilmiş ve buna ilişkin Yüksek Seçim Kurulu Kararı 23/9/2010 tarihli ve 27708 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.
Anayasa Mahkemesinin 7/7/2010 tarihli ve E.: 2010/49, K.: 2010/87 sayılı Kararı	146, 159, Geçici Madde 18, Geçici Madde 19	1/8/2010
6214	59, İşlenemeyen Hüküm	29/3/2011
6718	Geçici Madde 20	8/6/2016

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI

Değiştiren Kanunun/ İptal Eden Anayasa Mahkemesi Kararının Numarası	2709 Sayılı Kanunun Değişen/ İptal Edilen Maddeleri	Yürürlüğe Giriş Tarihi
6771	9, 76, 78, 101 inci maddenin son fıkrasında yer alan "Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir" ibaresinin ilgası bakımından, 114 üncü maddenin birinci, dördüncü, beşinci, altıncı ve yedinci fıkralarının ilgası bakımından, 127 nci maddenin üçüncü fıkrası, 142, 145, 146, 148 inci maddenin altıncı fıkrasındaki " Askerî Yüksek İdare Mahkemesi" ve "Yüksek" ibarelerinin yürürlükten kaldırılmasına dair değişiklik ile yedinci fıkrasındaki değişiklik, 149, 154, 155 inci maddenin üçüncü fıkrası, 156, 157, 158, 159, Geçici 21 inci maddenin (F) ve (G) fıkraları haricindeki hükümleri	27/4/2017
	75, 77, 101 (Mevcut 101 inci maddenin son fıkrasında yer alan "Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir" ibaresinin ilgası haricinde), 102	27/4/2017 tarihinden sonra birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin takvimin başladığı tarihte (30/4/2018)
	8, 15, 17, 19, 73, 82, 87, 88, 89, 91, 93, 96, 98, 99, 100, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114 üncü maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarının ilgası bakımından, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 127 nci maddenin altıncı fıkrası, 131, 134, 137, 148 inci maddenin birinci	27/4/2017 tarihinden sonra birlikte yapılan ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri sonucunda Cumhurbaşkanının göreve başladığı tarihte (9/7/2018)

Fıkrasındaki değişiklikler ile altıncı fıkrasındaki "Bakanlar Kurulu üyelerini" ibaresinin "Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları," şeklinde değiştirilmesine dair değişiklik, 150, 151, 152, 153, 155 inci maddenin ikinci fıkrası, 161, 162, 163, 164, 166, 167, Geçici 21 inci maddenin (F) ve (G) fıkraları

AVRUPA İNSAN HAKLARI
SÖZLEŞMESİ 4 KASIM 1950

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ 4 KASIM 1950

İnsan haklarının ve temel özgürlüklerinin korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi

Avrupa Konseyi'ne üye ülkeler tarafından 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da kabul edilmiştir. 11. Protokol değişikliği metne işlenmiştir.

Aşağıda imzası bulunan Avrupa Konseyi üyesi hükümetler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948' de ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni:

Bu Bildiri'nin, metninde açıklanan hakların her yerde ve etkin olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağlamayı hedef aldığını;

Avrupa Konseyi'nin amacının, üyeleri arasında daha sıkı bir birlik kurmak olduğunu ve insan hakları ile temel özgürlüklerinin korunması ve geliştirilmesinin bu amaca ulaşma yollarından birini oluşturduğunu göz önüne alarak;

Dünyada barış ve adaletin asıl temelini oluşturan ve sağlanıp korunabilmesi, her şeyden önce, bir yandan gerçekten demokratik bir siyasal rejimin varlığına, öte yandan da insan hakları konusunda ortak bir anlayış ve ortaklaşa saygı esasına bağlı olan en temel özgürlüklere derin inançlarını bir daha tekrarlayarak;

Aynı inancı taşıyan ve siyasal gelenekler, idealler, özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü konularında ortak bir mirası paylaşan Avrupa devletlerinin hükümetleri sıfatıyla, Evrensel Bildiri' de yer alan bazı hakların topluca güvenceye bağlanmasını sağlama yolunda ilk adımları atmayı kararlaştırarak;

Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

Madde: 1- İnsan Haklarına Saygı Yükümlülüğü

Yüksek Sözleşen Taraflar, kendi yetki alanları içinde bulunan herkese bu Sözleşmenin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlükleri tanırlar.

BÖLÜM I

HAKLAR VE ÖZGÜRLÜKLER

Madde: 2- Yaşama Hakkı

Herkesin yaşama hakkı kanunla korunur. Kanunun ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın yerine getirilmesi dışında hiç kimse kasten öldürülemez.

Öldürme, aşağıdaki durumlardan birinde kuvvete başvurma kesin zorunluk haline gelmesi sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlali suretiyle yapılmış sayılmaz;

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

- a. Bir kimsenin kanundışı şiddete karşı korunması;
- b. Kanuna uygun olarak tutuklama yapılması veya kanuna uygun olarak tutuklu bulunan bir kişinin kaçmasının önlenmesi;
- c. Ayaklanma veya isyanın, kanuna uygun olarak bastırılması.

Madde: 3 - İşkence Yasağı

Hiç kimseye işkence yapılamaz, insanlık dışı ya da küçültücü ceza veya muamele uygulanamaz.

Madde : 4 - Kölelik ve Zorla Çalıştırılma Yasağı

Hiç kimse köle ve kul halinde tutulamaz. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve angaryaya tabi tutulamaz.

Aşağıdaki haller bu madde de kastedilen “zorla çalıştırma veya angarya” dan sayılmazlar:

- a. Bu sözleşmenin 5. maddesinde belirtilen şartlar altında tutuklu bulunan kimseden tutukluluğu veya şartlı saliverilmesi süresince olağan olarak yapması istenecek çalışma;
- b. Askeri nitelikte bir hizmet veya inançları gereğince askerlik görevini yapmaktan kaçman kimselerin durumunu meşru sayan ülkelerde bu inanca sahip kimselere zorunlu askerlik yerine gördürülecek başka bir hizmet;
- c. Toplumun hayat veya refahını tehdit eden kriz ve afet hallerinde istenecek her hizmet;
- d. Normal yurttaşlık yükümlülükleri kapsamına giren her türlü çalışma veya hizmet.

Madde: 5 - Özgürlük ve Güvenlik Hakkı

1. Herkesin özgürlüğe ve kişi güvenliğine hakkı vardır. Aşağıda belirtilen haller ve kanunda belirlenen yollar dışında hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

- a. Kişinin yetkili mahkeme tarafından mahkum edilmesi üzerine usulüne uygun olarak hapsedilmesi;
- b. Bir mahkeme tarafından kanuna uygun olarak verilen bir karara riayetsizlikten dolayı veya kanunun koyduğu bir yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlamak için gözetim altına alınması veya tutuklanması;
- c. Bir suç işlendiği şüphesi altında olan veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçması engel olmak zorunluluğu inancını doğuran makul sebeplerin bulunması dolayısıyla, bir kimsenin yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere gözetim altına alınması ve tutuklanması;
- d. Bir küçüğün gözetim altında eğitilmesi veya gözetim altında tutulması konusunda karar verecek olan yetkili merci önüne çıkarılmasını sağlamak üzere, kanuna uygun olarak

verilmiş bir karar gereğince alıkonulması;

e. Bulaşıcı hastalık yayabilecek bir kimsenin, bir akıl hastasının, bir alkolüğün, uyuşturucu maddelere bağımlı bir kimsenin veya yersiz yurtsuz kişilerin kanuna uygun olarak gözaltına alınması;

f. Bir kimsenin ülkeye usulüne uygun olmayarak girmekten alıkonulması veya hakkında sınır dışı etme ya da geri verme işleminin yürütülmekte olması nedeniyle usulüne uygun olarak gözaltına alınması ve tutuklanması.

2. Tutuklanan her kişiye, tutuklanmasını gerekli kılan sebepler ve kendisine yöneltilen her türlü suçlamalar en kısa zamanda ve anladığı bir dille bildirilir.

3. Bu maddenin 1/c fıkrasında açıklanan şartlara göre tutuklanan veya gözaltına alınan herkes hemen bir yargıç veya adli fonksiyon yapmaya kanunla yetkili kılınmış diğer bir görevli önüne çıkarılır. Kendisinin makul bir süre içinde muhakeme edilmeye veya adli kovuşturma sırasında serbest bırakılmaya hakkı vardır. Salıverme, ilgilinin duruşmada hazır bulunmasını sağlayacak bir teminata bağlanabilir.

4. Tutuklanma ve gözaltına alınma nedeniyle özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, özgürlük kısıtlamasının kanuna uygunluğu hakkında kısa bir süre içinde karar verilmesini ve kanuna uygun görülmemesi halinde serbest bırakılmasını sağlamak için mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

5. Bu maddenin hükümlerine aykırı olarak bir tutuklama ve gözaltına alınma işleminin mağduru olan herkesin tazminat istemeye hakkı vardır.

Madde. 6 - Adil Yargılanma Hakkı

1. Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili anlaşmazlıkların çözülmesi, gerek kendisine yöneltilen herhangi bir suçlamamın karara bağlanması konusunda, kanunla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde adil ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir. Hüküm açık celsede verilir, ancak, demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ve millî güvenlik yarı veya küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizli tutulması gerektirdiğinde veya davanın açık celsede görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar dava süresince tamamen veya kısmen basma ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir.

2. Kendisine bir suç yüklenen herkes, suçluluğu kanuna göre kamtlanıncaya kadar suçsuzdur.

3. Her sanık en azından aşağıdaki haklara sahiptir.

a. Kendisine yöneltilen suçlamamın niteliği ve nedeninden en kısa bir zamanda, anladığı bir dille ve ayrıntılı olarak haberdar edilmek;

b. Savunmasını hazırlamak için gerekli zamana ve kolaylıklara sahip olmak;

c. Kendi kendini savunmak veya kendi seçeceği bir savunmacının yardımından yararlanmak

ve eğer avukat tutmak için mali imkanlardan yoksun bulunuyor ve adaletin selameti gerektiriyorsa, mahkemece tayin edilecek bir avukatın parasız yardımından yararlanabilmek;

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

d. İddia tanıklarının sorguya çekmek veya çektirmek, savunma sanıklarının da iddia tanıklarıyla aynı şartlar altında çağrılmasını ve dinlenmesinin sağlanmasını istemek,

e. Duruşmada kullanılan dili anlamadığı veya konuşamadığı taktirde bir tercümanın yardımından parasız olarak yararlanmak.

Madde: 7 - Kanunsuz Ceza Olmaz İlkesi

Hiç kimse işlendiği zaman ulusal veya uluslararası hukuka göre bir suç sayılmayan bir fiil veya ihmalden dolayı mahkum edilemez. Yine hiç kimseye, suçun işlendiği sırada uygulanabilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez. Bu madde, işlendiği zaman uygar uluslar tarafından tanınan genel hukuk ilkelerine göre suç sayılan bir fiil veya ihmalden suçlanan bir kimsenin yargılanmasına ve cezalandırılmasına engel değildir.

Madde: 8 - Özel ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı

Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesi tarafından müdahale, demokratik bir toplumda ancak ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, dirlik ve düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olan ölçüde ve kanunla öngörülmüş olmak şartıyla söz konusu olabilir.

Madde: 9 - Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü

Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din ve inanç değiştirme özgürlüğü ile açık veya özel biçimde ibadet, öğretim, uygulama ve tören kapmak suretiyle tek başına veya toplu olarak dinini ve inancını açıklamak özgürlüğü de içerir.

Din veya inancını açıklama özgürlüğü, demokratik bir toplumda ancak kamu güveni, kamu düzeninin, genel sağlığın ve ahlaki ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli olan tedbirlerle ve kanunla sınırlanabilir.

Madde: 10 - İfade Özgürlüğü

Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğünü, kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir alma ve verme özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir.

Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, asayişsizliğin veya suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın ve ahlakın, başkalarının un ve haklarının korunması, gizli kalması gereken haberlerin

yayılmasına engel olunması veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için kanunla öngörülen bazı formalitelere şartlara, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir.

Madde: 11 - Toplanma ve Özgütlenme Özgürlüğü

Herkes barışçı amaçlarla toplantılar yapmak, demek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve bunlara katılmak haklarına sahiptir.

Bu haklarının kullanılması, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler niteliğinde olarak ulusal güvenlik, kamu güvenliği, barış ve düzenin sağlanması ve suç işlemenin önlenmesi sağlığın ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla ve ancak kanunla sınırlandırılabilir. Bu madde, bu hakların kullanılmasında silahlı kuvvetler ve güvenlik güçleriyle devletin idare mekanizmasında görevli olanlar hakkında yasal sınırlamalar konmasına engel değildir.

Madde: 12 - Evlenme Hakkı

Evlenme çağına gelen erkek ve kadın, bu hakkın kullanılmasını düzenleyen ulusal yasalar uyarınca evlenmek ve aile kurmak hakkına sahiptir.

Madde: 13 - Etkili Bir Hukuki Yola Başvurma Hakkı

Bu sözleşmede tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev ifa eden kimseler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, durumun düzeltilmesi için ulusal bir makama başvurma hakkına sahiptir.

Madde: 14 - Ayrımcılık Yasağı

Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi ya da başka görüşler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensup olmak, servet, doğuş veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayırım gözetilmeksizin sağlanır.

Madde: 15 - Olağanüstü Durumda Yükümlülük Azaltma

1. Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde her Yüksek Sözleşen Taraf, ancak durumun gerektirdiği ölçüde ve uluslar arası hukuktan doğan başka yükümlülüklerle ters düşmemek şartıyla bu Sözleşmede öngörülen yükümlülüklerle aykırı tedbirler alabilir.

2. Yukarıdaki hükme dayanılarak, meşru savaş fiilleri sonucunda meydana gelen olum olayları dışında ikinci madde ile üçüncü ve dördüncü maddeler (fıkra-1) ve yedinci madde hiçbir suretle ihlal edilemez.

3. Bu maddeye göre aykırı tedbirler alma hakkını kullanan her Yüksek Sözleşen Taraf, alınan tedbirler ve bunları gerektiren sebepler hakkında Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne tam bilgi verir. Bu Yüksek Sözleşen Taraf, sözü geçen tedbirlerin yürürlükten kalktığı ve Sözleşme hükümlerinin yeniden tümüyle uygulanmaya başladığı tarihi de Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirir.

Madde: 16 - Yabancıların Siyasi Faaliyetlerini Sınırlama

10, 11 ve 14'üncü maddelerin hiçbir hükmü, yabancıların siyasi faaliyetlerini Yüksek Sözleşen Tarafların sınırlamalarına engel sayılamaz.

Madde: 17- Hakları Kötüye Kullanma Yasağı

Bu sözleşme hükümlerinden hiçbirisi, bir devlete, topluluğa veya kişiye, sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerin yok edilmesine veya burada öngörüldüğünden daha geniş ölçüde sınırlandırılmaya yönelik bir faaliyete girişme ya da eylemde bulunma hakkını verir anlamında yorumlanamaz.

Madde: 18- Hakları Sınırlama Ölçülerinin Kullanılma Sınırı

Bu sözleşmenin hükümleri gereğince, sözü edilen hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamalar ancak öngörülen amaçlar için uygulanabilir.

BÖLÜM II

İNSAN HAKLARI AVRUPA MAHKEMESİ

Madde: 19- Mahkemenin Kuruluşu

Sözleşmeciler Tarafının bu Sözleşme ile üstlendikleri taahhütleri yerine getirmelerini güvence altına almak için, bundan sonra "Mahkeme" diye geçecek olan bir İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi kurulur. Mahkeme süreklilik esasına göre çalışır.

Madde:20- Yargıçların Sayısı

Mahkeme, Sözleşmeciler Taraf Devletlerin sayısı kadar yargıçtan kurulur.

Madde:21- Görev Şartları

1. Yargıçlar, yüksek yargısal bir göreve atanabilmek için gerekli niteliklere sahip bulunan veya hukukta uzmanlığı ile tanınmış olan yüksek ahlaki niteliklere sahip kişiler arasında ayrılır
2. Yargıçlar Mahkemede şahsi sıfatlarıyla görev yaparlar.
3. Yargıçlar görevleri süresince, bağımsızlığın, tarafsızlığın ve sürekli çalışma esasının gerekleriyle bağdaşmayan bir işle meşgul olamazlar; bu fıkranın uygulanmasından kaynaklanan bütün sorunlar hakkında Mahkeme kendisi karar verir.

Madde: 22 - Yargıçların Seçilmeleri

1. Yargıçlar, her bir Sözleşmeciler Taraf Devlet bakımından, o Sözleşmeciler Tarafın gösterdiği üç adaydan oluşan bir listeden Parlamento Meclisi tarafından oy çokluğu ile seçilir.
2. Yeni Sözleşmeciler Tarafının Sözleşmeye katılmaları halinde ve boşalan üyeliklerin doldurulması gerektiği durumda Mahkemeyi tamamlamak için aynı usul izlenir.

Madde: 23 - Görev Süreleri

1. Yargıçlar altı yıllık bir dönem için seçilirler. Görev süresi sona eren yargıçlar yeniden seçilebilirler. Ancak ilk seçimde seçilen yargıçlardan üçte birinin görev süresi üç yıl sonra sona erer.

2. İlk üç yıllık dönem sonunda görev süresi sona erecek olan yargıçlar, seçilmelerinden hemen sonra Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından kura ile saptanır.

3. Parlamenter Meclisi, yargıçların yarısının mümkün olduğu kadar her üç yılda bir yenilenmesini sağlamak için, bir sonraki seçim işlemine geçmeden önce, seçilecek olan bir veya birden fazla yargıcın görev süresini dokuz yıldan çok ve üç yıldan az olmamak koşuluyla, altı yıldan daha uzun veya daha kısa bir süre olarak tespit edebilir.

4. Birden fazla yargıcın görev süresinin söz konusu olduğu ve Parlamenter Meclisinin yukarıdaki fıkrayı uyguladığı durumlarda, görev süresinin tahsis edilmesi, seçimden hemen sonra Avrupa Konseyi Genel Sekreterinin düzenleyeceği kura ile belirlenir.

5. Görev süresi sona ermemiş bir yargıcın yerine seçilen yargıçlar, yerine seçildiği yargıcın süresini tamamlamak üzere göreve gelirler.

6. Yargıçlar yetmiş yaşma geldiklerinde görevleri sona erer.

7. Görevi sona eren yargıçlar, yerine yeni yargıç gelinceye kadar göreve devam ederler. Ancak bu yargıçlar, başladığı bir davayı görmeye devam ederler.

Madde 24 - Görevden alınma

Bir yargıç, artık gerekli koşulları taşımadığına dair Mahkemenin diğer üyelerinin üçte ikisi tarafından karar verilmedikçe, görevinden alınamaz.

Madde 25 - Yazı İşleri Hukuk Sekreterleri

Mahkemede, çalışması ve teşkilatı Mahkeme içtüzüğünde gösterilen bir yazı işleri bulunur. Mahkemeye Yazı İşlerinde görevli hukuk sekreterleri yardımcı olurlar.

Madde 26 - Mahkeme Genel Kurulu

a) Üç yıl için Mahkeme Başkanım ve bir veya iki Başbakan Yardımcısını seçer; süresi sona erenler yeniden seçilebilir,

b) Belirli bir süre için oluşturulan Daireler kurar,

c) Daire Başkanlarını seçer; süresi sona erenler yeniden seçilebilir;

d) Mahkeme içtüzüğünü kabul eder; ve

e) Yazı İşleri Müdürünü ve bir veya daha fazla Yardımcısını seçer Madde 27- Komiteler, Daireler ve Büyük Daire

1. Mahkeme önüne gelen davaları görmek üzere, üç yargıçtan oluşan komiteler, yedi yargıçtan oluşan Daireler ve on yedi yargıçtan oluşan bir Büyük Daire halinde toplanır. Komiteler, Daireler tarafından belirli bir süre için kurulurlar.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

2. Dava ile ilgili Devlet bakımından seçilen yargıç , Dairede ve Büyük Dairede kendiliğinden görev alır ; böyle bir yargıç bulunmuyorsa veya görev yapamıyorsa, ilgili Devletin seçtiği bir kişi yargıç sıfatıyla Dairede veya Büyük Dairede yer alır.

3. Büyük Dairede Mahkeme Başkanı, Başkan Yardımcıları, Daire Başkanları ve içtüzüğe göre seçilen diğer yargıçlar yer alır. Kırk üçüncü maddeye göre Büyük Daire önüne gelen davalarda, davayı Büyük Daire önüne götürmeye karar veren Dairenin Başkanı ve ilgili Devlet bakımından görev yapan yargıç dışında, bu Dairenden hiçbir yargıç Büyük Dairede yer alamaz.

Madde 28 - Komitelerin Kabul Edilemezlik Beyanları

Bir komite, otuz dördüncü maddeye göre yapılmış bir bireysel başvuru hakkında daha fazla inceleme yapmaksızın karar verebildiği hallerde, oybirliğiyle bu başvurunun kabul edilemez olduğuna veya düşmesine karar verebilir. Bu karar kesindir.

Madde 29 - Dairelerin Kabul Edilebilirliğe ve Esasa Dair Kararları

1. Yirmi sekizinci maddeye göre bir karar verilmemiş ise , bir Daire otuz dördüncü maddeye göre yapılmış bir başvurunun kabul edilebilirliği ve esası üzerinde karar verir.

2. Otuz üçüncü maddeye göre yapılmış Devletlerarası başvuruların kabuledilebilirliği ve esası üzerinde bir Daire karar verebilir.

3. Mahkeme, istisnai durumlarda aksine karar vermedikçe, kabuledilebilirlik ile esas hakkındaki kararlar ayrı olarak verilir.

Madde 30 - Yargılama Yetkisini Büyük Daireye bırakma

Bir Dairenin görmekte olduğu bir davada Sözleşmenin veya Protokollerin yorumlanmasını gerektiren ciddi bir sorun ortaya çıkarsa, veya Dairenin önündeki sorunun çözümü daha önce Mahkemenin verdiği bir kararla bağdaşmayacak bir sonuç yaratacaksa, ve davanın taraflarından biri buna itiraz etmezse, Daire bu davada yargılama yetkisini, hüküm vermeden önce her hangi bir aşamada Büyük Daire lehine bırakabilir.

Madde 31 - Büyük Dairenin Yetkileri

Büyük Daire,

a) otuz üçüncü maddeye göre yapılan başvuruları, otuz dördüncü maddeye göre yapılmış olup da bir Dairenin otuzuncu maddeye göre yargılama yetkisini bıraktığı başvuruları ve

Kırk üçüncü maddeye göre önüne gelen davaları karara bağlar; ve

b) Kırk yedinci maddede öngörülen istisari mütalaa taleplerini inceler.

Madde 32 - Mahkemenin Yetkisi

1. Mahkeme, otuz üç, otuz dört ve kırk yedinci maddelerde öngörüldüğü şekilde önüne gelen davalarda Sözleşmenin yorumlanması, ve uygulanması ile bütün sorunlar üzerinde yargılama yetkisine sahiptir.

2. Mahkemenin yetkisi olup olmadığı uyuşmazlığı çıkması halinde, uyuşmazlık hakkında Mahkeme karar verir.

Madde 33 - Devlet Başvuruları

Bir sözleşmeci Taraf Devlet, Sözleşme ve Protokollerde beyan edilen haklarının bir Sözleşmeci Devlet tarafından ihlal edilmesinden dolayı mağdur olduğunu iddia eden bireylerin, hükümet dışı örgütlerin ve birey topluluklarının yaptıkları başvuruları alabilir. Sözleşmeci Taraf Devletler, bu hakkın etkili bir şekilde kullanılmasını engellemeyi taahhüt ederler.

Madde 35 - Kabul edilebilirlik Koşulları

Mahkeme ancak, uluslar arası hukukun genellikle tanınmış kurallarına göre iç hukuktaki bütün başvuru yolları tüketildikten sonra ve konu hakkında son kararın verilmesinden itibaren altı ay içinde önüne getirilen başvuruları incelemeye devam edebilir.

2. Mahkeme, otuz dördüncü maddeye göre yapılmış bireysel başvuruları aşağıdaki hallerde incelemeye devam etmez:

a) Başvurunun imzasız olması; veya

b) Başvurunun Mahkeme tarafından daha önce incelenmiş bir konuyla aynı içeriğe sahip olması, veya başka bir uluslar arası soruşturma veya uzlaşma merci sunulmuş olup konuyla ilgili hiçbir yeni bilgi içermemesi.

3. Mahkeme, otuz dördüncü maddeye göre yapılmış olan, ancak bu Sözleşme veya Protokol hükümlerine girmediğini, açıkça dayanaksız olduğunu veya başvuru hakkını kötüye kullandığını düşündüğü bir bireysel başvurunun kabul edilemez olduğunu beyan eder.

4. Mahkeme, bu maddeye göre kabul edilemez olduğunu düşündüğü bir başvuruyu reddeder. Yargılamanın her hangi bir aşamasında da aynı kararı verebilir.

Madde 36 - Üçüncü Tarafın Davaya Müdahalesi

1. Kendi vatandaşları bir Dairenin veya Büyük Dairenin önündeki davalarda başvuru olan Sözleşmeci Taraflar, bu davalarda yazılı mütalaada bulunma ve duruşmalara katılma hakkına sahiptir.

2. Mahkeme Başkanı, adaletin gereği gibi yerine getirilmesi amacıyla, davada taraf olmayan

bir Sözleşmeci Devleti veya başvuru dışında ilgili herhangi bir kimseyi yazılı mütalaada bulunma ve duruşmalara katılmaya davet edebilir.

Madde 37 - Başvuruların düşürülmesi

1. Yargılamanın her hangi bir aşamasında Mahkeme, şartların aşağıdaki sonuçlardan birine yol açması durumunda bir davanın düşürülmesine karar verebilir:

- a) Başvurucunun başvurusunu izleme niyetinde olmaması; veya
- b) Sorunun çözümlenmiş olması; veya
- c) Mahkeme tarafından tespit edilen başvurunun daha fazla incelenmesini gerektirmeyen bir sebebin bulunması.

Ancak Mahkeme, Sözleşmede ve Protokollerde tanımlanan insan haklarına saygı esasının gerektirmesi halinde incelemeye devam eder.

2. Mahkeme, başvuruyu canlandırılmasını gerektiren şartların bulunduğunu kabul ettiği takdirde, bir başvuruyu canlandırabilir.

Madde 38 - Davanın Esasının İncelenmesi ve Dostane Çözüm

1. Mahkeme, başvuruyu kabuledilbilir bulduğu takdirde,

a) Tarafların temsilcileriyle birlikte olayı incelenmeye revam eder, ve eğer ihtiyaç duarsa, etkili olarak yürütülebilmesi için gerekli her türlü imkanın ilgili Taraf Devlet tarafından sağlandığı bir soruşturma yapar;

b) İlgili taraflar arasında sorunun sözleşmede ve Protokollerde tanımlanan insan haklarına saygı esasına dayanan bir dostane çözüme kavuşturulması amacıyla çaba gösterir.

2. Birinci fıkranın b) bendine göre yapılan muameleler gizlidir.

Madde 39 - Dostane Çözüme Ulaşılması

Bir dostane çözüme varılması halinde Mahkeme, olayların kısa bir özeti ile ulaşılan sonucu kapsayan bir kararla davayı düşürür.

Madde 40 - Duruşmaların Aleniliği ve Belgelere Ulaşma

1. İstisnai hallerde Mahkeme aksine karar vermedikçe, duruşmalar herkese açıktır.

2. Mahkeme başkanı aksine kara vermedikçe, yazı işlerine tevdi edilen belgeleri herkes edinebilir.

Madde 41 - Adil Karşılık

Mahkeme, Sözleşmenin veya Protokollerin ihlal edildiğini tespit ederse, ve ilgili Sözleşmecî Devletin iç hukuku bu ihlali ancak kısmen giderse imkanı veriyorsa, Mahkeme gerekli

görürse zarara uğrayan tarafa adil bir karşılık verilmesine hükmeder.

Madde 42 - Dairelerin Kararları

Dairelerin kararları kırk dördüncü maddenin ikinci fıkrası hükümlerine göre kesinleşir.

Madde 43 - Davayı Büyük Daireye götürme

1. Davanın taraflarından herhangi biri, Daire kararının verilmesinden tarihten itibaren üç ay içinde, istisnai durumlarda, davanın Büyük Daire önüne götürülmesini talep edebilir.
2. Büyük Dairenin beş yargıcından oluşan bir kurul tarafından incelenen bu talep, eğer davada sözleşmenin veya Protokollerin yorumlanmasını veya uygulanmasını etkileyen ciddi bir sorun veya genel nitelikte önemli bir mesele varsa kabul edilir
3. Bu kurulun talebi kabul etmesi halinde, Büyük Daire vereceği bir hükümle bu davayı karara bağlar.

Madde 44 - Son Kararlar

1. Büyük Dairenin son kararı kesindir.
2. Bir dairenin son kararı aşağıdaki hallerde kesinleşir:
 - a) Tarafların davayı Büyük Daire önüne götürme yönünde talepleri olmadığını beyan etmeleri durumunda; veya
 - b) Karar tarihinden itibaren üç ay içinde davayı Büyük Dairenin önüne götürme talep edilmemiş ise, bu sürenin sonunda; veya
 - c) Kırk üçüncü maddeye göre yapılan talebin Büyük Dairenin beş yargıçlı kurulu tarafından reddedilmesi halinde.
3. Kesinleşen son kararlar yayınlanır.

Madde 45 - Son kararların ve Kararların gerekçeli olması

1. Son kararlar ile başvuruların kabuledilebilirliği veya kabuledilemezliği beyan eden kararlar gerekçeli olarak verilir.
2. Mahkeme hükmünün bazı kısımlarında veya tamamında oybirliği bulunmuyorsa, her yargıç ayrık görüş belirtme hakkına sahiptir.

Madde 46 - Son Kararın Bağlayıcılığı ve Yerine Getirilmesi

1. Sözleşmeciler, Taraflar, Devletler, kendilerinin taraf oldukları davalarda Mahkemenin sonkararlarına uymayı taahhüt ederler.
2. Mahkemenin sonkararları Bakanlar Komitesine gönderilir; Komite bu kararların yerine getirilmesini gözetir.

Madde 47 - İstisari Mütalaalar

1. Mahkeme, Bakanlar Komitesinin talebi üzerine, Sözleşme ve Protokollerin yorumlanması ile ilgili hukuki sorunlar hakkında istisari mütalaa verebilir.

2. Bu tür istisari mütalaalar, Sözleşmenin Birinci Bölümünde ve Protokollerde tanımlanan hak ve özgürlüklerin içeriği veya alanı ile ilgili bir sorunla, veya Sözleşmeye göre açılacak bir davanın sonucu olarak Mahkemenin veya Bakanlar Komitesinin incelemek durumunda kalabileceği baş-ka her hangi bir sorunla ilgili olamaz

3. Bakanlar komitesinin, Mahkemeden istisari mütalaa isteme kararı alabilmesi için, Komite toplantılarına katılma hakkı bulunan temsilcilerin çoğunluğunun oyu gereklidir.

Madde 48 - Mahkemenin İstisari Yetkisi

Mahkeme, Bakanlar Komitesinin istisari mütalaa talebinin konusunun, kendisinin kırk yedinci maddede tanımlanan yetkisi içinde olup olmadığına kendisi karar verir.

Madde 49 - İstisari Mütalaaların Gerekçeli Olması

1. Mahkeme istisari mütalaalarını gerekçeli olarak verir.

2. İstisari mütalaanın tamamında veya bir kısmında yargıçların oybirliği bulunmuyorsa, her yargıç ayrıntılı görüş belirtme hakkına sahiptir.

3. Mahkemenin verdiği istisari mütalaalar Bakanlar Komitesine bildirilir.

Madde: 50 - Komisyonun ve Mahkemenin Giderleri

Mahkemenin giderleri Avrupa Konseyi'nce karşılanır.

Madde: 51 - Yargıçların Ayrıcalık ve Muafiyetleri

Yargıçlar görevleri süresince, Avrupa Konseyi Statüsünün kırkinci maddesinde ve buna bağlı olarak yapılan anlaşmalarda belirtilen ayrıcalık ve muafiyetlerden yararlanma hakkına sahiptir.

BÖLÜM III

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

Madde: 52 - Genel Sekreterin Araştırmaları

Her Yüksek Sözleşen Taraf, Avrupa Konseyi Genel Sekreterinin istemesi üzerine, bu Sözleşmenin bütün hükümlerinin fiilen uygulanmasının kendi iç hukukunca nasıl sağlandığı konusunda açıklamalarda bulunur.

Madde: 53 - Mevcut İnsan Haklarının Korunması

Bu sözleşme hükümlerinden hiçbirisi, Sözleşmeci Tarafların yasalarına veya onun taraf olduğu başka bir sözleşmeye göre tanınabilecek insan haklarını ve temel özgürlüklerini sınırlar ya da onlara aykırı düşer şeklinde yorumlanamaz.

Madde: 54 - Bakanlar Komitesinin Yetkileri

Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, Avrupa Konseyi Statüsünün Bakanlar Komitesine tanıdığı yetkileri olumsuz yönde etkilemez.

Madde: 55 - Diğer Uyuşmazlık Çözüm Vasıtalarına Başvurmama

Sözleşmeci taraflar, özel olarak uzlaşmaya varmadıkça, bu sözleşmenin yorumlanması ve uygulanmasından kaynaklanan bir uyuşmazlığı çözmek için bu sözleşmede yer alan başvuru yolu dışında, aralarında yürürlükte bulunan başka bir anlaşmaya, sözleşmeye veya bildiriye başvur-mama konusunda uzlaşmışlardır.

Madde: 56 - Yer Bakımından Uygulama

1. Bir devlet, sözleşmeyi onaylaması sırasında veya onaydan sonra, Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine hitaben bir bildirimde bulunarak, bu maddenin dördüncü fıkrasına göre bu sözleşmenin uygulanma kapsamına uluslar arası ilişkiler bakımından sorumlu olduğu diğer ülkelerin de girdiğini beyan edebilir.
2. Sözleşme, bildirimde belirtilen ülke veya ülkelerde, bu bildirimin Avrupa Konseyi Genel Sekreterine ulaşmasından itibaren otuz gün sonra yürürlüğe girer.
3. Sözleşme hükümleri bu ülkelerdeki yerel koşulların gerekleri göz önünde tutularak uygulanır.
4. Bu maddenin birinci fıkrasına göre bildirimde bulunan bir devlet daha sonra herhangi bir zamanda, mahkemenin otuzdördüncü maddeye göre bireylerin, hükümetdışı örgütlerin, ve birey topluluklarının yaptıkları başvuruları kabul etme yetkisini, bildirimin ilgili bulunduğu bir veya birden fazla ülke namına kabul ettiğini bildirebilir.

Madde 57 - Çekinceler

1. Bir devlet sözleşmeyi imzalarken veya onay belgesini tevdi ederken, kendi ülkesinde yürürlükte bulunan bir yasa bu sözleşmenin belirli bir hükmüyle bağdaşmadığı ölçüde, sözleşmenin o hükmüne çekince koyabilir. Bu madde, genel nitelikte çekince koyma imkanı vermez.
2. Bu maddeye konan çekinceler, sözkonusu yasanın özet bir açıklamasını yapar.

Madde: 58 - Sözleşmeden Çıkma

- 1- Bir sözleşmeci taraf devlet bu sözleşmeden ancak, sözleşmeye taraf olduktan beş yıl sonra ve Avrupa Konseyi Genel Sekreterine hitaben göndereceği bildirimin içinde yer alacak olan uyarıdan altı ay sonra çıkabilir.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

2- Bu tür bir çıkma bildirimi ilgi taraf devleti bu sözleşme ile üstlendiği yükümlülüklerden, bildirimin yürürlüğe girme tarihinden önce bu tür yükümlülüklerini ihlal oluşturabilecek tasarrufları bakımından kurtulması sonucunu doğurmaz.

3- Avrupa Konseyi üyeliği sona eren bir sözleşmeci devletin, aynı koşullarla bu sözleşmenin tarafı olma sıfatı sona erer.

4- Elli altıncı maddeye göre bu sözleşmenin uygulanacağı bildirilmiş ülkeler bakımından bu sözleşmeden çıkma da yukarıdaki fıkra hükümlerine göre yapılır.

Madde 59 - İmza ve Onay

1. Bu sözleşme, Avrupa Konseyi üyelerinin imzasına açıktır. Sözleşme üye ülkeler tarafından onaylanır. Onay belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdi edilir.

2. Sözleşme, on onay belgesinin tevdi edilmesinden sonra yürürlüğe girer.

3. Sözleşme, daha sonra onaylanan bir imzacı devlet bakımından, onay belgesini tevdi ettiği tarihte yürürlüğe girer.

4. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Avrupa Konseyinin bütün üyelerini, sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarih, sözleşmeyi onaylayan tarafların adları ve daha sonra tevdi edilen bütün onay belgeleri hakkında bildirir.

4 Kasım 1950'de Roma'da imzalanan, İngilizce ve Fransızca olarak her ikisi de eşit ölçüde geçerli olan bu metin, tek bir nüsha halinde Avrupa Konseyi arşivinde saklanır. Genel Sekreter onaylı bir örneğini her bir imzacı devlete iletir.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
ÇOCUK HAKLARI
SÖZLEŞMESİ

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÇOCUK HAKLARI SÖZLEŞMESİ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler:

Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilan edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Andlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırla tutarak,

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilan ettiklerini kabul ederek,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilan ettiğini anımsayarak,

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilan edilen ülküler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini gözönünde bulundurarak,

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde (özellikle 23 ve 24 üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10 uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırla tutarak,

Çocuk Hakları Bildirisinde de belirtildiği gibi "çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğunu" nu hatırla tutarak,

Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlat edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Beijing Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silahlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına İlişkin Bildirinin hükümlerini anımsayarak,

Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu bilinci içinde,

Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendine özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi gözönünde tutarak,

Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak, aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

I. KISIM

MADDE 1 - Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

MADDE 2 - 1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanırlar ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırımı veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar.

MADDE 3 - 1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasa organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de gözönünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

MADDE 4 - Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü

yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler,

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

MADDE 5 - Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

MADDE 6 - 1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

MADDE 7 - 1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasının bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

MADDE 8 - 1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.

2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarında veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

MADDE 9 - 1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; ana- babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmal edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgahının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.

3. Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.

4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün, sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, sözkonusu

aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi Çocuk Haklarına Dair Sözleşme verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

MADDE 10 - 1. 9 uncu Maddenin 1 inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terketme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.

2. Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu maddenin 1 inci fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terketmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terketme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

MADDE 11 - 1. Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.

2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

MADDE 12 - 1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırırlar.

2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

MADDE 13 - 1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:

a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,

b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

MADDE 14 - 1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.

3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlaki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

MADDE 15 - 1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.

2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlanılamaz.

MADDE 16 - 1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.

2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

MADDE 17 - Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler:

a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;

b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;

c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;

d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;

e) 13 ve 18 inci maddelerde yer alan kurallar gözönünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

MADDE 18 - 1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana- babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını gözönünde tutarak hareket ederler.

2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.

3. Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alır.

MADDE 19 - 1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alır.

2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

MADDE 20 - 1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devlettten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanma verme, İslam Hukukunda kefalet (kafalah), evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

MADDE 21 - Evlat edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

a) Bir çocuğun evlat edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu gözönüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlat edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlat edinecek veya yanma yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkelerarası evlat edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

c) Başka bir ülkede evlat edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlat edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.

d) Ülkelerarası evlat edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.

e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

MADDE 22 - 1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve sözkonusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetlerarası ve hükümetdışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisini bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

MADDE 23 - 1. Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde bulundukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

3. Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2 nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-babasının ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları gözönüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.

4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle gözönüne alınır.

MADDE 24 - 1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;

b) Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;

c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını gözönüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadeleye edilmesi;

d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;

e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne

sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;

f) Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.

4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

MADDE 25 - Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

MADDE 26 - 1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanıır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar. 2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları gözönüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da gözönünde tutularak sağlanır.

MADDE 27 - 1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkanlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.

3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, anababaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.

4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemleri alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanı sıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

MADDE 28 - 1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

a) İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;

b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde

örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;

c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;

d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;

e) Okullarda düzenli biçimde devamların sağlanması ve okulu terketme oranlarının düşürülmesi için önlemler alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

MADDE 29 - 1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;

c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;

e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi,

2. Bu maddenin veya 28 inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

MADDE 30 - Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

MADDE 31 - 1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşama uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

MADDE 32 - 1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitime zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemini alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri gözönünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

- a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tesbit ederler;
- b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.
- c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

MADDE 33 - Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikoaktif maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel nitelikteki de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

MADDE 34 - Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

- a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;
- b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurularak sömürülmesini;
- c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini, önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

MADDE 35 - Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

MADDE 36 - Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

MADDE 37 - Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

- a) Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmayacaktır. Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.
- b) Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.
- c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri gözönünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.
- d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

MADDE 38 - 1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.

2. Taraf Devletler, onbeş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, özellikle onbeş yaşma gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, onbeş ile onsekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.

4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

MADDE 39 - Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

MADDE 40 - 1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları gözönünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri gözönünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:

a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmal nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlalde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

b) Hakkında ceza kanununu ihlal iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

i) Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;

ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu gözönüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurularak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

iv) Tanıklık etmek ya da suç itirafında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

v) Ceza yasasını ihlal ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

a) Ceza Yasasını ihlal konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü;

b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

MADDE 41 - Bu Sözleşmede yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

a) Bir Taraf Devletin yasasında veya

b) Bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

II. KISIM

MADDE 42 - Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

MADDE 43 - 1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.

2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlak sahibi (DEĞİŞİK SÖZCÜK RGT: 13.10.1999 RG NO: 23845) (KOD 1) onsekiz uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz-önünde tutularak seçilirler.

3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.

4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.

5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.

6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.

7. Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.

8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.

9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.

10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

MADDE 44 - 1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:

- a) Bu Sözleşmenin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,
- b) Daha sonra beş yılda bir,

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.

2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.

3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.

4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.

5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.

6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

MADDE 45 - Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulunduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;

b) Komite, uygun bulunduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;

c) Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;

d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45 inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

III. KISIM

MADDE 46 - Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

MADDE 47 - Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

MADDE 48 - Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

MADDE 49 - 1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, söz konusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

MADDE 50 - 1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri söz konusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.

2. Bu maddenin 1 inci fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.

3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

MADDE 51 - 1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.

2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.

3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

MADDE 52 - Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirimin Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

MADDE 53 - Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

MADDE 54 - İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kural-
ların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

İhtirazi Kayıt -

Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 17, 29 ve 30 uncu mad-
deleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve
ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır.

MEDENİ VE SİYASİ
HAKLARA İLİŞKİN
ULUSLARARASI SÖZLEŞME

MEDENİ VE SİYASİ HAKLARA İLİŞKİN ULUSLARARASI SÖZLEŞME

16 Aralık 1966 tarihli, 2200A (XXI) sayılı Genel Kurul Kararıyla kabul edilmiş ve imza, onay ve katılmaya açılmıştır.

49. Madde uyarınca, 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir

Giriş

Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler,

Birleşmiş Milletler Şartı'nda ilan edilmiş olan ilkelere uygun olarak, insanlık ailesinin tüm mensuplarının doğuştan sahip oldukları onurun ve eşit ve devredilmez haklarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu gözönünde bulundurarak,

Bu hakların, kişinin doğuştan sahip olduğu onurundan kaynaklandığını kabul ederek,

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ne uygun olarak, kişisel ve siyasal özgürlüğe ve korku ve yoksulluktan kurtulma özgürlüğüne sahip özgür insan ülküsüne ancak herkesin kişisel ve siyasal haklarının yanısıra ekonomik, sosyal ve kültürel haklarından da yararlanabileceği koşulların yaratılması ile ulaşılabilceğini kabul ederek,

Birleşmiş Milletler Şartı'na göre Devletlerin insan hak ve özgürlüklerine bütün dünyada saygı gösterilmesini ve bunlara uygun davranılmasını teşvik etmek yükümlülüğünü gözönüne alarak,

Diğer bireylere ve bağlı olduğu topluluğa karşı görevleri olan bireyin, bu Sözleşme'de tanınan haklara saygı gösterilmesi ve bunların geliştirilmesi için çaba gösterme sorumluluğu altında bulunduğunu dikkate alarak,

Aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmışlardır:

BÖLÜM I

MADDE 1

1. Bütün halklar kendi kaderlerini tayin etme hakkına sahiptirler. Bu hak gereğince halklar kendi siyasal statülerini özgürce kararlaştırırlar ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini özgürce sağlarlar.

2. Bütün halklar, kendi amaçları doğrultusunda, karşılıklı yarar ilkesine dayanan uluslararası ekonomik işbirliği ve uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerine halel getirmemek kaydıyla, kendi doğal zenginlik ve kaynaklarından özgürce yararlanabilirler. Bir halk hiçbir durumda, kendi varlığını sürdürmesi için gerekli olanaklarından yoksun bırakılamaz.

3. Özerk olmayan ve Vesayet altında bulunan ülkelerin yönetilmesinden sorumlu olan Devletler de dahil, bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, Birleşmiş Milletler Yasası'nın hükümleri uyarınca, halkların kendi kaderlerini tayin etme hakkının gerçekleştirilmesini kolaylaştıracaklar ve bu hakka saygı göstereceklerdir.

BÖLÜM II

MADDE 2

1. Bu Sözleşme'ye Taraf her Devlet kendi ülkesinde yaşayan ve yetkisi altında bulunan bütün bireylere ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka fikir, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum ya da başka bir statü bakımından hiçbir ayırım gözetmeksizin bu Sözleşme'de tanınan hakları sağlamak ve bu haklara saygı göstermekle yükümlüdür.

2. Mevcut mevzuatta ve diğer yasal tedbirlerde henüz düzenleme bulunmayan durumlarda, bu Sözleşme'ye Taraf her Devlet, kendi anayasal kurallarına ve bu Sözleşme'nin hükümlerine uygun olarak, bu Sözleşme'de tanınan hakların uygulanmasını sağlamak bakımından gerekli olan yasama ve diğer tedbirleri almakla yükümlüdür.

3. Bu Sözleşme'ye Taraf her Devlet:

(a) Bu Sözleşme ile tanınan hakları ve özgürlükleri ihlal edilmiş olan her şahsın, bu ihlal resmi sıfatla görev yapan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa bile, etkin şekilde telafi edilmesini güvence altına almakla;

(b) Böyle bir telafi talebinde bulunan herkesin haklarının yetkili yargı, yürütme ya da yasama organlarınca ya da Devletin yasal sisteminde öngörülen başka bir yetkili organ tarafından karara bağlanmasını ve yargısal telafi olanaklarının sağlanmasını güvence altına almakla;

(e) Bu hukuki yollardan sağlanan kararların yetkili organlarca uygulanmasını güvence altına almakla yükümlüdür.

MADDE 3

Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, bu Sözleşme'de yer alan bütün medeni ve siyasal haklardan erkeklerle kadınların eşit yararlanmasını güvence altına almakla yükümlüdürler.

MADDE 4

1. Ulusun hayatını tehdit eden ve varlığı resmen ilan edilmiş olan olağanüstü bir durumun ortaya çıkması halinde, bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, uluslararası hukuktan kaynaklanan diğer yükümlülüklerine aykırı olmamak ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din ya da toplumsal kökene dayalı bir ayrımcılık içermemesi kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde olmak üzere, bu Sözleşme'den doğan yükümlülüklerinden ayrılan tedbirler alabilirler.

2. Bu hükme dayanılarak Sözleşme'nin 6, 7, 8 (1. ve 2. fıkralar), 11, 15, 16 ve 18 nci maddelerine aykırılık getirilemez.

3. Aykırılık hakkından yararlanmak isteyen bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, hangi hükümleri uygulamaktan kaçındıklarını ve bu davranışta bulunmalarına yol açan nedenleri, Birleşmiş

Milletler Genel Sekreteri aracılığıyla, bu Sözleşme'ye Taraf diğer Devletlere derhal bildireceklerdir. Böyle bir aykırılığı sona erdirdikleri tarih konusunda da yine aynı kanal aracılığıyla bir bildirimde bulunacaklardır.

MADDE 5

1. Bu Sözleşme'deki hiçbir hüküm, herhangi bir Devlete, gruba ya da kişiye, bu Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerin herhangi birinin ortadan kaldırılmasına ya da bu Sözleşme'de öngörülmesi olandan daha geniş ölçüde sınırlandırılmasına yönelik herhangi bir faaliyete girişme ya da bu yönde bir harekette bulunma hakkını sağlar biçimde yorumlanamaz.

2. Bu Sözleşme'ye taraf olan herhangi bir Devlette yasalara, sözleşmelere, yönetmeliklere veya teamüllere göre tanınmış olan ya da var olan temel insan haklarından hiçbirisi, bu Sözleşme'nin bu gibi hakları tanımadığı ya da daha sınırlı olarak tanıdığı gerekçesiyle sınırlandırılmaz, ve kaldırılamaz.

BÖLÜM III

MADDE 6

1. Her insanın doğuştan gelen yaşama hakkı vardır. Bu hak yasalarla korunacaktır. Hiç kimsenin yaşamı keyfi olarak elinden alınamaz.

2. Ölüm cezasını kaldırmamış olan ülkelerde idam hükmü, ancak suçun işlendiği anda yürürlükte olan yasalara uygun olarak ve bu Sözleşme ile Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi hükümlerine aykırı olmamak şartı ile, en ağır suçlar için verilebilir. Bu ceza ancak yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş kesin bir karar üzerine uygulanabilir.

3. Yaşamdan yoksun bırakma eyleminin soykırım suçunu oluşturması durumunda, bu maddenin hiçbir hükmünün Sözleşme'ye Taraf Devletlerden hiçbirine Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi hükümlerinden doğan herhangi bir yükümlülüğüne herhangi bir biçimde aykırılık olanağını vermeyeceği açıktır.

4. Ölüm cezasına çarptırılan herkesin, cezanın affedilmesini ya da daha hafif bir cezaya çevrilmesini istemeye hakkı vardır. Genel af, özel af ya da ölüm cezasının değiştirilmesi kararı her durumda verilebilir.

5. Ölüm cezası onsekiz yaşın altındaki kimseler tarafından işlenen suçlar için verilemez ve hamile kadınların idam cezaları yerine getirilemez.

6. Bu maddenin hiçbir hükmü, Sözleşme'ye Taraf herhangi bir Devlet tarafından, idam cezasının kaldırılmasını geciktirmek ya da önlemek için kullanılamaz.

MADDE 7

Hiç kimse işkenceye ya da zalimane, insanlık dışı ya da küçük düşürücü muamele ya da cezalandırmaya maruz bırakılamaz. Özellikle, hiç kimse kendi özgür rızası olmadan tıbbi ya da bilimsel deneylere tabi tutulamaz.

MADDE 8

1. Hiç kimse köle durumunda tutulamaz; kölelik ve köle ticaretinin her şekli yasaklanacaktır.

2. Hiç kimse kul durumunda tutulamaz.

3. (a) Hiç kimseden zorla ya da zorunlu olarak çalışması istenemez.

(b) 3. fıkranın (a) bendi, bir suçun karşılığı olarak ağır işlerde çalışma cezası verilen ülkelerde yetkili bir mahkeme tarafından verilen böyle bir karar uyarınca ağır işte çalıştırmayı engeller biçimde görülemez.

(e) Bu fıkra açısından, "zorla ya da zorunlu çalıştırma" terimi:

(i) Bir mahkemenin yasal kararıyla gözetiminde bulunan ya da gözetimine alınmasının ardından şartla salıverilmiş bir kimseden normal olarak istenen ve (b) bendinde belirtilmemiş olan bir iş veya hizmeti,

(ii) Askeri nitelikteki herhangi bir hizmeti ve bu hizmete katılmayı vicdani bakımdan reddetme hakkının tanındığı ülkelerde de bu hakkı kullananlardan yasal olarak istenen herhangi bir ulusal hizmeti,

(iii) Toplumun varlığını ya da refahını tehdit eden olağanüstü hal ya da felaket durumunda istenen herhangi bir hizmeti,

(iv) Olağan kişisel yükümlülüklerin bir bölümünü oluşturan herhangi bir iş ya da hizmeti kapsamayacaktır.

MADDE 9

1. Herkesin kişi özgürlüğü ve güvenlik hakkı vardır. Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz veya tutuklanamaz. Hiç kimse kanunun tayin ettiği sebeplere ve usule uygun olmaksızın özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

2. Tutuklanan herkese, tutuklandığı anda, tutuklanma nedenleri ve hakkında ileri sürülen iddialar derhal bildirilecektir.

3. Bir suç işlediği iddiasıyla yakalanan ya da tutuklanan herkes, derhal bir yargıcın ya da yasal-arla yargı erkini kullanmaya yetkili kılınmış bir başka resmi görevlinin önüne çıkarılacak ve uygun bir süre içinde yargılanma ya da salıverilme hakkına sahip olacaktır. Yargılanmayı bekleyen kişilerin gözetiminde tutulmaları genel kural olmayacaktır; ancak, salıverme, sanığın duruşmalar-da, adli takibatin diğer safhalarında ve gerekli hallerde hükmün infazında hazır bulunması için güvencelere bağlanabilir.

4. Yakalanma ya da tutuklanma yoluyla özgürlüğünden yoksun bırakılan herkesin, mahkemenin gecikmeksizin tutuklamanın yasalılığı konusunda karar vermesini ve yakalamanın yasal olmaması halinde, salıverilmesini kararlaştırması için mahkemeye başvurma hakkı vardır.

5. Yasal olmayan bir yakalama ya da tutuklama işleminden mağdur olan herkesin, icrası kabil zorunlu tazminat hakkı olacaktır.

MADDE 10

1. Özgürlüklerinden yoksun bırakılan herkese insanca ve kişinin doğuştan sahip olduğu onura saygı gösterilerek davranılır.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

2. (a) Sanık durumunda olan kişiler, istisnai durumlar dışında, hüküm giymiş kişilerden ayrı tutulacaklar ve hüküm giymemiş kişilerin statüsüne uygun ayrı işlem göreceklidir.

(b) Küçük sanıklar, yetişkin olanlardan ayrı tutulacaklar ve durumlarının karara bağlanması için mümkün olan en kısa sürede mahkeme önüne çıkartılacaklardır.

3. Cezaevi sistemi, asıl amacı mahkumların ıslahı ve topluma yeniden kazandırılması olan bir sistem olarak ele alınacaktır. Küçük suçlular yetişkinlerden ayrı tutulacak ve kendilerine yaşlarına ve yasal statülerine uygun biçimde davranılacaktır.

MADDE 11

Hiç kimse, sırf bir akitten doğan yükümlülüğünü yerine getiremediği gerekçesiyle hapsedilemez.

MADDE 12

1. Yasal olarak bir Devletin ülkesinde bulunan herkes, o ülke içinde özgürce hareket etme hakkına ve ikametgahını seçme özgürlüğüne sahiptir.

2. Herkes, kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeyi terketmekte özgürdür.

3. Yukarıda sözü edilen haklara, ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığını ya da genel ahlakı veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak üzere yasalarla konmuş ve bu Sözleşme'de tanınan diğer haklarla uyumlu olanlar dışında herhangi bir sınırlama konulamaz.

4. Hiç kimse, kendi ülkesine girme hakkından keyfi olarak yoksun bırakılamaz.

MADDE 13

Bu Sözleşme'ye Taraf Devletlerden birinin ülkesinde yasal olarak bulunan bir yabancı, bu ülkeden ancak yasalara uygun olarak verilmiş bir karar uyarınca sınırdışı edilebilir ve ulusal güvenlik bakımından zorunlu nedenler aksini gerektirmedikçe, sınırdışı edilmesine karşı nedenler ileri sürmesine ve durumunun yetkili makamlar ya da yetkili makamlarca özel olarak atanmış kişi ya da kişilerce yeniden gözden geçirilmesine ve bu amaçla yetkili merciler önünde temsil edilmesine izin verilecektir.

MADDE 14

1. Herkes mahkemeler ve yargı organları önünde eşittir. Herkes, bir suçla itham edildiğinde ya da bir hukuk davasında hak ve yükümlülükleri hakkında karar verilirken, yasalar uyarınca kurulmuş yetkili, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme önünde adil ve kamuya açık bir duruşma

hakkına sahiptir. Demokratik bir toplumda ahlak, kamu düzeni ya da ulusal güvenlik gerekçeleriyle ya da tarafların özel hayatları bunu gerektirdiğinde, ya da özel durumlarda, mahkeme, açıklığın adalete zarar vereceği düşüncesine vardığı takdirde, mahkemenin gerekli gördüğü ölçüde, basın ve dinleyiciler duruşmaların tümü ya da bir kısmının dışında tutulabilirler. Ancak, küçüklerin çıkarları aksini gerektirmedikçe, ya da duruşmalar çocukların vesayetine ilişkin evlilikle ilgili uyuşmazlıklar hakkında olmadıkça, ceza ya da hukuk davalarında verilecek herhangi bir kararın aleni olması zorunludur.

2. Bir suçla itham edilen herkes, yasalara göre suçlu olduğu kesinleşene dek masum kabul edilmek hakkına sahiptir.

3. Herkes, itham edildiği suçla ilgili olarak, tam bir eşitlik içinde, aşağıdaki asgari garantilere sahip olacaktır:

(a) Kendisine, en kısa zamanda ve anlayacağı bir dilde, aleyhindeki iddianın niteliği ve nedenleri hakkında ayrıntılı bilgi verilmesi;

(b) Savunmasını hazırlayabilmek ve kendi seçtiği avukatla temas edebilmek için yeterli zaman ve kolaylıkların tanınması;

(e) Gereksiz bir gecikme olmadan yargılanması;

(d) Yargılanmada hazır bulunması ve kendisini ya doğrudan ya da kendi seçtiği avukat yardımı ile savunması; avukatı yoksa, bu hakkının var olduğunun kendisine bildirilmesi; adaletin gerektirdiği her durumda kendisine bir avukat tayin edilmesi ve böyle durumlarda ödeme yapma olanağı yoksa bu yardımın parasız olarak sağlanması;

(e) Aleyhindeki tanıklara soru sorabilmesi ya da soru sordurabilmesi, lehindeki tanıkların da aleyhindeki tanıklarla aynı şekilde sorgulanabilmelerinin sağlanması;

(f) Mahkemede kullanılan dili anlamıyor veya konuşmıyorsa bir tercümanın parasız yardımının sağlanması;

(g) Kendi aleyhinde tanıklıkta bulunmaya ya da suç itirafına zorlanmaması.

4. Küçükler için yargılama bu kişilerin yaşları ve topluma yeniden kazandırılmaları düşüncesi gözönüne alınarak yürütülecektir.

5. Bir suçtan hüküm giyen herkes, mahkumiyet ve cezanın yasalara uygun olarak daha yüksek bir yargı organınca yeniden incelenmesi hakkına sahip olacaktır.

6. Kesin bir kararla bir suçtan dolayı mahkum olan ve daha sonra hakkındaki hüküm, adaletin yanlış tecelli ettiğini kafi şekilde ortaya koyan yeni veya yeni ortaya çıkan bir maddi delil dolayısıyla bozulan veya bu sebeple affa uğrayan bir kişi, evvelce bilinmeyen maddi delilin zamanında ortaya çıkmamasında kısmen ya da tamamen kendi kusuru bulunduğu ispat edilmediği takdirde, böyle bir hükmün sonucunda ceza çekmesinin karşılığı olarak yasalara uygun şekilde tazminata hak kazanır.

7. Hiç kimse, bir ülkenin yasalarına ve ceza usulüne göre daha önce kesin olarak mahkum olmuş ya da beraat etmişse, aynı fiil için yeniden yargılanamaz ve cezalandırılmaz.

MADDE 15

1. Hiç kimse, işlendiği zamanda ulusal ya da uluslararası hukuk bakımından suç sayılmayan bir fiil ya da ihmal yüzünden suçlu sayılamaz. Suç sayılan bir fiile, işlendiği zaman yürürlükte olan bir cezadan daha ağır ceza verilemez. Fiilin işlenmesinden sonra yasalarda bu fiile karşılık daha hafif bir ceza öngörülecek olursa, fiili işleyene bu ikinci ceza uygulanır.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

2. Bu maddenin hiçbir hükmü, işlendiği sırada uluslar topluluğunun kabul ettiği genel hukuk ilkelere göre suç sayılan bir fiil ya da ihmal yüzünden bir kimsenin yargılanmasını ya da cezalandırılmasını engelleyemez.

MADDE 16

Herkes, her yerde, kanun önünde kişi olarak tanınma hakkına sahip olacaktır.

MADDE 17

1. Hiç kimsenin özel hayatına, ailesine, evine ya da haberleşmesine keyfi ya da yasadışı olarak müdahale edilemez; hiç kimsenin şeref ve itibarına yasal olmayan tecavüzlerde bulunulamaz.

2. Herkesin, bu gibi müdahalelere ya da tecavüzlere karşı yasalarca korunma hakkı vardır.

MADDE 18

1. Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahip olacaktır. Bu hak, herkesin istediği dine ya da inanca sahip olması ya da bunları benimsemesi özgürlüğünü ve herkesin aleni veya özel olarak bireysel ya da başkaları ile birlikte toplu olarak, kendi din ya da inancını ibadet, icra, bunun icaplarını yerine getirme ya da öğretme bakımından ortaya koyma özgürlüğünü de içerir.

2. Hiç kimse, kendi seçtiği bir din ya da inanca sahip olma ya da bunu benimseme özgürlüğünü zedeleyecek bir baskıya maruz bırakılamaz.

3. Bir kimsenin kendi dinini veya inançlarını ortaya koyma özgürlüğüne ancak yasalarla belirlenen ve kamu güvenliğini, düzenini, sağlığını, ahlakını ya da başkalarının temel hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli kısıtlamalar getirilebilir.

4. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, ana-babaların ve, uygulanabilir olan durumlarda, yasalarca saptanmış vasilerin, çocuklarına kendi inançlarına uygun bir dinsel ve ahlaki eğitim verme özgürlüklerine saygı göstermekle yükümlüdürler.

MADDE 19

1. Herkes, kimsenin müdahalesi olmaksızın istediği düşünceye sahip olma hakkına sahiptir.

2. Herkes, düşüncelerini açıklama hakkına sahiptir; bu hak, herkesin, ülkesel sınırlara bağlı olmaksızın her çeşit bilgiyi ve fikri, sözlü, yazılı ya da basılı biçimde, sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde araştırma, edinme ve iletme özgürlüğünü de içerir.

3. Bu maddenin 2. fıkrasında öngörülen hakların kullanılması, özel bazı görev ve sorumlulukları da beraberinde getirir. Dolayısıyla, bunlara bazı sınırlamalar da konulabilir; ancak, bu sınırlamaların yasalarda öngörülmüş olması ve;

(a) Başkalarının haklarına ve şöhretine saygı bakımından ve;

(b) Ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ya da kamu sağlığı ve genel ahlakın korunması bakımından gerekli olması zorunlu olmalıdır.

MADDE 20

1. Her türlü savaş propagandası yasalarla yasaklanır.
2. Ulusal, ırksal ya da dinsel nefretin ayrımcılık, düşmanlık ya da şiddete kışkırtma şeklini alacak biçimde savunulması yasalarla yasaklanır.

MADDE 21

Barişçi toplantı hakkı tanınacaktır. Bu hakkın kullanılmasına, yasalara uygun olarak konulmuş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ya da kamu güvenliği, kamu düzeni bakımından ve kamu sağlığının, genel ahlakın korunması ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan sınırlamalardan başka sınırlama getirilemez.

MADDE 22

1. Herkesin, kendi çıkarlarını korumak için sendikalar kurmak ya da bunlara girmek hakkı da dahil olmak üzere, başkalarıyla bir araya gelip dernek kurma hakkı vardır.
2. Bu hakkın kullanılmasına, yasalara uygun olarak konulmuş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ya da kamu güvenliği, kamu düzeni bakımından ve kamu sağlığının, genel ahlakın korunması ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan sınırlamalardan başka sınırlama getirilemez. Bu madde, silahlı kuvvetler ya da polis teşkilatı mensuplarına bu hakkın kullanılmasında yasal sınırlamalar konulmasını engellemez.
3. Bu maddenin hiçbir hükmü, Sendika Kurma Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunmasına İlişkin 1948 tarihli Uluslararası Çalışma Örgütü Sözleşmesi'ne Taraf olan Devletlere, bu Sözleşme'de öngörülen güvencelere zarar verecek yasama tedbirleri alma ya da hukuki uygulamalarda bulunma yetkisini vermez.

MADDE 23

1. Aile, toplumun doğal ve temel birimidir ve toplum ve devlet tarafından korunma hakkına sahiptir.
2. Evlenebilecek yaşta bulunan erkeklerle kadınlara, evlenme ve bir aile kurma hakkı tanınacaktır.
3. Evlenmek niyetinde olan eşlerin tam ve özgür rızası olmaksızın hiçbir evlilik bağı kurulamaz.
4. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, eşlerin evlenirken, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinde eşit hak ve sorumluluklara sahip olmalarını sağlamak için gerekli tedbirleri alacaklardır. Evlilik sona erdiğinde, çocuklar için gerekli olan koruyucu hükümler öngörülmesi sağlanacaktır.

MADDE 24

1. Her çocuk, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet ya da doğum bakımından hiçbir ayırım gözetilmeksizin, reşit olmayan kişi statüsünün gerektirdiği koruma tedbirlerinin ailesi, toplumu ya da devleti tarafından alınması hakkına sahiptir.

2. Her çocuk, doğumundan hemen sonra nüfus kütüğüne kaydedilecek ve bir isme sahip olacaktır.
3. Her çocuğun bir vatandaşlık kazanma hakkı vardır.

MADDE 25

Her yurttaş, 2. Maddede belirtilen ayrımlara ve makul olmayan kısıtlamalara bağlı olmaksızın:

- (a) Doğrudan doğruya ya da özgürce seçilmiş temsilciler aracılığı ile kamu yönetimine katılma;
- (b) Genel, eşit ve gizli oyla belirli dönemlerde yapılan, seçmenlerin iradelerini özgürce ortaya koymalarını garanti eden gerçek seçimlerde oy kullanma ve seçilme;
- (e) Genel anlamda eşit olarak, ülkesinin kamu hizmetlerine girme hak ve fırsatına sahiptir.

MADDE 26

Herkes yasalar önünde eşittir ve hiçbir ayırım gözetilmeksizin yasalarca eşit derecede korunur. Bu bakımdan, yasalar her türlü ayrımı yasaklayacak ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka fikir, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya diğer statüler gibi, her bağlamda ayrımcılığa karşı eşit ve etkili korumayı temin edecektir.

MADDE 27

Etnik, dinsel ya da dil azınlıklarının bulunduğu devletlerde, bu azınlıklara mensup olan kişiler, kendi gruplarının diğer üyeleri ile birlikte, kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerine inanma ve bu dine göre ibadet etme, ya da kendi dillerini kullanma hakkından yoksun bırakılmayacaklardır.

BÖLÜM IV

MADDE 28

1. Bir İnsan Hakları Komitesi kurulacaktır. (Bu Sözleşme'de bundan böyle Komite olarak anılacaktır). Bu Komite onsekiz üyeden oluşacak ve aşağıda belirtilen görevleri yürütecektir.
2. Komite, bu Sözleşme'ye Taraf Devletlerin vatandaşlarından, yüksek ahlaki karaktere sahip ve insan hakları alanında ehliyetleri ile tanınan kişilerden oluşacak, hukuk deneyimi olan bazı kişilerin Komite'ye katılmasının yararı da gözönünde bulundurulacaktır.
3. Komite üyeleri seçim yolu ile gelecekler ve kendi kişisel sıfatları ile görev yapacaklardır.

MADDE 29

1. Komite üyeleri, 28. maddede belirtilen niteliklere sahip olan ve Sözleşme'ye Taraf Devletlerce bu görev için aday gösterilen kişilerin listesinden gizli oyla seçileceklerdir.
2. Bu Sözleşme'ye Taraf her Devlet iki kişiden fazla aday gösteremez. Bu kişiler, aday gösteren Devletin vatandaşları olmalıdır.
3. Bir kimse, yeniden aday gösterilebilecektir.

MADDE 30

1. İlk seçim, bu Sözleşme'nin yürürlüğe girdiği tarihten sonra en geç altı ay içinde yapılacaktır.
2. 34. Madde uyarınca boşalan üyelikler için yapılacak seçimlerin dışında, seçim tarihinden en az dört ay önce Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşme'ye Taraf Devletlere, üç ay içinde Komite üyeliği için aday göstermeleri için yazılı bir çağrıda bulunacaktır.
3. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu şekilde aday gösterilenlerin alfabetik listesini, aday gösteren Devletleri de belirterek hazırlayacak ve bu listeyi her seçimden en az bir ay önce bu Sözleşme'ye Taraf Devletlere iletacaktır.
4. Komite üyelerinin seçimi, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde düzenleyeceği, Sözleşme'ye Taraf Devletler toplantısında yapılır. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletlerden üçte ikisinin toplantı nisabını oluşturacağı bu toplantıda Komite'ye, Taraf Devletlerin hazır bulunan ve oy kullanan temsilcilerinin oylarının en çoğunu alan ve salt çoğunluğunu sağlayan adaylar seçilecektir.

MADDE 31

1. Komite'de aynı Devletten birden fazla üye bulunamaz.
2. Komite'nin seçiminde üyeliğin adil coğrafi dağılımı esası ve farklı uygarlık biçimleri ile belli başlı hukuk sistemlerinin temsili esası gözönünde bulundurulur.

MADDE 32

1. Komite üyeleri dört yıllık bir süre için seçilirler. Tekrar aday gösterilmeleri halinde yeniden seçilme hakları vardır. Ancak, ilk seçimde seçilen üyelerden dokuzunun süresi iki yıl sonunda dolar; ilk seçimden hemen sonra, 30. Maddenin 4. fıkrasında belirtilen toplantı Başkanı tarafından çekilecek kura ile bu dokuz üyenin adları saptanır.
2. Görev süresinin sona ermesi üzerine, bu Sözleşme'nin bu bölümünde yukarıda yer alan maddeler uyarınca seçimler yapılır.

MADDE 33

1. Öteki üyelerin oybirliği ile varacakları görüşe göre Komite üyelerinden biri, geçici nitelikte bir hazır bulunmama durumu dışında başka bir nedenle görevini yapamaz hale gelmiş ise, Komite Başkanı durumu Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne bildirir; o da o üyeliğin boş olduğunu ilan eder.
2. Komite üyelerinden birinin ölümü ya da görevden çekilmesi halinde Başkan hemen Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne durumu bildirir; o da ölüm ya da çekilmenin hüküm doğurduğu tarih itibarıyla bu üyeliğin boş olduğunu ilan eder.

MADDE 34

1. 33. Madde uyarınca bir üyeliğin boş olduğunun ilan edilmesi halinde ve yeri boşalan üyenin görev süresi ilan tarihinden sonra altı ay içinde sona ermiyorsa, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri durumu bu Sözleşme'ye Taraf Devletlere bildirir, onlar da boşluğu doldurmak amacı ile 29. Madde uyarınca iki ay içinde aday gösterebilirler.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu şekilde aday gösterilen kişilerin alfabetik bir listesini hazırlar ve bu Sözleşme'ye Taraf Devletlere iletir. Boş bulunan üyelik için seçim, Sözleşme'nin bu bölümünün ilgili hükümlerine uygun olarak yapılır.

3. 33. Madde hükümlerine göre ilan edilen boşluğu doldurmak üzere seçilen Komite üyesi, işbu madde hükümleri uyarınca yeri boşalmış olan üyenin kalan süresinin sonuna kadar görev yapar.

MADDE 35

Komite üyeleri, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun onayı ile, Komite'nin sorumluluklarının önemli gözönüne alınarak, Genel Kurul tarafından saptanacak koşullara göre Birleşmiş Milletler'in kaynaklarından maaş alırlar.

MADDE 36

Bu Sözleşme uyarınca Komite'nin görevlerinin etkili bir biçimde yürütülebilmesi için Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri gerekli eleman ve kolaylıkları sağlar.

MADDE 37

1. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Komite'nin ilk oturumunu Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde toplar.

2. Komite, ilk oturumundan sonra, kendi çalışma usullerinde öngörülen zamanlarda toplanır.

3. Komite normal olarak Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde ya da Cenevre'deki Birleşmiş Milletler Ofisi'nde toplanır.

MADDE 38

Komite'nin her üyesi, göreve başlamadan önce, görevlerini tarafsız ve vicdanına göre yürüteceği konusunda Komite önünde and içer.

MADDE 39

1. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer. Memurlar yeniden seçilebilirler.

2. Komite, çalışma usullerini kendisi belirler; ancak bu kurallar, diğer hususların yanı sıra:

(a) Toplantı yeterlik sayısının oniki üyeden oluşacağını;

(b) Komite kararlarının, mevcut üyelerin çoğunluğu ile alınacağını da içermelidir.

MADDE 40

1. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, bu Sözleşme'de tanınan hakların gerçekleştirilmesini sağlamak üzere aldıkları tedbirler ve bu hakların kullanılmasında kaydedilen gelişmeler konusunda:

(a) Bu Sözleşme'nin ilgili Taraf Devletler bakımından yürürlüğe girmesinden sonra bir yıl içinde;

(b) Bundan sonra da Komite ne zaman isterse, rapor sunmakla yükümlüdürler.

2. Bütün raporlar Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne sunulur. Genel Sekreter bu raporları, incelemek üzere Komite'ye sunar. Raporlarda, eğer varsa, bu Sözleşme'nin uygulanmasını etkileyen unsur ve güçlükler belirtilir.

3. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Komite'ye danıştıktan sonra, bu raporların ilgili ihtisas kuruluşlarının yetki alanlarına giren bölümlerini, bu kuruluşlara iletebilir.

4. Komite, bu Sözleşme'ye Taraf Devletlerin kendisine sunduğu raporları inceler. Kendi raporlarını ve uygun göreceği görüşleri Taraf Devletlere iletir. Komite, bu Sözleşme'ye Taraf Devletlerin kendisine gönderdiği raporların birer örneği ile birlikte kendi görüşlerini Ekonomik ve Sosyal Konsey'e de iletebilir.

5. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, bu maddenin 4. fıkrası uyarınca belirtilen görüşler hakkındaki kendi görüş ve yorumlarını Komite'ye sunabilirler.

MADDE 41

1. Bu Sözleşme'ye Taraf olan bir Devlet, Komite'nin başka bir Devletin bu Sözleşme'den doğan yükümlülüklerini yerine getirmediği yolundaki iddiasını içeren her türlü başvuruyu kabul etme ve inceleme yetkisini bu madde uyarınca tanıdığını herhangi bir anda bildirebilir. Bu maddede belirtilen başvuruların Komite tarafından kabul edilip incelenmesi ancak, bunların Komite'nin kendisi bakımından yetkili olduğunu bildiren bir Taraf Devlet tarafından yapılması halinde mümkündür. Böyle bir bildirimde bulunmamış olan bir Taraf Devleti

ilgilendiren başvurular Komite tarafından kabul edilemez. Bu madde uyarınca kabul edilen başvurular, aşağıdaki usule uygun olarak ele alınır:

(a) Bu Sözleşme'ye Taraf olan herhangi bir Devlet, başka bir Taraf Devletin bu Sözleşme'nin hükümlerini yerine getirmediği görüşüne varırsa, sorunu, yazılı başvuru yoluyla o Taraf Devletin dikkatine sunabilir. Başvuruyu alan Devlet, başvurunun alınmasından sonra üç ay içinde sorunu açıklığa kavuşturan bir yazılı açıklama ya da herhangi bir yazılı beyanla ilgili Devlete açıklamada bulunur. Bu açıklamanın mümkün ve uygun olduğu ölçüde soruna ilişkin uygulanan, uygulanacak olan ve uygulanabilecek nitelikte olan iç hukuk usullerine ve çözüm yollarına ilişkin bilgiyi de içermesi gerekir.

(b) İlk başvurunun alınmasından sonra altı ay içinde bu sorun ilgili her iki Taraf Devleti de tatmin edecek bir biçimde düzeltilmemiş ise, ilgili Taraf Devletlerden herhangi birinin, ilgili Devlete ve Komite'ye bildirmek suretiyle, sorunu Komite'ye götürme hakkı vardır.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

(e) Komite'nin kendisine iletilen herhangi bir sorunu ele alması ancak, uluslararası hukukun genel olarak kabul edilmiş ilkelerine uygun olarak bütün iç hukuk yollarına başvurulduğu ve bu yolların tüketildiği kanısına varması halinde mümkündür. Başvurulan çözüm yollarının makul olmayan bir biçimde uzaması halinde, bu kural geçerli olmayacaktır.

(d) Komite, bu maddede öngörülen başvuruları incelerken kapalı oturum yapar.

(e) Bu maddenin (e) bendi saklı kalmak üzere Komite, sorunun bu Sözleşme'de tanınan insan hak ve temel özgürlüklerine saygı temeli üzerinde dostane bir çözüme kavuşturulması amacı ile, ilgili Taraf Devletler nezdinde iyi niyet girişimlerinde bulunur.

(f) Komite, kendisine iletilen herhangi bir sorunda, (b) bendinde sözü edilen Taraf Devletlere, gerekli bilgileri Komite'ye vermeleri için çağrıda bulunabilir.

(g) Sorun Komite'de ele alındığı zaman, (b) bendinde sözü edilen ilgili Taraf Devletler, Komite'de temsil edilme ve sözlü ve/veya yazılı beyanlarda bulunma hakkına sahiptirler.

(h) Komite, (b) bendinde belirtilen bildirimin alınmasından sonra oniki ay içinde aşağıda gösterilen şekillerde bir rapor hazırlar:

(i) (e) bendinde öngörülen biçimde bir sonuca ulaşıldığı takdirde, Komite, raporunu, vakaları kısaca ortaya konması ve varılan sonucun belirtilmesi ile sınırlar;

(ii) (e) bendinde öngörülen biçimde bir sonuca ulaşılammışsa, Komite raporunu vakıaların kısaca belirtilmesi ile sınırlar; ilgili Taraf Devletlerin yazılı beyanları ile sözlü beyanlarının tutanakları da bu rapora eklenir.

Her durumda, rapor ilgili Taraf Devletlere bildirilir.

2. İşbu maddenin hükümleri, Sözleşme'ye Taraf on Devletin maddenin 1. fıkrası uyarınca bildirimde bulundukları zaman yürürlüğe girer. Taraf Devletler bu bildirimlerini Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne iletirler, Genel Sekreter de bunların birer örneğini öteki Taraf Devletlere gönderir. Böyle bir bildirim Genel Sekreter'e duyurulmak suretiyle her zaman geri alınabilir. Böyle bir geri alma, daha önceden bu madde uyarınca yapılmış bir başvurunun konusunu oluşturan herhangi bir sorunun ele alınmasını engellemez; bildirimin geri alındığı

yolundaki duyuru Genel Sekreter'in eline geçtikten sonra, geri alan Taraf Devlet yeni bir bildirimde bulunmadıkça, herhangi bir Taraf Devletten başka başvuru kabul edilmez.

MADDE 42

1. (a) 41. Maddeye uygun olarak Komite'ye iletilen bir soruna ilgili Taraf Devletleri tatmin edecek bir çözüm bulunamamış ise, Komite, ilgili Taraf Devletlerin önceden alınmış rızalarıyla bir ad hoc Uzlaştırma Komisyonu (Bundan böyle Komisyon olarak anılacaktır) kurabilir. Komisyon, sorunun bu Sözleşme'ye saygı temeli üzerinde dostane bir çözüme ulaştırılması amacıyla, ilgili Taraf Devletler nezdinde iyi niyet girişimlerinde bulunur;

(b) Komisyon, ilgili Taraf Devletlerin kabul edeceği beş kişiden oluşur. İlgili Taraf Devletler, Komisyon'un oluşum biçiminin tümü ya da bir kısmı hakkında üç ay içinde bir anlaşmaya varamazlarsa, Komisyon'un üzerinde anlaşmaya varılamayan üyeleri Komite'nin üyeleri tarafından ve kendileri arasından gizli oy ve üçte iki çoğunlukla seçilir.

2. Komisyon üyeleri kişisel sıfatlarıyla görev yaparlar. İlgili Taraf Devletlerin, bu Sözleşme'ye Taraf olmayan bir Devletin ya da 41. Madde uyarınca bildirimde bulunmamış olan bir Taraf Devletin vatandaşı olamazlar.

3. Komisyon Başkanım kendisi seçer; çalışma usullerini kendisi belirler.

4. Komisyon toplantıları normal olarak Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde ya da Cenevre'deki Birleşmiş Milletler Ofisi'nde yapılır. Ancak, Komisyon'un Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri ve ilgili Taraf Devletlere danışarak saptayacağı başka uygun yerlerde de toplantı yapılabilir.

5. 36. Maddeye uygun olarak kurulan sekreteryaya, bu madde uyarınca kurulacak Komisyonların işlerini de yürütür.

6. Komite'nin edindiği ve derlediği bilgiler, Komisyon'a da verilir ve Komisyon diğer gerekli bilgileri vermeleri için ilgili Taraf Devletlere çağrıda bulunabilir.

7. Komisyon, sorunu tam olarak inceledikten sonra, ancak her durumda sorunu ele almasından başlayarak en geç oniki ay içinde, ilgili Taraf Devletlere bildirilmek üzere Komite Başkanı'na bir rapor sunar.

(a) Komisyon, sorunun incelenmesini oniki ay içinde tamamlayamamış ise raporunu, çalışmalarını konusunda kısa bir açıklama ile sınırlar;

(b) Bu Sözleşme'de tanınan insan haklarına saygı temeli üzerinde dostane bir çözüm bulunabilmiş ise, Komisyon raporunu vakıaların ve varılan sonucun kısaca belirtilmesi ile sınırlar;

(e) (b) bendinde öngörüldüğü şekilde bir sonuca ulaşılmamış ise Komisyon'un raporu, ilgili Taraf Devletler arasındaki sorunlara ilişkin bütün vakıalar konusundaki bulgularla, sorunun dostane bir çözüme ulaştırılması imkanları konusunda Komisyon'un görüşlerini kapsar. Bu rapor, ilgili Taraf Devletlerin yazılı beyanları ile sözlü beyanlarının tutanaklarını da içerir.

(d) Komisyon'un raporu (c) bendinde öngörülen biçimde sunulmuş ise, ilgili Taraf Devletler, raporu almalarından sonra üç ay içinde, Komisyon raporunda belirtilen hususları kabul edip etmediklerini Komite Başkanım'a bildireceklerdir.

8. Bu madde hükümleri, Komite'nin 41. Maddede öngörülen sorumluluklarını haleldar etmemektedir.

9. İlgili Taraf Devletler, Komisyon üyelerinin tüm harcamalarını, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin belirleyeceği tahminlere göre eşit olarak paylaşırlar.

10. İlgili Taraf Devletlerin bu maddenin 9. fıkrası uyarınca ödeme yapmalarından önce, gerekirse Komisyon üyelerinin harcamalarını karşılamak üzere Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri yetkili kılınır.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

MADDE 43

Komite üyeleri ile, 42. Maddeye göre atanabilecek ad hoc uzlaştırma komisyonlarının üyeleri, Birleşmiş Milletler'in Ayrıcalıkları ve Dokunulmazlıkları Sözleşmesi'nin ilgili bölümlerinde Birleşmiş Milletler adına görev yapan uzmanlar için öngörülmüş bulunan kolaylıklardan, ayrıcalıklardan ve dokunulmazlıklardan yararlanma hakkına sahiptirler.

MADDE 44

Bu Sözleşme'nin uygulanması ile ilgili hükümler, Birleşmiş Milletler ile ihtisas kuruluşlarının kuruluş belgelerinde ve sözleşmelerinde öngörülen insan hakları alanında izlenecek usullere hâlel getirmez ve bu hükümler, bu Sözleşme'ye Taraf Devletlerin bir uyumsuzluğu, kendi aralarında yürürlükte olan genel ya da özel uluslararası andlaşmalara uygun olarak çözmek için başka usullere başvurmalarını engellemez.

MADDE 45

Komite, Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na yıllık çalışma raporları sunar.

BÖLÜM V

MADDE 46

Bu Sözleşme'nin hiçbir hükmü, bu Sözleşme'de ele alınan konularda Birleşmiş Milletler ve ihtisas kuruluşlarının çeşitli organlarının sorumluluklarını belirleyen Birleşmiş Milletler Şartı'nın ve ihtisas kuruluşlarının kuruluş belgelerinin hükümlerini haleldar edecek şekilde yorumlanamaz.

MADDE 47

Bu Sözleşme'nin hiçbir hükmü, tüm halkların doğal zenginlik ve kaynaklarından tam olarak ve özgürce yararlanma ve bunları kullanma konusunda kendiliklerinden sahip bulundukları hakları haleldar edecek şekilde yorumlanamaz.

BÖLÜM VI

MADDE 48

1. Bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler'in ya da onun ihtisas kuruluşlarından herhangi birinin üyesi olan ya da Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'ne Taraf olan bütün Devletlerin, ya da Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından bu Sözleşme'ye Taraf olmaya çağrılan herhangi bir başka Devletin imzasına açıktır.

2. Bu Sözleşme, onaylamaya tabidir. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilecektir.

3. Bu Sözleşme, bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen her Devletin katılmasına açıktır.

4. Katılma, bir katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne tevdi edilmesiyle gerçekleşir.

5. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, her onaylama ya da katılma belgesinin kendisine iletilmesini, bu Sözleşme'yi imzalamış ya da ona katılmış olan bütün Devletlere bildirecektir.

MADDE 49

1. Bu Sözleşme, otuzbeşinci onay belgesinin ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne iletilmesi tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

2. Otuzbeşinci onay belgesinin ya da katılma belgesinin iletilmesinden sonra bu Sözleşme, onaylayan ya da buna katılan her Devlet bakımından, o Devletin kendi onay ya da katılma belgesinin iletilmesinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

MADDE 50

Bu Sözleşme'nin hükümleri, hiçbir sınırlama ya da istisna olmaksızın Federal Devletlerin bütün kesimleri bakımından geçerli olacaktır.

MADDE 51

1. Bu Sözleşme'ye Taraf olan her Devlet değişiklik önerebilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne iletebilir. Bunun üzerine Genel Sekreter bütün değişiklik önerilerini bu Sözleşme'ye Taraf Devletlere göndererek, bu önerileri ele almak ve bunlar üzerinde bir oylama yapmak amacıyla bir Taraf Devletler konferansı düzenlenmesinden yana olup olmadıklarını bildirmelerini ister. Taraf Devletlerden en az üçte birinin böyle bir konferans toplanmasını desteklemesi halinde Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler'in gözetimi altında böyle bir konferans toplar. Konferansda hazır bulunan ve oy veren Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen herhangi bir değişiklik, onaylanmak üzere Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunulur.

2. Değişikliklerin yürürlüğe girmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca onaylanması ve bu Sözleşme'ye Taraf Devletlerin üçte ikisi tarafından kendi anayasal kurallarına uygun olarak kabul edilmesiyle olur.

3. Değişiklikler yürürlüğe girdiği zaman, bunları kabul eden Taraf Devletleri bağlar; öteki Taraf Devletler ise bu Sözleşme'nin hükümleri ile ve daha önce kabul etmiş oldukları değişiklikler ile bağlı kalırlar.

MADDE 52

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, 48. Maddenin 5. fıkrasındaki bildirimler dışında, aynı Madde'nin 1. fıkrasında belirtilen bütün Devletlere aşağıdakileri bildirmekle yükümlüdür:

(a) 48. Maddede belirtilen imzalar, onaylamalar ve katılmalar;

(b) 49. Madde uyarınca bu Sözleşme'nin yürürlüğe giriş tarihi ve 51. Madde uyarınca bir değişikliğin yürürlüğe giriş tarihi.

MADDE 53

1. Çince, Fransızca, İngilizce, İspanyolca ve Rusça metinleri aynı derecede geçerli olan bu Sözleşme, Birleşmiş Milletler arşivinde saklanacaktır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşme'nin onaylı örneklerini 48. Maddede belirtilen tüm Devletlere gönderecektir.

BİRİNCİ BEYAN

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin onayı sırasında Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan beyanın metni.

"Türkiye Cumhuriyeti bu Sözleşme'den doğan yükümlülüklerini, BM Yasası (Charter) (özellikle 1. ve 2. maddeler) çerçevesindeki yükümlülüklerine uygun olarak yerine getireceğini beyan eder."

Text of the Declaration made by the Republic of Turkey upon ratification of the International Covenant on Civil and Political Rights.

"The Republic of Turkey declares that; it will implement its obligations under the Covenant in accordance to the obligations under the Charter of the United Nations (especially Article 1 and 2 thereof)."

İKİNCİ BEYAN

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin onayı sırasında Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan beyanın metni.

"Türkiye Cumhuriyeti, bu Sözleşme'nin hükümlerinin yalnızca diplomatik ilişkisi bulunan Taraf Devletlere karşı uygulanacağını beyan eder."

Text of the declaration made by the Republic of Turkey upon ratification of the International Covenant on Civil and Political Rights.

"The Republic of Turkey declares that it will implement the provisions of this Covenant only to the States with which it has diplomatic relations."

ÜÇÜNCÜ BEYAN

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin onayı sırasında Türkiye Cumhuriyeti tarafından yapılan beyanın metni.

"Türkiye Cumhuriyeti, bu Sözleşme'nin ancak Türkiye Cumhuriyeti'nin Anayasası'nın ve yasal ve idari düzeninin yürürlükte olduğu ülkesel sınırlar itibarıyla onaylanmış bulunduğunu beyan eder."

Text of the Declaration made by the Republic of Turkey upon ratification of International Covenant on Civil and Political Rights.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER MEDENİ VE SİYASİ HAKLARA İLİŞKİN ULUSLARARASI SÖZLEŞME

"The Republic of Turkey declares that this Convention is ratified exclusively with regard to the national territory where the Constitution and the legal and administrative order of the Republic of Turkey are applied."

ÇEKİNCE

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin onayı sırasında Türkiye Cumhuriyeti tarafından Sözleşme'nin 27. maddesi ile ilgili olarak konan çekincenin metni.

"Türkiye Cumhuriyeti, Sözleşme'nin 27. maddesini, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması ve Ek'lerinin ilgili hükümlerine ve usullerine göre uygulama hakkını saklı tutar."

Text of the Reservation of the Republic of Turkey upon ratification of the International Covenant on Civil and Political Rights.

"The Republic of Turkey reserves the right to interpret and apply the provisions of Article 27 of the International Covenant on Civil and Political Rights in accordance with the related provisions and rules of the Constitution of the Republic of Turkey and the Treaty of Lausanne of 24 July 1923 and its Appendixes."

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
İNSAN HAKLARI
SAVUNUCULARININ
KORUNMASI BİLDİRGESİ

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARININ **KORUNMASI BİLDİRGESİ**

Evrensel Olarak Tanınan İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması ve Geliştirilmesinde Toplumsal Kuruluşların (Organların), Grupların ve Bireylerin Hakları ve Sorumlulukları Üzerine Bildirge BM İnsan Hakları Komisyonunun 3 Nisan 1998 tarihli toplantısında kabul edilmiştir. Bildirge daha sonra 9 Aralık 1998 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul ve ilan edilmiştir.

Genel Kurul:

Dünyanın bütün ülkelerinde herkes için tüm insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve geliştirilmesi doğrultusunda Birleşmiş Milletler Şartının amaç ve ilkelerine saygının önemini yeniden vurgulayarak,

İnsan haklarına ve temel özgürlüklere evrensel saygıyı geliştirmeyi amaçlayan uluslararası çabaların 9 temel unsurları olarak İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve insan haklarına ilişkin diğer antlaşmalar ile Birleşmiş Milletler sistemi çerçevesinde ve bölgesel düzeyde kabul edilen insan haklarına ilişkin diğer belgelerin önemini yeniden vurgulayarak,

Hiçbir ayırım gözetmeksizin, özellikle ırk, renk, cins, dil, din, politik ve diğer düşünce, ulusal ve sosyal köken, mülkiyet, soy ve tüm diğer durumlara dayanan ayrımlar gözetmeksizin uluslararası toplumun tüm üyelerinin, birlikte ve tek tek, herkes için insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı geliştirme ve teşvik etme yönündeki önemli yükümlülüklerini yerine getirme gereğinin altını çizerek ve özellikle Birleşmiş Milletler Şartına uygun olarak bu yükümlülüklerin yerine getirilmesi için uluslararası işbirliği yapmanın önemini vurgulayarak,

Tüm insan hakları ihlallerinin, halkların ve kişilerin temel özgürlüklerinin, Apartheid, her çeşit ırk ayrımcılığı, sömürgecilik, yabancı hakimiyeti veya işgali, ulusal egemenlik, ulusal birlik veya toprak bütünlüğüne yönelik saldırı ve tehditten, aynı zamanda halkların kendi geleceğini belirleme hakkı ile her halkın kendi zenginlikleri ve doğal kaynakları üzerinde tam ve eksiksiz olarak egemenlik hakkının reddedilmesinden kaynaklanan haklar gibi yoğun, açık veya sistematik ihlallerin fiili olarak ortadan kaldırılmasında uluslararası işbirliğinin oynadığı önemli rolü ve bunlara katkıda bulunan birey, grup ve derneklerin yerine getirdikleri son derece yararlı çalışmaları tanıyarak,

Barış ve uluslararası güvenlik yokluğunun bu hak ve özgürlükleri tanımamanın mazereti olmaya-çağı bilinciyle barış ve uluslararası güvenlik ile insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanma arasında varolan ilişkiyi kabul ederek,

Tüm insan hakları ve temel özgürlüklerin evrensel, bölünmez, karşılıklı olarak birbirine bağımlı ve birbirine bağlı olduğunu ve aralarından hiçbirinin uygulamaya konulmasına zarar vermeden tam hakkaniyet içinde tümünü geliştirmek gerektiğini yineleyerek,

İnsan hakları ve temel özgürlükleri koruma ve geliştirme temel sorumluluğu ve ödevinin devlete düştüğünün altını çizerek,

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

Birey, grup ve derneklerin insan hakları ve temel özgürlüklere saygıyı geliştirme ve bu hakları ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtmak hak ve sorumlulukları bulunduğunu kabul ederek,

İlan eder:

Madde 1: Herkesin bireysel olarak veya başkalarıyla birlikte ulusal ve uluslararası düzeyde insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunmasını ve gerçekleştirilmesini geliştirme hakkı vardır.

Madde 2:

a) Özellikle kendi yargı alanındaki herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, uygulamada tüm hak ve özgürlükleri kullanabilmesi amacıyla bütün sosyal, ekonomik ve diğer şartları ve gereken yasal güvenceleri kabul etmek suretiyle, her devletin tüm insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması, geliştirilmesi ve gerçekleştirilebilir kılınması temel sorumluluğu ve ödevi vardır.

b) Her devlet, bu bilgilerde amaçlanan haklar ve özgürlüklerin somut olarak kullanılabilmelerini sağlamak için yasamaya, yönetime ve gerekli diğer alanlara ilişkin tedbirleri alır.

Madde 3: İnsan hakları ve temel özgürlükler alanında Birleşmiş Milletler Şartı ve devletin diğer uluslararası yükümlülüklerine uygun olarak kabul edilen iç hukuk kuralları, insan hakları ve temel özgürlükler ve bu hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi, korunması ve somut olarak gerçekleştirilmesi konusunda bu bildirmede amaçlanan tüm etkinliklerin uygulamaya konulması ve yerine getirilmesinin hukuki çerçevesini oluşturur.

Madde 4: Bu bildirgenin hiçbir maddesi, ne Birleşmiş Milletler Şartının amaç ve ilkeleri aleyhine veya tersine, ne de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, İnsan haklarına ilişkin uluslararası antlaşmalar ile bu alanda uygulanmakta olan diğer uluslararası belge ve anlaşma hükümlerinin bir sınırlandırması veya ilgası olarak yorumlanamaz.

Madde 5: İnsan haklarını ve temel özgürlükleri geliştirmek ve korumak amacıyla herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, ulusal ve uluslararası düzeyde;

a) Barışçıl biçimde biraraya gelmek veya toplantı yapmak;

b) Hükümet dışı kuruluşlar, dernekler veya gruplar kurmak, bunlara üye olarak girmek ve katılmak;

c) Hükümet dışı veya hükümetlerarası kuruluşlarla ilişki kurmak hakkı vardır.

Madde 6: Herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte,

a) Yasamaya, yargıya ve yönetime ilişkin ulusal sistemler içinde, hakların ve özgürlüklerin gerçekleştirilmesine olanak verecek tarzda bunlara ulaşma dahil tüm insan hakları ve temel özgürlüklere ilişkin bilgileri elde etmek, araştırmak, almak kabul etmek ve muhafaza etmek;

b) İnsan haklarına ilişkin belgeler ile uygulanabilir uluslararası diğer belgelere uygun olarak tüm insan haklarına ve temel özgürlüklere ilişkin düşünceleri, haberleri ve bilgileri yayınlamak, başkalarına iletmek veya özgürce yaymak;

c) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere hem hukuksal olarak hem de pratikte uyulması yönünde inceleme, araştırma, saptama, değerlendirme, bu yollar ve diğer uygun yollarla kamunun dikkatini bu sorun üzerine çekme hakkı vardır.

Madde 7: Herkesin, bireysel olarak veya başkalarıyla birlikte, insan hakları alanında yeni prensip ve düşünceleri tasarlama aynı zamanda onları tartışma ve kabul görmesini sağlama hakkı vardır.

Madde 8:

1- Herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, ayrımcı olmayan bir temel üzerinde, ülkesinin yönetimine ve kamusal işlerin yürütülmesine etkin bir biçimde katılmaya hakkı vardır.

2- Bu hak özellikle, bireysel olarak veya başkalarıyla birlikte, hareket eden herkes için devletin organ ve kurumlarına, aynı zamanda kamu-sal işlerle uğraşan kuruluşlara, işleyişlerin iyileştirilmesine ilişkin eleştiri ve önerileri sunma ve çalışmalarının insan hakları ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi, korunması ve gerçekleştirilmesini engelleme ve önleme tehlikesi taşıyan tüm yönlerini bildirme hakkını içerir.

Madde 9:

1- İnsan hakları ve temel özgürlüklerin kullanılmasında, bu bildirmede amaçlanan insan haklarının korunması ve geliştirilmesinde bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte herkesin, bu hakların ihlal edildiği durumlarda başvuru yapma olanağından etkin bir biçimde faydalanmaya ve korumadan yararlanmaya hakkı vardır.

2- Bu amaçla, hakları ve özgürlükleri ihlal edilen herkesin, kişisel olarak veya yasa tarafından izin verilen temsilcileri aracılığıyla şikayette bulunma ve hukuksal bir otorite önünde veya yasayla kurulan bağımsız, yansız ya da yetkili tüm diğer otoriteler önünde kamuya açık mahkemede şikayetini inceletme ve bu hakları ve özgürlükleri ihlal edildiğinde, yasalar uyarınca bu otoritelerden tazminat dahil olmak üzere zarar-zıyanın telafisini öngören bir karar alma ve aynı zamanda makul bir sürede kararın ve yargı kararının uygulanmasına hakkı vardır.

3- Yine bu amaçla herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, özellikle:

a) İnsan haklarının ve temel özgürlüklerin ihlali konusunda, şikayet üzerine makul sürede karar vermesi gereken, ulusal olarak yetkili kılınan adli, idari veya yasama otoritelerine veya Devletin hukuksal sistemine uygun olarak kurulan yetkili tüm diğer otoritelere dilekçe veya diğer uygun yöntemlerle başvurarak devlet görevlileri ve organlarının politika ve eylemlerini şikayet etme;

b) Ulusal yasalar ile uygulanabilir uluslararası yükümlülük ve taahhütlerin uygunluğu üzerine kanaat oluşturma amacıyla, duruşmalarda, kovuşturmalarda ve kamu davalarında hazır bulunma.

c) İnsan hakları ve temel özgürlüklerin savunulması için nitelikli ve profesyonel bir hukuksal yardım veya uygun olan tüm diğer tavsiye ve yardımları sunma ve sağlama hakkı vardır.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

4- Yine bu amaçla ve uygulanabilir uluslararası prosedür ve belgelere uygun olarak herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, insan hakları ve temel özgürlüklerle ilgili raporları almak ve incelemek için, genel veya özel yetkisi olan uluslararası organlara ulaşma ve bu organlarla hiçbir sınırlama olmaksızın iletişim kurma hakkı vardır.

5- Kendi yargı alanında bulunan tüm topraklarda, insan hakları ve temel özgürlükler ihlalinin varolduğuna inanmak için nedenler bulunduğunda devletin süratli ve yansız bir soruşturma sür-dürmesi veya olayın aydınlığa kavuşması için dava açılmasını dikkatle izlemesi gerekir.

Madde 10: Hiç kimse edimde bulunarak veya gerektiği durumlarda müdahaleden kaçınarak insan haklarının ve temel özgürlüklerin ihlaline katılamaz; kimse bu hak ve özgürlüklerin ihlalinin reddettiği için cezalandırılmaz ve tedirgin edilemez.

Madde 11: Herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, yasaya uygun olarak iş ve mesleğini yapma hakkı vardır. Meslek ve işi çerçevesinde, başkasının insanlık onuruna, insan haklarına ve temel özgürlüklerine zarar verme riski bulunan herkes bu hak ve özgürlüklere saygılı olmaya ve, iş ve meslek davranış ve etiğine uygun ulusal ve uluslararası normlara uymaya mecburdur.

Madde 12:

1- Herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, insan hakları ve temel özgürlüklerin ihlaline karşı mücadele etmek için barışçıl etkinliklere katılmaya hakkı vardır.

2- Devlet, bu bildirgede amaçlanan hakların meşru kullanımı çerçevesinde şiddet, tehdit, mi-sil-leme eylemi, fiili veya hukuksal ayrımcılık, baskı veya diğer keyfi hareketlere karşı, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte hareket eden tüm kişilerin yetkili otoritelerce korunması için gerekli tüm önlemlerin alınmasını dikkatle izler.

Bu bakımdan, herkes, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, barışçı yollarla, insan haklarının ve temel özgürlüklerin ihlaline neden olan, ve devletin ihmali olan durumlar da dahil olmak üzere, devlete isnat edilebilen etkinlik ve eylemlerle birlikte başka grup ve bireylerce işlenmiş insan hakları ve temel özgürlüklerin kullanılmasıyla ilgili şiddet eylemlerine karşı tepki gösterdiğinde, ulusal yasalarca etkin biçimde korunmaya hakkı vardır.

Madde 13: Herkesin, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte, bu bildirgenin 3. Maddesine uygun olarak, barışçı yollarla, salt insan haklarını ve temel özgürlükleri koruma ve geliştirme amacıyla kaynakları isteme, alma ve kullanma hakkı vardır.

Madde 14:

1- Devletin, kendi yargı alanında bulunan tüm kişilere sivil, politik, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının anlaşılmasını kolaylaştırmak için yasamaya ilişkin, tüzel, yönet-sel ve diğer alanlarda gerekli tedbirleri alma zorunluluğu vardır.

2- Bu tedbirler özellikle:

a) Ulusal yasa ve yönetmelik metinlerinin ve insan haklarına ilişkin uygulanabilir uluslararası temel belgelerin yayınına ve bunlardan geniş bir şekilde yararlanabilmeye,

b) Tarafı olduğu insan haklarına ilişkin uluslararası belgeler uyarınca kurulan organlara devlet tarafından sunulan periyodik raporlar dahil olmak üzere insan hakları alanındaki uluslararası dokümanlara, aynı zamanda incelenen raporların analitik özetleri ile bu organların resmi raporlarına, eşitlik temeli üzerinde, tam ulaşma-bilmeye ilişkin olacaktır.

3- Devlet, kendi yargı alanına giren tüm topraklarda, insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için, bir arabulucu, bir insan hakları komisyonu veya başka bir ulusal kurum gibi diğer bağımsız ulusal kurumların kurulması veya atanması ve geliştirilmesini gerektiğinde güvence altına alır ve destekler.

Madde 15: Devletin, tüm öğrenim düzeylerinde, insan hakları ve temel özgürlüklerin eğitimi kolaylaştırma ve geliştirme ve avukatların, kolluk güçlerinin, silahlı kuvvetler personeli ile devlet görevlilerinin eğitimlerinden sorumlu olanların öğrenim programlarında insan hakları öğretimine uygun öğelere yer verilmesini dik-katle izleme sorumluluğu vardır.

Madde 16: Bireyler, hükümet dışı kuruluşlar ve uzman kurumların; içerisinde etkinliklerini sürdürdükleri topluluk ve toplumların farklılıklarını gözönünde bulundurarak, uluslar ve tüm ırksal ve dinsel gruplar arasında özellikle anlayış, hoşgörü, barış ve dostluk ilişkilerini daha çok pekiştirmek amacıyla bu alanda sürdürülen, yetiştirme, araştırma gibi etkinlikler çerçevesinde tüm insan hakları ve temel özgürlüklere ilişkin sorunlarda halkı daha duyarlı kılmaya katkıda bulunmada oynadıkları önemli bir rol vardır.

Madde 17: Bu bildirmede amaçlanan haklar ve özgürlüklerin kullanılmasında, bireysel olarak ve başkalarıyla birlikte hareket eden herkes, sırf başkalarının insan haklarını ve özgürlüklerini tanıma ve saygı gösterme amacıyla, aynı zamanda demokratik bir toplumda ahlak, kamu düzeni ve toplumun genel refahının adil gereklerinin sağlanması amacıyla belli uluslararası yükümlülüklerle uygun olarak belirlenen ve yasaca öngörülen sınırlamalara tabidir.

Madde 18:

1- Her insanın, kişiliğinin tam ve özgür gelişimini ancak içerisinde gerçekleştirme olanağı bulunduğu topluluğa karşı ödevleri vardır.

2- Bireyler, gruplar, kurumlar ve hükümet dışı kuruluşların demokrasinin korunması ve insan haklarının ve temel özgürlüklerin geliştirilmesi korunmasında toplumun, kuruluşların ve demokratik sürecin ilerletilmesi ve geliştirilmesine katkıda önemli bir rolü ve sorumlulukları vardır.

3- Aynı şekilde, bunların kişinin İnsan Hakları evrensel Beyanname ve diğer insan hakları belgelerinde belirtilen hak ve özgürlüklerin tam olarak gerçekleştirilebildiği bir sosyal ve ekonomik düzeni ilerletme hakkına katkıda bulunmada önemli bir rolü ve sorumluluğu vardır.

Madde 19: Bu bildirgenin hiçbir maddesi, bir birey, grup veya toplum organı, veya devletin, bildirmede belirtilen haklar ve özgürlüklerin ortadan kaldırılmasını amaçlayan bir etkinliğe girişme veya bu türden bir eylemde bulunmaya hakkı olduğu biçiminde yorumlanamaz.

Madde 20: Aynı şekilde, bu bildirgenin hiçbir maddesi, birey, grup, kurum veya hükümet dışı kuruluşların Birleşmiş Milletler Şartının hükümlerine ters düşen etkinliklerini destekleme veya teşvik etmeye devletlerin izin vereceği biçiminde yorumlanamaz.

İNSAN HAKLARI
EVRENSEL BEYANNAMESİ

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı Kararıyla ilan edilmiştir. 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 Sayılı Bakanlar Kurulu ile f,İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin Resmi Gazete ile yayınlanması yayımdan sonra okullarda ve diğer eğitim müesseselerinde okutulması ve yorumlanması ve bu Beyanname hakkında radyo ve gazetelerde münasip neşriyatta bulunulması " kararlaştırılmıştır. Bakanlar Kurulu Kararı 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu;

İnsanlık topluluğunun bütün bireyleriyle kuruluşlarının bu Bildirgeyi her zaman göz önünde tutarak eğitim ve öğretim yoluyla bu hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmeye, giderek artan ulusal ve uluslararası önlemlerle gerek üye devletlerin halkları ve gerekse bu devletlerin yönetimi altındaki ülkeler halkları arasında bu hakların dünyaca etkin olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağlamaya çaba göstermeleri amacıyla tüm halklar ve uluslar için ortak ideal ölçüleri belirleyen bu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini ilan eder.

Madde 1 - Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.

Madde 2 - Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir. Ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyuşunda bulunduğu devlet veya

ülkenin siyasal, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.

Madde 3 - Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.

Madde 4 - Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz, kölelik ve köle ticareti her türlü biçimde yasaktır.

Madde 5 - Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez.

Madde 6 - Herkesin, her nerede olursa olsun, hukuksal kişiliğinin tanınması hakkı vardır.

Madde 7 - Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasanın korunmasından eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Herkesin bu Bildirgeye aykırı her türlü ayırım gözetici işleme karşı ve böyle işlemler için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.

Madde 8 - Herkesin anayasa yada yasayla tanınmış temel haklarını çiğneyen eylemlere karşı yetkili ulusal mahkemeler eliyle etkin bir yargı yoluna başvurma hakkı vardır.

Madde 9 - Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

Madde 10 - Herkesin, hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine bir suç yüklenirken, tam bir şekilde davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakça ve açık olarak görülmesini istemeye hakkı vardır.

Madde 11

1. Kendisine bir suç yüklenen herkes, savunması için gerekli olan tüm güvencelerin tanındığı açık bir yargılama sonunda, yasaya göre suçlu olduğu saptanmadıkça, suçsuz sayılır.

2. Hiç kimse işlendiği sırada ulusal yada uluslararası hukuka göre bir suç oluşturmayan herhangi bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu sayılamaz. Kimseye suçun işlendiği sırada uygulanabilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Madde 12 - Kimsenin özel yaşamına, ailesine konutuna ya da haberleşmesine keyfi olarak karışılmaz, şeref ve adına saldırılamaz. Herkesin bu gibi karışma ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 13

1. Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır.

2. Herkes, kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.

Madde 14

1. Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.

2. Gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ülkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanılamaz.

Madde 15

1. Herkesin bir yurttaşlığa hakkı vardır.

2. Hiç kimse keyfi olarak yurttaşlığından veya yurttaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 16

1. Yetişkin her erkeğin ve kadının, ırk, yurttaşlık veya din bakımlarından herhangi bir kısıtlamaya uğramaksızın evlenme ve aile kurmaya hakkı vardır.

2. Evlenme sözleşmesi, ancak evleneceklerin özgür ve tam iradeleriyle yapılır.

3. Aile, toplumun, doğal ve temel unsurudur, toplum ve devlet tarafından korunur.

Madde 17

1. Herkesin tek başına veya başkalarıyla ortaklaşa mülkiyet hakkı vardır.
2. Hiç kimse keyfî olarak mülkiyetinden yoksun bırakılamaz.

Madde 18 - Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, din veya topluca, açık olarak ya da özel biçimde öğretim, uygulama, ibadet ve dinsel törenlerle açığa vurma özgürlüğünü içerir.

Madde 19 - Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu

olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.

Madde 20

1. Herkesin silahsız ve saldırısız toplanma, demek kurma ve demeğe katılma özgürlüğü vardır.
2. Hiç kimse bir demeğe girmeye zorlanamaz.

Madde 21

1. Herkes, doğrudan veya serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığı ile ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir.
2. Herkesin ülkesinin kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkı vardır.
3. Halkın iradesi hükümet otoritesinin temelidir. Bu irade, gizli veya serbestliği sağlayacak benzeri bir yöntemle genel ve eşit oy verme yoluyla yapılacak ve belirli aralıklarla tekrarlanacak dürüst seçimlerle belirlenir.

Madde 22 - Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenliğe hakkı vardır. Ulusal çabalarla ve uluslararası işbirliği yoluyla ve her devletin örgütlenmesine ve kaynaklarına göre, herkes onur ve kişiliğinin serbestçe gelişim için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir.

Madde 23

1. Herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır.
2. Herkesin, herhangi bir ayırım gözetmeksizin, eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır.
3. Herkesin kendisi ve ailesi için insan onumna yaraşır ve gerekirse her türlü sosyal komma önlemleriyle desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır.
4. Herkesin çıkarını korumak için sendika kurma veya sendikaya üye olma hakkı vardır.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

Madde 24 - Herkesin dinlenmeye, eğlenmeye, özellikle çalışma süresinin makul ölçüde sınırlandırılmasına ve belirli dönemlerde ücretli izne çıkmaya hakkı vardır.

Madde 25

1. Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık,

sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.

2. Anaların ve çocukların özel bakım ve yardım görme hakları vardır. Bütün çocuklar, evlilik içi veya evlilik dışı doğmuş olsunlar, aynı sosyal güvenceden yararlanırlar.

Madde 26

1. Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleksi eğitim herkese açıktır. Yüksek öğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.

2. Eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

3. Çocuklara verilecek eğitimin türünü seçmek, öncelikle ana ve babanın hakkıdır.

Madde 27

1. Herkes toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılma, güzel sanatlardan yararlanma, bilimsel gelişmeye katılma ve bundan yararlanma hakkına sahiptir.

2. Herkesin yaratıcısı olduğu bilim, edebiyat ve sanat ürünlerinden doğan maddi ve manevi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır.

Madde 28 - Herkesin bu Bildirgede öngörülen hak ve özgürlüklerin gerçekleşeceği bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır.

Madde 29

1. Herkesin, kişiliğinin serbestçe ve tam gelişmesine olanak veren topluma karşı ödevleri vardır.

2. Herkes haklarını kullanırken ve özgürlüklerinden yararlanırken, başkalarının hak ve özgürlüklerinin tanınması ve bunlara saygı gösterilmesinin sağlanması ve demokratik bir toplumda genel ahlak ve kamu düzeniyle genel refahın gereklerinin karşılanması amacıyla yalnız yasayla belirlenmiş sınırlamalara bağlı olur.

3. Bu hak ve özgürlükler hiçbir koşulda Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı olarak kullanılamaz.

Madde 30 - Bu bildirgenin hiçbir kuralı, herhangi bir devlet, topluluk veya kişiye, burada açıklanan hak ve özgürlüklerden herhangi birinin yok edilmesini amaçlayan bir girişimde veya eylemde bulunma hakkını verir biçimde yorumlanamaz.

İŞKENCE VE DİĞER ZALİMANE
GAYRİİNSANİ VEYA KÜÇÜLTÜCÜ
MUAMELE VEYA CEZAYA KARŞI
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÖZLEŞMESİ

İŞKENCE VE DİĞER ZALİMANE GAYRİİNSANİ VEYA KÜÇÜLTÜCÜ MUAMELE VEYA CEZAYA KARŞI BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÖZLEŞMESİ

10 Aralık 1984

Bu Sözleşmeye Taraf olan Devletler;

Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilan edilen ilkelere uygun olarak insanlık aleminin tüm mensuplarının eşit ve vazgeçilmez haklarının tanınmasının, dünyada hürriyetin, adaletin ve barışın temelini oluşturduğunu düşünerek,

Bu hakların, kişinin haysiyetine bağlı olarak meydana geldiğini kabul ederek,

Devletlerin Birleşmiş Milletler Antlaşması ve özellikle 5'inci madde gereğince İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerine saygıyı dünyada yaymak ve bunlara uyma yükümlerini düşünerek,

Hiç kimsenin işkence veya zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya cezaya tabi tutulmamasını öngören, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 5 ve Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 7'nci maddelerini dikkate alarak,

Genel Kurul tarafından 9 Aralık 1975 tarihinde kabul edilen, İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Tabi Tutulan Kimselerin Korunmaları Hakkında Beyanname'yi keza dikkate alarak,

Bütün dünyada işkence ve diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya cezaya karşı mücadeleyi daha etkinleştirmeyi arzulayarak,

Aşağıdaki maddeler üzerinde anlaşılmıştır.

KISIM I

Madde 1

1. Sözleşme amaçlarına göre, " işkence " terimi, bir şahsa veya bir üçüncü şahsa, bu şahsın veya üçüncü şahsın işlediği veya işlediğinden şüphe edilen bir fiil sebebiyle, cezalandırmak amacıyla bilgi veya itiraf elde etmek için veya ayırım gözetin herhangi bir sebep dolayısıyla bir kamu görevlisinin veya bu sıfatla hareket eden bir başka şahsın teşviki veya rızası veya muvafakatiyle uygulanan fiziki veya manevi ağır acı veya ızdırıp veren bir fiil anlamına gelir. Bu yalnızca yasal müeyyidelerin uygulanmasından doğan, tabiatında olan veya arızı olarak husule gelen acı ve ızdırabı içermez.

2. Bu madde, konu hakkında daha geniş uygulama hükümleri ihtiva eden herhangi uluslararası bir belge veya milli mevzuata helal getirmez.

Madde 2

1. Sözleşmeye Taraf Devlet, yetkisi altındaki ülkelerde işkence olaylarını önlemek için etkili kanuni, idari, adli veya başka tedbirleri alacaktır.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

2. Hiçbir istisnai durum, ne harp hali ne de bir harp tehdidi, dahili siyasi istikrarsızlık veya herhangi başka bir olağanüstü hal, işkencenin uygulanması için gerekçe gösterilemez.

3. Bir üst görevlinin veya bir kamu merciinin emri, işkencenin haklılığına gerekçe kabul edilemez.

Madde 3

1. Hiçbir Taraf Devlet bir şahsı, işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete geri göndermeyecek, sınırışı etmeyecek veya iade etmeyecektir.

2. Bu gibi esaslı sebeplerin bulunup bulunmadığını tayin maksadıyla, yetkili merciler, sözkonusu devlette mümkün olduğu kadar sistemli biçimde yaygın, açık seçik ve kütleli insan hakları ihlalleri bulunup bulunmadığı dahil tüm ilgili hususları göz önünde tutacaktır.

Madde 4

1. Her Taraf Devlet, tüm işkence eylemlerinin kendi ceza kanununa göre suç olmasını sağlayacaktır. Aynı şekilde, işkence yapmaya teşebbüs ve işkenceye iştirak veya suç ortaklığı yapan şahsın fiili suç sayılacaktır.

2. Her Taraf Devlet, fiilleri ağırlıklarını dikkate alarak uygun müeyyidelerle cezalandıracaktır.

Madde 5

1. Her Taraf Devlet, aşağıdaki hallerde, 4. maddede zikredilen suçlar üzerinde kendi yetkisini tesis etmek için gerekli olabilecek tedbirleri alacaktır.

a) Suçlar yetkisi altındaki ülkelerde veya bu Devlete kayıtlı bir gemi veya uçakta işlenmişse,

b) İtham olunan sanık bu Devlet uyrukluğunda ise,

c) İşkence suçu mağduru bu Devletin uyrukluğunda olup, bu Devletin uygun görmesi halinde,

2. Aynı şekilde her Taraf Devlet, itham olunan şahsın kendi yetkisi altındaki ülkelerde bulunması ve bu şahsı 8. maddeye uygun olarak bu maddenin 1. paragrafında zikredilen Devletlerden herhangi birisine iade etmediği takdirde kendi yetkisini tesis etmek için lüzumlu olabilecek tedbirleri alacaktır.

3. Bu Sözleşme iç hukuka uygun olarak uygulanan herhangi bir ceza yetkisini bertaraf etmemektedir.

Madde 6

1. Kendisinde mevcut bilgilerin incelenmesini müteakip, tatmin olması üzerine, şartlar gerektiriyor ise, 4. maddede zikredilen herhangi bir suçu işlediği iddia edilen şahsın ülkesinde bulunduğu herhangi bir Sözleşmeye Taraf Devlet bu şahsı tutuklayacak veya hazır bulunmasını sağlayacak diğer hukuki tedbirleri alacaktır. Tutuklama ve öteki hukuki tedbirler, bu Devlet kanununda öngörüldüğü şekilde sağlanacak ancak sadece herhangi bir ceza veya iade kovuşturmasının başlatılmasına imkan sağlayacak kadar devam edebilecektir.

2. Bu Devlet derhal olayların bir ön soruşturmasını yapacaktır.

3. Bu maddenin 1. paragrafına uygun şekilde tutuklanan her şahıs, uyuğunda olduğı Devletin, vatansız ise mutad olarak ikamet ettiğı Devletin uygun en yakın temsilcisi ile derhal haberleşmesine yardımcı olunacaktır.

4. Bir Devlet, bu maddeye uygun olarak, bir şahsı tutukladığında 5. maddenin 1. paragrafında atf yapılan Devletlere derhal şahsın tutuklandığını ve tutuklanmasını gerektiren şartları bildirecektir. Bu maddenin 2. paragrafında öngörülen ön soruşturma işlemini tamamlayan Devlet vardığı sonuçları bu Devletlere hemen bildirecek ve yetkisini kullanıp kullanmayacağını da belirtecektir.

Madde 7

1. Yetkisi altındaki ölkelerde 4. maddede zikredilen herhangi bir suçı işlediğı iddia olunan bir şahsın bulunduğı Taraf Devlet, 5. maddedeki halleri teemmöl ettikten sonra, samğı iade etmediğı takdirde, kovuşturma amacıyla dosyayı yetkili mercilerine intikal ettirecektir.

2. Bu merciler, o Devletin kanunları gereğince ciddi nitelikte diğeri herhangi bir suç olayında olduğı gibi aynı şekilde karar alacaklardır. 5. maddenin 2. paragrafında atf yapılan hallerde

kovuşturma ve mahkumiyet için gerekli delil ölçüleri 5. maddenin, 1. paragrafındaki hallere uygulanarlardan hiçbir şekilde daha az kesin olmayacaktır.

3. 4'üncü maddede zikredilen suçlardan herhangi birisi ile ilgili olarak hakkında kovuşturma yapılan herhangi bir şahsa, kovuşturmanın tüm safhalarında adil muamele garanti edilecektir.

Madde 8

1. Taraf Devletler arasında mevcut herhangi bir suçluların iadesi sözleşmesinde, 4. maddede zikredilen suçlar, iade edilebilir suçlar mey anında kabul edilecektir. Taraf Devletler bu gibi suçları aralarında yapılacak bir suçluların iadesi sözleşmesine iade edilir suçlar olarak dahil etmeyi yükümlenmişlerdir.

2. İadeyi bir sözleşmenin mevcudiyeti şartına bağlayan bir Taraf Devlet aralarında iade sözleşmesi olmayan sözleşmeye Taraf diğeri bir Devlettten iade için talep aldığı takdirde, bu suçlarla ilgili olarak bu Sözleşmeyi iade için bir hukuki temel olarak düşünebilir. İade, talep edilen Devlet kanununun diğeri şartlarına tabi olacaktır.

3. İadeyi bir sözleşmenin bulunması şartına bağlamayan Taraf Devletler talep olunan Devletin kanunu tarafından öngörülen şartlara bağli olarak aralarında bu suçları iade edilir suçlar sayacaklardır.

4. Bu suçlar, Taraf Devletler arasında iade amacıyla sadece meydana geldikleri yerde değıl, fakat aynı zamanda 5. maddenin 1. paragrafına göre Devletlerin yetkilerini tesis etmeleri istenilen ölkelerinde de işlenmiş gibi işleme tabi tutulacaktır.

Madde 9

1. 4. maddede zikredilen suçlardan herhangi biri dolayısıyla yürütülen kovuşturmalara ilgili olarak, kovuşturma için gerekli tüm delillerin sunulması dahil Taraf Devletler birbirine en geniş adli yardımı sağlayacaklardır.

2. Taraf Devletler, bu maddenin 1. paragrafı gereğince yükümlülüklerini, aralarında mevcut olabilecek herhangi bir karşılıklı adli yardım sözleşmesine uygun olarak yerine getireceklerdir.

Madde 10

1. Her Taraf Devlet, işkencenin yasaklanmasına dair eğitim ve bilginin kanun uygulayıcı personel, sivil veya askeri, tıbbi personel, kamu görevlileri ve herhangi bir şekilde tutaklanan, nezarete alınan veya hapsedilen (cezaevine konulan) herhangi bir şahsın tutuklanması, sorgulanması veya muamelesiyle ilgilenebilecek diğer şahısların eğitim programına dahil edilmesini sağlayacaktır.

2. Her Taraf Devlet, bu gibi kişilerin görev ve yetkilerine dair yayınlanan kurallar veya talimatlara bu yasaklamayı da dahil edecektir.

Madde 11

Her Taraf Devlet, işkence olaylarını önlemek maksadıyla, yetkisi altındaki ülkelerde herhangi bir şekilde tutuklanan, nezarete alınan veya hapsedilen kişilerin tutuklanması ve tabi tutulacağı muamele ile ilgili düzenlemeleri ve bunlara ait sorgulama kurallarını, talimatları, yöntemleri ve uygulamaları sistematik şekilde gözden geçirecektir.

Madde 12

Her Taraf Devlet, yetkisi altındaki ülkelerde bir işkence eyleminin işlendiğine inanmak için ciddi sebepler mevcut olan her halde, yetkili mercilerin derhal ve tarafsız soruşturma yürütmelerini sağlayacaktır.

Madde 13

Her Taraf Devlet, kendi yetkisi altındaki ülkelerde işkenceye maruz kaldığını iddia eden herhangi bir şahsın yetkili mercileri şikayet hakkını ve davasının bu mercilerle hemen ve tarafsızca incelenmesini sağlayacaktır. Şikayetçinin ve tanıkların şikayet veya şahadetin bir sonucu olarak, tüm fena muamele veya tehdide karşı korunmalarını sağlamak için önlemler alınacaktır.

Madde 14

1. Her Taraf Devlet kendi hukuk sistemi dahilinde işkence eylemi mağdurunun zararının karşılanmasını ve mümkün olan rehabilitasyon imkanları dahil uygulanabilir, adil ve yeterli bir tazminat hakkına sahip olmasını temin edecektir. İşkence eylemi sonucu mağdurun ölmesi halinde bakmakla yükümlü olduğu muhtaçları tazminat almaya yetkili olacaklardır.

2. Bu madde, mağdurun veya diğer şahısların milli kanuna göre mevcut olabilecek tazminat hakkını hiçbir şekilde etkilemeyecektir.

Madde 15

Her Taraf Devlet işkence yapılarak alındığı tespit olunan herhangi bir ifadenin, işkence yapmakla itham olunan kişi aleyhinde delil olarak kullanılması hariç, herhangi bir kovuşturmada delil olarak kabul edilmemesini sağlayacaktır.

Madde 16

1. Her Taraf Devlet, yetkisi altındaki ülkelerde l'inci maddede tanımlandığı şekilde işkence de-recesine varmayan diğer zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya ceza gibi fillerin, bir kamu görevlisi tarafından veya onun teşviki veya açık veya gizli muvafakati ile veya resmi sıfatıyla hareket eden bir başka şahıs tarafından işlenmesini önlemeyi üstlenecektir. Özellikle, 10, 11, 12 ve 13. maddelerde yer alan yükümlülükler zalimane, gayriinsani veya küçültücü ceza veya muamele şeklindeki diğer işkence biçimlerine de uygulanacaktır.

2. Bu Anlaşma hükümleri zalimane, gayriinsani veya küçültücü muamele veya cezayı yasaklayan veya iade veya sınırdışı etmeyi ilgilendiren herhangi bir başka uluslararası belge veya milli hu-kuk hükümlerine zarar vermeyecektir.

KISIM II

Madde 17

1. Bundan sonra belirtilecek görevleri yerine getirmek üzere İşkencenin Önlenmesi Komitesi (bundan böyle Komite şeklinde atıf yapılacaktır) kurulacaktır. Komite, insan hakları alanında yük-sek ahlaki yetenek ve yetkileriyle tanınmış, kişisel ehliyetleriyle hizmet edecek on uzmandan oluşacaktır. Uzmanlar Taraf Devletler tarafından seçilecek ve bu seçimde, hakça coğrafi dağılım ile hukuki deneyimi olan bazı kişilerin Komiteye katılmasının faydası göz önünde tutulacaktır.

2. Komite üyeleri Taraf Devletler tarafından tayin edilen kişiler listesinden gizli oyla seçilecektir. Her Taraf Devlet kendi uyrukları arasından bir kişi tayin edebilecektir. Taraf Devletler, İşkencenin Önlenmesi Komitesinde hizmet vermeye arzulu ve aynı zamanda Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi gereğince tesis olunan İnsan Hakları Komitesinin de üyesi olan kişilerin tayi-nindeki yararı hatırdı tutacaklardır.

3. Komite üyeleri seçimi, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından toplanacak Taraf Devlet-lerin iki yıllık toplantılarında yapılacaktır. Taraf Devletlerin üçte ikisinin ekseriyet teşkil edeceği bu toplantılarda, en fazla sayıda oyu elde eden ve hazır bulunan ve oy veren Taraf Devlet tem-silcilerinin oylarının mutlak çoğunluğunu alan kişiler Komite üyesi seçilecektir.

4. İlk seçim, Sözleşmenin yürürlüğe girdiği günü takip eden aytı aydan daha geç olmayan bir tarihte yapılacaktır. Her bir seçimden en aşağı dört ay önce, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri kendi adaylarını üç ay içinde sunmaları için Taraf Devletlere bir mektupla çağırda bulunacaktır. Genel Sekreter, bu şekilde tayin olunan tüm şahısların alfabetik düzende bir listesini, bunları tayin eden Taraf Devletleri de işaret ederek belirleyecek ve Taraf Devletlere sunacaktır.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

5. Komite üyeleri dört yıl içinde seçileceklerdir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebileceklerdir. Bununla birlikte, ilk seçimde göreve atanan beş üyenin görev süresi, iki yılın sonunda sona erecek, ilk seçimden hemen sonra bu beş üyenin isimleri bu maddenin 3. paragrafında atıf yapılan toplantının başkanı tarafından kura ile seçilecektir.

6. Bir Komite üyesinin ölümü veya başka herhangi bir sebeple artık komite görevlerini yerine getirmemesi halinde kendisini tayin eden Taraf Devlet kendi uyrukları arasından Taraf Devletlerin çoğunluğunun tasvibine bağlı olmak kaydıyla kalan süre için bir başka uzman tayin edecektir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından teklif olunan tayinin bildirilmesinden itibaren altı hafta içinde Taraf Devletlerden yarısı veya daha fazlası tarafından karşı çıkılmadıkça, yapılan işlem kabul edilmiş sayılacaktır.

7. Taraf Devletler görevlerini yaptıkları esnada Komite üyelerinin masraflarından sorumlu olacaklardır.

Madde 18

1. Komite, görevlilerini iki yıllık bir süre için seçecektir. Bunlar yeniden seçilebileceklerdir.

2. Komite kendi çalışma kurallarını tesis edecek, ancak bu kurallar, diğer hususlar meyanında aşağıdaki hususları ihtiva edecektir.

a) Altı üye çoğunluk nisabını teşkil edecektir.

b) Komite kararları mevcut üyelerin çoğunluk oyu ile alına-caktır.

3. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bu Sözleşme gereğince Komite görevlerinin etkin şekilde icrası için gerekli personel ve kolaylıkları sağlayacaktır.

4. Taraf Devletler, Komite ile Taraf Devletlerin yaptıkları toplantılarda doğan masraflardan, bu maddenin 3. paragrafına uygun olarak Birleşmiş Milletlerce karşılanan personel masrafı ve kolaylıklar gibi Birleşmiş Milletlerce ödenenler dahil sorumlu olacaklardır.

Madde 19

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmenin ilgili Taraf Devlet için yürürlüğe girmesinden sonra bir yıl içinde Sözleşme gereğince üstlendikleri yükümlülüklerini yerine getirmek için aldıkları tedbirler hakkında her dört senede bir Komiteye tamamlayıcı raporlar ve Komitenin isteyebileceği bu gibi raporları sunacaklardır.

2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri raporları tüm Taraf Devletlere gönderecektir.

3. Her rapor, üzerinde uygun görebileceği genel yorumları yapabilecek olan Komite tarafından incelenecek ve bunlar ilgili Taraf Devlete gönderilecektir. Bu Taraf Devlet tercihine göre gözlemleriyle bu rapora karşılık verebilir.

4. Komite, kendi takdiri çerçevesinde 24. maddeye uygun olarak verilen yıllık raporuna, ilgili Taraf Devletten rapor hakkında alınmış görüşlerle birlikte, bu maddenin 3. paragrafına göre yaptığı yorumların da dahil edilmesine karar verebilir. İlgili Taraf Devletçe istenmiş ise Komite keza bu maddenin 1. paragrafı gereğince sunulan raporun bir kopyasını da raporuna dahil edebilir.

Madde 20

1. Komitenin, bir Taraf Devletin ülkesinde işkencenin sistematik bir şekilde uygulandığına dair inandırıcı bilgi alması halinde Komite, İlgili Taraf Devleti, bu bilginin incelenmesinde

işbirliği yapmaya ve bu maksatla alman bilgi dolayısıyla gözlemlerini sunmaya davet edecektir.

2. Komite, ilgili Taraf Devletin sunmuş olabileceği gözlemleri olduğu kadar, temin edilebilecek ilgili başka malumatı da dikkate alarak, gerekli olduğuna karar verdiğinde, üyelerinden birini veya daha fazlasını gizli bir soruşturma yapmak ve acilen Komiteye rapor vermek üzere tayin edebilir.

3. Soruşturma bu maddenin 2. paragrafına uygun olarak yapılmış ise, Komite ilgili Taraf Devletin işbirliğini isteyecektir. Bu Taraf Devlet ile anlaşmaya varılarak, böyle bir soruşturma o devlet ülkesine bir ziyareti de içerebilir.

4. Bu maddenin 2. paragrafı ile uyumlu olarak görevli üye veya üyelerin bulgularını inceledikten sonra, Komite, bu bulguları duruma göre uygun gördüğü yorumları ve önerileriyle birlikte ilgili Taraf Devlete gönderecektir.

5. Bu maddenin 1. ve 4. paragraflarında zikredilen tüm işlemler gizli olacaktır ve işlemlerin bütün aşamalarından Taraf Devletin işbirliği aranacaktır. 2. paragrafa uygun şekilde yapılan soruşturmanın ikmal edilmesinden sonra Komite, ilgili Taraf Devlet ile istişareyi müteakip 24. maddeye uygun olarak düzenlediği yıllık raporunda, işlemlerin sonuçlarının bir özetinin yer almasına karar verebilir.

Madde 21

1. Bu Sözleşmeye Taraf olan bir Devlet bu madde hükmü dairesinde herhangi bir zamanda, bir Taraf Devletin diğer bir Taraf Devletin bu Sözleşmeye göre yükümlülüklerini yerine getirmediği hususunda Komitenin şikayetleri alma ve inceleme yetkisini tanıdığını beyan edebilir. Bu gibi şikayetler sadece Komitenin kendisi ile ilgili olarak yetkisini bir beyanla tanıyan bir Taraf Devlet tarafından yapılması halinde bu maddede vazedilen usullere uygun olarak kabul edilebilir ve incelenebilir. Komite tarafından hiçbir şikayet, böyle bir beyan yapmamış bulunan Taraf Devleti ilgilendirdiği takdirde incelenmeyecektir. Bu madde gereğince alınan şikayetler aşağıdaki usule göre işleme konulacaktır:

a) Bir Taraf Devlet, diğer bir Taraf Devletin bu Sözleşme hükümlerini uygulamadığını düşündüğü takdirde, yazılı bir başvuru ile, meseleyi o Taraf Devletin dikkatine getirebilir. Bu başvurunun alınmasından itibaren üç ay içerisinde başvuruyu alan Devlet, mümkün ve ilgili olduğu nispette, konu hakkında uygulanan veya uygulanması düşünülen ulusal kurallar ve tazmin yollarına atıfla, bunları ihtiva edecek şekilde, meseleyi izah eden bir açıklamayı veya başka herhangi bir beyanını yazılı olarak, başvuruyla gönderen Devlete verecektir.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

b) İlk başvurunun kabul eden Devlet tarafından alınma-sından itibaren altı ay içerisinde her iki ilgili Taraf Devletin tatmin olacağı şekilde halledilmediği takdirde; bu Devletlerden her biri, Komiteye ve öteki Devlete yapacağı bir bildiri ile konuyu Komiteye intikal ettirmek hakkına sahip olacaktır.

c) Komite, genel olarak kabul edilmiş bulunan Devletler Hukuku prensiplerine uygun şekilde, konu ile ilgili olarak tüm ulusal tazmin yollarına başvurulduğunu ve bunların tüketildiğini tespit ettikten sonra, sadece bu durumda bu madde gereğince kendisine intikal ettirilen meseleyi inceleyecektir. Bu kural, tazmin yollarının uygulanmasının, makul olmayan şekilde, geciktirildiği veya bu Sözleşmenin ihlalinin dolaylı mağdur olan şahsa etkin bir yardım sağlanması muhtemel değil ise, geçerli olmayacaktır.

d) Komite bu madde gereğince şikayetleri incelerken kapalı toplantılar yapacaktır.

e) Komite (c) alt-paragrafı hükümlerine bağlı olmak kaydıyla, bu Sözleşmede öngörülen yükümlülükler saygı gösterilmesi esasına dayalı olarak, meselenin dostane çözülmesi amacıyla arabuluculuğunu ilgili Taraf Devletlere sunacaktır. Komite, bu amaçla, uygun görülen ahvalde, ayrı bir uzlaştırıcı komisyon kuracaktır.

f) Komite, bu madde gereğince herhangi bir mesele kendisine gönderildiğinde, ilgili Taraf Devletlere (b) altparagrafında atıf yapılan ilgili malumatı tevdi etmeleri için çağrıda bulunabilir.

g) (b) alt paragrafında atıf yapılan ilgili Taraf Devletler, konu Komite tarafından incelendiği sırada temsil edilmek ve sözlü veya yazılı takdimlerde bulunmak hakkını haiz olacaklardır.

h) Komite, (b) alt-paragrafı gereğince bildirimin alındığı tarihi takiben on iki ay içerisinde bir rapor sunacaktır.

(i) Komite (e) alt-paragrafı şartları dahilinde bir çözüme ulaşmadığı takdirde raporunu olayların kısa bir beyanı ve varılan çözüme inhisar ettirecektir.

(ii) (e) alt paragrafı dahilinde bir çözüme ulaşılmaması halinde, komite raporunu olayların kısa bir açıklamasına tahsis edecek, ilgili Taraf Devletler tarafından yapılan yazılı takdimler ve sözlü takdimlerin tutanağı rapora eklenecektir.

Her meselede, rapor ilgili Taraf Devletlere tebliğ edilecektir.

2. Bu madde hükümleri bu Sözleşmeye Taraf beş Devletin bu maddenin 1. paragrafı dairesinde beyanda bulunmalarıyla uygulamaya konulacaktır. Bu beyanlar Taraf Devletler tarafından bir örneğini diğer taraf Devletlere gönderecek olan Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi olunacaktır. Yapılan bu beyan, Genel Sekretere herhangi bir zamanda yapılacak başka bir beyan ile geri alınabilir. Bu geri alma, bu maddeye göre evvelce gönderilmiş bir şikayet konusunun incelenmesine zarar vermeyecektir; Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri beyanda bulunmadıkça herhangi bir Taraf Devlet tarafından başkaca şikayet alınmayacaktır.

Madde 22

1. Bu Sözleşmeye Taraf bir Devlet, Sözleşme hükümlerinin bir Taraf Devletçe ihlalinden mağdur olduğunu iddia eden kendi yetkisi altındaki kişilerden gelen veya onlar adına yapılan şikayetleri almak ve incelemek için Komitenin yetkisini bu madde gereğince tanıdığını her zaman beyan edebilir. Yapılan şikayet böyle bir beyanı yapmayan Taraf Devleti ilgilendirdiği takdirde, Komite tarafından alınmayacaktır.

2. Komite, bu madde gereğince yazılmış imzasız veya bu gibi şikayet gönderme hakkının suis-timal edildiğini veya Sözleşme hükümleriyle bağdaşmayan herhangi bir şikayeti kabul edilmez sayacaktır.

3. Komite 2. paragraf hükümlerine bağlı olarak, bu madde gereğince kendisine gönderilen herhangi bir şikayeti 1. paragraf gereğince beyanda bulunan ve Sözleşmenin herhangi bir hükmünü ihlal ettiği ileri sürülen Taraf Devletin dikkatine sunacaktır. Hakkında şikayet olan Devlet, altı ay içerisinde meseleyi aydınlatan yazılı izah veya beyanlarını ve var ise yapılan tazminatı Komiteye sunacaktır.

4. Komite bu madde hükmü dairesinde aldığı şikayetleri kişi ve ilgili Taraf Devletçe veya onlar adına sağlanan tüm bilgilerin ışığında inceleyecektir.

5. Komite bir kişiden aldığı şikayetleri aşağıdaki hususları tespit etmedikçe bu madde gereğince tetkik etmeyecektir:

a) Aynı konunun başka uluslararası tahkik veya çözüm usulü çerçevesinde incelenmiş ve halen de inceleniyor olmaması;

b) Kişinin tüm ulusal kanun yollarını tüketmiş olması; kanuni yolların uygulanmasının makul olmayan şekilde uzaması veya bu Sözleşmenin ihlalinden dolayı mağdur olan şahsın zararını etkin bir şekilde karşılamamasının muhtemel olması halinde bu bir kural sayılamayacaktır.

6. Komite bu madde gereğince şikayetlerini incelerken kapalı toplantı yapacaktır.

7. Komite görüşlerini ilgili Taraf Devlete ve kişiye bildirecektir.

8. Bu madde hükümleri bu Sözleşmeye Taraf beş Devletin bu maddenin 1. paragrafı gereğince beyanda bulunmalarıyla yürürlüğe girecektir. Bu beyanlar Taraf Devletler tarafından birer örneği öteki Taraf Devletlere göndermek üzere Birleşmiş Milletler Genel

Sekreterine tevdi olunacaktır. Yapılan beyan, herhangi bir zamanda Genel Sekretere yapılacak bir bildiri ile geri alınabilmektedir. Böyle bir geri alma bu madde gereğince yapılmış herhangi bir şikayetin bir konusunun incelenmesine zarar vermeyecektir. Genel Sekreter tarafından beyanın geri alındığına dair tebligatın alınmasından sonra, Taraf Devlet yeni bir beyanda bulunmadıkça, kişi veya onun adına bu madde gereğince başkaca şikayet kabul edilmeyecektir.

Madde 23

Komite ve 21. maddenin 1 (e) paragrafı gereğince tayin olunan ayrı uzlaştırma komisyonlarının üyeleri, Birleşmiş Milletler İmtiyaz ve Muafiyetleri Sözleşmesinin ilgili bölümlerinde yer alan Birleşmiş Milletler uzmanlarına tanınan imtiyaz, muafiyet ve kolaylıklarından yararlanacaklardır.

Madde 24

Komite Sözleşme gereğince yaptığı faaliyetleri hakkında Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna ve Taraf Devletlere yıllık bir rapor sunacaktır.

KISIM III

Madde 25

1. Bu Sözleşmeye bütün Devletlerin imzasına açıktır.
2. Bu Sözleşme onaylamaya tabidir. Onaylama belgeleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi edilecektir.

Madde 26

Bu Sözleşmeye tüm Devletlerin katılmasına açıktır. Katılma, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi edilecektir.

Madde 27

1. Bu Sözleşme Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri nezdine yirminci onaylama veya katılma belgesinin tevdi edildiği günden sonra otuz gün içinde yürürlüğe girecektir.
2. Sözleşmeyi, yirminci onaylama veya katılma belgesinin tevdiinden sonra onaylayan veya katılan her bir Devlet için Sözleşme onaylama veya katılma belgesinin tevdiini takibeden otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 28

1. Her Devlet bu Sözleşmenin imzalanması; onaylanması veya ona katılma sırasında Komitenin 20. maddede öngörülen yetkisini kabul etmediğini beyan edebilir.
2. Bu maddenin 1. paragrafına uygun olarak çekince koyan her Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine hitaben yapacağı bir bildiri ile bu çekinceyi geri alabilir.

Madde 29

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve bunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine gönderebilir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, bunun üzerine önerilen değişikliği, öneri üzerinde inceleme ve oylama yapmak amacıyla bir Taraf Devletler konferansı toplanmasını tercih edip etmediklerini kendisine bildirmeleri ricasıyla, Taraf Devletlere intikal ettirecektir. Bu şekilde bir bildirinin yapıldığı tarihten sonra dört ay içerisinde Taraf Devletlerin en az üçte birinin böyle bir konferansın toplanmasını istemeleri halinde, Genel Sekreter,

**BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İŞKENCE VE DİĞER ZALİMANE
GAYRİİNSANİ VEYA KÜÇÜLTÜCÜ MUAMELE VEYA CEZAYA KARŞI
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÖZLEŞMESİ**

Birleşmiş Milletler himayesinde konferansı toplantıya çağıracaktır. Konferansta hazır bulunan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen herhangi bir

değişiklik ve yapılan oylama Genel Sekreter tarafından kabul edilmek üzere tüm Taraf Devletlere tevdi olunacaktır.

2. Bu maddenin 1. paragrafına uygun şekilde kabul edilen bir değişiklik, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte ikisinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine kendi ilgili anayasal usullerine uygun olarak yapılan değişikliği kabul ettiklerini bildirmeleriyle yürürlüğe girecektir.

3. Değişiklik yürürlüğe girdiğinde, bunları kabul etmiş olan Taraf Devletler hakkında bağlayıcı olacak, diğer Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleriyle ve daha önce kabul etmiş oldukları değişikliklerle bağlı olacaklardır.

Madde 30

1. İki veya daha ziyade Taraf Devletler arasında bu Sözleşmenin yorumlanması ve uygulanmasını ilgilendiren müzakere ile çözümlenemeyen herhangi bir anlaşmazlık, bunlardan birinin talebiyle hakeme havale edilecektir. Hakem talebinin yapıldığı tarihten itibaren altı ay içerisinde taraflar hakem teşkili üzerinde anlaşmaya varamazlar ise, bu taraflardan herhangi birisi anlaşmazlığı Divan Statüsüne uygun olarak yapılacak bir talep ile Uluslararası Adalet Divanına intikal ettirebilecektir.

2. Her Devlet bu Sözleşmenin imzalanması veya onaylanması veya buna katılması sırasında bu maddenin 1. paragrafı ile bağlı olmadığını beyan edebilir. Diğer Taraf Devletler, böyle bir çekince koymuş olan herhangi bir Taraf Devlet ile ilgili olarak bu maddenin 1. paragrafı ile bağlı olmayacaktır.

3. Bu maddenin 2. paragrafına uygun olarak çekince koyan herhangi bir Taraf Devlet, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yapacağı bir bildirim ile bu çekincesini her zaman geri alabilir.

Madde 31

1. Bir Taraf Devletin bu Sözleşmeyi Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine yapacağı yazılı bildirim ile feshedilebilir. Fesih, bildirimin Genel Sekreter tarafından alındığı tarihi takibeden bir yıl sonra geçerli olur.

2. Böyle bir fesih, hem yürürlüğe girdiği tarihten önce meydana gelen bir fiil veya ihmal ile ilgili olarak Taraf Devletin bu Sözleşme gereğince yükümlülüklerinden kurtarıcı etki yapmayacak, hem de fesih işlemi, yürürlüğe girmesinden önceki bir tarihte Komite tarafından zaten inceleme-ye alınan herhangi bir meselenin tetkikine herhangi bir şekilde zarar vermeyecektir.

3. Bir taraf Devletin feshi ihbarının yürürlüğe girmesini takibeden tarihte, Komite, o Devleti ilgilendiren yeni bir meselenin tekikine başlamayacaktır.

Madde 32

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Birleşmiş Milletlere üye tüm Devletlere ve bu Sözleşmeyi imzalayan veya katılan bütün Devletlere aşağıdaki hususları bildirecektir:

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

- a) 25 ve 26. maddeler gereğince yapılan imzalama, onaylama ve katılmalar;
- b) Sözleşmenin 27. maddesi gereğince yürürlüğe girdiği tarih ve 29. madde gereğince yapılan değişikliklerin yürürlük tarihleri;
- c) 31. maddeye göre yapılan fesihler.

Madde 33

1. İngilizce, Arapça, Çince, Fransızca ve Rusça eşit derecede geçerli olan bu Sözleşme Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine tevdi olunacaktır.
2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri bu Sözleşmenin onaylı örneklerini tüm Devletlere gönderecektir.

Beyan:

Türkiye Cumhuriyet Hükümeti Sözleşmenin 21'inci madde Tinci paragrafı uyarınca, bir Taraf Devletçe diğer bir Taraf Devletin bu Sözleşmeye göre mükellefiyetlerini yerine getirmediği hususunda yapılacak şikayetleri kabul etmek ve incelemek için İşkencenin Önlenmesi Komitesinin yetkisini tanıdığını beyan eder.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, sözleşmenin 22'nci madde Tinci paragrafı uyarınca, ihlalinden mağdur olduğunu iddia eden, kendi yargısına tabi kişilerden gelen veya onlar adına yapılan şikayetleri kabul etmek ve incelemek için, İşkenceyi Önleme Komitesinin yetkisini tanıdığını beyan eder.

İhtirazi Kayıt:

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, sözleşmenin 30'uncu madde 2'nci paragrafı uyarınca aynı maddenin 1'inci paragrafı ile kendisini bağlı addetmediğini beyan eder.)

KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET VE AİLE İÇİ
ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE BUNLARLA
MÜCADELEYE İLİŞKİN AVRUPA KONSEYİ
SÖZLEŞMESİ
(İSTANBUL SÖZLEŞMESİ)

KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET VE AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE BUNLARLA MÜCADELEYE İLİŞKİN AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ (İSTANBUL SÖZLEŞMESİ)

The official languages of the Council of Europe are English and French (Article 12 of the Statute of the Council of Europe). Only the treaties published by the Secretary General of the Council of Europe, each in a separate booklet of the “European Treaty Series” (ETS) continued since 2004 by the “Council of Europe Treaty Series” (CETS), are deemed authentic. The translation presented here is for information only.

Giriş

Avrupa Konseyi üye devletleri ve sözleşmeye imza koyan diğerleri,

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (ETS No. 5, 1950) ve ek Protokolleri, Avrupa Sosyal Bildirgesi (Şartı) (ETS No. 35, 1961, 1996’da gözden geçirildi, ETS No. 163), İnsan Ticaretine Karşı Avrupa Konseyi Sözleşmesi (CETS No. 197, 2005) ve Çocukların Cinsel Suistimale ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesini (CETS No. 201, 2007) hatırd tutarak;

Avrupa Konseyi Bakanları Komitesinin Avrupa Konseyi üye devletlerine gönderdiği aşağıdaki tavsiye kararlarını hatırd tutarak: Kadınların şiddete karşı korunmasına ilişkin Rec(2002)5 sayılı Tavsiye Kararı, toplumsal cinsiyet standartları ve mekanizmalarına ilişkin CM/Rec(2007)17 sayılı Tavsiye Kararı, kadın ve erkeklerin çatışmayı önleme ve sona erdirmeye ve barışı oluşturmada rolüne ilişkin CM/Rec(2010)10 sayılı Tavsiye Kararı ve ilgili diğer tavsiye kararları;

Kadına karşı şiddet konusunda önemli standartlar oluşturan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin giderek genişleyen içtihat hukukunu göz önüne alarak;

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (1966), Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (1966), Kadına Karşı Her Türlü Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (“CEDAVV”, 1979) ve İhtiyari Protokolünün yanı sıra CEDAW Komitesinin kadınlara karşı şiddete ilişkin 19 No.lu Genel Tavsiye Kararı, Çocuk Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (1989) ve İhtiyari Protokolleri (2000) ve Engellilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesini (2006) göz önüne alarak;

Özellikle Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Anlaşmasını (2002) göz önüne alarak;

Özellikle Sivil Şahısların Harp Zamanında Korunmasıyla ilgili Cenevre Sözleşmesini (IV) ve sözleşmenin ilgili I ve II no.lu Ek Protokollerini ve uluslararası insani haklarının temel ilkelerini hatırd tutarak;

Kadına karşı şiddetin ve aile içi şiddetin her türünü kınayarak;

Kadınlara erkekler arasında de jure ve de facto eşitliğin gerçekleştirilmesinin kadına karşı şiddetin önlenmesinde temel bir unsur olduğunun bilincinde olarak;

KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET VE AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE BUNLARLA MÜCADELEYE İLİŞKİN AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ (İSTANBUL SÖZLEŞMESİ)

Kadına karşı şiddetin, kadınlarla erkekler arasında tarihten gelen eşit olmayan güç ilişkilerinin bir tezahürü olduğunu ve bu eşit olmayan güç ilişkilerinin, erkeklerin kadınlara üstünlüğüne, kadınlara karşı ayrımcılık yapmalarına ve kadınların tam anlamıyla ilerlemelerinin engellenmesine yol açtığı bilincinde olarak;

Kadına karşı şiddetin yapısal özelliğinin toplumsal cinsiyete dayandığını ve kadına karşı şiddetin, kadınların erkeklere nazaran daha ast bir konuma zorlandıkları en önemli sosyal mekanizmalardan biri olduğunun bilincinde olarak;

Kadınların ve genç kızların aile içi şiddet, cinsel taciz, ırza geçme, zorla evlendirme, sözde “namus” adına işlenen suçlara ve kadınların ve genç kızların insan haklarının ciddi bir

biçimde ihlalini oluşturan ve kadınlarla erkekler arasında eşitliğin sağlanmasının önünde büyük bir engel olan kadın sünneti gibi ciddi şiddet türlerine sıklıkla maruz kaldığının çok büyük bir kaygıyla bilincinde olarak;

Silahlı çatışmalarda sivil halkı ve özellikle de kadınları yaygın veya sistematik ırza geçme ve cinsel şiddet şeklinde etkileyen, devam edegelen insan hakları ihlallerinin mevcudiyetinin ve gerek çatışmalar esnasında gerekse çatışmalardan sonra toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin artma potansiyelinin bilincinde olarak;

Kadınların ve genç kızların erkeklerden daha fazla oranda toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskine maruz kaldıklarının ve erkeklerin de aile içi şiddetin mağdurları olabileceğinin bilincinde olarak;

Çocukların, aile içi şiddetin tanığı olmak da dahil olmak üzere, aile içi şiddetin mağduru olduklarının bilincinde olarak;

Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetten arınmış bir Avrupa yaratmayı hedef edinerek. Aşağıdaki hususlarda görüş birliğine varmışlardır:

Bölüm I - Maksatlar, Tanımlar, Eşitlik ve Ayrımcılık Yapılmaması, Genel Yükümlülükler

Madde 1 - Sözleşmenin Maksatları

1. Bu sözleşmenin maksatları şunlardır:

a kadınları her türlü şiddete karşı korumak ve kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak;

b kadına karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınları güçlendirmek de dahil olmak üzere, kadınlarla erkekler arasında önemli ölçüde eşitliği yaygınlaştırmak;

c kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin tüm mağdurlarının korunması ve bunlara yardım edilmesi için kapsamlı bir çerçeve, politika ve tedbirler tasarlamak;

d kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti ortadan kaldırma amacıyla uluslararası işbirliğini yaygınlaştırmak;

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

e Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin ortadan kaldırılması için bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi amacıyla kuruluşların ve kolluk kuvvetleri birimlerinin birbiriyle etkili bir biçimde işbirliği yapmalarına destek ve yardım sağlamak.

2. Tarafların söz konusu Sözleşmenin hükümlerini etkili bir biçimde uygulamalarını sağlama amacıyla bu Sözleşmede spesifik bir izleme mekanizması oluşturulmuştur.

Madde 2 - Sözleşmenin Kapsamı

1. Bu Sözleşme, aile içi şiddet de dahil olmak üzere, kadınları orantısız bir biçimde etkileyen, kadına karşı her türlü şiddet için geçerli olacaktır.

2. Taraflar bu Sözleşmeyi tüm aile içi şiddet mağdurları için uygulamaya teşvik edilir. Taraflar bu Sözleşmenin hükümlerinin uygulanmasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin kadın mağdurlarına özel olarak dikkat göstereceklerdir.

3. Bu Sözleşme, barış zamanında ve silahlı çatışma durumlarında geçerli olacaktır.

Madde 3 - Tanımlar

Bu Sözleşme maksatlarıyla:

a “kadına karşı şiddetten”, kadınlara karşı bir insan hakları ihlali ve ayrımcılık anlaşılabacak ve bu terim, ister kamu ister özel yaşamda meydana gelsinler, söz konusu eylemlerde bulunma tehdidi, zorlama veya özgürlüğün rastgele bir biçimde kısıtlanması da dahil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemleri olarak anlaşılabacaktır;

b “aile içi şiddet”, eylemi gerçekleştiren, mağdurla aynı ikametgahı paylaşmakta olsun veya olmasın veya daha önce paylaşmış olsun veya olmasın, aile içinde veya aile biriminde veya mevcut veya daha önceki eşler veya birlikte yaşayan bireyler arasında meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet eylemleri olarak anlaşılabacaktır;

c “toplumsal cinsiyet”, herhangi bir toplumun, kadınlar ve erkekler için uygun olduğunu düşündüğü sosyal anlamda oluşturulmuş roller, davranışlar, faaliyetler ve özellikler olarak anlaşılabacaktır;

d “kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet”, bir kadına karşı, kadın olduğu için yöneltilen veya kadınları orantısız bir biçimde etkileyen şiddet olarak anlaşılabacaktır;

e “mağdur”, a ve b fıkralarında belirtilen davranışlara maruz kalan herhangi bir şahıs olarak anlaşılabacaktır;

f “kadın” terimi, 18 yaşından küçük kızları da kapsayacaktır.

Madde 4 - Temel Haklar, Eşitlik ve Ayrımcılık Yapılmaması

**KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET VE AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE
BUNLARLA MÜCADELEYE İLİŞKİN AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ
(İSTANBUL SÖZLEŞMESİ)**

1. Taraflar herkesin, özellikle de kadınların, gerek kamu gerekse özel alanda şiddete maruz kalmaksızın yaşama hakkını yaygınlaştırmak ve korumak için gerekli olan yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığı kınayacak ve ayrımcılığı önlemek üzere, özellikle aşağıdakiler dahil olmak üzere, gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır:

- Ulusal anayasalarında veya ilgili diğer mevzuata kadın erkek eşitliği ilkesini dahil edecek ve bu ilkenin uygulamada gerçekleştirilmesini temin edeceklerdir;

- Yerine göre, yaptırımların uygulanması yolu da dahil olmak üzere, kadınlara karşı ayrımcılığı yasaklayacaklardır;

- Kadınlara karşı ayrımcılık yapan yasa ve uygulamaları yürürlükten kaldıracaklardır.

3. Taraflar bu Sözleşme hükümlerinin, özellikle de mağdurların haklarını korumaya yönelik tedbirlerin, cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka tür görüş, ulusal veya sosyal köken, bir ulusal azınlıkla bağlantılı olma, mülk, doğum, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, sağlık durumu, engellilik, medeni hal, göçmen veya mülteci statüsü veya başka bir statü gibi, herhangi bir temele dayalı olarak ayrımcılık yapılmaksızın uygulanmasını temin edeceklerdir.

4. Kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı korunması için gerekli olan özel tedbirler, bu Sözleşme hükümlerince ayrımcılık olarak sayılmayacaktır.

Madde 5 - Devletin Yükümlülükleri ve Titizlikle Yapması Gereken İnceleme ve Araştırmalar

1. Taraflar kadınlara karşı herhangi bir şiddet eylemine girişmekten imtina edecek ve devlet yetkililerinin, görevlilerinin, organlarının, kurumların ve Devlet adına hareket eden diğer aktörlerin bu yükümlülüğe uygun bir biçimde hareket etmelerini temin edeceklerdir.

2. Taraflar, devlet dışı aktörlerce gerçekleştirilen ve bu Sözleşmenin kapsamı dahilindeki şiddet eylemlerinin önlenmesi, soruşturulması, cezalandırılması, ve bu eylemler nedeniyle tazminat verilmesi konusunda azami dikkat ve özenin sarfedilmesi için gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 6 - Toplumsal Cinsiyet Konusunda Hassasiyet Gerektiren Politikalar

Taraflar bu Sözleşmenin uygulanmasına ve sözleşme hükümlerinin etkilerinin değerlendirilmesine bir toplumsal cinsiyet bakış açısı katacak ve kadınlarla erkekler arasında eşitliğe ve kadınların güçlendirilmesine ilişkin politikalarını yaygınlaştıracak ve etkili bir biçimde uygulayacaklardır.

Bölüm II - Bütüncül Politikalar ve Veri Toplama

Madde 7 - Kapsamlı ve koordineli politikalar

1. Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddetin önlenmesi ve bu tür şiddet eylemleriyle mücadele edilmesine yönelik ilgili tüm tedbirleri içeren Devlet çapında etkili, kapsamlı ve birbiriyle koordineli politikaların benimsenip uygulanmasını mümkün kılacak, gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacak ve kadına karşı şiddete karşı bütüncül bir mukabelede bulunulmasını temin edeceklerdir.

2. Taraflar ilgili tüm birim, kurum ve kuruluşlar arasında etkili bir işbirliği sağlanmak suretiyle, ve 1. fıkra da yer alan politikalarla, mağdurun haklarının, alman tüm tedbirlerin merkezinde yer almasını temin edeceklerdir.

3. Bu fıkra uyarınca alınacak tedbirlere, yerine göre, hükümet kuruluşları, ulusal, bölgesel ve yerel parlamentolar ve yönetimler, ulusal insan hakları kurumları ve sivil toplum kuruluşları gibi, ilgili tüm aktörler müdahil olacaktır.

Madde 8 - Finansal Kaynaklar

Taraflar, devlet dışı aktörler ve sivil toplum tarafından gerçekleştirilenler de dahil olmak üzere, bu Sözleşmenin kapsadığı her türlü şiddet eylemini önlemeye ve bunlarla mücadeleye yönelik bütüncül politikaların, tedbirlerin ve programların yeterli bir biçimde uygulanması için uygun finansal kaynakları ve insan kaynaklarını tahsis edeceklerdir.

Madde 9 - Sivil Toplum Kuruluşları ve Sivil Toplum

Taraflar kadınlara karşı şiddet uygulanmasıyla mücadelede aktif bir rol oynayan sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını her düzeyde takdir ve teşvik edecek ve destekleyecek ve bu kuruluşlarla etkili bir işbirliği gerçekleştirecektir.

Madde 10 - Koordinasyon Kurumu

1. Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddeti önleme ve bunlarla mücadeleye yönelik politika ve tedbirlerin koordinasyonu, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirmesinden sorumlu bir veya birden fazla kurumu belirleyecek veya kuracaktır. Bu kurumlar Madde 11'de belirtildiği gibi verilerin toplanmasını koordine edecek, verileri analiz edecek ve sonuçlarının dağıtımını sağlayacaktır.

2. Taraflar bu fıkra uyarınca belirlenen veya oluşturulan kurumların Bölüm VIII uyarınca alman tedbirlerin genel mahiyeti hakkında bilgilendirilmelerini sağlayacaktır.

3. Taraflar bu fıkra uyarınca belirlenen veya oluşturulan kurumların, diğer tarafların bünyesinde yer alan muadil kuruluşlarla doğrudan iletişim kurma ve ilişkiler oluşturma yeteneğine sahip olmalarını sağlayacaklardır.

Madde 11 - Veri Toplama ve Araştırma

1. Taraflar bu Sözleşmenin uygulanması maksadıyla aşağıdakileri yapacaklardır:

a Bu Sözleşme kapsamında kalan her türlü şiddet olayıyla ilgili birleştirilmemiş istatistiksel veriyi düzenli aralıklarla toplayacaklardır;

b Bu Sözleşme kapsamında kalan her türlü şiddet olayının kökünde yatan nedenler ve bunların etkileri, şiddet olayları, ceza oranlarının yanı sıra, bu Sözleşmenin uygulanması için alınan tedbirlerin etkililiğini incelemek üzere, bu olaylarla ilgili araştırmaları destekleyeceklerdir.

2. Taraflar bu Sözleşme kapsamında kalan her türlü şiddet olayının yaygınlığını ve nasıl bir eğilim içinde olduğunu değerlendirmek üzere, düzenli aralıklarla halk anketleri yapmaya gayret edeceklerdir.

3. Taraflar uluslararası işbirliğini harekete geçirmek ve bu alanda uluslararası standartların yerleştirilmesini sağlamak üzere, bu fıkra uyarınca toplanan bilgileri bu Sözleşmenin Madde 66'sında belirtilen uzmanlar grubuna vereceklerdir.

4. Taraflar bu fıkra uyarınca toplanan bilgilerin kamuoyunun erişimine açık olmasını sağlayacaklardır.

Bölüm III - Önleme

Madde 12 - Genel Yükümlülükler

1. Taraflar kadınların daha aşağı düzeyde olduğu düşüncesine veya kadınların ve erkeklerin toplumsal olarak klişeleşmiş rollerine dayalı ön yargıların, törelerin, geleneklerin ve diğer uygulamaların kökünün kazınması amacıyla kadınların ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarının değiştirilmesine yardımcı olacak tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar herhangi bir gerçek veya hükmi şahsiyetin bu Sözleşmenin kapsamında kalan her türlü şiddet eylemini önleyecek gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.

3. Bu bölüm uyarınca alınan tüm tedbirlerle, belirli şartlar nedeniyle hassas konuma gelmiş insanların ihtiyaçları göz önüne alınacak ve karşılanmaya çalışılacak ve tüm tedbirlerin merkezinde mağdurların insan hakları yer alacaktır.

4. Taraflar özellikle gençler ve erkekler olmak üzere, toplumun tüm bireylerinin bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet olayının önlenmesine aktif bir biçimde katkıda bulunmasını teşvik etmeye yönelik gerekli tedbirleri alacaktır.

5. Taraflar kültür, töre, din, gelenek veya sözde "namus" gibi kavramların bu Sözleşme kapsamındaki herhangi bir şiddet eylemine gerekçe olarak kullanılmamasını temin edeceklerdir.

6. Taraflar kadınların güçlendirilmesine yönelik program ve faaliyetlerin yaygınlaştırılması için gerekli tedbirleri alacaklardır.

Madde 13 - Farkmdalığm Arttırılması

1. Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet eyleminin ortaya farklı şekillerde çıkışı ve bu eylemlerin çocuklar üzerindeki etkisi ve bu şiddet eylemlerinin önlenmesi ihtiyacı konusunda halk arasındaki farkmdalığm ve anlayışın arttırılması için, yerine göre ulusal insan hakları kuruluşları ve eşit haklar kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve özellikle de kadın örgütleriyle işbirliği de dahil olmak üzere, düzenli olarak ve her düzeyde farkmdalık arttırıcı kampanya ve programları yaygınlaştıracak veya uygulayacaktır.

2. Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerini önlemeye yönelik mevcut tedbirler konusundaki bilgilerin halk arasında en geniş bir şekilde dağıtımını sağlayacaklardır.

Madde 14 - Eğitim

1. Taraflar, yerine göre, tüm eğitim seviyelerinde resmi müfredata, kadın erkek eşitliği, toplumsal klişelerden arındırılmış toplumsal cinsiyet rolleri, karşılıklı saygı, kişisel ilişkilerde çatışmaların şiddete başvurmadan çözüme kavuşturulması, kadınlara karşı toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve kişilik bütünlüğüne saygı gibi konuların, öğrencilerin zaman içinde değişen öğrenme kapasitelerine uyarlanmış bir biçimde dahil edilmesi için gerekli tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar 1. fıkrada belirtilen ilkeleri yaygın eğitimin yanı sıra, spor, kültür ve eğlence tesislerinde ve medyada yaygınlaştırılmasına yönelik gerekli tedbirleri alacaklardır.

Madde 15 - Profesyonel Kadroların Eğitilmesi

1. Taraflar, bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet eylemlerinin mağdurları veya mağduriyete neden olanlar üzerinde çalışan ilgili profesyonel kadroların, söz konusu şiddet olaylarının önlenmesi ve tespit edilmesi, kadın erkek eşitliği, mağdurların ihtiyaçları ve haklarının yanı sıra, ikincil mağduriyetin önlenmesi konularında uygun bir şekilde eğitimini sağlayacak veya bu eğitimi güçlendireceklerdir.

2. Taraflar 1. fıkrada sözü edilen eğitimin, bu Sözleşme kapsamındaki şiddet olayı vakalarının çeşitli kurumlara sevk edildiklerinde kapsamlı ve uygun bir biçimde ilgilenilmelerini mümkün kılmak üzere, birden fazla kurum ve kuruluş arasında koordineli işbirliği konusunda eğitimi de içermesini teşvik edeceklerdir.

Madde 16 - Önleyici Müdahale ve Tedavi Programları

1. Taraflar ileride meydana gelecek şiddet olaylarını önleme ve şiddete dayalı davranış kalıplarını değiştirme amacıyla, aile içi şiddet girişiminde bulunanlar için, kişisel ilişkilerde şiddete başvurmaya eğilimli davranışlar benimsemeyi öğretmeye yönelik eğitim programları oluşturulmasını veya desteklenmesini mümkün kılacak gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar özellikle cinsel suç işleyenlerin yeniden suç işlemelerini önlemeye yönelik eğitim programları oluşturulmasını veya desteklenmesini mümkün kılacak gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır

**KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET VE AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE
BUNLARLA MÜCADELEYE İLİŞKİN AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ
(İSTANBUL SÖZLEŞMESİ)**

3. Taraflar 1. ve 2. fıkrada belirtilen tedbirleri alırken, mağdurların insan haklarının emniyetinin ve desteklenmesinin başlıca kaygı olmasını ve yerine göre bu programların mağdurlara yönelik özel destek hizmetleriyle yakın koordinasyon içinde oluşturulup uygulanmasını temin edeceklerdir.

Madde 17 - Özel Sektör ve Medyanın Katılımı

1. Taraflar, özel sektörü, bilgi ve iletişim teknolojisi sektörünü ve medyayı, bu sektörlerin ifade özgürlüğüne ve bağımsızlığına gerekli saygıyı göstererek, kadına yönelik şiddeti önlemeye ve kadın onuruna saygıyı arttırmaya yönelik politikaların oluşturulmasına ve uygulanmasına ve bu konularda kılavuzların oluşturulmasına ve kendi kendini düzenleyici standartların belirlenmesine katkıya teşvik edecektir.

2. Taraflar özel sektör aktörleriyle işbirliği içinde, çocuklar, anne babalar ve eğitimciler arasında, zararlı olabilecek, cinsel ve şiddet içeren aşağılayıcı içeriklere erişim sağlayan bilgi ve iletişim ortamıyla nasıl baş edileceğine yönelik beceriler geliştirip yaygınlaştıracaktır.

Bölüm IV - Koruma ve Destek

Madde 18 - Genel Yükümlülükler

1. Taraflar tüm mağdurları daha başka şiddet eylemlerine karşı korumak için gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar, iç hukukları uyarınca, bu Sözleşmenin 20 ve 22'nci maddelerinde belirtilen genel ve uzman destek hizmetlerine sevk de dahil olmak üzere, mağdurları ve tanıkları bu

Sözleşmenin kapsadığı her türlü şiddet eylemine karşı korur ve desteklerken; yargı birimleri, savcılar, kolluk kuvvetleri, yerel ve bölgesel yönetimler dahil, ilgili tüm devlet kurumlarının yanı sıra, sivil toplum kuruluşları ve ilgili diğer kurum ve kuruluşlarla etkili bir işbirliği için uygun mekanizmaların mevcudiyetini temin etmek üzere, gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.

3. Taraflar bu bölüm uyarınca alınan tedbirlerin:

- Kadınlara karşı şiddetin ve aile içi şiddetin toplumsal cinsiyet boyutlu bir anlayışa dayalı olmasını ve mağdurun insan haklarına ve emniyetine odaklanmasını,
- Mağdurlar, mağduriyete neden olanlar ve çocuklar arasındaki ilişkileri ve bu unsurların daha geniş toplumsal ortamını da göz önüne alan bütüncül bir yaklaşıma dayalı olmasını,
- İkincil mağduriyetten kaçınılmasını amaçlamasını,
- Şiddetin kadın mağdurlarının güçlendirilmesini ve ekonomik bağımsızlığını amaçlamasını,
- Yerine göre çeşitli koruma ve destek sistemlerinin aynı binalarda bulunmasına imkan sağlamasını,
- Çocuk mağdurlar dahil, hassas konumdaki insanların spesifik ihtiyaçlarına dönük olmasını ve bu imkanların mağdurlara sağlanmasını temin edeceklerdir.

4. Söz konusu hizmetler, mağdurların şikayette bulunarak dava açmasından veya mağduriyete neden olanlar hakkında ifade vermesinden bağımsız olarak sağlanacaktır.

5. Taraflar uluslararası hukuk uyarınca konsolosluk korumasına veya diğer tür korumaya veya desteğe hakkı olan vatandaşlarına ve diğer mağdurlara bu tür hizmetleri sağlamak üzere uygun tedbirleri alacaklardır.

Madde 19 - Bilgi

Taraflar mağdurların mevcut destek hizmetleri ve yasal tedbirler konusunda

anlayabildikleri bir dilde yeterli ve zamanında bilgi almalarını sağlayacak gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 20 - Genel Destek Hizmetleri

1. Taraflar mağdurların şiddet eylemi sonrasında iyileşmelerini kolaylaştıracak hizmetlere erişimini sağlayacak gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır. Bu tedbirlere gerektiğinde, yasal ve psikolojik danışmanlık hizmetleri, finansal yardım, konut sağlama, eğitim, öğretim ve iş bulma yardımı da dahil olacaktır.

2. Taraflar mağdurların sağlık hizmetlerine ve sosyal hizmetlere erişim sağlamalarını ve söz konusu servislerin yeterli kaynağı olmasını ve hizmeti sağlayacak profesyonel kadroların mağdurlara yardımcı olacak ve onları uygun hizmet birimlerine sevk edecek şekilde eğitilmelerini temin edecek yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 21 - Bireysel / Toplu Şikayetlerde Sağlanacak Yardım

Taraflar mağdurların ilgili bölgesel ve uluslararası bireysel/toplu şikayet mekanizmalarıyla ilgili bilgi sahibi olmalarını ve söz konusu mekanizmalara erişimini temin edeceklerdir. Taraflar mağdurlara, bu tür şikayetlerde bulundukları sırada duyarlı ve bilgileye dayalı bir yardım sağlanmasını destekleyecek ve yaygınlaştıracaklardır.

Madde 22 - Uzman Destek Hizmetleri

1. Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerine maruz kalmış mağdurlara, yeterli bir coğrafi dağılım çerçevesinde, derhal, kısa ve uzun dönemli uzman destek hizmetleri sağlanması ve bu yönde gerekli düzenlemelerin yapılması için gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar tüm şiddet mağduru kadınlara ve çocuklarına uzmanlık gerektiren kadın destek hizmetlerini sağlayacak ve bu yönde gerekli düzenlemeleri yapacaklardır.

Madde 23 - Barınaklar

Taraflar mağdurlara, ve özellikle kadın ve çocuklara, kalacak güvenli yer sağlamak üzere uygun, yeterli sayıda kolayca erişilebilir barınaklar oluşturmak ve mağdurların yardımına proaktif bir biçimde koşturmak üzere gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 24 - Telefon Yardım Hatları

Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet olayıyla ilgili olarak telefonla arayanlar için, gizliliğe bağlı kalarak veya arayanların kimliklerinin açıklanmamasına gereken dikkati göstererek, ülke çapında 7 gün 24 saat esasına göre faaliyet gösteren ücretsiz telefon hatlarının oluşturulması için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 25 - Cinsel Şiddet Mağdurlarına Destek

Taraflar mağdurlar için tıbbi ve adli tıp muayenesi yapmak, travma desteği ve danışmanlık hizmetleri sağlamak üzere uygun, yeterli sayıda ve kolayca erişilebilen, ırza geçmeyle ilgili kriz merkezleri veya cinsel şiddet sevk merkezleri oluşturmak üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 26 - Çocuk Tanıkların Korunması ve Bunlara Destek Sağlanması

1. Taraflar mağdurlara koruma ve destek hizmetleri sağlanırken, bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet olayının çocuk tanıklarının haklarının ve ihtiyaçlarının gerektiği gibi biçimde göz önüne alınması maksadıyla gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Bu madde uyarınca alınacak tedbirlere bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet olayının çocuk tanıklarına, yaşlarına uygun psikososyal danışmanlık hizmeti dahil edilecek ve söz konusu tedbirlerle çocuğun menfaatlerine uygun olarak gereken ilgi gösterilecektir.

Madde 27 - Haber Verme

Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerinin gerçekleştirilmesine tanık olan veya bu tür eylemlerin gerçekleştirildiğine veya müteakip şiddet eylemlerinin

gerçekleştirilebileceğine dair makul gerekçeleri olan şahısların bunu yetkili makamlara bildirmelerini teşvik etmeye yönelik gerekli tedbirleri alacaklardır.

Madde 28 - Profesyonel Kadroların Bildirimleri

Taraflar iç hukukun belirli meslek sahiplerine getirdiği mahremiyet ilkesinin, uygun koşullar altında, söz konusu meslek erbabının bu Sözleşme kapsamında yer alan ciddi bir şiddet eyleminin gerçekleştirildiğine dair makul nedenleri olması halinde, böyle bir şiddet eyleminin gerçekleştirildiğini ve müteakip ciddi şiddet eylemlerinin gerçekleştirilebileceğini, yetkili kurum veya makamlara bildirmesinin önünde engel teşkil etmemesini temin etmek üzere gerekli tedbirleri alacaklardır.

Bölüm V - Esasa Müteallik Hukuk

Madde 29 - Hukuk Davaları ve Hukuk Yolları

1. Taraflar mağdurun saldırgana karşı yeterli hukuki yollara başvurmamasını sağlayacak yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar mağdurlara, uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak, güç ve yetkileri dahi-
linde gerekli önleyici veya koruyucu tedbirleri almayan devlet makamlarına karşı yeterli hukuki
yolların sağlanması için gerekli yasal veya diğer önlemleri alacaklardır.

Madde 30 - Tazminat

1. Taraflar mağdurların bu Sözleşmede belirlenen herhangi bir suç nedeniyle faillerden tazminat
talep etme hakkına sahip olmasını temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacak-
lardır.

2. Hasarın fail, sigorta şirketi veya finansmanı devletçe sağlanan sağlık ve sosyal sigorta hü-
kümlerince karşılanmaması halinde, ciddi bedensel yaralanma veya sağlık bozukluğuna uğra-
yanlara yeterli Devlet tazminatı sağlanacaktır. Bu durum, mağdurun emniyetine gereken dikkat
sarf edilmesi koşuluyla. Tarafların, söz konusu tazminatın, fail tarafından verilen tazminat kadar
azaltılması talep etmesini ihtimal dışı bırakmaz.

3. 2. fıkra uyarınca alınacak tedbirler, tazminatın makul bir süre içinde verilmesini teminat altına
alacaktır.

Madde 31 - Velayet Altına Alma, Ziyaret Hakları ve Emniyet

1. Taraflar çocukların velayetinin ve ziyaret haklarının belirlenmesinde, bu Sözleşme kapsamın-
daki şiddet olaylarının göz önüne alınmasını temin edecek gerekli yasal veya diğer tedbirleri
alacaklardır.

2. Taraflar herhangi bir ziyaret hakkı veya velayet hakkının kullanılmasının mağdurun veya ço-
cukların haklarını veya emniyetini tehlikeye düşürmemesini sağlayacak gerekli yasal veya diğer
tedbirleri alacaklardır.

Madde 32 - Zorla Evlendirmelerin Doğuracağı Hukuki Sonuçlar

Taraflar mağdura gereksiz bir parasal veya idari yük getirmeksizin, zorla gerçekleştirilen evlilikle-
rin geçersiz ve hükümsüz kılınabilmesini veya sona erdirilmesini temin edecek yasal veya diğer
tedbirleri alacaklardır.

Madde 33 - Psikolojik Şiddet

Taraflar bir şahsın psikolojik bütünlüğünü zorlamayla veya tehditlerle ciddi bir şekilde bozma-
ya yönelik kasıtlı girişimlerin cezalandırılmasını temin edecek gerekli yasal veya diğer tedbirleri
alacaklardır.

Madde 34 – Taciz Amaçlı Takip

Taraflar başka bir şahsa yönelik olarak gerçekleştirilen ve bu şahsı, şahsın kendisini güvende hissetmesini önleyecek şekilde korkutacak, kasıtlı bir biçimde tekrarlanan tehditkar davranışların cezalandırılmasını temin edecek gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 35 – Fiziksel Şiddet

Taraflar başka bir şahsa karşı kasten fiziksel şiddet eylemlerinde bulunmanın cezalandırılmasını temin edecek gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 36 – Irza Geçme de Dahil Olmak Üzere Cinsel Şiddet Eylemleri

1. Taraflar aşağıdaki kasten gerçekleştirilen eylemlerin cezalandırılmasını sağlamak üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır:

- a) Başka bir insanla, rızası olmaksızın, herhangi bir vücut parçasını veya cismi kullanarak, cinsel nitelikli bir vajinal, anal veya oral penetrasyon gerçekleştirmek;
- b) Bir insanla, rızası olmaksızın, cinsel nitelikli diğer eylemlere girmek;
- c) Başka bir insanın, rızası olmaksızın, üçüncü bir insanla cinsel nitelikli eylemlere girmesine neden olmak.

2. Rıza, mevcut koşullar bağlamında değerlendirilmek üzere, şahsın özgür iradesi sonucunda gönüllü olarak verilmelidir.

3. Taraflar 1. fıkrada yer alan hükümlerin aynı zamanda iç hukukta kabul edilmiş olan, eski veya mevcut eşlere veya birlikte yaşayan bireylere karşı gerçekleştirilmiş eylemler için de geçerli olmasının temin edilmesi için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 37 – Zorla Yapılan Evlilikler

1. Taraflar bir yetişkini veya çocuğu kasten evliliğe zorlamanın cezalandırılmasını temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar, bir yetişkinin veya çocuğun, ikamet ettiği Taraf veya Devletten farklı bir Tarafa veya devlete, söz konusu yetişkini veya çocuğu evliliğe zorlama amacıyla kasten kandırılarak götürülmesinin cezalandırılmasını temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 38 – Kadın Sünneti

Taraflar aşağıda belirtilen kasten gerçekleştirilen eylemlerin cezalandırılmasını temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır:

- a) Kadının labia majora, labia minora veya klitorisinin tümünün kesilip çıkartılması, labia majoranın kenarlarının birleştirilmesi veya başka türlü bir kesmeye tabi tutulması;
- b) Bir kadını a fıkрасına belirtilen eylemlerden birine maruz kalmaya zorlama veya bu eylemleri bir kadına yaptırmak;

c) Bir genç kıza a bendinde belirtilen eylemlerden herhangi birine teşvik etmek, zorla maruz bırakmak veya bunları bizzat kendisine uygulamak

Madde 39 - Kürtaja ve Kısırlaştırmaya Zorlama

Taraflar aşağıda belirtilen kasti eylemlerin cezalandırılmasını temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır:

- a) Kadına, önceden bilgilendirilmiş oluru almadan kürtaj uygulamak;
- b) Bir kadının önceden bilgilendirilmiş onayı olmaksızın ve kadın söz konusu usulün mahiyetini anlamaksızın, kadının doğal üreme kapasitesini sona erdirmeye maksatlı veya bu etkiyi doğuran bir ameliyat yapmak.

Madde 40 - Cinsel Taciz

Taraflar bir şahsın onurunu ihlal etme etkisi yaratan veya bu maksatla gerçekleştirilen, ve özellikle de aşağılayıcı, düşmanca, hakaretamiz, küçük düşürücü veya saldırgan bir ortam yaratırken, her türlü istenmeyen, cinsel mahiyette sözlü veya sözlü olmayan veya fiziksel davranışın cezai veya diğer yasal yaptırıma tabi olmasını temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 41 - Yardımcı Olmak ve Yataklık Yapmak ve Yeltenmek

1. Taraflar bu Sözleşmenin Madde 33,34,35,36,37,38.a ve 39. Maddelerince belirlenmiş suçların işlenmesine, bu suçlar kasten işlendiğinde, yardımcı olmak ve yataklık yapmanın suç olarak kabul edilmesi için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar, kasten işlendiğinde, bu Sözleşmenin madde 35,36,37,38.a ve 39. Maddelerince belirlenmiş suçları işleme girişimlerinin suç kabul edilmesi için gerekli yasal veya diğer önlemleri alacaklardır.

Madde 42 - Sözde “namus” adına işlenen suçlar da dahil olmak üzere, işlenen suçlar için gerekçelerin kabul edilmemesi

i Taraflar bu Sözleşme kapsamında kalan şiddet eylemlerinin gerçekleştirilmesinden sonra başlatılan ceza davalarında kültür, töre, din, gelenek veya sözde “namus”un gerekçe olarak öne sürülmesinin önlenmesini temin etmek üzere, gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır

2 Taraflar, herhangi bir şahsın bir çocuğu 1. fıkradaki eylemleri gerçekleştirmeye kışkırtmasının, yapılan eylemlerle ilgili olarak söz konusu şahsın cezai sorumluluğunu ortadan kaldırmasının önlenmesini temin etmek üzere, gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 43 - Cezai Suçların Uygulanması

Bu Sözleşme uyarınca belirlenen suçlar, mağdurla fail arasındaki ilişkinin mahiyetinden bağımsız olarak geçerli olacaktır.

Madde 44 – Yargı Yetkisi

1. Taraflar suçun aşağıdaki hallerde işlenmesi halinde, bu Sözleşme uyarınca belirlenen herhangi bir suçla ilgili olarak yargı yetkisi oluşturmak üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır:

a) Kendi topraklarında; veya

b) Kendi bandıralarını taşıyan bir gemide; veya

c) Kendi yasalarına göre tescil edilmiş bir uçakta; veya d) kendi vatandaşlarından biri tarafından; veya

e) Normal ikametgahı kendi topraklarında olan bir şahıs tarafından işlenmesi halinde.

2. Taraflar söz konusu suçun vatandaşlarından birine veya normal olarak kendi topraklarında ikamet eden birine karşı işlenmesi halinde, bu Sözleşmede belirlenen herhangi bir suçla ilgili olarak yargı yetkisi oluşturmaya yönelik gerekli yasal veya diğer tedbirleri almaya çalışacaklardır.

3. Bu Sözleşmenin Madde 36,37,38 ve 39 uyarınca belirlenen suçların kovuşturulması için, taraflar yargı yetkilerinin söz konusu eylemlerin işlendikleri topraklarda cezalandırılması koşuluna tabi olmasının önlenmesini temin etmek üzere, gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

4. Bu Sözleşmenin Madde 36,37,38 ve 39'u uyarınca belirlenen suçların kovuşturulması için, taraflar 1 d ve e fıkralarına ilişkin yargı yetkisinin, kovuşturmanın ancak mağdurun eylemi haber vermesinden sonra veya Devlet'in suçun işlendiği yerle ilgili bilgiyi sağlaması halinde başlatılması koşuluna bağlı olmasını önlenmesini temin etmek üzere, gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

5. Taraflar, eylemi icra ettiği iddia edilen failin kendi topraklarında bulunduğu hallerde ve söz konusu şahsı sırf milliyetine istinaden üçüncü bir tarafa teslim etmedikleri durumlarda, bu Sözleşmede belirlenen suçlarla ilgili yargı yetkisini oluşturmak üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

6. Birden fazla Taraf bu Sözleşme uyarınca belirlenen ve işlendiği iddia edilen bir suçla ilgili yargı yetkisi talebinde bulunduğu anda, ilgili taraflar, yerine göre, kovuşturma için en iyi yargı yetkisini belirleme amacıyla birbirleriyle istişarede bulunacaklardır.

7. Uluslararası hukukun genel kuralları saklı kalmak kaydıyla, bu Sözleşme, Taraflardan birinin kendi iç hukukuna dayalı olarak icra edeceği cezai yargı yetkisini uygulamadan hariç tutmaz.

Madde 45 – Yaptırımlar ve Tedbirler

1. Taraflar Bu Sözleşme uyarınca belirlenen suçların, ciddiyetleri dikkate alınarak, etkili, orantılı ve caydırıcı cezalarla cezalandırılması için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar faillerle ilgili olarak aşağıda belirtilen diğer tedbirler de alabilirler:

- Hüküm giyen şahısların izlenmesi veya bu şahısların kontrol altında tutulması;

- Çocuğun menfaatleri, ki buna çocuğun güvenliği de dahildir, başka bir şekilde teminat altına almamıyorsa velayet haklarının geri alınması.

Madde 46 - Cezayı Ağırlaştırıcı Koşullar

Taraflar, aşağıdaki koşulların, bu koşulların söz konusu suçun halihazırda temel unsurlarını oluşturmadığı hallerde, iç hukukun ilgili hükümlerine uygun olarak, bu Sözleşmede belirlenen suçlarla ilgili olarak verilecek cezanın belirlenmesinde ağırlaştırıcı koşullar olarak göz önünde bulundurulabileceğini temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır:

- a) Suçun, iç hukukun kabul ettiği eski veya mevcut bir eşe veya birlikte yaşanan bireye karşı, aile fertlerinden biri tarafından, mağdurla birlikte ikamet eden biri tarafından veya yetkisini suistimal eden biri tarafından işlendiği hallerde;
- b) Suçun veya suçların mükerrer olarak işlenmesi halinde;
- c) Suçun belirli şartlar nedeniyle hassas konuma gelmiş bir bireye karşı işlenmesi halinde;
- d) Suçun bir çocuğa karşı veya çocuğun huzurunda işlenmesi halinde;
- e) Suçun iki veya daha fazla insan tarafından birlikte hareket ederek işlenmesi halinde;
- f) Suçtan önce veya suçun işlenmesi esnasında çok aşırı düzeylerde şiddet uygulanmış olması halinde;
- g) Suçun silah kullanarak veya silah tehdidiyle işlenmiş olması halinde; h) suçun mağdura ağır fiziksel veya psikolojik zarar vermesi halinde; i) Failin daha öncede de benzer suçlardan hüküm giymiş olması halinde.

Madde 47 - Başka bir Tarafça Verilen Hükümler

Taraflar ceza hükmünü belirlerken, bu Sözleşme uyarınca belirlenen suçlarla ilgili olarak başka bir Tarafça verilen nihai hüküm olasılığını da göz önüne alarak gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 48 - Zorunlu anlaşmazlık giderme alternatif süreçlerinin veya hüküm vermenin yasaklanması

1. Taraflar bu Sözleşme kapsamında yer alan her türlü şiddet olayıyla ilgili olarak, arabuluculuk ve uzlaştırma da dahil olmak üzere, zorunlu anlaşmazlık giderme alternatif süreçlerini yasaklamak üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar bir para cezasının ödenmesinin emredilmesi halinde, failin mağdura karşı finansal yükümlülüklerini yerine getirebilme yeteneğinin gereken biçimde hesaba katılmasının temin edilmesi için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Bölüm VI - Soruşturma, Kovuşturma, Usul Hukuku ve Koruyucu Tedbirler

Madde 49 - Genel Yükümlülükler

1. Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet olayı ile ilgili soruşturma ve yasal işlemlerin, bir yandan cezai işlemlerin tüm safhalarında mağdurların hakları dikkate alınırken, gereksiz bir gecikme olmaksızın sürdürülmesini temin etmek üzere gerekli yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.
2. Taraflar temel insan haklarına uygun bir biçimde ve toplumsal cinsiyet temelli bir şiddet eylemi anlayışıyla. Sözleşme uyarınca belirlenen suçların etkili bir biçimde soruşturulup kovuşturulmasını temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 50 - Ani Mukabele, Önleme ve Koruma

1. Taraflar sorumlu kolluk kuvveti birimlerinin bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet eylemine karşı, mağdurlara yeterli korumayı derhal sağlayarak süratle ve gereken biçimde mukabelede bulunmalarını temin edecek gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.
2. Taraflar önleyici operasyonel tedbirler ve kanıt toplama da dahil olmak üzere, sorumlu kolluk kuvveti birimlerinin bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet eylemini süratle ve uygun bir biçimde önlemesi ve bunlara karşı koruma sağlamasını temin edecek gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 51 - Risk Değerlendirmesi ve Risk Yönetimi

1. Taraflar riski yönetmek ve gerektiğinde koordineli bir biçimde emniyet ve destek temin etmek üzere tüm yetkili makamların ölüm riski, durumun ciddiyeti ve şiddet eyleminin tekrarlanması riskini değerlendirmelerini temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.
2. Taraflar 1. fıkrada belirtilen değerlendirmede, soruşturmada ve koruyucu tedbirler uygulamasının her aşamasında, bu Sözleşme kapsamındaki şiddet eylemlerini gerçekleştirenlerin ateşli silahlara sahip olduğunun göz önüne alınmasını temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 52 - Acil Durumlarda Uzaklaştırma Emirleri

Taraflar, yetkili makamlara, ani tehlike durumlarında, aile içi şiddet faillerinin, mağdurların

veya risk altındaki şahsın ikametgahını yeterli bir süre için terk etme emri verme ve faillerin

mağdurların veya risk altındaki şahsın ikametgahına girmesini veya mağdurla veya risk altındaki şahısla temas etmesini yasaklama yetkisi verilmesini temin edecek yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 53 - Engelleme veya Koruma Emirleri

1. Taraflar bu Sözleşme kapsamındaki her türlü şiddet mağdurlarının uygun engelleme veya koruma emirlerinden yararlanmasını temin edecek gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar 1. fıkrada sözü edilen engelleme emirlerinin aşağıdaki niteliklere sahip olmasını temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır:

- Söz konusu emirler mağdurun derhal korunmasını sağlayacak ve mağdura gereksiz finansal veya idari yük getirmeyecektir;

- Belirli bir süre için veya bu süreyle ilgili bir değişiklik yapıncaya veya yürürlükten kalkıncaya kadar verilecektir;

- Gerektiğinde derhal yürürlüğe (ex parte) girecektir;

- Diğer yargı süreçlerinden bağımsız olarak veya bunlara ilaveten verilebilecektir;

- Daha sonra başlatılabilecek yargı süreçlerine dahil edilmesi mümkün olacaktır.

3. Taraflar 1. fıkrada saptanan kısıtlama veya koruma emirlerinin ihlallerin etkili, orantılı ve caydırıcı cezai veya diğer yasal yaptırımlara tabi olmasını sağlamak üzere gereken yasal veya diğer tedbirleri alır.

Madde 54 - Soruşturmalar ve Kanıtlar

Taraflar herhangi bir hukuk veya ceza davasında mağdurun cinsel geçmişi ve davranışıyla ilgili var olan kanıtlara yalnızca davayla ilgili ve gerekiyorsa izin verilmesini temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer önlemleri alacaktır.

Madde 55 - Ex parte (nizasız) ve ex officio (re'sen) yargılama

1. Taraflar, bu Sözleşme'nin 35, 36, 37, 38 ve 39. maddelerinde belirlenen suçlarla ilgili soruşturma ve kovuşturmanın, suçun kısmen veya tamamen kendi topraklarında işlenmiş olması durumunda, mağdurun ifadesine veya şikayetine bağlı olmaksızın ve mağdurun ifadesini veya şikayetini geri çekmesi durumunda dahi devam edebilmesini temin edeceklerdir.

2. Taraflar, kendi iç hukuk kurallarının öngördüğü koşullara uygun biçimde, bu Sözleşme'de belirlenen suçlarla ilgili olarak yürütülen soruşturma ve yargı süreçlerinde mağdurun kendi talebi doğrultusunda kamu kuruluşlarından ve sivil toplum kuruluşlarından ve aile içi şiddet danışmanlarından yardım ve/veya destek almasına olanak sağlamak üzere gereken yasal veya diğer tedbirleri alacaktır.

Madde 56 - Koruma Tedbirleri

1. Taraflar soruşturmaların ve yargı sürecinin tüm safhalarında, özellikle aşağıdakileri sağlayarak, mağdurların, tanık olarak özel ihtiyaçları da dahil olmak üzere, haklarını ve çıkarlarını koruyacak yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır:

**KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET VE AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE
BUNLARLA MÜCADELEYE İLİŞKİN AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ
(İSTANBUL SÖZLEŞMESİ)**

- a) Mağdurların, ailelerinin ve tanıkların, sindirmeye, misillemeye ve tekrar mağdur bırakılmaya karşı korunmalarını sağlayacaklardır;
- b) Mağdurun en azından kendisinin veya ailesinin tehlikede olabileceği durumlarda, failin kaçması veya geçici veya kesin olarak serbest bırakılması halinde mağdurun bilgilendirilmesini sağlamak;
- c) Mağdurlara, iç hukuk kurallarının öngördüğü koşullar altında, hakları ve faydalanabilecekleri hizmetler ve şikayetlerinin takibi, masraflar, soruşturma veya davaların genel gelişimi ve mağdurların bu süreç içindeki rolleri, ve davalarının sonuçları hakkında bilgi vermek;
- d) Mağdurun iç hukuk kurallarının usulüne uygun olarak duruşmalara katılmasını,, kanıt temin etmesini ve kendi görüşlerini, ihtiyaçlarını ve kaygılarını doğrudan veya bir aracı vasıtasıyla sunmasını ve bunların dikkate alınmasını sağlamak;
- e) Mağdurlara haklarının ve menfaatlerinin usule uygun olarak arz edilmesi ve dikkate alınması için uygun destek hizmetleri sağlamak;
- f) Mağdurun mahremiyetini ve görüntüsünü korumak için tedbirlerin alınabilmesini temin etmek;
- g) Mağdur ile failer arasında temastan mahkemede ve kolluk kuvvetlerinin binalarında, mümkün olduğu ölçüde kaçınmak;
- h) Davaya taraf olarak katılan veya kanıt sunan mağdurlara bağımsız ve yetkin çevirmenler sağlamak;
- i) İç hukuk kurallarına uygun biçimde, mağdurun, varsa uygun iletişim teknolojilerinden yararlanarak, mahkeme salonuna gitmeden veya en azından fail olduğu iddia edilen kişinin mahkeme salonunda bulunmadığı bir ortamda ifade vermesini sağlamak

2. Kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet mağduru ve tanıdığı olan bir çocuğa, çocuğun çıkarları ilkesini dikkate alınarak, yerine göre, özel koruma önlemleri sağlanacaktır.

Madde 57 - Hukuki Yardım

Taraflar, mağdurların iç hukuk kurallarının öngördüğü koşullar altında hukuki yardım ve ücretsiz adli yardım alma hakkını sağlayacaklardır.

Madde 58 - Zaman Aşımı

Taraflar, bu Sözleşme'nin 36, 37, 38 ve 39. maddelerinde tanımlanan suçlarla ilgili yasal işlemlerin başlatılması için öngörülen zaman aşımı süresinin, mağdurun reşit olmasından sonra etkili bir dava sürecini başlatmaya olanak tanıyacak şekilde, yeterli bir süre devam etmesini ve suçun ağırlığıyla orantılı olarak sağlamak üzere gereken yasal veya diğer tedbirleri alacaktır.

Bölüm VII - Göç ve İltica

Madde 59 - Oturma İzni

1. Taraflar, ikametgâh durumu iç hukuk tarafından tanınan eş veya birlikte yaşanan bireye bağlı olan mağdurlara, evliliğin veya ilişkinin bozulması durumunda özellikle zor koşullarda, başvuru üzerine, evliliğin veya ilişkinin süresini dikkate almaksızın eşten bağımsız oturma izninin verilmesini sağlamak üzere gereken yasal veya diğer tedbirleri alacaktır. Eşten bağımsız oturma izninin verilmesine ve süresine ilişkin koşullar iç hukuk tarafından belirlenir.

2. Taraflar ikametgâh durumu iç hukuk tarafından tanınan eş veya birlikte yaşanan bireye bağlı olan mağdurların ikametgâh nedeniyle başlatılan sınır dışı işlemlerini bağımsız oturma izni için başvurmalarına olanak sağlayacak şekilde durdurabilmelerini sağlamak üzere gereken yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

3. Taraflar, aşağıdaki durumlardan biri veya her ikisi birden söz konusu olduğunda mağdurlara yenilenebilir oturma izni verecektir:

a) Yetkili makamların, mağdurların, kişisel durumlarının bir gereği olarak ülkede kalmalarının gerekli olduğunu uygun bulması halinde;

b) Yetkili makamların mağdurların, soruşturma veya cezai işlemler sırasında yetkili makamlarla işbirliği içinde olmaları amacıyla ülkede kalmalarının gerekli olduğunu uygun bulması halinde

4. Taraflar evlilik amacıyla başka bir ülkeye getirilen ve bunun sonucunda normal olarak yaşadıkları ülkenin oturma iznini kaybeden zorla evlilik mağdurlarına, izinlerini geri alabilmelerini temin etmek üzere gereken yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

Madde 60 - Toplumsal Cinsiyete Dayalı İltica Talepleri

1. Taraflar kadına yönelik, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin. Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi 1A(2) Maddesi anlamında zulüm olarak ve tamamlayıcı/ ikincil korumayı gerektiren ciddi bir hasar biçimi olarak tanınabilmesini temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

2. Taraflar, Sözleşme'de tanımlanan tüm gerekçelerin toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde yorumlanmasını ve bu gerekçelerden herhangi biri veya bir kaçını nedeniyle zulüm görme tehlikesi söz konusuysa, başvuru sahiplerine, yürürlükteki ilgili hukuki vasıtalarla göre mülteci statüsünün tanınmasını temin edeceklerdir.

3. Taraflar iltica başvurusu yapanlar için toplumsal cinsiyete duyarlı ülkeye kabul usullerinin ve destek hizmetlerinin yanı sıra, toplumsal cinsiyet yönergelerini ve mülteci statüsünün belirlenmesi ve uluslararası koruma için başvuruyu da kapsayan, toplumsal cinsiyete duyarlı sığınma usullerini oluşturmak için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.

**KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET VE AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE
BUNLARLA MÜCADELEYE İLİŞKİN AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ
(İSTANBUL SÖZLEŞMESİ)**

Madde 61 - Geri Göndermeme

1. Taraflar, uluslararası hukuk çerçevesindeki yükümlülükleri uyarınca geri göndermeme ilkesinin tanınması için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaktır.
2. Taraflar statüsü ve ikamet durumuna bakılmaksızın, korumaya muhtaç, kadına yönelik şiddet mağdurlarının hayatlarının risk altında olabileceği veya işkenceye veya insanlık dışı muameleye veya cezalandırılmaya maruz kalabilecekleri hiçbir ülkeye hiçbir durum altında iade edilmeyeceklerini güvence altına almak üzere gerekli yasal veya diğer önlemleri alacaklardır.

VIII. Bölüm - Uluslararası İşbirliği

Madde 62 - Genel Prensipler

1. Taraflar, bu Sözleşmenin hükümlerine uyararak, medeni hukuk ve ceza hukuku konularında işbirliğine ilişkin uluslararası ve bölgesel anlaşmaları ve belgeleri uygulayarak, ortak veya karşılıklı mevzuat ve iç hukuk kuralları esas alınarak üzerinde mutabakata varılmış düzenlemeleri uygulayarak, ve mümkün olan en kapsamlı şekilde, aşağıdaki amaçlara yönelik olarak işbirliği yapacaklardır:

- a) bu Sözleşmenin kapsamına giren her türlü şiddet eyleminin önlenmesi, bunlarla mücadele edilmesi ve bunların kovuşturulması;
- b) mağdurların korunması ve mağdurlara destek sağlanması;
- c) bu Sözleşmeye göre suç olarak kabul edilen eylemler hakkında soruşturmaların ve yasal sürecin yürütülmesi;
- d) Koruma emirleri dahil olmak üzere. Tarafların yargı makamlarınca bu konuya ilişkin verdikleri hukuki ve cezai kararlarının uygulanması.

2. Taraflar, bu Sözleşme uyarınca suç olarak tanımlanan bir eylemin mağdurlarının, bu suç ikamet ettikleri ülkeden başka bir Taraf devletin topraklarında gerçekleştiği takdirde, ikamet ettikleri Devletin yetkili makamlarına şikayet başvurusunda bulunabilmelerini temin etmek üzere gereken yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır.

3. Bu sözleşmeye Taraf başka bir devlet ile, cezai konularda, suçluların iadesinde veya o devletin verdiği hukuk ve ceza davaları kararlarının uygulanmasında, aralarında yapmış oldukları anlaşmaya dayanarak hukuki konularda karşılıklı yardımlaşmada bulunan bir Taraf, böyle bir anlaşma yapmadığı başka bir Taraftan, kendisine hukuki işbirliği talebi geldiğinde, bu Sözleşmenin tanımladığı suçlara ilişkin cezai konularda, suçluların iadesinde veya bu Sözleşmeye Taraf o ülkenin hukuk veya ceza davaları kararlarının uygulanmasında karşılıklı hukuki yardımlaşmada bulunabilmek için bu Sözleşmeyi hukuki temel olarak alabilir.

4. Taraflar, kadınlara yönelik şiddetin ve aile içi şiddetin önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesi çabalarını, üçüncü Devletlerin yararlanacağı kalkınma amaçlı yardım programlarıyla, gereken yerlerde bütünleştirecekler. Madde 18, 5. fıkra uyarınca mağdurların korunmasını kolaylaştırmak amacıyla üçüncü Devletlerle ikili ve çok taraflı anlaşmalar yapacaklardır.

Madde 63 - Risk Altındaki Kişilerle İlgili Tedbirler

Taraflardan herhangi birinin, edindiği bilgilere dayanarak, bir kişinin başka bir Taraf ülkede bu Sözleşmenin Madde 36, 37 38 ve 39'da belirtilen şiddet eylemlerine her an maruz kalma riski altında olduğunu düşünmek için makul nedenleri varsa, bilgilere sahip olan bu Tarafın elindeki bilgileri, gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak amacıyla, gecikmeksizin diğer Tarafa iletmesi teşvik edilmektedir. Risk altındaki kişinin çıkarları açısından, mümkün olan her yerde bu bilgilere, korumayla ilgili mevcut hükümlerin ayrıntıları da dahil edilmelidir.

Madde 64 - Bilgilendirme

1. Önlemler alması talep edilen Taraf, talep eden Tarafı bu konuda atılan adımların sonuçları hakkında derhal bilgilendirecektir. Talep edilen Taraf, önlemlerin alınmasını talep eden Tarafı, amaçlanan faaliyetlerin yerine getirilmesini engelleyen veya önemli derecede geciktirme ihtimali olan koşullardan da gecikmeksizin haberdar edecektir.

2. Taraflardan biri, karşıdan bir talep gelmeksizin, kendi yaptığı soruşturmalar çerçevesinde edindiği bilgileri, bu bilgilerin karşı Tarafa bu Sözleşmede belirtilen suçları önlemede veya bu suçlara ilişkin soruşturma ve kovuşturma başlatılmasında veya yürütülmesinde yardımcı olacağını düşünüyorsa veya söz konusu karşı Tarafın bu konuyla ilgili işbirliği talebi olacağını düşünüyorsa, kendi iç hukukunun izin verdiği ölçüde diğer Tarafa iletebilir.

3. 2. Fıkra uyarınca herhangi bir bilgi edinen bir Taraf, uygun görüldüğü takdirde, yargı sürecinin başlatılması veya bu bilgilerin hukuki ve cezai kovuşturmada göz önüne alınması için bu bilgileri kendi yetkili makamlarına ulaştıracaktır.

Madde 65 - Verilerin Korunması

Kişisel veriler. Kişisel Verilerin Otomatik İşlenmesinde Bireylerin Korunması Sözleşmesinin Taraflara getirdiği yükümlülükler gereğince saklanacak ve kullanılacaktır (ETS No. 108).

IX. Bölüm - İzleme Yöntemi

Madde 66 - Kadınlara Yönelik Şiddetle ve Aile İçi Şiddetle Mücadele Konusunda Uzmanlar Grubu

1. Kadınlara yönelik şiddetle ve aile içi şiddetle mücadele konusunda uzmanlar Grubu (bundan böyle "GREVIO" olarak anılacaktır) bu Sözleşmenin Taraflarca uygulanmasını izleyecektir.

2. GREVIO en az 10, en çok da 15 üyeden oluşacak, üyelerin cinsiyet ve coğrafi bölge açısından dengeli olması, ayrıca farklı konularda uzmanlaşmış olmaları gözetilecektir. Üyeler, dört yıllık bir görev süresi için Tarafların aday gösterdiği kimseler arasından Taraflar Komitesince seçilecek; üyeler ancak bir dönem daha görev yapabilecek ve Taraf ülkelerin vatandaşları arasından seçilecektir.

3. 10 üyenin ilk seçimi bu Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacaktır. Diğer 5 üyenin seçimi ise 25inci ülke onayladığında veya katıldığında gerçekleşecektir.

**KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET VE AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE
BUNLARLA MÜCADELEYE İLİŞKİN AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ
(İSTANBUL SÖZLEŞMESİ)**

GREVIO üyelerinin seçimi şu prensiplere göre yapılacaktır:

- a) Yüksek ahlaki değerlere sahip bir kişiliği olan; insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınlara yönelik şiddet ve aile içi şiddet, veya mağdurlara yardımcı olma veya onları koruma konularında yetkinlikleri kabul edilmiş, veya bu Sözleşmenin kapsadığı alanlarda mesleki deneyimi olan kişiler arasından şeffaf usuller ile seçileceklerdir;
- b) GREVIO'da aynı ülke vatandaşı iki üye bulunamaz;
- c) Üyeler, temel hukuk sistemlerini temsil etmelidirler;
- d) Kadınlara yönelik şiddet ve aile içi şiddet alanı ile ilgili kişileri ve kurumları temsil etmelidirler;
- e) Üyeler kendi kişisel özellikleriyle katılacaklar, görevlerini yerine getirirken bağımsız ve tarafsız davranacaklar ve görevlerini etkili bir şekilde yerine getirmeye müsait olacaklardır.

5. GREVIO üyelerinin seçilme usulleri, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından. Taraflara danışıldıktan ve Tarafların oybirliğiyle onayı alındıktan sonra, bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden itibaren altı ay içinde belirlenecektir.

6. GREVIO kendi çalışma esaslarını kendisi belirleyecektir.

7. GREVIO üyeleri ve. Madde 68'in 9. ve 14. fıkralarında belirtildiği şekilde ülke ziyareti yapacak diğer heyet üyeleri, bu Sözleşmenin ekinde belirlenmiş olan ayrıcalıklardan ve dokunulmazlıklardan yararlanacaklardır.

Madde 67 - Taraflar Komitesi

1. Taraflar Komitesi, Sözleşmeye Taraf ülkelerin temsilcilerinden oluşacaktır.

2. Taraflar Komitesi, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından toplantıya çağırılacaktır. İlk toplantısını, bu Sözleşmenin yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde, GREVIO üyelerini seçmek üzere yapacaktır. Müteakip toplantılar. Tarafların üçte birinin. Taraflar Komitesinin Başkanmm veya Genel Sekreterin talebi üzerine yapılacaktır.

3. Taraflar Komitesi kendi çalışma esaslarını kendisi belirleyecektir.

Madde 68 - Usuller

1. Taraflar, GREVIO'nun hazırladığı bir soru formunu esas alarak, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine, GREVIO tarafından değerlendirilmek üzere, bu Sözleşmenin hükümlerinin uygulanabilmesini sağlayacak yasama tedbirleri ve diğer tedbirler hakkında bir rapor sunacaktır.

2. GREVIO 1. fıkra uyarınca sunulan bu raporu, ilgili Tarafın temsilcileriyle birlikte değerlendirecektir.

3. Daha sonraki değerlendirme faaliyetleri dönemler halinde yapılacak, bunların uzunluğuna da GREVIO karar verecektir. Her dönem başında GREVIO, değerlendirmeye esas alınacak spesifik maddeleri seçerek bir soru formu gönderecektir.

İNSAN HAKLARI MEVZUATI

4. GREVIO bu izleme usulünü yürütebilmek için uygun araçları belirleyecektir. GREVIO her değerlendirme dönemi için. Tarafların uygulamalarını değerlendirme prosedürüne esas oluşturacak bir soru formu kullanabilir. Bu soru formu bütün Taraflara hitaben hazırlanacaktır. Taraflar bu ankete ve GREVIO'dan gelecek bütün bilgi taleplerine cevap vereceklerdir.

5. GREVIO, Sözleşmenin uygulamasıyla ilgili bilgileri, insan haklarının korunmasıyla görevli ulusal kurumlar yoluyla olduğu kadar sivil toplum kuruluşlarından ve sivil toplumdan da edinebilir.

6. GREVIO, bu Sözleşmenin ilgi alanına giren bölgesel ve uluslararası enstrümanlardan ve kuruluşlardan elde edilecek mevcut bilgilere gereken önemi verecektir.

7. Her değerlendirme dönemi için soru formu belirlerken GREVIO, bu Sözleşmenin Madde 11'inde belirtildiği şekilde Taraflarca toplanmış olan mevcut verileri ve araştırmaları dikkate alacaktır.

8. GREVIO, diğer uluslararası belgeler uyarınca oluşturulmuş kuruluşlardan olduğu kadar Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserinden, Parlamenter Asamblesinden ve Avrupa Konseyinin bu konuda özelleşmiş birimlerinden bu Sözleşmenin uygulamaları hakkında bilgi edinebilir. Söz konusu kuruluşlara iletilen şikayetler ve bunların sonuçları GREVIO'ya bildirilecektir.

9. GREVIO, elde edilen bilgiler yetersiz ise veya 14. fıkrafta hükmedilen koşullarda, ulusal makamların işbirliği ve bağımsız ulusal uzmanların yardımıyla, ülke ziyaretleri düzenleyebilir. Bu ziyaretler sırasında GREVIO'ya belirli konularda uzmanlaşmış kişiler yardımcı olabilir.

10. GREVIO, değerlendirmeye esas alman sözleşme hükümlerinin uygulamalarına ilişkin incelemelerinin yer alacağı bir rapor taslağı hazırlayacak; bu taslakta, tespit edilmiş sorunları söz konusu Tarafın ne şekilde ele alması gerektiğine ilişkin önerilerine ve tavsiyelerine de yer verecektir. Bu rapor taslağı, hakkında değerlendirme yürütülen Tarafa, yorumlarını almak üzere iletilecektir. Bu yorumlar, raporun kabulü sürecinde GREVIO tarafından dikkate alınacaktır.

11. Elde edilen bütün bilgileri ve Tarafların yaptığı yorumları esas alarak GREVIO, raporu ve, bu Sözleşme hükümlerini uygulayabilmek amacıyla Taraf ülkenin aldığı tedbirlere ilişkin vardığı sonuçları, kabul edecektir. Bu rapor ve varılan sonuçlar, ilgili Tarafa ve Taraflar Komitesine gönderilecektir. GREVIO'nun raporu ve varılan sonuçlar, söz konusu Tarafın olası yorumlarıyla birlikte, kabul edildikten sonra kamuya açıklanacaktır.

12. 1. ila 8. fıkralardaki usuller saklı kalmak üzere. Taraflar Komitesi rapora ve GREVIO'nun vardığı sonuçlara dayanarak söz konusu Tarafa yönelik şu tavsiyeleri benimseyebilir: (a) GREVIO'nun vardığı sonuçların uygulanması için alınması gereken tedbirlere ilişkin tavsiyeler; gerekirse bunların uygulaması hakkındaki bilgilerin sunulması için bir tarih belirlenebilir; ve (b) bu Sözleşmenin layıkıyla uygulanabilmesi için söz konusu Taraf ile işbirliğini geliştirmeyi amaçlayan tavsiyeler.

13. GREVIO'ya, Sözleşmenin geniş çapta veya defalarca ihlalinin önlemesi veya sınırlandırılması amacıyla derhal müdahale gerektiren sorunların bulunduğunu gösteren güvenilir bilgiler ulaştığında, kadınlara yönelik ciddi, büyük çapta veya sürekli şiddet uygulanmasını önlemek için taraflarca alman tedbirlere ilişkin özel bir raporun acilen sunulmasını talep edebilir.

**KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET VE AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE
BUNLARLA MÜCADELEYE İLİŞKİN AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ
(İSTANBUL SÖZLEŞMESİ)**

14. GREVIO, söz konusu Tarafın verdiği bilgileri ve kendisine ulaşan diğer güvenilir bilgileri göz önüne alarak, bir veya daha fazla üyesini, bir soruşturma yapıp acilen GREVIO'ya rapor etmek üzere tayin edebilir. Gerektiğinde ve söz konusu Tarafın rızası ile, bu soruşturma kapsamında söz konusu ülkeye bir ziyaret de yapılabilir.

15. 14. fıkra söz edilen soruşturmanın bulguları incelendikten sonra GREVIO bu bulguları, kendi yorum ve tavsiyelerini ekleyerek söz konusu Tarafa, durum gerektiriyorsa Taraflar Komitesine ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesine iletacaktır.

Madde 69 - Genel Tavsiyeler

GREVIO uygun düşen ve gereken her durumda, bu Sözleşmenin uygulamasına ilişkin genel tavsiyeler belirleyebilir.

Madde 70 - İzlemede Parlamentonun Rolü

1. Ulusal parlamentolar, bu Sözleşmenin uygulanması için alınan tedbirlerin izlenmesine katılmaya davet edilecektir.
2. Taraflar GREVIO raporlarını kendi ulusal parlamentolarına sunacaklardır.
3. Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi, bu Sözleşmenin uygulamalarını düzenli aralıklarla değerlendirmeye davet edilecektir.

X. Bölüm - Diğer Uluslararası Enstrümanlarla İlişkiler

Madde 71 - Diğer uluslararası enstrümanlarla ilişkiler

1. Bu Sözleşme, Sözleşmeye Taraf olan ülkelerin Taraf olduğu veya Taraf olacağı ve bu Sözleşmenin ele aldığı konular hakkında hükümler içeren diğer uluslararası enstrümanlardan doğan yükümlülükleri etkilemeyecektir.
2. Bu Sözleşmenin Tarafları, Sözleşmenin hükümlerini tamamlamak veya güçlendirmek veya bu hükümlerle ifadesini bulmuş prensiplerin uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla birbirleriyle, bu Sözleşmenin ele aldığı konularda iki taraflı veya çok taraflı anlaşmalar yapabilirler.

XI. Bölüm - Sözleşmede Yapılacak Değişiklikler

Madde 72 - Değişiklikler

1. Taraflardan herhangi birinin bu Sözleşmede değişiklik yapmak üzere getireceği her teklif, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine iletilecek ve Genel Sekreter tarafından Avrupa Konseyi üye Devletlerine, bütün imza sahiplerine, bütün Taraflara, Avrupa Birliğine, Madde 75'in hükümleri uyarınca bu Sözleşmeyi imzalamaya davet edilen Devletlere ve Madde 76'nın hükümleri uyarınca bu Sözleşmeyi kabul etmeye davet edilmiş bütün Devletlere gönderilecektir.
2. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, değişiklik teklifini değerlendirecek ve, bu Sözleşmenin Avrupa Konseyi üyesi olmayan Tarafların görüşünü aldıktan sonra, Avrupa Konseyi Kuruluş Belgesi Madde 20.d'de belirtildiği şekilde çoğunluk sağlayarak değişikliği kabul edebilecektir.

3. Bakanlar Komitesi tarafından 2. fıkraya göre kabul edilen değişiklik metni, onaylanmak üzere Taraflara gönderilecektir.

4. 2. fıkraya göre kabul edilen herhangi bir değişiklik, tüm Tarafların onaylarını Genel Sekretere bildirdikleri tarihten itibaren bir aylık sürenin bitimini izleyen aym birinci günü yürürlüğe girecektir.

XII. Bölüm - Son Maddeler

Madde 73 - Bu Sözleşmenin Etkileri

Bu Sözleşmenin hükümleri, kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddeti önlemeye ve bunlarla mücadelede çalışan kimselere daha uygun haklar tanıyan veya tanıyacak olan iç hukuk hükümlerinin ve halen yürürlükte olan veya yürürlüğe girme ihtimali bulunan bağlayıcı uluslararası enstrümanların hükümlerinin uygulanmasını engellemeyecektir.

Madde 74 - Uyuşmazlıkların Çözülmesi

1. Taraflar, bu Sözleşmenin hükümlerinin uygulanması veya yorumlanmasında ortaya çıkabilecek herhangi bir uyuşmazlığı karşılıklı olarak görüşerek, uzlaşarak, bir hakeme başvurarak veya karşılıklı olarak anlaşarak belirleyecekleri herhangi bir barışçıl yoldan çözümlemenin yollarını arayacaklardır.

2. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, anlaşmazlığa düşen Tarafların başvurabileceği, tarafların üzerinde mutabık kalmaları halinde, çözüm yöntemleri oluşturabilir.

Madde 75 - İmzalama ve Yürürlüğe Girme

1. Bu Sözleşme Avrupa Konseyi üye Devletlerinin, hazırlanma sürecine katılmış üye olmayan Devletlerin ve Avrupa Birliği'nin imzasına açılacaktır.

2. Bu Sözleşme onaya veya kabule tabidir. Onay veya kabul belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine teslim edilecektir.

3. Avrupa Konseyi üye devletlerinden en az sekizi dahil olmak üzere. Sözleşmeyi imzalayan 10 devletin, 2. fıkranın hükümleri uyarınca Sözleşmenin bağlayıcılığına rıza gösterdiklerini ifade etmelerinden itibaren üç aylık sürenin bitimini izleyen aym birinci günü yürürlüğe girecektir.

4. 1. fıkrada söz edilen ve Sözleşmenin bağlayıcılığına rıza gösterdiğini sonradan bildiren devletler veya Avrupa Birliği açısından Sözleşme, onay veya kabul belgesinin teslim tarihinden itibaren üç aylık sürenin bitimini izleyen aym birinci günü yürürlüğe girecektir.

Madde 76 - Sözleşmeye katılım

1. Bu Sözleşme yürürlüğe girdikten sonra, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, bu Sözleşmenin Taraflarına danışıp oybirliği ile onaylarını alarak, Avrupa Konseyine üye olmayan ve Sözleşmenin hazırlanmasında yer almamış bir Devleti, Avrupa Konseyi Kuruluş Belgesi Madde 20.d uyarınca sağlanan çoğunluk kararı ve Bakanlar Komitesinde yer almaya yetkili Tarafların temsilcilerinin oybirliği ile aldığı karara dayanarak, bu Sözleşmeye katılmaya davet edebilecektir.

**KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET VE AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE
BUNLARLA MÜCADELEYE İLİŞKİN AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ
(İSTANBUL SÖZLEŞMESİ)**

2. Yeni katılan bir Devlet açısından Sözleşme, katılım belgesinin Avrupa Konseyi Genel Sekreterine teslim tarihinden itibaren üç aylık sürenin bitimini izleyen aym birinci günü yürürlüğe girecektir.

Madde 77 - Bölgesel uygulama

1. Sözleşmeyi imzalarken veya onay, kabul veya katılım belgesini teslim ederken bir Devlet veya Avrupa Birliği, bu Sözleşmenin geçerli olacağı bölgeyi veya bölgeleri belirtebilir.

2. Bir Taraf, daha sonraki bir tarihte, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bir bildirimde bulunup, bu Sözleşmenin uygulama alanını, bu bildirimde belirteceği ve uluslararası ilişkilerinden sorumlu olduğu veya namına taahhütlere girmeye yetkili olduğu başka bölgeleri de kapsayacak şekilde genişletebilir. Böyle bir bölge açısından Sözleşme, bildirimin Genel Sekretere ulaştığı tarihten itibaren üç aylık sürenin bitimini izleyen aym birinci günü yürürlüğe girecektir.

3. Son iki fıkra gereğince yapılan herhangi bir bildirim, bu bildirimde belirtilen bölgeler açısından, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine yapılacak bir duyuru ile geri çekilebilir. Geri çekme, bu duyurunun Genel Sekretere ulaştığı tarihten itibaren üç aylık sürenin bitimini izleyen aym birinci günü işlerlik kazanacaktır.

Madde 78 - Çekinceler

1. 2. ve 3. fıkralarda belirtilen istisnalar hariç, bu Sözleşmenin hiçbir hükmüne ilişkin çekince konamaz.

2. Bir Devlet veya Avrupa Birliği, Sözleşmeyi imzaladığı esnada veya onay, kabul veya katılım belgesini teslim ederken, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirimde bulunup aşağıdaki maddelerin hükümlerini uygulamama hakkını veya yalnızca spesifik durumlarda veya koşullarda uygulama hakkını saklı tuttuğunu beyan edebilir:

- Madde 30, 2. fıkra;
- Madde 44, l.e, 3. ve 4. fıkra;
- Madde 55, küçük suçlara ilişkin Madde 35'e göre 1. fıkra;
- Madde 37, 38 ve 39'a göre Madde 58;
- Madde 59.

3. Bir Devlet veya Avrupa Birliği, Sözleşmeyi imzaladığı esnada veya onay, kabul veya katılım belgesini teslim ederken, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirimde bulunup Madde 33 ve 34'te belirtilen davranışlar için cezai yaptırımlar yerine cezai olmayan yaptırımlar uygulama hakkını saklı tuttuğunu beyan edebilir.

4. Taraflardan herhangi biri, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bildirimde bulunup, bir çekinceyi tamamen veya kısmen geri çekebilir. Bu bildirim, Genel Sekretere ulaştığı tarihten itibaren geçerli olacaktır.

Madde 79 - Çekincelerin Geçerliliği ve Gözden Geçirilmesi

1. Madde 78, 2. ve 3. fıkralarda söz edilen çekinceler, bu Sözleşmenin ilgili Taraf açısından yürürlüğe girdiği tarihten itibaren beş yıllık bir süre için geçerli olacaktır. Ancak, bu çekinceler aynı süreler için yenilenebilir.

2. Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği, çekincenin geçerlilik süresinin bitiminden onsekiz ay önce, ilgili Tarafa bu sürenin biteceğine dair hatırlatma yapacaktır. Sürenin dolmasından en geç üç ay öncesine kadar ilgili Taraf çekincesini sürdüreceğini, değiştireceğini veya geri çekeceğini Genel Sekretere bildirecektir. İlgili Taraf bir bildirimde bulunmadığı takdirde Genel Sekreterlik bu Tarafa çekincesinin altı aylık bir süre için daha otomatik olarak geçerli sayılacağını bildirecektir. Bu sürenin bitiminden önce ilgili Taraf çekincesini sürdüreceğine veya değiştireceğine dair bir niyet bildirmediği takdirde çekince geçerliliğini kaybedecektir.

3. Taraflardan herhangi biri, Madde 78, 2. ve 3. fıkralara uygun olarak çekince koyduğu takdirde, bu çekince yenilenmeden önce veya talep üzerine, çekincenin devam etmesinin gerekçeleri hakkında GREVIO'ya bir açıklama yapacaktır.

Madde 80 - Sözleşmenin Feshi

1. Taraflardan herhangi biri, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine yapacağı bir bildirimle, herhangi bir zaman bu Sözleşmeyi feshedebilir.

2. Sözleşmenin feshi, konuya ilişkin bildirimin Genel Sekretere ulaştırıldığı tarihten itibaren üç aylık sürenin bitimini izleyen ayın birinci gününde yürürlüğe girecektir.

Madde 81 - Bildirimler

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Avrupa Konseyi üye Devletlerine, Sözleşmenin hazırlanmasında yer almış üye olmayan Devletlere, bütün imza sahiplerine, bütün Taraflara, Avrupa Birliğine ve bu Sözleşmeye katılmak üzere davet edilmiş olan bütün Devletlere şu konuları bildirecektir:

- a) Atılan her imza;
- b) Ulaştırılan her tasdik, kabul, onay veya katılım belgesi;
- c) Bu Sözleşmenin Madde 75 ve 76 uyarınca yürürlüğe girdiği her tarih;
- d) Madde 72'ye göre kabul edilen her değişiklik ve bu değişikliklerin yürürlüğe girdiği tarihler;
- e) Madde 78 uyarınca konulan her çekince ve geri çekilen her çekince; f) Madde 80 uyarınca yapılan her fesih bildirimi;
- g) Bu Sözleşmeyi ilgilendiren diğer bütün işlemler, bildirimler veya haberleşmeler.

Bu belgeyi teyiden, usule uygun olarak yetkili kılman aşağıdaki imza sahipleri, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

**KADINLARA YÖNELİK ŞİDDET VE AİLE İÇİ ŞİDDETİN ÖNLENMESİ VE
BUNLARLA MÜCADELEYE İLİŞKİN AVRUPA KONSEYİ SÖZLEŞMESİ
(İSTANBUL SÖZLEŞMESİ)**

İstanbul'da, 2011 yılı Mayıs ayının 11. günü, İngilizce ve Fransızca olarak, her iki dildeki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere, tek nüsha halinde hazırlanan bu belge, Avrupa Konseyi arşivinde saklanacaktır. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri bu belgenin onaylı kopyalarını Avrupa Konseyine üye her Devlete, bu Sözleşmenin hazırlanma sürecine katılmış üye olmayan Devletlere, Avrupa Birliğine ve bu Sözleşmeye katılmak üzere davet edilmiş bütün Devletlere gönderecektir.

Ek - İmtiyazlar ve Muafiyetler (Madde 66)

1. Bu ek. Sözleşmede Madde 66'da sözü edilen GREVIO üyeleri ve ülke ziyaret heyetlerinin diğer üyeleri için uygulanacaktır. "Ülke ziyaret heyetlerinin diğer üyeleri" terimi, bu ek çerçevesinde. Sözleşmede Madde 68, 9. fıkrada sözü edilen bağımsız ulusal bilirkişileri ve uzmanları, Avrupa Konseyi çalışanlarını ve ülke ziyareti sırasında GREVIO'ya eşlik etmek üzere Avrupa Konseyi tarafından görevlendirilmiş tercümanları kapsayacaktır.

2. GREVIO üyeleri ve ülke ziyaret heyetlerinin diğer üyeleri, ziyaretin hazırlanması ve yürütülmesine ilişkin görevlerini yerine getirirken ve ilaveten bu görevlerinin bir parçası olarak seyahat ederken, bazı imtiyazlar ve muafiyetlerden yararlanırlar:

a) Kişisel tutuklanma veya gözaltından ve kişisel eşyalarına el konulmasından muafiyet, resmi yetkileri dahilinde konuştukları veya yazdıklarının ve tüm eylemlerinin her türlü yasal işlemde muafiyeti;

b) İkamet ettikleri ülkeden çıkarken ve ülkelerine dönerken ve görev yaptıkları ülkeye giriş ve çıkışta, dolaşım özgürlüğüne uygulanabilecek kısıtlamalardan muafiyet; görevlerini yerine getirme sürecinde ziyaret ettikleri veya transit geçtikleri ülkelerde yabancı olarak kaydedilmekten muafiyet.

3. Görevlerini yapmak üzere gerçekleşen ziyaret sırasında GREVIO üyeleri ve ülke ziyaret heyetlerinin diğer üyeleri gümrük ve döviz kontrollerinde, geçici resmi görev yapan yabancı hükümet temsilcilerine sağlanan kolaylıklar ve hizmetlerden yararlanacaklardır.

4. GREVIO üyeleri ve ülke ziyaret heyetlerinin diğer üyelerinin Sözleşmenin uygulanması hakkında yürüttükleri değerlendirme çalışmalarına ilişkin belgelerin, GREVIO'nun faaliyetleriyle ilgili olduğu sürece dokunulmazlığı vardır. GREVIO'nun resmi yazışmalarında veya GREVIO üyelerinin ve ülke ziyaret heyetlerinin diğer üyelerinin resmi haberleşmelerinde kesinti ve sansür uygulanamaz.

5. GREVIO üyelerine ve ülke ziyaret heyetlerinin diğer üyelerine, tam bir konuşma özgürlüğü ve görevlerini yerine getirdikleri süre içinde tam bir bağımsızlık temin etmek amacıyla, söz konusu kişilerin bu görevleri sona ermiş olsa bile, görevlerinin yerine getirilmesi sırasındaki sözlü veya yazılı ifadeleri ve her türlü eylemleri, yasal işlemlerden muaf tutulmaya devam edilecektir.

İmtiyazlar ve muafiyetler, bu ekin 1. fıkrasında belirtilen kişiler için, şahsi yarar sağlamak amacıyla değil, GREVIO'nun çıkarları için, çalışırken bağımsız hareket edebilmelerini sağlamak üzere tanınmıştır. Bu ekin 1. fıkrasında sözü edilen kişilerin muafiyetlerinin kaldırılması Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından, muafiyetin adaletin işlemesine engel olduğunu düşündüğü durumlarda ve GREVIO'nun çıkarlarına zarar vermeksizin kaldırılabilirliği durumlarda gerçekleşir.

MAHPUSLARA MUAMELEYE DAİR
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
ASGARİ STANDART KURALLARI
(NELSON MANDELA KURALLARI)

MAHPUSLARA MUAMELEYE DAİR BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

ASGARİ STANDART KURALLARI

(NELSON MANDELA KURALLARI)

Ön Gözlem 1

Aşağıdaki kurallar, ceza kurumları için ayrıntılı bir sistem modeli tanımlama niyeti taşımamaktadır. Sadece, çağdaş düşüncenin genel kabullerine ve günümüze en uygun sistemlerin temel unsurlarına dayanarak, mahpuslara yönelik muamelede ve hapisanelerin yönetiminde genellikle kabul görmüş geçerli ilke ve uygulamaları göstermeyi istemektedir.

Ön Gözlem 2

1. Dünyada hukuki, sosyal, ekonomik ve coğrafi koşulların büyük farklılıklar gösterdiği dikkate alındığında, kuralların tamamının her yerde ve her zaman uygulanma olanağı olmadığı açıktır. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler tarafından uygunluğu kabul edilen asgari koşulları bir bütün olarak temsil eden bu kurallar, uygulamadaki pratik zorlukların üstesinden gelmek için, sürekli bir çabanın harekete geçirilmesine yardım eder.

2. Diğer yandan kurallar, düşüncelerin sürekli geliştiği bir alanı kapsamaktadır. Bu kurallar, ilke-lerle uyum içinde bulunan deneyim ve uygulamaları kaldırmayı istememekte, bir bütün olarak kuralların metninden türetilen hedefleri daha da ilerletmeyi amaçlamaktadır. Ruhuna uygun olması kaydıyla, merkezi hapisane idaresi kurallarının, bu metnin sözünden ayrılması, daima mazur görülecektir.

Ön Gözlem 3

1. Kuralların I. Bölümü, hapisanelerin genel olarak yönetimini kapsamaktadır; bu bölüm, bir yargıç tarafından verilmiş “güvenlik tedbiri” ya da iyileştirici tedbir kararına tabi tutulan mahpuslar dâhil, hukuki veya cezai bir nedenle, tutuklu ya da hükümlü olan bütün mahpus kategorilerine uygulanır.

2. II. Bölüm ise, sadece her bir kısımda ele alınan özel kategorilere uygulanabilir kuralları içermektedir. Bununla birlikte, hükümlülere uygulanabilen A kısmındaki kurallar, B, C ve D kısımlarını düzenleyen kurallarla çelişmemek ve buralardaki mahpusların yararına olmak kaydıyla, bu kısımlardaki mahpuslara da eşit olarak uygulanır.

Ön Gözlem 4

1. Kurallar, çocuk tutukevi ya da islahevi gibi gençler için ayrılmış kurumların yönetimini düzenlemeyi amaçlamamakta, ancak I. Bölüm genel olarak bu tür kurumlara da eşit derecede uygulanabilir.

2. Genç mahpuslar kategorisi, en azından çocuk mahkemelerinin yargı yetkisine giren bütün gençleri kapsar. Kural olarak, bu gençler hapis cezasına mahkûm edilmezler.

I. Genel Uygulama Kuralları

Temel İlkeler

Madde 1

Bütün mahpuslara insanlık onuru ve değerine içkin saygıyla davranılır. Hiçbirmahpus, gerekçesi ne olursa olsun işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ve cezaya maruz bırakılamaz ve bütün mahpuslar böylesi muamele ve cezaya karşı korunur. Mahpusların, hapishane personelinin, hizmet sağlayıcıların ve ziyaretçilerin güvenlik ve esenlikleri, her zaman güvence altındadır.

Madde 2

1. Mevcut kurallar, taraf gözetmeden uygulanır. Irk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka bir görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum ya da diğer bir statü temelinde bir ayrımcılık yapılamaz. Mahpusların dinsel inançlarına ve ahlaki değerlerine saygı gösterilir.
2. Ayrımcılık yasağı ilkesini hayata geçirebilmek için, hapishane yönetimleri, özellikle hapishane ortamındaki en kırılgan kategoriler dahil, mahpusların bireysel ihtiyaçlarını dikkate alır. Özel ihtiyaçları olan mahpusların haklarını koruyacak ve destekleyecek tedbirlerin alınması şarttır ve bu tedbirler ayrımcılık olarak değerlendirilmez.

Madde 3

Hapislik ve kişilerin dış dünyayla ilişkilerin kesilmesiyle sonuçlanan diğer tedbirler, bu kişileri özgürlüklerinden yoksun bırakarak, kendi kaderlerini belirleme hakkını ellerinden aldığı için sıkıntı vericidir. Bu nedenle hapishane sistemi, olaya özgü olarak haklı görülebilir ayırma ya da disiplin gerekçeleri hariç, böylesi bir duruma içkin ıstırapı, daha ağır hale getiremez.

Madde 4

1. Hapis cezasının ya da kişinin özgürlüğünü kısıtlayan benzer tedbirlerin amacı, öncelikle toplumu suça karşı korumak ve suçun tekrarını azaltmaktır. Ancak bu amaçlar, eğer hapislik dönemi, bu kişiler tahliye olduklarında mümkün olduğunca topluma yeniden uyumlarını sağlayacak biçimde kullanılırsa başarılabılır; böylece yasalara uymaları ve kendi yaşamlarını sürdürmeleri sağlanabilir.
2. Bu amaçla, hapishane idareleri ve diğer yetkili merciler, giderim sağlayıcı, ahlaki, ruhsal, sosyal, sağlık ve spor temelli olanlar dâhil, eğitim, mesleki eğitim ve çalışma olanakları sunulur. Böylesi bütün programlar, etkinlik ve hizmetler, mahpusun bireysel tretman ihtiyaçlarına uygun olarak, yerine getirilir.

Madde 5

1. Hapishane rejimi, hapishane yaşamı ile özgür yaşam arasında mahpusların sorumluluklarına ya da insan olarak onurlarına saygıyı azaltma eğiliminde olan herhangi bir ayrımı, asgaride tutmaya çalışır.

2. Hapishane idareleri fiziksel, zihinsel ya da diğer engellilikleri olan mahpusların hapishane yaşamına eşitlik temelinde tam ve etkili bir şekilde erişimini sağlayacak makul barınma koşullarını, tam olarak sağlar ve o koşullarda düzenlemeler yapar.

Mahpusların Dosya Yönetimi

Madde 6

Kişilerin hapsedildiği her yerde, standartlaştırılmış bir mahpus dosya yönetim sistemi oluşturulur. Böylesi bir sistem, elektronik veri tabanı kaydı ya da sayfaların numaralandırılıp imzalandığı bir kayıt defteri olabilir. Usuller, güvenli bir denetim yolunu sağlamaya ve yetkisiz girişleri ya da sistemde kayıtlı herhangi bir bilginin değiştirilmesini engellemeye uygun düzenlenir.

Madde 7

Hiç kimse, geçerli bir tutma emri olmaksızın, bir hapishaneye kabul edilmez.

Aşağıdaki bilgiler, her mahpusun kabulü üzerine, mahpuslar için, dosya yönetim sistemine girilir:

- (a) Kendi toplumsal cinsiyet algısına saygı göstererek, özgün kimliğinin tespitine olanak verecek net bilgi;
- (b) Tutma gerekçesi, sorumlu makam, ek olarak yakalama yeri, tarihi ve saati;
- (c) Kuruma kabul edildiği, salıverileceği ve yanı sıra nakledildiği gün ve saat;
- (d) Daha önce gerçekleşmiş kötü muameleye ilişkin, görünür herhangi bir iz ya da şikâyet;
- (e) Kişisel eşyalarına ilişkin, sayım listesi;
- (f) Aile üyelerinin isimleri, varsa çocukları, çocuklarının yaşları, yerleri ve velayet ya da vasilik durumları;
- (g) Acil iletişim detayları ve mahpusun yakın akrabalarının bilgisi.

Madde 8

Uygulanabilir olduğunda, mahpus dosya yönetim sistemine, hapsedilme süresince aşağıdaki bilgiler girilir:

- (a) Duruşma tarihleri ve hukuki temsil dahil yargısal süreçle ilgili bilgiler;
- (b) İlk değerlendirme ve sınıflandırma raporları;
- (c) Tutum ve disiplinle ilgili bilgiler;
- (d) Gizli nitelikte olmadığı sürece, işkence ya da diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya ceza iddiaları dahil talep ve şikâyetler;
- (e) Verilen disiplin yaptırımlarının uygulanmasına dair bilgi.

(f) Herhangi bir yaralanma ya da ölümün koşul ve nedenleri ile ölüm halinde cesedin yeri hakkında bilgi.

Madde 9

Bu kuralların 7 ve 8. maddelerinde belirtilen bütün kayıtlar, gizli tutulur ve sadece mesleki sorumlulukları böylesi kayıtlara erişimi gerektirenlere açılır. Her mahpusa kendisiyle ilgili kayıtlara, ulusal mevzuatın yetkilendirdiği düzeltmelere tabi olarak, erişim izni verilir ve salverilmeleri üzerine bu kayıtların resmi bir örneği verilir.

Madde 10

Mahpuslar için dosya yönetim sistemleri, kanıta dayalı bir karar vermeye temel oluşturması için, doluluk oranları dahil hapisane nüfusuna ilişkin eğilimler ve özellikler hakkında, güvenilir veri üretmek için de kullanılır.

Kategorilere Ayırma

Madde 11

Cinsiyet, yaş, sabıka ve tutukluluklarının hukuki gerekçesi ile tretman gereklilikleri göz önünde bulundurulmuş mahpuslar, farklı kategorilere ayrılarak farklı kurumlarda veya aynı kurumun farklı kısımlarında tutulur. Bu nedenle:

(a) Erkek ve kadınlar, mümkün olduğunca ayrı kurumlarda tutulurlar. Hem kadınları hem de erkekleri kabul eden bir kurumda, kadınlara tamamiyle ayrı yerler tahsis edilir;

(b) Tutuklular, hükümlülerden ayrı yerde tutulur;

(c) Borç yüzünden ya da diğer medeni yükümlülükleri nedeniyle hapsedilenler ile cezai bir fiil nedeniyle hapsedilenler, ayrı yerde tutulur;

(d) Genç mahpuslar, yetişkinlerden ayrı yerde tutulur.

Barınma

Madde 12

1. Mahpusların uyuma yerleri, tek kişilik hücre veya oda ise her mahpus, gece tek başına bu hücre ya da odada kalır. Geçici kalabalık gibi, özel nedenlerle merkezi hapisane idaresinin bu kurala istisna getirmesi gerektiğinde bile, iki mahpusun küçük bir yerde veya odada bir arada tutulması, uygun değildir.

2. Koşuş sisteminin kullanıldığı yerlerde, aynı koşuşa bu şartlar altında birbirleri ile uyuşabilecek kişiler dikkatle seçilerek yerleştirilir. Hapishanenin özelliği dikkate alınarak, düzenli biçimde gece denetimleri yapılır.

Madde 13

Mahpuslara kalmaları için ayrılan bütün yerlerde ve özellikle uyudukları yerlerde, iklim şartlarına ve ayrıca metre-küp başına düşen hava miktarına, asgari zemin alanına, aydınlatmaya, ısıtmaya ve havalandırmaya gerekli özen gösterilerek, sağlık için gerekli bütün koşullar karşılanır.

Madde 14

Mahpusların yaşamaları ve çalışmaları gereken her yerde:

- (a) Pencereler, mahpusun gün ışığında okuma veya çalışabilmesine yeterli büyüklükte ve yapay bir havalandırma sistemi olmasına bakılmaksızın, temiz havanın girebileceği şekilde inşa edilir.
- (b) Mahpusun okuma veya çalışması için, görme yeteneğine zarar vermeyecek ölçüde yeterli yapay aydınlatma sağlanır.

Madde 15

Her mahpusun tuvalet ihtiyaçlarını karşılayabileceği ölçüde yeterli sıhhi tesis bulunur; bu tesisler temiz ve bakımlı tutulur.

Madde 16

Her mahpusun yararlanabileceği, yeterli banyo ve duş yeri bulunur. Mahpusların iklim koşullarına uygun, mevsime ve coğrafi bölgeye göre genel sağlığa uygunluk için gerekli aralıklarda, ılık bir iklim varsa haftada en az bir kez banyo veya duş olanağı sağlanır.

Madde 17

Kurumun mahpuslar tarafından düzenli kullanılan yerleri, her zaman titiz bir şekilde temiz tutulur ve temizliği korunur.

Kişisel Bakım

Madde 18

1. Mahpusların kendilerini temiz tutmaları zorunludur ve bu amaçla kendilerine sağlıkları ve temizlikleri için gerekli su ve tuvalet malzemesi sağlanır.
2. Mahpusların özsayıgılarına uygun bir dış görünümü sürdürebilmeleri amacıyla, saç ve sakalların uygun şekilde bakımı için gerekli, araçlar sağlanır ve erkekler düzenli tıraş olabilmelidir.

Giysi ve Yatak Takımı

Madde 19

1. Kişisel giysilerini giymesine izin verilmeyen her mahpusa, iklime uygun ve sağlıklarını koruyacak türde giysiler verilir. Mahpuslara hiçbir biçimde onur kırıcı veya aşağılayıcı giysi giydirilmez.

2. Bütün giysiler temiz ve uygun koşullarda tutulur. İç çamaşırları temizliğin korunması için, gerekli sıklıkta değiştirilir ve yıkanır.

3. İstisnai olarak, bir mahpusa kurumun dışına çıkma izni verildiğinde, kendi giysilerini veya mahpusluğunu fark ettirmeyecek giysiler giymesine izin verilir.

Madde 20

Mahpuslara kurum içinde giysilerini giyme izni verilmesi halinde, kuruma kabul edildiklerinde temiz ve kullanıma uygun olmasını sağlamak için, gerekli düzenlemeler yapılır.

Madde 21

Yerel ve ulusal standartlara uygun olarak, her mahpusa, verildiğinde temiz, iyi durumda ve temizliği korumaya yetecek sıklıkta değiştirilen, yeterli büyüklükte ve sayıda yatak takımı ve ayrı bir yatak sağlanır.

Yiyecek

Madde 22

1. Kurum idaresi tarafından, her mahpusa sağlıklı ve güçlü olmaları için besin değeri yeterli, iyi hazırlanmış ve uygun saatlerde sunulan yemekler verilir.

2. Her mahpusun ihtiyaç duyduğu her an içmesi için, içme suyu bulundurulur.

Beden Eğitimi ve Spor

Madde 23

1. Hava koşulları izin verdiği ölçüde, dışarıda çalıştırılmayan her mahpus, günde en az bir saat açık havada, uygun bir biçimde beden eğitimi yapar.

2. Genç mahpuslar ve fizik durumu itibarıyla uygun olan diğer mahpuslara, beden eğitimi süreleri içinde bedenlerini çalıştırma ve boş zamanlarını değerlendirme eğitimi verilir. Bunun için kendilerine yer, tesis ve malzeme sağlanır.

Sağlık Hizmetleri

Madde 24

1. Mahpuslara sağlık hizmeti sağlanması, devletin sorumluluğudur. Mahpuslar, topluma sağlanan mevcut sağlık standartlarından aynı şekilde yararlanır ve hukuki statülerine dayalı ayrımcılık olmaksızın, gerekli sağlık hizmetlerine ücretsiz erişime sahip olurlar.

2. Sağlık hizmetleri, genel halk sağlığı idaresi ile yakın ilişki içinde ve HIV, tüberküloz ve diğer bulaşıcı hastalıklar ile uyuşturucu bağımlılığı da dahil olmak üzere, tedavi ve bakımın sürekliliğini sağlayacak tarzda düzenlenir.

Madde 25

1. Her hapishanedeki mahpusların beden ve zihin sağlığını değerlendirme, destekleme, koruma ve geliştirme ile görevlendirilmiş; özel sağlık bakım ihtiyacı olan mahpuslara ve rehabilitasyonunu engelleyen sağlık konularına, özel dikkat gösteren bir sağlık hizmeti bulunur.
2. Sağlık hizmeti, yeterli nitelikte, tam bir klinik bağımsızlığıyla hareket eden, yeterli sayıda, nitelikli görevliden oluşan disiplinlerarası bir ekiple verilir ve bünyesinde yeterli psikoloji ve psikiyatri uzmanlığına sahip görevliler bulunur. Her mahpusa, nitelikli bir dış hekiminin hizmetinden yararlanma olanağı sağlanır.

Madde 26

1. Sağlık hizmetleri, bütün mahpusların doğru, güncel ve gizli tutulan kişisel tıbbi dosyalarını hazırlar ve tüm mahpusların kişisel tıbbi dosyalarına, istemleri halinde erişimleri sağlanır. Mahpus, herhangi bir üçüncü kişiyi tıbbi dosyasının içeriğine erişmesi için yetkilendirebilir.
2. Bir mahpusun nakli halinde, nakledildiği kurumun sağlık hizmetleri servisine tıbbi dosyaları da tıbbi gizlilik kurallarına tabi olarak nakledilir.

Madde 27

1. Tüm hapishaneler, acil durumlarda tıbbi yardıma, tez elden ulaşılmasını sağlarlar. Özel bir tedaviye ya da ameliyata ihtiyacı olan mahpuslar, uzmanlaşmış kurumlara ya da sivil hastanelere nakledilir. Bir hapishanenin kendi hastane olanakları varsa, mahpuslar uygun tedavi ve bakım için sevk edildiklerinde bu birimler yeterli insan gücü ve donanımına sahip olur.
2. Klinik kararlar, yalnızca sorumlu sağlık görevlisi tarafından verilebilir ve uzman olmayan hapishane personeli tarafından, ret ya da ihmal edilemez.

Madde 28

Kadın hapishanelerinde, gerekli tüm doğum öncesi ve doğum sonrası bakım ve tedavi için özel bir birim bulunur. Olanaklar elverdiğinde, çocukların hapishane dışında bir hastanede doğmaları için gerekli düzenlemeler yapılır. Eğer çocuk hapishanede doğmuşsa, doğum belgesinde bu bilgiye yer verilmez.

Madde 29

1. Çocuğun ebeveyniyle hapishanede kalmasına izin veren karar, ilgili çocuğun yüksek yararı temelinde olur. Çocuğun hapishanede ebeveyni ile kalmasına izin verilmesi halinde, aşağıdaki olanaklar sağlanır:
 - (a) Ebeveynlerinin bakımı altında olmadıklarında, bırakılabilecekleri ve nitelikli insan gücüne sahip içeride ya da dışarıdaki bir çocuk bakım evi;
 - (b) Kabulü üzerine ve devamında, çocuğun gelişiminin bir uzman tarafından izlenmesi dahil, çocuğa özel sağlık bakım hizmetleri.

2. Hapishanede bir ebeveyni ile kalan çocuklara, asla mahpus olarak muamele edilmez.

Madde 30

Bir hekim ya da hekime bilgi verme yükümlülüğüne bakılmaksızın, diğer nitelikli sağlık görevlileri, mahpus kabulünün ardından en kısa sürede ve bunun sonrasında gerekli olduğunda her mahpusu görür, onunla konuşur ve muayene eder.

Aşağıdaki hususlara özel dikkat gösterilir:

- (a) Sağlık ihtiyaçlarının tespiti ve tedavi için bütün gerekli tedbirlerin alınması;
- (b) Gelen mahpusların kabulü öncesi maruz bırakılmış olabilecekleri kötü muamelenin tespiti;
- (c) Herhangi bir psikolojik belirtiyi ya da hapsedilmenin getirdiği diğer stresi, intihar ya da kendine zarar verme tehlikesi ve uyuşturucu, ilaç ya da alkol kullanımına bağlı yoksunluk belirtileri dahil, ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere, tespit ve uygun bütün bireyselleştirilmiş tedbirlerin ya da tedavinin üstlenilmesi;
- (d) Mahpusların bulaşıcı hastalık taşıdığından şüphelenilmesi halinde, klinik tecrit ve enfeksiyon dönemi boyunca uygun tedavi sağlanması;
- (e) Mahpusların çalışmaya, egzersiz yapmaya ve diğer etkinliklere katılmaya uygun olup olmadığının belirlenmesi.

Madde 31

Hekim ya da uygun olduğunda diğer nitelikli sağlık görevlileri, bütün hasta mahpusları, fiziksel ya da zihinsel sağlığı ile ilgili şikâyeti olan ya da yaralanmış bütün mahpusları ya da doğrudan özel olarak sağlığıyla ilgilenilen herhangi bir mahpusu, günlük olarak görür. Bütün tıbbi muayeneler, tam bir mahremiyet içinde yürütülür.

Madde 32

1. Hekim ya da diğer sağlık görevlileri ile mahpuslar arasındaki ilişki, toplumdaki diğer hastalarla aynı etik ve mesleki standartlar uyarınca yürütülür ve özellikle aşağıdakilere dikkat edilir:

- (a) Mahpusların fiziksel ve zihinsel sağlığını koruma görevi ve salt klinik gerekçeler temelinde hastalığın önlenmesi ve tedavisi;
- (b) Doktor-hasta ilişkisinde, mahpusun sağlığı ile ilgili konularda, aydınlatılmış onamı doğrultusunda mahpusun özerkliğine sadık kalınması;
- (c) Hasta veya başkalarına açık ve yakın bir tehlike oluşturmayacaksa, tıbbi bilginin mahremiyeti;
- (d) Hücre, vücut dokusu ya da organlarının alınması gibi mahpusun sağlığına zararlı olabilecek tıbbi ya da bilimsel deneyler dâhil, işkence ya da diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya karşılık gelecek, etkin ya da edilgen edimlere katılmaya ilişkin mutlak yasağa uygunluk.

2. Bu maddenin 1. fıkrasının (d) bendini ihlal etmeksizin, mahpuslar özgür ve aydınlatılmış onamları ve uygulanabilir mevzuat uyarınca, eğer bunlar sağlıklarına doğrudan ve önemli bir fayda üretecekse, toplumun erişimine açık klinik deneme ya da diğer sağlık araştırmalarına katılmalarına ve bir yakınlarına hücre, vücut dokusu ya da organ bağışlamalarına onay verilebilir.

Madde 33

Hekim, süregelen hapisliğinin ya da herhangi bir hapislik koşulunun bir mahpusun bedensel veya zihinsel sağlığına zarar verecek şekilde etkilediği ya da etkileyeceği düşüncesindeyse, bu durumu hapishane müdürüne bildirir.

Madde 34

Bir mahpusun kuruma kabulü üzerine, muayenesi veya sonrasındaki tıbbi bakımı sırasında, işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleveya cezaya ilişkin herhangi bir belirtinin farkına varması halinde, sağlık görevlileri durumu belgelendirir ve böylesi vakaları yetkili tıbbi, idari ya da adli makama bildirir. Mahpusun ya da onunla ilişkili kimselerin zarar görme tehlikesine maruz kalmaması için, uygun usul güvenceleri uygulanır.

Madde 35

1. Hekim ya da yetkili halk sağlığı kurumu, düzenli olarak denetim yapar ve aşağıdakiler hakkında hapishane müdürüne tavsiyelerde bulunur:

- (a) Yiyeceğin niteliği, niceliği, hazırlanması ve sunumu;
- (b) Kurum ve mahpusların hijyeni ve temizliği;
- (c) Hapishanenin temizlik işleri, ısıtması, aydınlatması ve havalandırması;
- (d) Mahpusların giysi ve yatak takımlarının uygunluk ve temizliği;
- (e) Sorumlu teknik görevlinin yokluğu halinde, beden eğitimi ve spora ilişkin kurallara uyulması.

2. Hapishane müdürü bu kuralın 1. fıkrasına ve 33. maddeye uygun olarak verilen tavsiye ve raporları dikkate alır ve rapordaki uyarı ve tavsiyelerin etkili olması için, derhal adım atar. Uyarı ve tavsiyeler, hapishane müdürünün yetkisine girmiyorsa ya da bunları benimsemiyorsa, müdür kendi raporu ile hekimin ya da yetkili halk sağlığı kurumunun uyarı ve tavsiyelerini, derhal daha üst makama sunar Kısıtlama, disiplin ve yaptırımlar

Madde 36

Disiplin ve düzen, hapishane güvenliği ve topluluk yaşamının huzuru için gerekli olandan daha fazla kısıtlama yapılmadan sürdürülür.

Madde 37

Aşağıdakiler daima yasaya ya da yetkili idari makamın düzenlemesine tabi olur:

(a) Disiplin suçu oluşturan eylemler;

(b) Uygulanabilecek yaptırımın türü ve süresi;

(c) Bu tür bir yaptırıma karar vermeye yetkili makam;

(d) İster disiplin yaptırımı ister düzen ve güvenliğin sürdürülmesi için olsun, gönülsüz ayırmanın herhangi bir biçiminin kullanılması, gözden geçirilmesi, buna geçilmesi ya da sona verilmesini düzenleyen usul ve politikaların hazırlanması dahil, hücrede tutma, tecrit, ayırma tabi tutma, özel bakım birimlerine ayırma ya da ev hapsi gibi genel hapishane nüfusundan her türlü gönülsüz ayırma biçimi;

Madde 38

1. Hapishane idareleri, mümkün olduğu ölçüde, disiplin suçlarını önlemek ya da anlaşmazlıkların çözümü için çatışma önleme, arabuluculuk ya da diğer alternatif anlaşmazlık çözümü mekanizmalarını kullanmaya teşvik edilirler.

2. Hapishane idaresi, ayrı tutulan ya da tutulmuş mahpuslar için, hapishaneden saliverilmelerinin ardından kapatılmalarının kendileri ve ait oldukları topluluk üzerindeki zararlı etkilerini hafifletmek amacıyla gerekli tedbirleri alır.

Madde 39

1. 37. maddede bahsedilen yasa ve düzenlemeler ile adalet ve adil yargılanma ilkelerine uygun olan durumlar hariç, hiçbir mahpusa yaptırım uygulanmaz. Bir mahpusa aynı eylem ya da suçtan ötürü asla iki kez yaptırım uygulanamaz.

2. Hapishane idareleri disiplin yaptırımı ile tespit edilen suç arasında orantılılık olmasını sağlar ve uygulanan bütün disiplin yaptırımlarının uygun bir kaydını tutar.

3. Disiplin yaptırımlarının uygulanmasından önce, hapishane idareleri mahpusun zihinsel rahatsızlıkları ya da gelişimsel zayıflıklarının olup olmadığını ya da bunun disiplin cezasının altında yatan eylem ya da suçun işlenmesine nasıl katkıda bulunduğunu dikkate alır. Hapishane idareleri, mahpusun zihinsel rahatsızlığı ya da zihinsel engelinin doğrudan sonucu olan herhangi bir eylemine yaptırım uygulayamaz.

Madde 40

1. Hiçbir mahpus, hapishane hizmetinde, herhangi bir disiplin yetkisiyle çalıştırılmaz.

2. Bununla birlikte, bu kural, tretman amacıyla gruplara ayrılan mahpusların, gözetim altında, belirli sosyal, eğitimsel ya da sportif etkinliklerde görev ya da sorumluluklar üstlendikleri özyönetime dayalı sistemlerin düzgün bir şekilde çalışmasını engellemez.

Madde 41

1. Bir mahpusun disiplin suçu işlediği iddiaları, yersiz gecikme olmaksızın, derhal olayı soruşturacak yetkili makama bildirilir.
2. Mahpuslar, haklarındaki suçlamaların niteliği hakkında, anlayabileceği bir dilde gecikme olmaksızın bilgilendirilir ve savunmalarını hazırlayabilmek için, yeterli zaman ve olanak verilir.
3. Mahpuslara kendilerini şahsen ya da özellikle ciddi disiplin suçlamalarıyla karşılaşmaları halinde, adaletin menfaati gerektiriyorsa hukuki yardım olarak, savunmalarını hazırlamalarına izin verilir. Mahpus disiplin duruşmasında kullanılan dili anlamıyorsa, yeterli bir tercüman tarafından ücretsiz yardım sağlanır.
4. Mahpuslar, aleyhlerine verilmiş disiplin cezalarının yargısal denetimini isteme olanağına sahiptir.
5. Disiplin ihlalinin bir suç olarak soruşturulması halinde, mahpuslar, engellenmeksizin bir avukata erişim hakkı dahil ceza yargılamasına uygulanabilir bütün adil yargılanma güvencelerine sahiptir.

Madde 42

Bu kurallarda belirtilen aydınlatma, havalandırma, ısınma, temizlik, beslenme, içme suyu, açık havaya erişim ve beden eğitimi, kişisel hijyen, sağlık bakımı ve yeterli yer dahil genel yaşam koşulları istisnasız bütün mahpuslara uygulanır.

Madde 43

1. Kısıtlamalar ya da disiplin yaptırımları, hiçbir koşulda işkence ya da zalimane, insanlıkdışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezalandırma oluşturacak ağırlıkta olamaz. Aşağıdaki uygulamalar özellikle yasaklanır:
 - (a) Süresiz olarak hücrede tutma;
 - (b) Uzatılmış hücrede tutma;
 - (c) Mahpusun karanlık veya sürekli aydınlık bir hücreye yerleştirilmesi;
 - (d) Bedensel ceza uygulamaları veya mahpusun gıda veya içme suyunu kısıtlamak
 - (e) Toplu cezalandırma
2. Kısıtlama araçları disiplin suçlarının bir yaptırımı olarak hiçbir zaman kullanılmaz.
3. Disiplin yaptırımları ya da kısıtlayıcı tedbirler, hiçbir zaman aile ile bağlantı kurmaya yasaklama getirmez. Aile ile iletişim araçları, güvenlik ve düzeni sağlamak için kesinlikle gerekiyorsa, sadece sınırlı bir süre için engellenebilir.

Madde 44

Bu kuralların amaçları bakımından, hücrede tutma, mahpusun anlamlı insani temas olmaksızın 22 saat ya da bir günden fazla bir süre tutulmasına göndermede bulunur. Uzatılmış hücrede tutma, aralıksız 15 günü aşan bir süre için hücrede tutmaya göndermede bulunur.

Madde 45

1. Hücrede tutma sadece istisnai durumlarda, son çare olarak, mümkün olduğunca kısa bir süre için ve bağımsız denetime tabi olarak, sadece yetkili merciin izni ile kullanılır. Mahpusun aldığı cezaya istinaden uygulanamaz.

2. Bu tedbirin durumlarını kötüleştirilmesi halinde, hücrede tutmanın, zihinsel ya da fiziksel engelli mahpuslara uygulanması yasaklanır. Suçun önlenmesi ve ceza adaleti hakkında diğer Birleşmiş Milletler standartları ve normlarında belirtildiği gibi kadın ve çocukların söz konusu olduğu durumlarda, hücrede tutma ve benzer tedbirlere getirilen yasakların uygulanmasına devam edilir.

Madde 46

1. Sağlık çalışanları, disiplin yaptırımlarının veya diğer kısıtlayıcı tedbirlerin uygulanmasında rol almaz. Ancak herhangi bir gönülsüz ayrı tutma biçimi altında tutulan mahpusun sağlık durumuna özellikle dikkat eder. Buna, günlük olarak ziyarette bulunmak ve mahpusların veya hapishane görevlilerinin isteği halinde derhal tıbbi yardım ve tedavi sağlanması dahildir.

2. Sağlık çalışanları, disiplin yaptırımı veya diğer kısıtlayıcı tedbirlerin mahpus üzerindeki olumsuz fiziksel veya psikolojik etkilerini, gecikmeksizin hapishane müdürüne bildirir ve tıbben gerekli görmeleri halinde, yaptırımın kaldırılması ya da değiştirilmesi yönünde tavsiyede bulunur.

3. Sağlık çalışanları, gönülsüz ayrı tutmaya tabi mahpusun tıbbi durumunun veya fiziksel veya psikolojik engelliliğinin ağırlaşmadığından emin olmak için, mahpusun durumunu denetleme ve gerekli görürse değişiklikler önerme yetkisine sahiptir. Kısıtlama araçları

Madde 47

1. Niteliği gereği acı verici ve küçük düşürücü olan zincir, pranga ve diğer kısıtlama araçlarının kullanımı yasaktır. 2. Öteki kısıtlama araçları, ancak yasa izin verdiğinde ve aşağıdaki durumlarda kullanılır:

(a) Mahpus, adli veya idari otoritenin önüne çıkarılmadan çözülmesi kaydıyla; nakil sırasında kaçma ihtimaline karşı önlem olarak;

(b) Diğer denetim yöntemleri başarısızlığı halinde, hapishane müdürünün emriyle, mahpusun kendisine ya da başkalarına veya eşyalara zarar vermesini engellemek amacıyla; böyle bir durumda müdür, acilen, hekimi veya diğer nitelikli sağlık görevlilerini uyarır ve üstü olan idari makama bildirimde bulunur.

Madde 48

1. Kısıtlama araçlarının 47. maddenin 2. fıkrasına uygun olarak kullanımına izin verildiğinde, aşağıdaki ilkeler uygulanır:

(a) Hareket serbestliği ile ortaya çıkan tehlikenin giderilmesinde, daha basit denetim yöntemleri etkisiz kalıyor ise ancak o zaman kısıtlama araçlarının kullanımına başvurulur;

(b) Oluşan tehlikenin düzeyi ve niteliği temelinde mahpusun hareketini denetim altına almak için, en az rahatsızlık verici olan makul ve gerekli olan yöntem kullanılır.

(c) Kısıtlama araçları, ancak gerekli olduğu sürece uygulanır ve kısıtsız hareketin oluşturduğu tehlikenin kalkmasından itibaren mümkün olan ilk anda çıkarılır.

2. Kısıtlama araçları hamile kadınlar üzerinde, sancılanma esnasında, doğum veya doğumdan hemen sonra kesinlikle kullanılmaz.

Madde 49

Hapishane idaresi, kısıtlama araçlarını kullanma ihtiyacına çare bulan ya da verdiği rahatsızlığı azaltan denetim tekniklerine erişim yollarını araştırır ve bunların kullanımına ilişkin eğitimi sağlar.

Mahpusların ve Hücreslerinin Aranması

Madde 50

Mahpusların üst ve hücrelerinin aranmasına yön veren yasa ve düzenlemeler, uluslararası hukuk uyarınca üstlenilen yükümlülöklere uygun olur ve hapishanelerde güvenliğı sağlama ihtiyacını göz önünde tutarak, uluslararası standart ve normları dikkate alır. Aramalar, insanlık onuruna ve aranılanların mahremiyetine saygılı olacak şekilde ve aynı zamanda ölçölölük, yasallık ve gereklilik ilkeleri çerçevesinde yürütölür.

Madde 51

Aramalar, rahatsız etme, göz korkutma ya da mahpusun mahremiyetine gereksiz yere müdahale etmek için kullanılamaz. Hesap sorulabilmesi amacıyla hapishane idaresi, özellikle soyma ve beden boşluklarının aranması ile hücre aramaları için arama gerekçesi, gerçekleştirenlerin kimliklerini ve arama sonuçlarını içeren uygun arama kayıtları tutar.

Madde 52

1. Soyma ve beden boşluklarının aranması dahil rahatsız edici aramalara, ancak mutlak bir gereklilik söz konusuysa başvurulur. Hapishane idaresi, rahatsız edici aramalara uygun seçenekler geliştirmek ve kullanmak konusunda teşvik edilir. Rahatsız edici aramalar, özel olarak ve mahpusla aynı cinsiyete sahip eğitimli görevliler tarafından yürütölür.

2. Beden boşluğu araması sadece yetkili sağlık görevlileri tarafından veya bunlardan başka, öncelikle mahpusların bakımı ile sorumlu ya da en azından hijyen, sağlık ve güvenlik standartları ile ilgili bir sağlık çalışanı tarafından uygun şekilde eğitilmiş görevlilerce yürütölür.

Madde 53

Mahpusların hukuki süreçleri ile ilgili belgelere erişim hakları vardır ya da hapishane idaresi tarafından görülmeksizin bu belgeleri kendi mülkiyetlerinde tutmasına izin verilir.

Mahpusların Bilgilendirilme ve Şikâyet Hakları

Madde 54

Kuruma kabulleri üzerine her mahpus, derhal aşağıdakiler hakkında yazılı olarak bilgilendirilir:

- (a) Cezaevleri kanunu ve yürürlükte olan cezaevleri düzenlemeleri;
- (b) İzin verilen bilgi edinme yöntemleri, adli yardım yoluyla hukuki danışma, hukuki yardım programlarını içeren avukata erişim ile talep ve şikâyet usulleri dahil, hakları;
- (c) Uygulanabilir disiplin yaptırımları dahil yükümlülükleri ve
- (d) Mahpusun hapishane yaşamına uyumunu sağlayacak gerekli diğer bütün konular.

Madde 55

1. Yukarıda 54. maddede belirtilen bilgi, mahpus nüfusunun ihtiyacına uygun olarak en yaygın kullanılan dillerde bulundurulur. Eğer mahpus bu dillerden hiçbirini anlamıyorsa, çeviri desteği sağlanır.
2. Eğer mahpusun okuma-yazması yoksa, bilgiler kendisine sözlü olarak iletilir. Duyma engelli mahpuslara, onların ihtiyaçlarına uygun biçimde bildirim sağlanır.
3. Hapishane idaresi, bilgi özetlerini, hapishanenin ortak alanlarında görünür bir şekilde sergiler.

Madde 56

1. Her mahpus hapishane müdürüne ya da müdürün temsil yetkisi verdiği bir hapishane personeline, her gün talep ya da şikâyetle bulunma olanağına sahiptir.
2. Hapishanenin müfettişine, denetim yaptığı süreçte talep ya da şikâyetle bulunulması mümkündür. Mahpus, müfettişle ya da diğer denetleme memuru ile özgürce ve tam bir gizlilik içinde, müdür ya da diğer hapishane personelinden biri huzurda bulunmaksızın, konuşma olanağına sahiptir.
3. Her mahpusa, kendine yönelik muameleye ilişkin hiçbir içerik sansürü olmaksızın, merkezi hapishane idaresine ve inceleme veya giderim yetkisi ile donatılmış olanlar dahil, adli ya da diğer yetkili mercilere talep ya da şikâyetle bulunma izni verilir.
4. Bu maddenin 1 ila 3. fıkralarında öngörülen haklar, mahpusun avukatına da genişletilir. Ne mahpusun ne de avukatının bu hakları kullanma olasılığına sahip olmadığı davalarda, mahpusun aile üyesi veya dosya hakkında bilgi sahibi olan herhangi başka biri de bunları kullanabilir.

Madde 57

1. Her talep veya şikâyet hemen ele alınır ve yanıtlanır. Eğer; talep veya şikâyet reddedilir veya makul bir süre içinde yanıtlanmazsa, şikâyetçi şikâyetini yargısal ya da diğer bir merci önüne götürme hakkına sahiptir.

2. Mahpusların şikâyet ve talep hakkını kullanabilmesi, hatta isterse bu hakkı anonim bir şekilde kullanmasının sağlanması için koruyucu önlemler alınır. Şikâyet ve talep hakkını kullanmasının sonucu olarak mahpus ya da 56. maddenin 4. fıkrasında anılan bir başkası misillemeye, yıldırma ya veya herhangi bir olumsuzluğa maruz bırakılamaz.

3. Mahpusların işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza iddiaları, derhal ele alınır ve 71. maddenin 1. ve 2. Fıkraları uyarınca, bağımsız bir ulusal makam tarafından hızlı ve tarafsız şekilde yürütülen bir soruşturma başlatılır.

Dış Dünya ile İlişki

Madde 58

1. Mahpuslara, aileleri ve arkadaşları ile gerekli denetim altında, düzenli aralıklarla aşağıdaki şekilde iletişim kurmalarına izin verilir:

(a) Karşılıklı yazışarak, mümkün olduğu durumlarda telekomünikasyon, elektronik, dijital ve diğer araçları kullanarak ve

(b) Ziyaret kabul etmesiyle,

2. Eşle özel görüşme izni verildiği durumlarda, bu hak ayırım yapılmaksızın kullandırılır ve kadın mahpuslar da bu hakkı erkek mahpuslar ile eşit koşullarda kullanır. Güvenlik ve onurun korunmasını dikkate alarak, adil ve eşit erişimi sağlayacak usuller ve mekanlar, kullanılabilir duruma getirilir.

Madde 59

Mahpuslar, mümkün olduğu ölçüde, evlerine veya sosyal iyileştirme yerlerine, yakın yerleştirilir.

Madde 60

1. Ziyaretçilerin hapisaneye kabulü, ziyaretçinin aranmasına onay vermesi koşuluna bağlıdır. Ziyaretçi, herhangi bir zamanda onayını geri çekebilir, bu durumda hapisane idaresi, erişimi reddedebilir.

2. Ziyaretçilerin aranma ve giriş usulleri aşağılayıcı olmaz ve en azından 50 ila 52. maddelerde belirtilen kurallar kadar koruyucu ilkelere tabii olur. Beden boşluğu aramalarından kaçınılır ve bunlar çocuklara uygulanmaz.

Madde 61

1. Mahpuslara, seçtikleri bir avukat ya da hukuki yardım sağlayıcı ile ulusal hukuka uygun olarak gecikmeksizin, alan dinlemesi yapılmaksızın, sansürlü ve tam bir gizlilik içinde görüşme, danışma ve konuşma için yeterli fırsat, zaman ve kolaylık sağlanır. Görüşmeler, hapishane personelinin görebileceği, ancak duyulmayacak bir ortamda olur.

2. Mahpusa, yerel dili konuşmadığı durumlarda, hapishane yönetimi tarafından, bağımsız yetkin bir tercümanın hizmetine erişim olanağı sağlanır.

3. Mahpusların etkili hukuki yardıma erişimleri sağlanır.

Madde 62

1. Yabancı uyruklu mahpuslara, vatandaşı oldukları devletin diplomatik ve konsolosluk temsilcileri ile iletişim kurabilmeleri için, makul kolaylıklar sağlanır.

2. Ülkede diplomatik veya konsolosluk temsilciliği olmayan devletin vatandaşı olan mahpuslara, mültecilere veya vatansızlara; o devletin çıkarlarından sorumlu diplomatik temsilci ya da böylesi kişileri korumakla görevli herhangi bir ulusal ya da uluslararası merci ile iletişime geçmek konusunda, benzer kolaylıklar sağlanır.

Madde 63

Mahpuslar, hapishane idaresince kontrol edilmiş veya izin verilmiş gazeteleri, süreli yayınları veya özel kurumsal yayınları okumak, kablosuz yayınları dinlemek, ders ya da benzeri araçları kullanmak yoluyla, önemli haberler konusunda düzenli olarak bilgilendirilir.

Kitaplar

Madde 64

Her hapishanenin tüm mahpus kategorilerinin kullanımı için, hem eğlendirici ve dinlendirici hem de eğitsel kitaplarla yeterince donatılan bir kütüphanesi bulunur ve mahpuslar kütüphaneyi tam olarak kullanmaya teşvik edilir.

Din

Madde 65

1. Hapishanede aynı dine mensup yeterli sayıda mahpus bulunmaktaysa, o dinin nitelikli bir dini temsilcisi atanır veya bu kişi onaylanır. Mahpusların sayısı haklı kılar ve koşullar izin verirse, tam zamanlı düzenleme yapılır.

2. Bu maddenin 1. fıkrası uyarınca atanan ya da onaylanan nitelikli dini temsilciye, düzenli hizmet vermesi ve uygun zamanlarda aynı dinden mahpuslara özel ziyaretler yapması için izin verilir.

3. Herhangi bir mahpusun, herhangi bir dinin nitelikli temsilcisine erişim hakkı, reddedilemez. Öte yandan, herhangi bir mahpus, herhangi bir dini temsilcinin ziyaretine itiraz ederse, tutumuna tamamen saygı gösterilir.

Madde 66

Uygulanabilir olduğu sürece, her mahpusun hapisanede verilen hizmetlere katılarak dini ihtiyaçlarını karşılamasına ve kendi mezhebinin dini talimatlarını içeren kitaplara sahip olmasına izin verilir.

Mahpusların Eşyalarının Saklanması

Madde 67

1. Hapishane düzenlemeleri uyarınca, yanında tutmasına izin verilmeyen mahpusa ait para, değerli eşya, kıyafet ve diğer şeyler, hapishaneye kabulü sırasında güvenli bir şekilde emanete alınır. Tutulan liste, mahpus tarafından imzalanır. Eşyaların iyi durumda saklanması için, önlemler alınır.

2. Mahpusun, harcama izni verilen para veya hapishane dışına gönderdiği mallar ile sağlıklı gerekçelerle yok edilmesi gerekli görülen giyim eşyaları hariç, para ve eşyaları, salıverilmesi üzerine geri verilir. Mahpus, kendisine iade edilen eşyalar ve paralar için, bir makbuz imzalar.

3. Bir mahpusa dışarıdan gönderilen para veya eşyalar, aynı biçimde muameleye tabi tutulacaktır.

4. Bir mahpus, herhangi bir ilaç ya da tıbbi ilaç getirirse, hekim veya diğer nitelikli sağlık görevlileri, bunların ne şekilde kullanılacağına karar verir. Bildirimler

Madde 68

Her mahpus, hapsedilmesi, başka bir kuruma nakli veya ciddi bir hastalığa yakalanması veya yaralanması halinde, ailesi veya irtibat kurulmasını istediği kişinin derhal bilgilendirilmesi hakkına sahiptir ve kendisine bunun için olanak ve araçlar sağlanır. Mahpusların kişisel bilgilerinin paylaşımı, ulusal mevzuata tabidir.

Madde 69

Mahpusun ölümü halinde, hapishane müdürü, derhal mahpusun akrabasını veya acil bağlantı kurulacak kişiyi bilgilendirir. Mahpusun sağlığından haberdar edilmek için belirlediği kişiler, mahpusun, ciddi hastalık, yaralanma ya da bir sağlık kurumuna nakline ilişkin olarak, müdür tarafından bilgilendirilir. Hastalık ya da yaralanma durumunda, mahpusun bu durumun eşine veya en yakın akrabasına bildirilmemesi yönündeki açık talebine saygı gösterilir.

Madde 70

Hapishane idaresi, yakın bir akrabasının veya önemli başka herhangi bir kişinin ciddi hastalık veya ölümünü mahpusa derhal bildirir. Koşullar izin verirse, mahpusa refakat altında ya da yalnız olarak, kritik derecede hasta olan yakın akrabasının ya da hayat arkadaşının yanında olma veya cenaze törenine katılma izni verilir.

Soruşturmalar

Madde 71

1. Kurum içi inceleme başlatılmış olmasına rağmen, hapishane müdürü, hapishanedeki herhangi bir ölüm, kayıp veya ciddi yaralanma olayını, meydana gelmiş olan durum ile bu tarz vakaların nedenlerine ilişkin hızlı, tarafsız ve etkili bir soruşturmayı, hapishane idaresinden bağımsız olarak yürütmeye yetkili olan adli mercilere veya yetkili diğer makamlara derhal bildirir. Hapishane idaresi, söz konusu yetkililerle tam bir işbirliği yapar ve tüm delilleri koruma altına alır.

2. Bu Maddenin 1. Fıkrasındaki yükümlülük, hapishanede işkence veya zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı muamele ya da cezalandırma yapıldığına inanmak için makul sebepler bulunması halinde de resmi bir şikâyet olup olmadığına bakılmaksızın, eşit bir şekilde uygulanır.

3. Bu Maddenin 2. Fıkrasında atıfta bulunulan fiillerden herhangi birinin söz konusu kurumda gerçekleşmiş olduğuna inanmak için makul gerekçelerin olması halinde, olayla ilgisi olabilecek kişilerin soruşturmaya karışmamaları ve ayrıca mağdur, mağdurun ailesi ve tanıklarla temas kurmamaları için derhal gerekli önlemler alınır.

Madde 72

Hapishane idaresi, ölen bir mahpusun bedenine karşı saygılı ve insanlık onuruna uygun davranır. Ölen mahpusun bedeni, en geç soruşturmanın tamamlanması üzerine, mümkün olan en kısa zamanda, yakınlarına geri verilir. Cenaze töreni yapacak ya da yapabilecek bir sorumlu kimse bulunmuyorsa, hapishane idaresi kültürel açıdan uygun bir törenle cenazeyi kaldırır ve olayın ayrıntılı bir kaydını tutar.

Mahpusların Kurum Dışına Çıkışları

Madde 73

1. Mahpusların kurumdan götürülmesi veya kuruma getirilmesi sırasında, mümkün olduğunca halkın kendilerini görmesinden sakınılır; mahpusların bir saldırıya, merak uyandırmaya ve herhangi bir biçimde ifşa edilmeye karşı korunmaları için, gerekli önlemler alınır.

2. Mahpusların yeterli havalandırması ve aydınlatması olmayan bir araçla veya kendilerine gereksiz fiziksel zorluk yaratacak herhangi bir şekilde nakledilmeleri yasaklanır.

3. Mahpusların nakil masrafları, idare tarafından karşılanır ve mahpusların hepsi eşit şartlarda nakledilir.

Kurum Personeli

Madde 74

1. Hapishane idaresi her derecedeki personeli, dürüstlük, insancılık, mesleki yeterlilik ve kurumun yönetimi için gerekli olan çalışmaya kişisel uygunluk yönlerinden dikkatlice seçer.

2. Hapishane idaresi, hem personelin hem de halkın gözünde bu işin büyük öneme sahip toplumsal bir hizmet olduğu yönündeki bir kanıyı, sürekli ayakta tutmaya ve bunu devam ettirmeye çalışır ve bu amaçla halkın bilgilendirilmesine uygun her türlü araç kullanılır.

3. Yukarıda belirtilen amaçların yerine getirilmesi için, hapishane çalışanlarının profesyonel hapishane personeli ve devlet memuru olarak tam zamanlı sözleşmeyle istihdam edilmesi gerekir; iş güvencesi sadece iyi hal, liyakat ve fiziki uygunluk koşullarına tabi olur. Çalışan maaşlarının, göreve uygun erkek ve kadınların ilgisini çekecek ve çalışanları bu görevde kalmaya ikna edecek düzeyde; personel sosyal ve özlük hakları ve istihdam koşullarının ise söz konusu işin zahmetli niteliği göz önünde bulundurularak, tatminkar düzeyde olması sağlanır.

Madde 75

1. Tüm hapishane personeli, yeterli bir standart eğitime ve görevlerini profesyonel bir biçimde yerine getirebilmek için gerekli yetenek ve araçlara sahip olmalıdır.

2. Göreve girişten önce, tüm hapishane personeline, ceza bilimlerinde güncel, kanıta dayalı en iyi uygulamaların yansıtıldığı, genel ve özel görevlerine göre tasarlanmış bir mesleki eğitim verilir. Eğitim sonunda yalnızca kuramsal ve uygulamalı sınavlarda başarılı olan adaylar, hapishane hizmetinde çalışmaya hak kazanır.

3. Hapishane idaresi, göreve başladıktan sonra ve kariyerleri boyunca, tüm personelin bilgi ve mesleki yeterliliklerinin korunması ve iyileştirilmesi için, hizmet içi eğitim faaliyetlerinin kesintisiz olarak sürdürülmesini sağlar.

Madde 76

1. Yukarıdaki maddenin 2. fıkrasında değinilen eğitim, asgari olarak aşağıdaki konuları içerir:

(a) Hapishane personelinin çalışmasına ve mahpuslarla etkileşimine hükümleriyle rehberlik eden ilgili ulusal mevzuat, düzenlemeler ve politikaların yanı sıra uygulanabilir uluslararası ve ulusal araçlar;

(b) Tüm mahkumların insanlık onuruna saygı gösterilmesi ve özellikle işkence ve diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaların yasaklanması dâhil, hapishane personelinin görevlerini yerine getirirken hak ve ödevleri;

(c) Dinamik güvenlik kavramını da içinde barındıran güvenlik; müzakere ve arabuluculuk gibi önleyici ve bertaraf edici teknikleri de göz önünde tutan güç ve kısıtlama araçlarının kullanımı ile şiddete eğilimli suçluların yönetimi;

(d) İlk yardım, mahpusların psiko-sosyal ihtiyaçları ve karşılık gelen hapishanedeki düzenlemelerin dinamikleri yanı sıra, zihinsel sağlık sorunlarının erken teşhisini de içeren sosyal bakım ve yardım.

2. Belirli mahpus kategorileriyle çalışan veya başkaca uzmanlık görevini yerine getiren hapishane personelinin ilgili alana yoğunlaşacakları bir eğitim verilir.

Madde 77

Tüm hapishane personeli görevlerini yerine getirirken, her zaman mahkûmlara örnek olacak ve saygı uyandıracak davranışlar sergiler.

Madde 78

1. Hapishane personeline, mümkün olduğunca, psikiyatristler, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları, öğretmenler ve meslek eğitmenleri gibi yeterli sayıda uzman dâhil edilir.
2. Sosyal hizmet uzmanlarının, öğretmenlerin ve meslek eğitmenlerinin hizmetleri, yarı-zamanlı veya gönüllü çalışanlar dışlanmaksızın, sürekli bir temelde verilir.

Madde 79

1. Hapishane müdürü, kişiliği, idari yeterliliği, eğitim ve deneyiminin uygunluğuyla yeterli niteliğe sahip olmalıdır.
2. Hapishane müdürü, tüm çalışma süresini resmi görevlerine adar ve yarı zamanlı olarak görevlendirilmez. Hapishane lojmanlarında veya onun hemen civarında ikamet eder.
3. İki veya daha fazla hapishane bir müdürün yetkisindeyse, müdür hapishanelerden her birini sık aralıklarla ziyaret eder. Hapishane lojmanında ikamet eden bir memur, bu hapishanelerin her birinden sorumlu olur.

Madde 80

1. Hapishane müdürü, yardımcısı ve diğer hapishane personelinin çoğunluğu, mahpus çoğunluğunun dilini veya mahpuslar arasında en çok konuşulan ya da anlaşılan dili konuşur.
2. Gerekli olduğunda, yetkin bir tercümanın hizmetinden yararlanılır.

Madde 81

1. Hem kadınlar hem de erkekler için olan bir hapishanede, kadınlara ayrılan kısım, tüm bu kısmın anahtarlarını gözetme sorumluluğuna sahip olması gereken, sorumlu bir kadın görevlinin yetkisi altındadır.
2. Hapishanenin kadınlar için ayrılmış bölümüne, bir kadın görevli eşlik etmeksizin, hiçbir erkek görevli giremez.
3. Yalnız kadın görevliler, kadın mahpuslarla ilgilenir ve denetler. Ancak bu, başta hekimler ve öğretmenler olmak üzere, erkek görevlileri, hapishane veya hapishanenin kadınlar için ayrılmış bölümünde, mesleki görevlerini ifa etmekten alıkoymaz.

Madde 82

1. Hapishane personeli, meşru savunma ya da kaçma teşebbüsü ya da hukuka veya mevzuata dayanan bir emre etkin veya edilgen bir fiziksel direnç gösterilmesi durumu dışında, mahpuslarla olan ilişkilerinde zor kullanmaz. Kuvvete başvuran hapishane çalışanları, tam olarak gerektenden fazla kuvvet kullanamaz ve bu olay derhal hapishane müdürüne bildirilir.
2. Hapishane personeline, saldırgan mahpusları bedenlen denetim altına almalarını sağlayan, özel fiziksel eğitim verilir.
3. Özel durumlar dışında, mahpuslarla doğrudan teması gerektiren görevlerini icra eden hapishane personeli, silahlendirilmez. Ayrıca, hiçbir koşulda, silahların kullanımı konusunda eğitilmeden hapishane personeline silah verilmez.

İç ve Dış Denetimler

Madde 83

1. Hapishanelerin ve ceza hizmetlerinin düzenli denetimi için, iki bölümlü bir sistem oluşturulur:
 - (a) Merkezi hapishane idaresi tarafından yürütülen iç, denetimler ya da idari denetimler;
 - (b) Yetkili uluslararası veya bölgesel organları içerebilen, hapishane idaresinden bağımsız bir organ tarafından yürütülen dış denetimler.
2. Her iki durumda da, denetimlerin hedefi, ceza ve hapishane hizmetlerinin amacını ortaya çıkarmak için, hapishanelerin mevcut hukuka, mevzuata, politikalara ve usullere uygun olarak yönetilmesini ve mahpusların haklarının korunmasını sağlamaktır.

Madde 84

1. Denetçiler şu yetkilere sahiptir:
 - (a) Mahpusların sayısı ve alıkonulma yerleri ile konumlarının yanı sıra kayıtlarını ve alıkonulma koşullarını da içeren mahpusa yönelik muameleyle ilgili tüm bilgilere ulaşma;
 - (b) Kendi inisiyatifleriyle habersiz ziyaretler yapmayı da içeren, ziyaret edecekleri hapishaneyi ve görüşme yapacakları mahpusları özgürce seçme;
 - (c) Ziyaretleri sırasında mahpuslarla ve hapishane personeliyle özel ve tamamen gizli görüşmeler yapma;
 - (d) Hapishane idaresine ve diğer yetkili makamlara tavsiyelerde bulunma.
2. Dış denetim ekipleri, yetkili bir merci tarafından atanan nitelikli ve tecrübeli denetçilerden oluşturulur ve sağlık görevlilerini de kapsar. Cinsiyetin dengeli şekilde temsiline gerekli özen gösterilir.

Madde 85

1. Her denetimin ardından, yetkili makamlara sunulmak üzere yazılı bir rapor düzenlenir. Bu dış denetim raporlarında, kişisel verilerinin paylaşılmasına açıkça rıza göstermeyen mahpusların kişisel verileri dışında, kamuya açık olmasına gerekli özen gösterilir.
2. Hapishane yönetimi veya diğer yetkili makamlar, uygun görüldüğü şekilde ve makul bir süre içerisinde, dış denetim sonucunda verilen önerileri uygulayıp uygulamayacaklarını bildirirler.

II. ÖZEL KATEGORİLERE UYGULANABİLİR KURALLAR

A. Hükümlüler

Rehber İlkeler

Madde 86

Bundan sonraki yönlendirici ilkeler, bu kurallarda yer alan 1. Ön Gözlemlerde yapılan bildirimde uygun olarak, ceza kurumlarının yönetim esasını ve gerçekleştirmeyi amaçladıkları hedeflerin ruhunu göstermeyi amaçlamaktadır.

Madde 87

Mahpusluk süresinin tamamlanmasından önce, mahpusun toplum yaşamına aşamalı bir dönüş yapması için, gerekli tedbirlerin alınması arzu edilir. Vakanın durumuna bağlı olarak, aynı kurum içinde veya uygun başka bir kurumda tahliye öncesi bir rejimin uygulanması ile ya da duruşmada tahliye edildiğinde, yalnız polise bırakılmayıp yetkili bir sosyal yardım kurumuyla iletişim içinde bir yol izleyerek, bu amacın gerçekleşmesi sağlanabilir.

Madde 88

1. Mahpuslara yönelik muamele, kendilerini toplumdaki dışlamaya değil; toplumun bir parçası olmayı sürdürmelerine vurgu yapılır. Bu nedenle, toplumsal kuruluşlar dâhil mahpusları topluma kazandırmak için, kurum görevlileri, yardım etmeleri mümkün olduğunda, göreve çağrılır.
2. Hükümlünün ailesi ve faydalı sosyal kuruluşlarla ilişki kurması ve bunu geliştirip sürdürmesi istenir. Bu sorumluluğu yüklenen bütün hapishane sosyal hizmet uzmanlarının arasında bağlantı bulunur. Yasalarla ve cezayla azami derecede bağdaşır şekilde, medeni haklar, sosyal güvenlik hakları ve hükümlülerin diğer sosyal menfaatlerini korumak için adımlar atılır.

Madde 89

1. Bu ilkelerin yerine getirilmesi, tretmanın bireyselleştirilmesini ve mahpusların gruplar halinde sınıflandırıldığı esnek bir sistemi gerektirir. Dolayısıyla her grubun, bu tür grupların tretmanına uygun olan ayrı hapisanelere dağıtılması arzu edilir.
2. Bu tür hapisanelerin her grup için aynı düzeyde güvenlik sağlama zorunluluğu yoktur. Her grubun ihtiyacına göre değişen düzeylerde, güvenlik sağlanması istenir. Asıl olarak firara karşı hiçbir fiziksel güvenlik önlemi alınmadan, yalnızca mahpusların iç disiplinlerine dayanan açık cezaevlerinde, dikkatle sınıflandırılmış mahpusların rehabilitasyonu için en elverişli koşullar sağlanır.
3. Kapalı cezaevlerinde, mahpusların sayısının tretmanın bireyselleştirilmesini aksatacak kadar geniş tutulmaması istenir. Bazı ülkelerde bu mahpus sayısının 500'ü aşmaması gerektiğine karar verilmiştir. Açık cezaevlerinde mahpus nüfusu mümkün olduğunca küçük tutulur.
4. Diğer yandan, temel olanakların dahi sunulamayacağı kadar küçük hapisanelerin sürdürülmesi arzu edilmez.

Madde 90

Toplumun görevi, mahpusların tahliyesi ile sona ermez. Bu nedenle, tahliye sonrasında tahliye olmuş mahpusa karşı önyargının hafifletilmesine ve onun sosyal rehabilitasyonuna etkili katkı sağlayacak yeterlilikte kamu ya da özel kuruluşlar olmalıdır.

Tretman

Madde 91

Hakkında hapis cezasına veya benzer bir tedbire hükmolunan kişilerin tretmanı, ceza süresi el verdiği ölçüde, tahliyelerinin ardından yasalara saygılı ve kendi kendine yeten bir yaşam süreceğe iradeye sahip olmaları ve böyle davranmalarını sağlama amacını taşır. Tretman, onların özsaygılarını teşvik edecek ve sorumluluk duygularını geliştirecek tarzda gerçekleştirilir.

Madde 92

1. Bu amacı gerçekleştirmek için, her mahpusun toplumsal geçmişini ve suç sicilini, bedensel ve zihinsel kapasitesini ve yeteneğini, mizacını, hapislik süresini ve tahliye edildikten sonrası için beklentilerini dikkate alarak, mahpusun bireysel ihtiyaçlarına uygun biçimde, bulunduğu ülkede mümkün olduğu takdirde dinsel tedbirler de dâhil, eğitim, meslek rehberliği ve öğretimi, sosyal vaka çalışma, iş danışmanlığı, bedensel gelişme ve ahlaki özellikleri güçlendirme gibi her türlü uygun araç kullanılır.
2. Mahpusun hapisaneye girişinden sonra hapisane müdürüne, belirli bir uzunlukta ceza almış her mahpus için, yukarıdaki fıkrada belirtilen konularda tam bir rapor verilir. Bu tür bir rapor her zaman mahpusun fiziksel ve zihinsel durumu hakkında bir hekim ya da diğer nitelikli sağlık görevlilerinin hazırlayacağı bir değerlendirmeyi de içerir.

3. Raporlar ve konuyla ilgili diğer belgeler kişisel dosyaya konur. Bu dosya güncel tutulur ve ihtiyaç olduğunda, görevli tarafından her an bakılabilecek bir şekilde sınıflandırılır.

Sınıflandırma ve Bireyselleştirme

Madde 93

1. Sınıflandırmanın amacı şunlardır:

(a) Adli sicil kaydı ya da kişilikleri yüzünden, başkalarını kötü yönde etkileme ihtimali bulunan mahpusları, diğer mahpuslardan ayırmak;

(b) Mahpusların sosyal rehabilitasyonu bakımından kendilerine uygulanacak muameleyi kolaylaştırmak amacıyla onları gruplara ayırmak.

2. Farklı mahpus gruplarının topluma yeniden kazandırılması için, mümkün olduğu kadar ayrı kurumlar veya aynı kurumun farklı bölümleri kullanılır.

Madde 94

Hapislik süresi uygun olan her mahpusun kuruma kabulünün yapılmasından ve kişilik değerlendirilmesinden sonra, mümkün olur olmaz, mahpusun bireysel ihtiyaçları, kapasitesi ve eğilimleri doğrultusunda, mahpus için bir tretman programı hazırlanır.

Ayrıcalıklar

Madde 95

Mahpusları olumlu davranışlara teşvik etmek, sorumluluk duygularını geliştirmek ve kendilerine yönelik uygulamaların mahpus yararına ve mahpuslarla işbirliği içinde olmasını sağlamak adına, her kurumda farklı mahpus gruplarına uygun teşvik edici uygulamalar oluşturulur.

Çalışma

Madde 96

1. Hükümlüler, bir hekim ya da diğer nitelikli bir sağlık görevlisi tarafından yapılacak fiziksel ve zihinsel uygunluk belirlemesine tabi olarak çalışma ve/veya rehabilitasyonlarına etkin katılma fırsatına sahip olurlar.

2. Mahpuslara, onları normal bir iş gününde meşgul edecek, yararlı nitelikte yeterli çalışma olanğı sağlanır.

Madde 97

1. Hapishanede çalışma, eziyet verici nitelikte olamaz.

2. Mahpuslar, kölelik ya da angaryaya tabi tutulamaz.

3. Hiçbir mahpus, herhangi bir hapishane personeli çıkarına çalışmaya zorlanamaz.

Madde 98

1. Yürütülen çalışma, mümkün olduğunca, mahpusun saliverildikten sonra dürüst bir şekilde yaşamaya yeteneğini sürdürülecek ya da artıracak tarzda gerçekleştirilir.
2. Mahpuslara ve özellikle genç mahpuslara kazanç elde edebilmeleri için, yararlı işkollarında meslek eğitimi sağlanır.
3. Uygun mesleki seçimle ve kurumun yönetim ve disiplin gereklilikleriyle uyumlu sınırlar dâhilinde, mahpuslar diledikleri çalışma tipini seçerler.

Madde 99

1. Hapishanede çalışmanın örgütlenme ve yöntemi, mahpusları normal çalışma yaşamına hazırlamak için, mümkün olduğunca dış dünyadaki çalışma koşullarına benzer yakınlıkta olur.
2. Bununla birlikte, mahpusun menfaatleri ve mesleki eğitimi, hapishanedeki bir çalışma alanından finansal kâr elde etme amacının emrine verilmez.

Madde 100

1. Tercihan, kurumsal sınırlı çalışma alanları ve çiftlikler, özel yükleniciler tarafından değil, doğrudan hapishane yönetimi tarafından işletilir.
2. Mahpusların hapishane idaresinin denetimi dışında çalıştırıldıkları yerlerde, mahpuslar daima hapishane personelinin gözetimi altında bulundurulur. Çalışmanın diğer Hükümet birimleri için yapılması hariç, böyle bir iş için normal olan ücret, mahpusların verimi dikkate alınarak, emeğin arz edildiği kimseler tarafından hapishane idaresine ödenir.

Madde 101

1. Özgür işçilerin sağlık ve esenliğini korumayı amaçlayan güvenlik önlemleri, aynı biçimde cezaevlerinde de uygulanır.
2. Mahpusların meslek hastalıkları dâhil, iş nedenli yaralanmasına karşı, özgür işçiler için hukukun öngördüğü koşullardan daha az olmayacak oranda tazminat alabilmeleri için, düzenleme yapılır.

Madde 102

1. Mahpusların günlük ve haftalık azami çalışma saatleri, özgür işçilerin istihdamına ilişkin yerel kurallar ve gelenekler dikkate alınarak, yasa ya da idari düzenlemelerle belirlenir.
2. Bu şekilde saatler belirlenirken, haftada bir gün dinlenmeye ve mahpusların topluma yeniden kazandırılmaları ve rehabilitasyonunun bir parçası olan eğitimleri ve diğer etkinliklerine yeterli zaman ayrılır.

Madde 103

1. Mahpusların çalışması için, hakkaniyetli bir ücretlendirme sistemi gerçekleştirilir.
2. Bu sistem uyarınca, mahpuslara kazançlarının en azından bir kısmını, kendi kullanımları için onaylanmış eşyalara harcamalarına ve bir kısmını da ailelerine göndermelerine izin verilir.
3. Sistem ayrıca, hapishane idaresinin kazançlarının bir parçasını salıverilmeleri üzerine kendilerine teslim edilmek üzere, bir tasarruf fonu oluşturmak için ayırmasına olanak sağlar.

Eğitim ve Boş Zaman Değerlendirme

Madde 104

1. Yararlanma yeteneği olan bütün mahpuslara, dinsel eğitimin verilmesi mümkün olan ülkelerde dinsel eğitim de dâhil, ileri eğitim verilir. Okur-yazar olmayan mahpuslar ile genç, mahpusların eğitimi zorunludur ve hapishane idaresi tarafından bu kişilerin eğitimine özel bir önem verilir.
2. Uygulanabilir olduğu ölçüde, mahpusların eğitimi, tahliyelerini müteakip zorlukla karşılaşmadan eğitimlerini sürdürebilmeleri için, ülkenin eğitim sistemine entegre edilir.

Madde 105

Mahpusların zihinsel ve bedensel yararı için bütün hapishanelerde boş zaman değerlendirme ve kültürel etkinlikler düzenlenir.

Sosyal İlişkiler ve Tahliye Sonrası Destek

Madde 106

Mahpus ile ailesi arasındaki ilişkilerin, her ikisinin de yararına olacak şekilde sürdürülmesine ve iyileştirilmesine özel dikkat gösterilir.

Madde 107

Mahpusun cezasını başından itibaren, tahliye edildikten sonra geleceğini düşünmesi sağlanır ve mahpusun sosyal rehabilitasyonu ile ailesinin yüksek yararı için hizmet verebilecek kurum dışındaki kuruluşlar ve kişilerle ilişki kurması için, teşvik edilir ve kendisine destek sağlanır.

Madde 108

1. Tahliye edilen mahpusların yeniden toplumun bir parçası olmasına yardım eden resmi veya başka kurum ve kuruluşlar, tahliye edilen mahpusların, mümkün ve gerekli oldukça ihtiyaç, duydukları belgeleri ve kimlik belgelerini edinmelerini, kalabilecekleri uygun bir yere ve gidebilecekleri bir işe sahip olmalarını, iklim ve mevsim koşullarına uygun ve yeterli bir tarzda giyinebilmelerini, hedeflerine ulaşmaları için yeterli imkânlara sahip olmalarını ve tahliyelerinden hemen sonra, kendi yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlar.

2. Bu tür kuruluşların yetkili temsilcilerine, kuruma girme ve mahpuslarla görüşme imkânı verilir ve mahpusun cezasının başlangıcından itibaren, mahpusun geleceği hakkında kendileriyle görüşme yapılır.

3. Bu tür kuruluşların gösterdikleri çabalardan en yüksek verimin alınması için, bu kuruluşların faaliyetlerinin merkezileştirilmesi veya eşgüdümlü hale getirilmesi arzu edilir.

B. Zihinsel Engelli Mahpuslar ve/veya Sağlık Koşulları

Madde 109

1. Ceza sorumluluğu bulunmadığı tespit edilen ya da daha sonra hapisanede kalmasının ağır zihinsel engeli ve/veya sağlık sorunları durumunu ağırlaştıracak teşhisinde bulunulan kimseler, hapisanede tutulmazlar ve mümkün olur olmaz bir ruh sağlığı tesisine nakledilirler.

2. Gerekmesi halinde, zihinsel engeli ve/veya sağlık sorunları olan diğer mahpuslar, nitelikli sağlık görevlilerinin denetiminde, uzmanlaşmış tesislerde tedavi edilebilir.

3. Sağlık hizmetleri, ihtiyacı olan diğer bütün mahpuslara psikiyatrik tedavi sağlar.

Madde 110

Uygun kuruluşlarla yapılan düzenlemelerle, tahliyeden sonra psikiyatrik tedavinin gerekli olması halinde, buna devam edilmesi ve sonrasında psiko-sosyal bakımın sağlanması için, gerekli adımların atılması istenir.

C. Gözaltında ya da Tutuklu Mahpuslar

Madde 111

1. Gözaltında ya da haklarında bir suç isnadı olduğu için, polis gözetiminde veya tutukevinde (hapisane) tutulan, ancak henüz yargılanmamış ve hüküm giymemiş kimseler, bundan sonra bu kurallar uyarınca “tutuklu” olarak anılacaklardır.

2. Tutuklular masum sayılır ve bu kimselere öyle muamele edilir.

3. Kişi özgürlüğünün korunması için ya da tutuklular bakımından uyulması gereken usulleri belirten yasal hükümler saklı kalmak kaydıyla, bu mahpuslar, sadece temel unsurları aşağıdaki maddelerde tanımlanan özel bir rejimden yararlandırılır.

Madde 112

1. Tutuklu mahpuslar, hükümlü mahpuslardan ayrı bir yerde tutulurlar.

2. Genç tutuklular yetişkinlerden ayrı tutulur ve ilke olarak ayrı kurumlarda bulunurlar.

Madde 113

İklim bakımından farklı yerel gelenekler saklı kalmak kaydıyla, tutuklular ayrı odalarda tek başlarına uyur.

Madde 114

Tutuklular diledikleri takdirde, kurumun düzenine uygun sınırlar dâhilinde, bedelini kendileri ödemek koşuluyla, yiyeceklerini kurum, aileleri ya da arkadaşları aracılığıyla dışarıdan sağlayabilirler. Aksi halde idare, tutuklulara yiyeceklerini sağlar.

Madde 115

Tutukluların, temiz ve uygun olması koşuluyla, kendi giyeceklerini giymesine izin verilir. Tutuklu, mahpus elbisesi giyiyorsa, bu hükümlülerin elbisesinden farklı bir elbise olacaktır.

Madde 116

Tutuklulara her zaman çalışma olanağı sağlanır, ancak çalışmaları şart koşulamaz. Tutuklu çalışmayı seçerse, bunun için kendisine ödeme yapılır.

Madde 117

Adaletin gereklerine, kurumun güvenliğine ve düzenine uygun olmak koşuluyla, bedelini kendisinin ya da üçüncü bir kişinin ödemesi halinde, tutukluların kitap, gazete, yazılı materyaller ve diğer boş zaman araçlarını edinmesine izin verilir.

Madde 118

Tutukluların, taleplerinin makul olması ve giderlerini karşılamaları halinde, kendi doktorları ve dış hekimleri tarafından ziyaret ve tedavi edilmesine izin verilir.

Madde 119

1. Her tutuklu, tutma nedenleri ve hakkındaki herhangi bir suç, isnadına ilişkin derhal bilgilendirilme hakkına sahiptir.

2. Tutuklunun kendi seçtiği bir avukatı yoksa adaletin yararının gerektirdiği her durumda, tutuklunun yeterli ödeme gücü bulunmuyorsa kendisine yargısal ya da başka bir merci tarafından avukat atanmasına hakkı vardır. Avukata erişiminin reddi kararı, gecikmeksizin bağımsız bir denetime tabi olacaktır.

Madde 120

1. Tutuklunun savunmasını yapabilmesi için, avukat ya da adli yardım sağlayıcıya erişimini düzenleyen yetki ve usuller 61. Maddede öngörülenlerle aynı ilkelere uygun olarak yürütülür.

2. Talebi üzerine, tutukluya, avukatlarına ya da adli yardım sağlayıcılarına gizli talimat verme dâhil, savunmalarıyla ilgili belgelerin hazırlanması için yazılı belgeler sağlanır.

D. Borç Nedeniyle Mahpus Olanlar

Madde 121

Yasanın borç nedeniyle ya da cezai olmayan herhangi başka bir süreç uyarınca, mahkeme kararıyla hapse izin verdiği ülkelerde, bu şekilde hapsedilenler, kurumun güvenli gözetim ve düzeni sağlamak için, gerekli olandan daha fazla herhangi bir kısıtlama ya da ağırlaştırmaya tabi tutulmaz. Bu kişilere yönelik muamele, çalışma yükümlülüğü olasılığı saklı kalmak kaydıyla, tutuklulara uygulananandan daha ağır olamaz.

E. Suçlanmaksızın Gözaltına Alınan Yada Tutulan Kimseler

Madde 122

Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 9. madde hükmü saklı kalmak kaydıyla, bu kuralların I. ve II. Bölümün C kısmında sağlanan koruma, haklarında bir suç isnadı olmaksızın gözaltına alınmış veya hapsedilmiş kişilere, aynı şekilde sağlanır. Bu kuralların II. Bölümün A kısmının ilgili hükümleri, uygulanabilir olması halinde, gözetim altında tutulan özel kategorideki bu kişilerin lehine olması ve herhangi bir suç nedeniyle mahkûm olmamış kişilerin yeniden eğitime ve rehabilitasyonuna aykırı olmaması halinde bunlara da uygulanır.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

1986

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
DİYARBAKIR ŞUBESİ

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ (İHD) DİYARBAKIR ŞUBESİ

Ali Emiri 1. Sok. Yılmaz 2004 Apt. No: 1/3 Yenişehir/ DİYARBAKIR

Tel: 0412. 223 30 33 - 229 58 66 Faks: 0412. 223 57 37

E-Mail: diyarbakir@ihd.org.tr Web: www.ihddiyarbakir.org

/İHD Amed

This project is funded by
the European Union.
Bu proje Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir.

HAKLARA DESTEK
İnsan Hakları Derneği
Destekleme Programı

İHD
İNSAN HAKLARI DERNEĞİ
DİYARBAKIR ŞUBESİ

Bu Proje Haklara Destek Programı Kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır.
İçeriğin Sorumluluğu Tamamıyla İnsan Hakları Derneği Diyarbakır Şubesi'ne aittir.
Avrupa Birliği'nin ve/veya Haklara Destek Programı'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.